ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ

О. Д. Гордей, В. П. Биховченко,
А. В. Суханова, О. В. Новицька

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

Серію «Митна справа в Україні» засновано в 2001році.
Її продовженням є серія «Податкова та митна справа в Україні», яку започатковано в 2015 році.

Редакційна колегія:
П. В. Пашко, д.е.н. (голова)
І. Г. Бережнюк, д.е.н.
А. Д. Войцещук, к.е.н.
А. І. Крисоватий, д.е.н.
А. А. Мазаракі, д.е.н.
Л. Л. Тарангул, д.е.н.
В. В. Ченцов, д.іст.н., д.н.держ.упр.

У СЕРІЇ «МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2002

«Основи митної справи»

«Митний контроль та митне оформлення»

2003

«Таможенное оформление морских грузов»

«Основы таможенного дела в Украине»

«Митний контроль на автомобільному транспорті»

2004

«Митний контроль на залізничному транспорті»

«Митне оформлення автотранспортних засобів»

«Основи митної справи в Україні»

«Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування»

«Митний контроль на повітряному транспорті»

«Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»

«Коментар до Митного кодексу України»

2005

«Порядок заповнення вантажної митної декларації»

2006

«Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей»

«Історія митної справи в Україні»

«Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»

2008

«Основи митної справи в Україні»

2009

«Таможенный контроль: на пути к международным стандартам»

«Таможенный контроль в морских пунктах пропуска»

«Митне оформлення енергоносіїв»

«Митна безпека»

«Міжнародні перевезення товарів автомобільним транспортом: теорія і практика»

2010

«Святий Матфей. Митар. Апостол. Євангеліст»

«Історія митної діяльності: Україна в європейському контексті»

2011

«Митні інформаційні технології»

«Особливості митної класифікації товарів»

«Інфраструктура відкритих ключів: технології, архітектура, побудова та впровадження»

«Розподілені бази даних»

2012

«Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності митних органів»

«Митний кодекс України» / Коментар до ст. 6»

«Митна політика та митна безпека: концептуальне визначення та шляхи забезпечення»

«Архітектура комп'ютера»

«Комп'ютерна схемотехніка»

2013

«Актуальні питання теорії та практики митної справи»

«Історія митної діяльності»

«Механізми державного управління митною справою»

«Формування системи митного аудиту»

2014

«Митна енциклопедія, т. 1»

«Митна енциклопедія, т. 2»

«Митна енциклопедія, т. 3»

У СЕРІЇ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2015

«Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти»
«Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра»
«Митна політика держави та її реалізація митними органами»
«Механізми державного управління митною справою»
«Історія митної діяльності»
«Митне право України»
«Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири»
«Митна справа»
«Міжнародні економічні відносини: у 2-х частинах»
«Адміністративно-правове сприяння соціально-економічному розвитку в Україні: теоретико-методологічні засади»
«Бухгалтерський облік в умовах застосування інформаційних технологій: історія та практика»
«Розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками: сучасний стан, проблеми та напрями удосконалення»
«Формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: теорія і практика»
«Let Develor English skills»
«Кримінальний процес України»
«Європейська інтеграція»
«Протидія розслідуванню кримінальних правопорушень у сфері оподаткування: теорія та практика»
«Інформатика та обчислювальна техніка: практикум»

2016

«Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів»
«Правовий статус фіскальних органів України та держав-членів Європейського Союзу»
«Психологічні основи у професійній підготовці фахівців ПМ»
«Математика для економістів. Вища математика. Частина І. Лінійна алгебра. Аналітична геометрія»
«Сучасні інформаційні системи і технології: управління знаннями»
«Економічна кібернетика: введення в спеціальність»
«Інформаційні системи та технології у фінансових установах»
«Фінансове забезпечення інноваційного розвитку»
«Практикум з інформаційних систем в економіці»
«Практикум з WEB-програмування»
«Малий та середній бізнес у взаємовідносинах із податковими органами: соціологічна інтерпретація»
«Моделювання систем захисту інформації»
«Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика»
«Актуальні питання розвитку банківської системи України»
«Система державного фінансового контролю: формування та розвиток в Україні»
«Соціалізація студентської молоді у процесі професійної підготовки»
«Розвиток бухгалтерського обліку в умовах інтеграційних процесів»
«Правове забезпечення фінансової безпеки України»
«Grammar for students of economics (для економістів)»
«English grammar for low students (для юристів)»
«Алгоритмізація та програмування»
«Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів»
«Проблеми соціологічного, психологічного та педагогічного забезпечення податкових відносин в Україні»
«Математика для економістів. Функція багатьох змінних. Ряди»
«Інформаційні системи і технології»
«Інформаційні системи і технології на підприємстві»
«Теорія ймовірностей та математична статистика: практикум»
«Економічні перспективи підприємництва України»
«Актуальні проблеми теорії держави і права»

2017

«Теорія держави і права»
«Історія митної діяльності»
«Механізм державного управління митною справою»
«Митна політика держави та її реалізація»
«Митне право України»
«Міжнародне фінансове право»
«Державні цільові фонди»
«Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування в Україні»
«Тактика розслідування фінансових злочинів, вчинених із використанням зареєстрованих у зоні пільгового оподаткування компаній»
«Концептуалізація інституту уповноважених економічних операторів: проблеми забезпечення балансу безпеки та спрощення міжнародної торгівлі»
«Інститут митної вартості імпортних товарів в Україні: актуальні питання та вектори розвитку»
«Державна фіскальна служба України: управління кадровим потенціалом в умовах інституційних змін»
«Аналітично-контрольні аспекти регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів економіки»

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

Серію «Митна справа в Україні» засновано в 2001 р. Її продовженням є серія «Податкова та митна справа в Україні», яку започатковано в 2015 р.

О. Д. Гордей, В. П. Биховченко,
А. В. Суханова, О. В. Новицька

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

Навчальний посібник

За загальною редакцією д.е.н., професора О. Д. Гордей

Ірпінь
2017

УДК 336.14:354.061.27
ББК 65.9(4Укр)261.59
Д36

Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету ДФС України
(протокол № 3 від 27 лютого 2017 року)

Рецензенти:

Воронкова О. М., д.е.н., професор, професор кафедри фінансових ринків Університету державної фіскальної служби України;

Лагодієнко В. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри маркетингу, підприємницької діяльності і торгівлі Одеської національної академії харчових технологій;

Черток С. П., начальник Управління соціального захисту населення Києво-Святошинської районної державної адміністрації.

Д36 **Державні цільові фонди: навч. посібн. /** [Гордей О. Д., Биховченко В. П., Суханова А. В., Новицька О. В.]; за загальною редакцією О. Д. Гордей. – Ірпінь: УДФС, 2017. – 322 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 87).

ISBN 978-966-337-443-7

У навчальному посібнику розкривається зміст, організаційна структура, призначення, функції та завдання державних цільових фондів України. Також розглядається досвід діяльності аналогічних фондів у деяких економічно розвинених країнах світу.

Структура навчального посібника відповідає робочій навчальній програмі, вирізняється системністю: зміст його поділений на тематичні частини, в яких виділяються окремі теми. Теми, у свою чергу, також чітко структуровані та виділяють історичні аспекти розвитку державних цільових фондів, організаційну структуру, особливості ієрархічного підпорядкування елементів структури, основні напрями, цілі, завдання та функції діяльності тощо.

Призначається для викладачів, студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також для усіх бажаючих, яких цікавить питання функціонування державних цільових фондів.

УДК 336.14:354.061.27
ББК 65.9(4Укр)261.59

© Гордей О. Д., Биховченко В. П.,
Суханова А. В., Новицька О. В., 2017
© Університет державної фіскальної
служби України, 2017

ISBN 978-966-337-443-7

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....7

ЧАСТИНА І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ.....10

Тема 1. Сутність державних цільових фондів, їх необхідність та призначення.....10

1.1. Державні цільові фонди: сутність, призначення, класифікація та роль у соціально-економічних процесах.....10

1.2. Класифікація державних цільових фондів.....13

1.3. Джерела формування фінансових ресурсів державних цільових фондів.....15

Тема 2. Соціальні позабюджетні фонди.....17

2.1. Розвиток соціального захисту населення: історична довідка.....17

2.2. Необхідність, зміст і роль соціальних позабюджетних фондів.....29

2.3. Види та форми соціального захисту.....32

2.4. Соціальний захист і соціальне забезпечення. Єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування.....37

ЧАСТИНА ІІ. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ.....45

Тема 3. Пенсійний фонд України: джерела формування та напрями використання коштів. Органи управління.....45

3.1. Сутність та значення Пенсійного фонду. Органи управління.....45

3.2. Система пенсійного забезпечення в Україні.....57

3.3. Джерела формування та напрями використання коштів Пенсійного фонду 75

Тема 4. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття 79

4.1. Принципи та види загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття 79

4.2. Сутність, права та обов'язки Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття 82

4.3. Вплив Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на соціально-економічні процеси в державі 84

4.4. Джерела формування та напрями використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття 90

Тема 5. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності 94

5.1. Сутність та значення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності 95

5.2. Вплив Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на соціально-економічні процеси в державі 98

5.3. Джерела формування бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності 102

5.4. Напрями використання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності 104

Тема 6. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань 106

6.1. Сутність та значення Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань 106

6.2. Вплив Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на соціально-економічні процеси в державі 108

6.3. Особливості фінансування та джерела коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.....110

6.4. Напрями використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.....112

Тема 7. Фонд охорони навколишнього природного середовища.....117

7.1. Сутність та значення Фонду охорони навколишнього природного середовища 118

7.2. Вплив Фонду охорони навколишнього природного середовища на екологічний стан в державі 120

7.3. Джерела формування бюджету Фонду охорони навколишнього природного середовища 123

7.4. Напрями використання коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища 128

Тема 8. Економічні позабюджетні фонди.....131

8.1. Сутність та значення економічних позабюджетних фондів.....131

8.2. Вплив економічних позабюджетних фондів на соціально-економічні процеси в державі 134

8.3. Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних: джерела формування та напрями використання коштів.....136

8.4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: джерела формування та напрями використання коштів.....137

8.5. Фонд державного майна України: джерела формування та напрями використання коштів.....140

8.6. Цільові фонди органів місцевого самоврядування: зміст та призначення.....141

ЧАСТИНА ІІІ. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНИХ ФОНДІВ 144

Тема 9. Світовий досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів 144

9.1. Функціонування спеціальних позабюджетних фондів у країнах СНД 144

9.2. Особливості діяльності спеціальних позабюджетних фондів у Японії 160

9.3. Спеціальні позабюджетні фонди у США 167

9.4. Діяльність спеціальних позабюджетних фондів у деяких країнах Європи 172

ПИТАННЯ, ТЕСТИ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 186

ОБОВ'ЯЗКОВІ ТА ДОДАТКОВІ ЗАДАЧІ, ПРИКЛАДИ 211

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС 251

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 267

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК 268

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК 269

ПЕРЕДМОВА

«Державні цільові фонди» – це вибіркова навчальна дисципліна циклу професійної підготовки фахівців галузі знань «Економіка і підприємництво», яка вивчає фінансові відносини, що виникають у процесі формування та використання фінансових ресурсів держави.

Економічний зміст дисципліни розкривається через вивчення засад діяльності державних цільових фондів, а саме: через з'ясування сутності державних цільових фондів, їх необхідності та призначення, вивчення генезису та еволюції державних цільових фондів, дослідження соціальних позабюджетних фондів (Пенсійний фонд, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань та інші), економічних позабюджетних фондів, а також позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування, вивчення світового досвіду функціонування спеціальних позабюджетних фондів.

Метою дисципліни є вивчення засад організації діяльності державних цільових фондів, їх складу та основ управління. Вона є необхідною для підготовки фахівців у галузі фінансів. До переліку взаємопов'язаних дисциплін віднесені: макроекономіка, мікроекономіка, фінанси, страхування, страхові послуги, податкова система, бюджетна система, міжнародна економіка, державне регулювання економіки.

Завданням навчальної дисципліни є систематизація теоретичних знань щодо особливостей формування та використання фінансових ресурсів державних цільових фондів та вироблення практичних навичок визначення розміру допомоги, яка може надаватися фізичній особі відповідно до чинного законодавства. Предметом є фінансові відносини, що виникають у процесі формування та використання фінансових ресурсів державних цільових фондів.

Організація навчального процесу передбачає застосування інтерактивних технологій навчання у межах кредитно-модульної системи підготовки фахівців. Також використовуються такі методи:

– метод теоретичного і практичного пізнання;

– ігрове (імітаційне) планування діяльності студентів на семінарах та практичних заняттях, яке є різновидом рольової гри, що стимулює активність студентів, привчає їх до праці у групі фахівців;

– метод розвитку системного мислення – формування у студентів уміння і навичок виявляти взаємозв'язки між окремими факторами проблеми та знаходити оптимальне рішення;

– метод конструктивного навчання, тобто набуття студентами практичних навичок усунення конкретних помилок на певній ділянці роботи.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

– базові поняття діяльності державних цільових фондів;

– сутність і місце державних цільових фондів у фінансовій системі країни;

– організацію та методичні основи процесу акумулювання та використання коштів державних цільових фондів;

вміти:

– орієнтуватися в чинній нормативно-законодавчій базі, що регулює діяльність державних цільових фондів;

– на достатньому рівні вирішувати конкретні фінансові завдання;

– вільно використовувати чинні законодавчі норми в процесі діяльності державних цільових фондів;

– забезпечувати систематизацію й оцінку економічної інформації для прийняття зважених управлінських рішень.

Знання та навички, отримані в процесі вивчення курсу «Державні цільові фонди», можуть бути корисними як при написанні дипломної роботи, так і в подальшій професійній діяльності. У процесі навчання у студентів формується системне мислення на основі глибокого розуміння явищ, процесів, відносин у сфері

фінансової безпеки. Це дасть змогу майбутнім спеціалістам опанувати інструментарій вирішення економічних та фінансових проблем, допоможе стати активним економічним суб'єктом національної економіки.

Навчальний посібник відповідає робочій навчальній програмі дисципліни, якою мають керуватися студенти під час самостійної роботи з навчальним матеріалом (зокрема індивідуальної роботи під керівництвом викладача), підготовки до семінарських занять, виконання залікових контрольних робіт та індивідуальних завдань під час поточних модульних контролів, а також при підготовці до іспиту з курсу.

При організації самостійної роботи студентам слід враховувати тісні міжпредметні зв'язки дисципліни «Державні цільові фонди» з такими навчальними дисциплінами: «Історія фінансів», «Фінанси», «Місцеві фінанси», «Державні фінанси», «Бюджетна система», «Страхування», «Фінансовий аналіз» та інші.

Навчальний посібник охоплює 9 тем відповідно до навчальної програми (з урахуванням законів України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про соціальні послуги», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про збір та облік єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» та ін.).

ЧАСТИНА І
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ

Тема 1. Сутність державних цільових фондів, їх необхідність та призначення

1.1. Державні цільові фонди: сутність, призначення, класифікація та роль у соціально-економічних процесах.

1.2. Класифікація державних цільових фондів.

1.3. Джерела формування фінансових ресурсів державних цільових фондів.

Основні терміни і поняття*: застрахована особа, зберігач, непрацездатні громадяни, одноразова виплата, представники застрахованих осіб, представники роботодавців, страхувальники, Державне соціальне страхування, соціальне забезпечення, економічні цільові фонди, компенсація, матеріальна допомога, заохочувальні виплати, добровільні внески, Пенсійний фонд, соціальні цільові фонди, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття; Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; Фонд соціального страхування від тимчасової втрати працездатності; цільові фонди*.

1.1. Державні цільові фонди: сутність, призначення, класифікація та роль у соціально-економічних процесах

Фонди фінансових ресурсів цільового призначення є самостійною ланкою фінансової системи і входять до складу державних фінансів. Основним централізованим фондом грошових коштів держави є бюджет. Кошти бюджету знеособлені і забезпечують реалізацію функцій держави. Разом з тим у держави виникають певні потреби, які мають особливе значення і потребують гарантованого фінансового забезпечення. До таких потреб належать:

надання певних соціальних гарантій населенню у разі досягнення непрацездатного віку, втрати працездатності, годувальника, роботи, настання інших непередбачуваних подій. Це і є причиною формування фондів цільового призначення.

Державні цільові фонди – це форма перерозподілу і використання фінансових ресурсів, що залучаються державою для фінансування деяких суспільних потреб.

За рахунок коштів державних цільових фондів можливо:

• впливати на процес виробництва через фінансування, субсидування і кредитування підприємств;

• забезпечувати природоохоронні заходи, фінансуючи їх за рахунок спеціально визначених джерел і штрафів за забруднення навколишнього середовища;

• надавати соціальні послуги населенню через виплату пенсій, соціальну допомогу, субсидування соціальної інфраструктури в цілому.

Основна причина створення фондів цільового призначення – необхідність виділення важливих для суспільства витрат у спеціальні групи й забезпечення їх самостійними джерелами фінансування, а також збільшення обсягів соціальної підтримки незаможних верств населення та забезпечення необхідного рівня життя.

Цільові фонди можуть бути постійними і тимчасовими. Створення постійних фондів пов’язане з виділенням окремих функцій держави. Зокрема, в реалізації соціальної функції особлива увага приділяється соціальному страхуванню. У процесі створення системи самостійних соціальних фондів ставилося завдання «розвантажити» бюджет від соціальних видатків і забезпечити їх автономне гарантоване фінансування. Тимчасові фонди формуються з метою прискореного вирішення актуальних проблем і припиняють своє функціонування після виконання покладених на них завдань. Для втілення певних економічних програм можуть створюватися позабюджетні фонди як у межах держави, так і на міжнародному рівні. Так, країни Євросоюзу створюють фонди надання допомоги країнам Східної Європи.

Джерела формування цільових державних фондів визначаються характером і масштабністю завдань, для реалізації яких

вони створені. На їх обсяг впливає економічний і фінансовий стан держави на тому чи іншому етапі розвитку. Отже, джерела формування коштів державних цільових фондів можуть мати як відносно стабільний, так і тимчасовий характер.

Напрями використання коштів залежать від призначення фондів, конкретних економічних умов і змісту розроблених програм, що реалізуються. Деякі державні цільові фонди можуть бути інвесторами й учасниками фінансового ринку у зв'язку з тим, що, по-перше, іноді використання грошових коштів не збігається у часі з їх надходженням, а по-друге, доходи від інвестицій є додатковим джерелом фінансування витрат відповідного фонду.

Правом створення цільових фондів наділені як органи центральної, так і місцевої влади. На регіональному рівні формуються свої цільові фонди за рахунок коштів місцевого самоврядування. Загальнодержавні цільові фонди мають свої територіальні відділення і передають частину коштів у розпорядження територіальних структур.

Утворення державних цільових фондів відбувається або шляхом відокремлення видатків Державного бюджету на певні цілі, що мають першочергове значення для країни в той чи інший момент часу, або через формування спеціальних фондів, які мають самостійні джерела доходів.

Цільові фонди бюджету включають бюджетні призначення виключно на конкретні цілі у таких випадках:

• якщо законом передбачене покриття видатків із визначеного джерела надходжень;

• при одержанні центральними, місцевими органами влади або безпосередньо розпорядником бюджетних коштів дотації, гранту чи дарунка у вартісному розрахунку на реалізацію попередньо затвердженої мети.

Державні цільові фонди, як правило, перебувають у розпорядженні державних органів влади, але оперативне управління здійснюється спеціально створеним адміністративним апаратом. Керівництво фондів самостійно визначає напрями використання коштів відповідно до чинного законодавства.

1.2. Класифікація державних цільових фондів

З проголошенням незалежності в Україні з'являються різні ланки фінансових ресурсів, спочатку тільки як централізовані, наприклад Пенсійний фонд, а пізніше галузеві, місцеві. Органи державної виконавчої влади і місцеві органи з метою виконання покладених на них економічних та соціальних функцій знайшли можливості одержувати кошти не тільки з бюджету, але і з інших джерел для їх фінансування.

Позабюджетні цільові фонди почали виникати часто, на різних рівнях, особливо багато їх було створено на місцевому рівні за ініціативи місцевих органів виконавчої влади. За рахунок позабюджетних фондів місцеві органи швидко досягали цілі, для втілення в життя якої вони і створювалися. Після цього одні фонди припиняли існування, а нові створювалися і функціонували.

У середині 1996 року в Україні діяло понад 140 позабюджетних фондів, створених центральними органами, та від 100 до 300 фондів у кожній області, створених з ініціативи виконавчих органів місцевого самоврядування. Відрахування в усі з них здійснювалися у порядку як передбаченому законодавством, так і виходячи за межі його дії. Постановою Кабінету Міністрів від 23 вересня 1996 року міністерствам було доручено ліквідувати всі цільові позабюджетні фонди, *діяльність яких не передбачена законодавством.* За даними Міністерства статистики України, загальна сума коштів, що містилася на рахунках позабюджетних фондів, становила на 1 липня 1996 року 8375,6 млрд крб. Постановою пропонувалося спрямувати кошти, що вилучаються із державних позабюджетних фондів, на погашення бюджетної заборгованості з виплати зарплат і соціальних виплат.

Після впорядкування питання про формування цільових позабюджетних фондів, яке було проведено на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 1996 р. «Про ліквідацію галузевих цільових позабюджетних фондів», в Україні зараз існують два види цільових фондів:

1) цільові бюджетні фонди;

2) державні й місцеві позабюджетні фонди.

Будь-який цільовий бюджетний фонд утворюється або на підставі закону, або нормативного акта, який видається для виконання заходів, передбачених у законі. Види цільових фондів, особливо бюджетних цільових, постійно змінюються.

Так, до 1997 року Пенсійний фонд належав до Державного бюджету України, а Фонд соціального страхування був позабюджетний. З 1997 р. Законом України «Про Державний бюджет України» Пенсійний фонд виділено як державний позабюджетний.

Цільові бюджетні фонди та державні й місцеві позабюджетні фонди класифікуються за різними ознаками:

I. За цільовим призначенням.

II. За способом утворення.

III. За рівнем управління.

IV. За юридичною природою.

За цільовим призначенням *позабюджетні фонди можуть бути економічні й соціальні.*

До *економічних* можна віднести[1] Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (заснований з метою захисту прав та законних інтересів вкладників банків і виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку), Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (до 13 квітня 2000 року Державний інноваційний фонд) – метою діяльності якого є здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання різних форм власності в рамках державної інноваційної політики тощо.

До другого виду належать фонди, функціями яких передбачено соціальний захист населення. Це такі, як: державний позабюджетний Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування, Державний фонд охорони навколишнього природного середовища тощо.

[1] Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 № 966-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15.

За способом утворення цільові державні фонди поділяють на 2 види:

– фонди, кошти яких *включені в бюджети;*

– фонди, що *мають власний бюджет,* наприклад Пенсійний фонд України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування.

За рівнем управління цільові державні фонди поділяють на 2 види:

– фонди, *управління якими здійснюється централізовано на державному або місцевому рівнях* (наприклад, Державний фонд охорони навколишнього природного середовища);

– фонди, що *мають власний управлінський апарат* (наприклад, Пенсійний фонд України).

За юридичною природою цільові фонди поділяють на:

– фонди, *які створюються за законами,* наприклад Пенсійний фонд України створено за Законом України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII;

– фонди, *які створюються відповідно до законів,* наприклад, після прийняття Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 із змінами, внесеними 14.10.1994, було створено Фонд соціального захисту інвалідів.

1.3. Джерела формування фінансових ресурсів державних цільових фондів

Державні цільові фонди формуються за рахунок надходжень, визначених чинним законодавством. Доходи бюджетних фондів можуть акумулюватись у складі державного бюджету, а позабюджетних фондів – безпосередньо у бюджеті фондів. Залежно від призначення фонду, а також вимог до організації його діяльності доходи можуть надходити тільки з певних джерел. Отже, не всі фонди можуть мати такі надходження, як дивіденди, проценти, доходи від продажу цінних паперів, обов'язкові відрахування, прибутки від комерційної діяльності та ін.

Характерною рисою централізованих фондів є чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів. Створення таких фондів визначається потребами, що є першочерговими при

виконанні загальнодержавних функцій, тому їх склад та включення до бюджетів є різними.

Кошти, що надходять до цільових фондів, переважно спрямовані на проведення соціальної політики держави – фінансування забезпечення зайнятості населення, державного страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, виплат державних пенсій тощо.

Отже, основним призначенням державних цільових фондів є забезпечення соціального захисту населення шляхом виплат пенсій, субсидій, фінансування інфраструктури, а також фінансування природоохоронних заходів та сприяння розвиткові національного виробника шляхом розміщення мобілізованих до фондів ресурсів у національну економіку (у тому числі шляхом фінансування, кредитування, надання субсидій).

Створення та діяльність цільових фондів регулюється відповідними законами, положеннями та нормативно-правими актами, прийнятими з метою реалізації таких законів. Кошти, що мобілізуються до цільових фондів, необхідні державі як гарантія постійного та реального фінансового забезпечення потреб та завдань, що мають особливе значення і гарантуються законодавством, у першу чергу Конституцією України.

З моменту набрання чинності Бюджетного кодексу України створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Державні цільові фонди у системі регулювання соціально-економічних процесів.

2. Фактори впливу на формування фінансових ресурсів державних цільових фондів.

3. Роль і місце державних цільових фондів в економічній системі держави.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Державні цільові фонди як інструмент реалізації соціально-економічних програм.

2. Державні цільові фонди України як вимога сьогодення.

Тема 2. Соціальні позабюджетні фонди

2.1. Розвиток соціального захисту населення: історична довідка.

2.2. Необхідність, зміст і роль соціальних позабюджетних фондів.

2.3. Види та форми соціального захисту.

2.4. Соціальний захист і соціальне забезпечення. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Основні терміни і поняття: *позабюджетні фонди; державні фонди; добровільні внески; єдиний соціальний внесок; соціальні відшкодування; зарплата; соціальні пільги; соціальна політика; соціальний захист; соціальні виплати; соціальне забезпечення; цільові фонди; страхові кошти.*

2.1. Розвиток соціального захисту населення: історична довідка

Проблеми соціального захисту населення є пріоритетними як на державному, так і на глобальному рівнях. Загальносвітова економічна криза, погіршення демографічних процесів, збільшення кількості людей похилого віку та зменшення кількості працездатного населення є основними чинниками, що загострюють цю проблему. Саме в умовах ринкових трансформацій соціальне страхування поступово стає пріоритетною формою реалізації прав громадян на соціальний захист і продовжує активно розвиватись під впливом факторів економічного та демографічного характеру в жорстких умовах його функціонування.

За цих умов протягом останнього десятиліття відбувається активне реформування усіх форм соціального захисту населення, яке спрямоване на зменшення частки державного фінансування на користь загальнообов'язкового державного та приватного соціального страхування. У зв'язку з цим неможливо досконало зрозуміти та усвідомити сучасну державну модель соціального захисту населення, не ознайомившись з історією розвитку соціального забезпечення.

Перші прояви соціального забезпечення простежуються ще в морально-психологічних складових будь-якого суспільного об'єднання. Поступово з появою держави права та моральні засади підтримки існування людського соціуму, необхідність подальшого захисту слабких, хворих, немічних і дітей набувають нового значення, зокрема оформлюються організаційно.

Особиста доброчинність була притаманна людському суспільству ще з доісторичних часів. З перших кроків цивілізації домогосподарство було основним виробничим осередком у суспільстві, тому опікування непрацездатними особами покладали на інших членів домогосподарства. На допомогу громади могли розраховувати ті, хто залишився безпомічним поза ним, або саме домогосподарство опинилося у скрутному фінансовому становищі[1].

Найбільшого розвитку страхування набуло у Стародавньому Римі, де застосовували різні організації, корпорації, колегії, що об'єднували своїх членів на основі професійних, матеріальних та особистих інтересів (підтримка в разі втрати працездатності, забезпечення поховання) та ін. *Згідно із положеннями Статуту ланувімської колегії (м. Ланувім, 133 р. до н. е.)* передбачалося внесення початкового й щомісячного грошових платежів, призначених для одержання певної суми на поховання у разі смерті члена колегії. Початковими формами соціального забезпечення

[1] Социальная политика буржуазного государства / отв. ред. д.э.н. С. Н. Надель. – М.: Наука, 1987. – С. 95

стали благодійництво і громадська опіка як своєрідне виявлення ще не остаточно сформованої соціальної політики[1].

На теренах давньої України ініціатива у введенні певних видів соціальних нарахувань виходила від князів. *У 996 р. князь Володимир* своїм уставом доручив церковним структурам та їх очільникам нагляд за лікарнями, притулками для самотніх і встановив відому «десятину» для благодійних закладів. Незаперечними доказами його постаті як соціального реформатора є заснування богодільні, училища для навчання убогих людей, запровадження народних свят, невід'ємною складовою яких виступало «годування» сиріт, убогих, роздача щедрих милостинь. Нащадок князя Ярослав став першим законодавцем, за якого звичаєві права та обов'язки були чітко виписаними. Ярославова «Руська Правда» була першим слов'янським законом, у якому закріплювалось щось схоже на сучасну соціальну програму для населення[2].

У XIII ст. у місті Дубровник було проголошено програму страхування здоров'я шляхом відповідних внесків[3].

Разом з розвитком приватної благодійності держава починає розглядати злидні і бідність як порок і боротися з ними адміністративними методами. Держава вважає бідність джерелом соціальної нестабільності у суспільстві, тому в ряді країн Європи було прийнято закони проти окремих соціальних груп населення – бродяг, жебраків, осиротілих і хворих. Так, в Англії з 1531 р. дозволялося просити милостиню тільки калікам і людям похилого віку, а з 1536 р. жебрацтво було оголошено злочином.

Витоки форм соціального страхування, найближчі до сучасних, знаходимо в Середньовіччі, коли гірники Німеччини засновували спільні каси для підтримки рідних померлих від нещасних

---

[1] Безпалько О. В. Благодійні інституції України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / Безпалько О. В., Галустян Ю. М., Гулевська-Черниш А. В. – К. : Книга плюс, 2008. – С. 76.

[2] Громадські об'єднання в Україні / [Бесчастний В. М., Субботін В. М., Філонов О. В., Денісова О. С.]. – К.: Знання, 2007. – 415 с.

[3] Буріченко Л. А. Охорона праці в авіації [Електронний ресурс] / Буріченко Л. А. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16280414/bzhd/virobnichiy_travmatizm

випадків, нужденних членів суспільства. У Росії імператриця Катерина ІІ підняла систему соціального захисту на новий рівень своїм Маніфестом про заснування виховних будинків для сиріт (1 вересня 1763 р.) та Указом про опіку для всіх цивільних верств (1775 р.). Розуміння необхідності державної підтримки соціально незахищеним верствам було піднесено на новий рівень, тобто, було закладено основи соціальної політики.

Теоретична розробка ідеї обов'язкового страхування була започатковане майже за 100 років до його впровадження у життя англійським ученим *Джоном Ванкувером*. У книзі 1796 р. «An enquiry into the causes and production of poverty» («Дослідження причин і наслідків бідності») він запропонував організувати особливі ощадні каси, які повинні були виплачувати своїм учасникам гроші на лікування і поховання, пенсію інвалідам, людям похилого віку, сиротам і підтримувати безробітних[1].

У найбільш розвинених капіталістичних країнах Європи (в Англії і Франції) добровільне страхування набуло помітного поширення вже у середині XVIII ст. В Англії, зокрема, виникли так звані «дружні товариства», основним завданням яких була взаємодопомога у випадку різноманітних нещасних випадків, через хвороби і смерть. Наприкінці XVIII і протягом першої половини XIX ст. професійні робочі союзи з'являються у всіх капіталістичних країнах Європи та Америки. Розпочався процес страхування не лише робочих, але і їх родин; подекуди організовується страхування від безробіття. Оскільки добровільне страхування переважно лягало на плечі робітників і значною мірою обтяжувало їх бюджет, то воно було доступне найбільш забезпеченим верствам населення. У зв'язку з цим виникла необхідність організації нової форми соціального страхування – у вигляді обов'язкового страхування, завданням якого було усунення недоліків добровільного

[1] Значення позабюджетних спеціальних фондів у фінансовій системі розвинутих зарубіжних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://helpstudenty.at.ua/publ/katalog_dlja_studenta/finansy/znachennja_pozabjudzhetnikh_specialnikh_fondiv_u_finansovij_sistemi_rozvinutikh_zarubizhnikh_krajin/26-1-0-646

страхування, зокрема обмеженості розповсюдження і недостатньої інтенсивності наданої допомоги[1].

З кінця XVIII ст. в Європі починає формуватися державно-адміністративна система суспільної опіки (інституційне становлення системи допомоги, формування правової бази, адміністративне управління, що включає територіальні структури, часткове фінансування державою соціальної допомоги). Особливістю цього етапу є те, що держава не прагне до прямого виконання соціальних функцій, а тільки сприяє в цьому іншим інститутам: особистій і суспільній добродійності, благодійним організаціям, корпоративному соціальному страхуванню, місцевій владі, церкві. Дві основні характеристики етапу (поява в держави власне соціальних функцій і спрямованість соціальної політики на всіх членів суспільства) взаємозалежні, вони базуються на необхідності консолідувати суспільство, що переживає прогресуюче антагоністичне розшарування. Однак принцип солідарності, що прямо випливає з теорії суспільного договору чи соціального контракту, відповідно до якого суспільство має зобов'язання перед своїми членами, не може бути реалізованим лише через суспільну добродійність, що й зумовлює виникнення власне соціальних державних функцій[2].

Новий етап у становленні соціального забезпечення розпочався у 1863 р. з утворення у Швейцарії на основі філантропічної організації «Суспільна користь» товариства Червоного Хреста як спеціальної інституції з надання допомоги пораненим у боях. Ця організація відіграла значну роль у допомозі інвалідам, військовополоненим, сиротам, створювала шпиталі, пункти харчування, проводила санітарну освіту населення. Осередок товариства Червоного Хреста в Україні було відкрито в 1918 р. у Києві. Незважаючи на те, що така соціальна опіка здебільшого мала громадський характер і не могла повністю задовольнити зростаючі потреби в

[1] Мандибура В. Соціальна політика держави та її структурні складові / В. Мандибура // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 7.

[2] Калашников С. Социальное рыночное хозяйство и социальное государство / С. Калашников // Человек и труд. – 2003. – № 9. – С. 45.

соціальному захисті, саме вона стала тим моральним підґрунтям, на основі якого сформувалась громадська думка та уявлення соціуму про обов'язок суспільства та про основні візії організації державного соціального забезпечення.

До XIX ст. соціальний захист мав епізодичний характер і ґрунтувався на принципах самодопомоги, сімейного забезпечення й доброчинності. Сучасна система соціального захисту, яка діє у світі, на думку більшості науковців, почала формуватися у XIX ст. із розвитком промислового виробництва (індустріального розвитку) та створенням великих підприємств із залученням найманої праці. За нових економіко-демографічних умов на заміну старій доктрині соціального захисту почала приходити нова, що декларувала відповідальність суспільства загалом за добробут його членів[1].

Так, наприклад, у 90-ті р. XIX ст. деякі підприємці Херсонської губернії почали страхувати своїх робітників на випадок смерті, інвалідності й непрацездатності у приватних страхових товариствах. Таке страхування набуло поширення в Одесі (у 1894 р. були застраховані робітники 22 підприємств), Миколаєві, Херсоні та деяких інших містах губернії. У 1899 р. в Одесі почало діяти Товариство взаємного страхування фабрикантів і ремісників від нещасних випадків, яке через три роки уже налічувало 7 000 застрахованих. У 1905 р. було створено Чорноморське товариство взаємного страхування судновласників від нещасних випадків із їх робітниками та службовцями. Воно діяло в усіх портах Чорного й Азовського морів та в приморських річкових портах[2].

Цілий ряд соціально спрямованих законів було прийнято в Російській імперії 1912 р., які започаткували нову форму соціального захисту – державне страхування. Це такі, як Закон «Про забезпечення робітників на випадок хвороби», «Про затвердження закладів у справах страхування робітників», «Про страхування

[1] Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/

[2] Губар О. Є. Соціальне страхування у забезпеченні суспільного добробуту / О.Є. Губар // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 130–137.

робітників від нещасних випадків на виробництві» тощо. Народний комісаріат праці (Наркомпраці), який повинен був здійснювати політику у сфері охорони праці та соціального забезпечення, був створений 27 жовтня 1917 р. Далі запроваджується страхування на випадок безробіття та хвороби. Після проголошення політики «воєнного комунізму» соціальне страхування було замінено соціальним забезпеченням на підставі Положення про соціальне забезпечення трудящих, затвердженого 31 жовтня 1918 р. Надання соціальних виплат за рахунок страхових внесків було замінено на пряме фінансування за рахунок асигнувань з бюджету. Декрет РНК «Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею», був підписаний 15 листопада 1921 р. Страхування поширювалося на всі види тимчасової та повної втрати працездатності, на випадок безробіття, а також смерті. Сплата страхових внесків повністю покладалася на підприємства й установи (приватні – у більшому розмірі). На органи соціального страхування було покладено функції з фінансування медичної допомоги населенню через страхові каси. З 1924 р. органи соціального страхування розпочали організацію санаторно-курортного лікування і будинків відпочинку, які до цього часу були у віданні органів охорони здоров'я та профспілок[1].

Німецький канцлер Отто фон Бісмарк (1815–1898)[2] вважається засновником системи державного соціального забезпечення. Авторство «соціального забезпечення» як визначення, науковці вважають, належить Ф. Д. Рузвельту (1882–1945), оскільки він його використовував у своїй економічний політиці, будучи Президентом США, яка отримала назву «New Deal». В Англії закони про соціальне страхування були прийняті під тиском робочого руху у 1908–1911 р. Поряд з гарантіями у зв'язку з безробіттям, хворобою і пенсійним забезпеченням система соціального страхування містила елементи охорони здоров'я.

---

[1] Социальная структура и социальные процессы: словарь-справочник / [под ред. В. Осипова]. – М.: Наука, 1990. – С. 79.

[2] Спеціальні урядові фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://allfinance.org.ua/FINansi/Spetsiiiial'niiii%20Urjadoviiii%20Fondi.htm

Вперше термін «соціальний захист» був використаний у Законі про соціальний захист США в 1935 р., де законодавчо визначено новий етап для цієї країни, ввівши інститут обов'язкового страхування на випадок старості, смерті, інвалідності й безробіття. Незабаром цей термін став широко застосовуватися у багатьох країнах світу, він виражав сутність проблеми щодо організації національних систем допомоги непрацездатним і громадянам похилого віку. Після Великої депресії в 30–60-х рр. XX ст. відбувається подальший розвиток систем соціального страхування. Економічна криза початку 1930-х рр. дала поштовх усвідомленню необхідності поширення дії соціального законодавства на всіх робітників, фактично на все населення, і зумовила втручання держави в соціально-економічні процеси. У цей час почався другий етап розвитку систем соціального захисту, який супроводжувався формуванням національних систем соціального страхування та забезпечення. Його головна особливість полягала у зміні ролі держави щодо робітників. Від конфронтації держава перейшла до соціального партнерства[1].

Більшість дослідників пов'язують виникнення повноцінної системи обов'язкового державного соціального страхування у другій половині XIX ст. з діяльністю німецького канцлера Отто фон Бісмарка та прийняттям у Німеччині законів щодо соціального страхування населення. Система Бісмарка ґрунтувалася на принципах[2]:

– забезпечення, що базувалося виключно на праці, а тому обмежене лише особами, які зуміли завоювати це право своєю працею;

– обов'язкового забезпечення, яке існує лише для тих найманих працівників, заробітна плата яких є нижчою за визначену мінімальну суму, тобто для тих, хто не може користуватися індивідуальним страхуванням;

---

[1] Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/

[2] Спеціальні урядові фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://allfinance.org.ua/FINansi/Spetsiiiial'niiii%20Urjadoviiii%20Fondi.htm

– забезпечення, що побудоване на методології страхування і встановлює паритетне співвідношення між внесками найманих працівників та працедавців, а також між виплатами й внесками;

– забезпечення, яким управляють самі працедавці та наймані працівники;

– обов'язковості соціального страхування.

У цей самий період було опубліковано ряд документів, які мали велике значення для подальшого розширення діяльності країн у сфері соціального захисту, зокрема Атлантична хартія, Філадельфійська декларація МОП і доповідь У. Беверіджа (1879–1963). У 1942 р. англійський економіст У. Беверідж представив свою працю «Соціальне страхування і союзницькі послуги» (Social Insurance and Allied Services) більш відому як «Доповідь Беверіджа», у якій автор викладає принципи, які лежать в основі «держави загального добробуту». У. Беверідж розробив стратегію, спрямовану на вирішення важливих соціальних проблем. Ця стратегія передбачала запровадження соціального страхування для створення всезагальної системи соціального захисту (соціального забезпечення) (включаючи допомоги багатодітним сім'ям) і універсальної національної служби охорони здоров'я. Саме У. Беверідж одним із перших дав визначення поняття «соціальне забезпечення». На його думку, соціальне забезпечення – це забезпечення мінімального доходу для того, щоб скасувати систему отримання доходів від безробіття, хвороби, аварії, звільнення через старість і запобігти збиткам від утримання інших людей, а також вирішити проблему виняткових видатків, що виникали у разі народження, смерті, шлюбу[1].

У своїй концепції У. Беверідж базується на запровадженні не лише інституту соціального страхування (система соціального забезпечення на основі внесків), а й на використанні інших соціальних заходів, які мають поширюватися на ті верстви населення, які або не охоплюються системою соціального страхування, або чиї потреби недостатньо покриваються нею. Таким чином, У. Беверідж у своєму документі сформулював цілісну систему

[1] William Beveridge, Social Insurance and Allied Services, Report, 1942. – 20 p.

соціального захисту населення, яка включає в себе всі форми: соціальне страхування, соціальне забезпечення та соціальну допомогу[1].

Французький уряд, який перебував у Великобританії під час Другої світової війни, під впливом доповіді У. Беверіджа опублікував Статут Національної ради Опору (Charte du Conseil National de la Resistance, 1944), який закликав до організації «системи повного соціального забезпечення, покликаної гарантувати усім громадянам засоби для підтримки існування з моменту втрати ними можливості добувати їх своєю працею…». Доповідь У. Беверіджа була використана у післявоєнні роки у формуванні соціальної політики урядами Бельгії, Данії, Нідерландів, Швеції, частково Німеччини[2].

Характеризуючи план У. Беверіджа, Ф. А. Гаєк (1899–1992) у праці «Конституція свободи» зазначив, що план Беверіджа, який за задумом не мав би бути інструментом перерозподілу доходу, але завдяки політикам швидко перетворився у план такого типу – це тільки найвідоміший серед них. Проте, якщо у ринковому середовищі можливо всім надавати мінімальний рівень фінансового забезпечення потреб, то таке суспільство несумісне з розподілом доходу відповідно до поняття справедливості. Гарантія однакового мінімуму для всіх, хто перебуває у злиднях, передбачає, що цей мінімум надається тільки при доведенні потреби і що нічого, за що не заплачено особистим внеском, не дається без такого доказу[3].

---

[1] Charte du Conseil National de la Resistance, 15 mars 1944 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.port.ac.uk/special/france1815to2003/chapter8/documents/filetodownload,18136,en.pdf.

[2] Consolidated Version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (Article 122, 126; Protocol № 12. On the Excessive Deficit Procedure, Article 1). “Journal of the European Union”, Vol. 53, 30 March, 2010, p. 98–279.

[3] Базілінська О. Я. Макроекономіка: [навчальний посібник] Базілінська О.Я. – [2-ге видання, випр.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 442 с.

У 1948 р. на рівні ООН була прийнята Загальна декларація прав людини. У ст. 25 закріплюються права кожної людини «на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини»[1].

Вперше соціальну державу як принцип конституційного права було закріплено ст. 20 Конституції ФРН у 1949 р., яка визначала Німеччину «демократичною і соціальною федеративною державою». Згідно зі ст. 1 Конституції Франції 1958 р. «Франція є непорушною, світською, соціальною, демократичною Республікою»[2].

На початку XX ст. у багатьох європейських країнах (Австрії, Бельгії, Данії, Швейцарії, Португалії, Норвегії) почали регламентувати соціально-економічні відносини. У 50-х рр. XX ст. у багатьох країнах світу відбулися кардинальні зміни в соціальній політиці, які зумовили необхідність систематизації та координації різнопланових сегментів й інститутів соціальної сфери з позиції характеристики її захисних функцій. Система соціального захисту пов'язана з особливостями організації соціального господарства, метою якого є підвищення добробуту та життєвого рівня громадян, тобто соціальний захист є проявом соціально орієнтованої економіки.

У XX ст. системи соціального забезпечення були запроваджені майже в усіх державах світу.

Законодавче закріплення основних тенденцій соціального захисту досягло нових вершин: прийняття нових нормативних кодексів, законів. Зокрема, 1889 р. (Швеція) – Закон «Про охорону праці»; 1911 р. (Франція) – Закон «Про страхування»; 1913–

---

[1] Загальна декларація прав людини. – К. : Право, 1995. – 12 с.

[2] Конституции государств Европы: в 3 т. / под общ. ред. и со вступ. ст. дир. инст. зак-ва и сравнит. правовед. при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 1. – 394 с.; Т. 2. – 658 с.; Т. 3. – 371 с.

1915 рр. (Швеція) – Закон «Про обов'язкове державне соціальне страхування через настання старості та інвалідності»; 1929 р. (Франція) – Закон «Про страхування через хворобу»; 1934 р. (США) – Закон «Про пенсійне забезпечення працівників залізниць»; 1935 р. (США) – Закон «Про соціальний захист»; 1946 р. (Швейцарія) – «Федеральний закон про страхування та у разі втрати годувальника»; 1956 р. (Франція) – Кодекс соціального забезпечення; 1975 р. (Угорщина) – Акт про соціальний захист; 1989 р. (Німеччина) – Соціальний кодекс; 1995 р. (Чехія) – Закон «Про пенсійне страхування»; 1997 р. (Німеччина) – Зміни до Соціального кодексу; 1998 р. (Польща) – Закон «Про систему соціального страхування»; 1999 р. (Болгарія) – Кодекс обов'язкового соціального страхування тощо[1].

Офіційним документом, який визначив термін «соціальне забезпечення», є Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права, ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., згідно з яким «держави, які беруть участь у цьому Пакті, визначають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування»[2].

Особиста доброчинність притаманна людському суспільству ще з доісторичних часів. До XIX ст. соціальний захист мав епізодичний характер і ґрунтувався на принципах самодопомоги та доброчинності. Сучасна система соціального захисту, яка діє у світі, почала формуватися у XIX ст. із розвитком промислового виробництва (індустріального розвитку) та створенням великих підприємств із залученням найманої праці. У XX ст. системи соціального забезпечення були запроваджені майже в усіх державах світу та законодавчо закріплені.

---

[1] Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України) [Електронний ресурс] / О. В. Сімкіна // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2010. – Вип. 4 (31). – 468 с. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/T pdu/2010_4/doc/3/22.pdf.

[2] Міжнародні новини / Медіацентр Міністерства доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minrd.gov.ua/media-tsentr/mijnarodni-novini/

2.2. Необхідність, зміст і роль соціальних позабюджетних фондів

Соціальне страхування є визначальною категорією усієї системи соціального захисту. Отже, без її розуміння та вивчення принципів побудови дієвої та справедливої системи соціального захисту є неможливим усвідомлення необхідності соціальних позабюджетних цільових фондів.

Враховуючи особливу важливість соціального страхування, його вплив на суспільні процеси, держава створює систему обов'язкового державного соціального страхування, що дає можливість значної концентрації ресурсів у єдиних фондах і тим самим забезпечення стабільного соціального захисту населення країни.

Завдяки соціальному страхуванню суспільство вирішує такі завдання:

– формує грошові фонди, з яких фінансуються витрати, що пов'язані з утриманням непрацездатних осіб;

– забезпечує необхідну кількість і структуру відтворення трудових ресурсів;

– скорочує різницю між матеріальним забезпеченням працюючого та непрацюючого населення;

– досягає підвищення життєвого рівня соціальних груп населення, що не беруть участі в трудовому процесі.

Цільові фонди коштів виступають публічними фондами, за рахунок ресурсів яких задовольняється публічний інтерес і виконуються функції держави. Через такі фонди здійснюється рух коштів, що складаються з публічних фінансів держави та фінансів суспільного (соціального) призначення. Цільові фонди призначено, зокрема, для мінімізації негативних наслідків кризових явищ у суспільстві, в тому числі в економіці, шляхом перерозподілу фінансових ресурсів, які залучаються органами центральної та місцевої влади. Також цільові фонди дають можливість додатково залучити ресурси для виконання державою своїх функцій, а тимчасово вільні кошти можуть бути використані для потреб соціально-економічного розвитку.

На відміну від бюджету, що виступає централізованим публічним фондом коштів, але при цьому не характеризується виключно метою спрямування власних ресурсів, які йдуть загалом на задоволення суспільних потреб у поточному бюджетному періоді, цільові позабюджетні фонди утворюють особливу ланку фінансової системи держави. Вони, як правило, мають конкретне цільове призначення та визначену в законодавстві самостійність. Характерною рисою цільових позабюджетних фондів є чітко визначені джерела формування і напрями використання коштів.

Наразі в Україні діють три цільових позабюджетних фонди, до яких роботодавці та робітники перераховують страхові внески. Діє класичний ланцюг: страхувальник (роботодавець) – страховик (фонд) – застрахована особа (працівник).

Формування сучасної системи соціального страхування включає створення державних позабюджетних фондів страхування від найважливіших соціальних ризиків. В Україні залежно від страхового випадку законом передбачені такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

– пенсійне страхування;

– страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими з похованням;

– медичне страхування;

– страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;

– страхування на випадок безробіття.

Організаційно-адміністративне забезпечення такої діяльності (за винятком медичного страхування[1]) на підставі профільних законів здійснюється відповідними фондами, а саме:

– Пенсійним фондом України (далі – ПФУ);

– Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (далі – ФВП);

– Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування (який створюється на основі Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних

[1] Наразі не запроваджено. Знаходиться на стадії експертного обговорення.

захворювань (далі – ФНВ) та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі – ФБ). *На кінець 2016 року продовжують функціонувати чотири вищезазначені фонди.*

Функціонування усіх чотирьох фондів зумовлене єдиною логікою, яка ґрунтується на страховому принципі. Вказані фонди призначені для соціальної допомоги громадянам, які через певні причини (хоча й для кожного фонду свої) опинились у скрутних життєвих умовах внаслідок втрати заробітку. Єдина розбіжність полягає у тому, що для ФВП, ФНВ та ФБ ймовірність настання страхового випадку менша 100 %, тоді як для ПФУ вона дорівнює 100 %[1]. При цьому в діяльності фондів відсутні будь-які регіональні, галузеві та інші розбіжності принципового характеру: учасниками фондів, а отже, й застрахованими особами є усі без винятку працівники, за яких сплачуються страхові внески. За вказаної умови навіть громадянство застрахованої особи не має жодного значення.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування громадян України здійснюється за принципами, визначеними ст. 5 Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 № 16/98-ВР:

– законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування;

– обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю та осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадян-суб'єктів підприємницької діяльності;

– надання права отримання виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням особам, зайнятим підприємницькою, творчою діяльністю тощо;

---

[1] Випадки передчасної смерті застрахованих осіб до настання пенсійного віку наразі не розглядаються.

– обов’язковості фінансування страховими фондами (установами) витрат, пов’язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, у обсягах, передбачених законами з окремих видів загальнообов’язкового соціального страхування;

– солідарності та субсидування;

– державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав;

– забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, встановлений законом, шляхом надання пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги, які є основним джерелом існування;

– цільового використання коштів загальнообов’язкового державного соціального страхування;

– паритетності представників усіх суб’єктів загальнообов’язкового державного соціального страхування в управлінні загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням.

За рахунок виконання покладених функцій на соціальні позабюджетні фонди забезпечується соціальний захист та соціальне забезпечення громадян при настанні несприятливих обставин, що передбачені чинним законодавством.

2.3. Види та форми соціального захисту

Соціальний захист у суспільстві – це сфера перетину життєво важливих інтересів громадян, відносин власності і розподілу, правових прийомів і способів їх врегулювання, соціальної політики держави і соціально-економічних прав людини. Це також сфера зосередження таких загальнолюдських цінностей, як рівність, соціальна справедливість, гуманізм, моральні засади суспільства. Цільове призначення соціального забезпечення полягає передусім у тому, що воно є формою задоволення потреб у джерелах засобів для існування літніх і непрацездатних[1].

[1] Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі / М. І. Мальований // Інноваційна економіка. – 2011. – № 22. – С. 253–258.

Основними елементами соціального захисту є соціальні гарантії, соціальні стандарти, соціальні послуги, матеріальне забезпечення, соціальна підтримка тощо.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III основні державні соціальні гарантії встановлюються законами з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

До основних державних соціальних гарантій відносять:

– мінімальний розмір заробітної плати;

– мінімальний розмір пенсії за віком;

– неоподатковуваний мінімум доходів громадян;

– розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Основні державні соціальні гарантії, які є основним джерелом існування, не можуть бути нижчими від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування, що визначено ст. 5 Закону України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV.

Матеріальна допомога надається особам, які перебувають у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарної і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

Соціальне обслуговування здійснюється:

– за місцем проживання особи (вдома);

– у стаціонарних інтернатних установах та закладах;

– у реабілітаційних установах та закладах;

– в установах та закладах денного перебування;

– в установах та закладах тимчасового або постійного перебування;

– у територіальних центрах надання соціальних послуг;

– в інших закладах соціальної підтримки (догляду).

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» можуть надаватися такі види соціальних послуг:

– соціально-побутові послуги – забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо;

– психологічні послуги – надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад;

– соціально-педагогічні послуги – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб;

– соціально-медичні послуги – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія;

– соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій;

– юридичні послуги – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, які вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення

правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо);

– послуги з працевлаштування – пошук відповідної роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи;

– інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги);

– інші соціальні послуги.

За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням надаються такі види соціальних послуг та матеріального забезпечення (ст. 25 Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 № 16/98-ВР, остання редакція 01.08.2016):

1) пенсійне страхування:

– пенсії за віком, через інвалідність внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);

– пенсії у зв'язку з втратою годувальника;

– медичні профілактично-реабілітаційні заходи;

– допомога на поховання пенсіонерів;

– пенсія через інвалідність внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

– пенсія у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

2) медичне страхування:

– діагностика та амбулаторне лікування;

– стаціонарне лікування;

– надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення;

– профілактичні та освітні заходи;

– забезпечення медичної реабілітації осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні захворювання.

Обсяг послуг, що надаються за рахунок коштів обов'язкового медичного страхування, визначається базовою та територіальними програмами обов'язкового медичного страхування, які затверджуються в порядку, встановленому чинним законодавством.

3) страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності:

– допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (включаючи догляд за хворою дитиною);

– допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

4) страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання:

– профілактичні заходи щодо запобігання нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням;

– відновлення здоров'я та працездатності потерпілого;

– допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

– відшкодування збитків, заподіяних працівникові каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків;

– допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

5) страхування від безробіття:

– допомога у зв'язку з безробіттям;

– відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою та профорієнтацією;

– дотація роботодавцю для працевлаштування безробітних, у тому числі молоді на перше робоче місце;

– допомога на поховання безробітного;

– профілактичні заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків.

Отже, соціальний захист населення тісно пов'язаний із забезпеченням умов, необхідних для реалізації конституційних

прав і свобод громадян, охоплює широкий спектр державних соціальних заходів, реалізацію яких покладено на державні позабюджетні цільові соціальні фонди, що функціонують автономно та використовують фінансові ресурси в межах, передбачених чинним законодавством.

2.4. Соціальний захист і соціальне забезпечення. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування

Проведення соціальної політики, спрямованої на забезпечення повноцінного розвитку людини, реалізації її інтелектуального і професійного потенціалу, сьогодні є однією з основних функцій держави. Важливе місце при цьому займає розвинена система соціального захисту, фінансове забезпечення якої значною мірою здійснюється за рахунок державних коштів. Частка бюджетних витрат на соціальний захист у різних країнах хоч і відрізняється залежно від моделі соціальної політики, економічного та соціального розвитку, механізму перерозподілу ВВП, проте майже завжди становить близько 20–40 % усіх державних витрат.

Можна стверджувати, що нині існування державної системи соціального захисту є об'єктивною необхідністю для стабільного функціонування сучасного суспільства. Це обумовлюється, насамперед, існуванням значної кількості людей (інвалідів, малозабезпечених верств населення, багатодітних сімей та ін.), що потребують різної соціальної допомоги, але яким ні суспільні, ні комунальні, ні інші подібні організації не мають змоги запропонувати достатній рівень соціальної підтримки.

З цих та інших причин державні соціальні програми є єдиними й універсальними для всіх категорій населення. Вони покликані не лише мінімізувати наслідки різних соціальних ризиків, а й сприяти усуненню на рівні держави таких циклічних явищ, як економічна криза, безробіття, інфляція тощо, які прямо впливають на рівень життя населення. Відтак в умовах демографічної і світової фінансової кризи надзвичайно важливим для стабільного забезпечення соціального захисту не лише в Україні, а й у більшості

розвинених країн світу є ефективне бюджетне фінансування різноманітних соціальних програм[1].

Основними джерелами коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування, відповідно до статті 20 Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», є внески роботодавців і застрахованих осіб. Бюджетні та інші джерела коштів, необхідні для здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування, передбачаються відповідними законами з окремих видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування[2].

Цей платіж був уведений з 1 січня 2011 року, який замінив собою чотири окремі відрахування: до Пенсійного фонду; до фондів страхування на випадок безробіття; із тимчасової втрати працездатності; від нещасних випадків на виробництві.

Єдиний соціальний внесок не входить до системи оподаткування.

Платниками єдиного внеску є:

– роботодавці;

– фізичні особи-підприємці;

---

[1] Мальований М. І. Стан та тенденції бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні / М. І. Мальований // Економічний часопис - XXI. – 2013. – № 5–6(2). – С. 27–30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2013_5-6(2)__9.pdf

[2] Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»: від 08.07.2010 № 2464-VI / Відомості Верховної Ради України – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

– особи, які забезпечують себе роботою самостійно – займаються незалежною професійною діяльністю;

– особи, які працюють на виборних посадах;

– військовослужбовці та інші категорії платників податків.

В Україні ведеться Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб. Адміністрування ЄСВ покладено на Державну фіскальну службу України[1].

Умови і порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ) визначено Законом України від 08.07.2010 № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі Закон про ЄСВ)[2].

Розмір внеску визначається у процентах від заробітної плати (доходу, прибутку) від діяльності і становив до 2015 року – залежно від класу професійного ризику виробництва – від 36,76 % до 49,7 %. З кінця 2015 року запроваджено єдину зменшену ставку 22 % і підвищено максимальну базу нарахування до 25 мінімальних заробітних плат. Водночас зміни не торкнулись розмірів ЄСВ для підприємств, установ і організацій, у яких працюють інваліди, та підприємств і організацій всеукраїнських громадських організацій інвалідів[3].

Нормами чинного законодавства передбачені такі умови для застосування пільгової ставки[4]:

---

[1] Положення про Державну фіскальну службу України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінет Міністрів України від 21.05.2014 № 236, п.1 – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п

[2] Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»: від 08.07.2010 № 2464-VI / Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

[3] Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ МФУ від 20.04.2015 № 449 ч. 13 ст. 8 Закону про ЄСВ, п. 11 розд. III – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15

[4] Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ МФУ від 20.04.2015 № 449 ч. 13 ст. 8 Закону про ЄСВ, п. 11 розд. III – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15

– у розмірі 8,41 % бази нарахування єдиного внеску для працюючих інвалідів – для підприємств, установ і організацій, в яких працюють інваліди. Встановлено лише для юридичних осіб, де працюють інваліди. Ця норма не поширюється на роботодавців – ФОП;

– у розмірі 5,3 % бази нарахування єдиного внеску – для підприємств та організацій всеукраїнських громадських організацій інвалідів, зокрема товариств УТОГ та УТОС, в яких кількість інвалідів становить не менше ніж 50 % загальної чисельності працюючих, і за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів становить не менше ніж 25 % суми витрат на оплату праці;

– у розмірі 5,5 % бази нарахування єдиного внеску для працюючих інвалідів – для підприємств та організацій громадських організацій інвалідів, в яких кількість інвалідів становить не менше ніж 50 % загальної чисельності працюючих, і за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів становить не менше ніж 25 % суми витрат на оплату праці.

Якщо база нарахування єдиного внеску не перевищує розміру встановленої законом мінімальної місячної заробітної плати, ЄСВ розраховується від мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, однак лише за умови, що найманий працівник перебував у трудових відносинах повний календарний місяць або відпрацював усі робочі дні звітного місяця, крім випадків звільнення чи прийняття на нове місце роботи протягом місяця[1].

З 2016 року особами, які мають право на добровільну сплату ЄСВ, відповідно до Закону про ЄСВ є[2]:

– члени фермерського господарства, особистого селянського господарства;

---

[1] Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Наказ МФУ від 20.04.2015 № 449 ч. 13 ст. 8 Закону про ЄСВ, п. 11 розд. III – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15

[2] Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»: від 08.07.2010 №2464-VI / Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

– особи, які досягли 16-річного віку та не перебувають у трудових відносинах із роботодавцями і не належать до таких платників ЄСВ, як фізособи-підприємці й особи, що провадять незалежну професійну діяльність, у т.ч. іноземці й особи без громадянства, які постійно проживають або працюють в Україні, громадяни України, які працюють або постійно проживають за межами України, якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Порядок розрахунку ЄСВ від мінімальної зарплати не стосується:

– заробітної плати (доходів) фізичних осіб, отриманих не за основним місцем роботи – для них ЄСВ визначається множенням ставки ЄСВ на фактичну суму нарахованої заробітної плати (доходів);

– заробітної плати (доходу) працівника-інваліда, який працює на підприємстві, в установі або організації, де застосовується ставка 8,41 %;

– заробітної плати (доходів) працівників всеукраїнських громадських організацій інвалідів, де застосовується ставка 5,3 %;

– заробітної плати (доходів) працівників підприємств та організацій громадських організацій інвалідів, де застосовується ставка 5,5 %;

– працівників, яким надано відпустки без збереження заробітної плати[1,2].

---

[1] Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР: офіц. вид. / Верховна Рада України п. 18, ч. I, ст. 25 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр

[2] Лист Державної фіскальної служби України "Щодо нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівникам, база нарахування єдиного внеску яких не перевищує розміру мінімальної заробітної плати" від 29.01.2016 № 1394/5/99-99-17-03-03-16 https://www.documenty.in.ua/lyst-derzhavnoyi-fiskalnoyi-sluzhby-ukrayiny-shhodo-narahuvannya-yedynogo-vnesku-na-zagalnoobov-yazkove-derzhavne-sotsialne-strahuvannya-pratsivnykam-baza-narahuvannya-yedynogo-vnesku-yakyh-ne-perevy/

Обчислення ЄСВ за минулі періоди здійснюється виходячи з розміру (ставки) ЄСВ, що діяв на день нарахування заробітної плати (доходу), на яку нараховується ЄСВ[1].

Максимальна величина місячного доходу, на який нараховується ЄСВ, становить 25 прожиткових мінімумів (раніше – 17), тобто:

– з 01.01.2016 – 34450 грн (25 % × 1 378 грн);

– з 01.05.2016 – 36250 грн (25 % × 1 450 грн);

– з 01.12.2016 – 38750 грн (25 % × 1 550 грн).

При цьому, якщо база нарахування ЄСВ не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, сума ЄСВ, як і раніше, розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), та ставки ЄСВ (22 %).

Також у 2016 році сума мінімального страхового внеску з ЄСВ становить:

– з 01.01.2016 – 303,16 грн (22 % × 1 378 грн);

– з 01.05.2016 – 319 грн (22 % × 1 450 грн);

– з 01.12.2015 – 341 грн (22 % × 1 550 грн).

Знизивши ставку ЄСВ, зменшився фіскальний відсоток ВВП. Але без кардинального реформування системи соціального страхування це лише призвело до того, що збільшився дефіцит у бюджеті Пенсійного фонду. Так, у 2015 році фінансування дефіциту Пенсійного фонду потребувало 80,9 млрд грн, то в 2016 році – 144,9 млрд грн. Таким чином, зменшення ставки ЄСВ призвело до збільшення дефіциту Пенсійного фонду на 64 млрд грн. Причому слід зазначити, що фонд оплати праці, який фінансується за рахунок державного бюджету, зріс в 2016 році з 57,2 млрд грн до 80,3 млрд грн, або на 40,5 %.

За рахунок закумульованих коштів відбувається забезпечення державних соціальних гарантій в Україні, що здійснюється за

[1] Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»: від 08.07.2010 №2464-VI, ч. 4, ст. 9 / Відомості Верховної Ради України http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

рахунок бюджетів усіх рівнів, коштів підприємств, установ і організацій та соціальних фондів на засадах адресності та цільового використання.

Фінансування соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань), коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством.

Згідно зі ст. 14 Закону України «Про соціальні послуги» у місцевих бюджетах повинні плануватися кошти, необхідні для фінансування соціальних послуг. Також у державному та місцевих бюджетах повинні передбачатися кошти для фінансування цільових програм надання соціальних послуг. Фінансування територіальних програм розвитку соціальних послуг здійснюється за рахунок виділених місцевому бюджету цільових субвенцій чи шляхом кооперування коштів місцевих бюджетів на реалізацію спільних проектів.

Державна система фінансування соціальних виплат, пільг і допомоги залишається однією з основних складових всезагальної та комплексної системи соціального захисту України. Проте криза державних фінансів, негативна демографічна й економічна ситуація в Україні вимагає поступової зміни підходів до організаційних принципів надання та фінансування державної соціальної допомоги.

Зростання кількості різноманітних соціальних допомог і пільг на фоні появи нових форм соціальних ризиків, посилення маргіналізації населення, різноспрямованості інтересів платників податків та внесків і тих, хто має право на соціальні допомоги за рахунок держави, – усе це може стати каталізатором негативних явищ як в економічному, так і в соціальному житті суспільства.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності соціальних позабюджетних фондів України.

2. Сучасний стан позабюджетних фондів України.

3. Елементи соціального захисту.

4. Види та форми соціальної підтримки.

5. Єдиний соціальний внесок. Поняття та порядок нарахування.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Зарубіжний досвід фінансування соціального забезпечення.

2. Сучасні проблеми розвитку позабюджетних фондів України.

3. Актуальні напрями реформування позабюджетних фондів України.

4. Проблеми функціонування позабюджетних фондів України.

ЧАСТИНА ІІ
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЬОВИХ ФОНДІВ

Тема 3. Пенсійний фонд України: джерела формування та напрями використання коштів. Органи управління

3.1. Сутність та значення Пенсійного фонду. Органи управління.

3.2. Система пенсійного забезпечення в Україні.

3.3. Джерела формування та напрями використання коштів Пенсійного фонду.

Основні терміни і поняття: *загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, єдиний соціальний внесок, адміністратор пенсійного фонду, вкладники, довічна пенсія, недержавний пенсійний фонд, одноразова виплата, пенсія, пенсійне забезпечення населення, пенсійний фонд, спеціальні пенсійні програми, страхові кошти, страховий стаж, прожитковий мінімум, цільові фонди.*

3.1. Сутність та значення Пенсійного фонду. Органи управління

Одним із визначальних кроків на шляху реформування пенсійної системи України стало створення у грудні 1990 року Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР, яке з січня 1992 року перетворено на Пенсійний фонд України. Цей факт не лише засвідчив появу нової фінансової інституції в державі, а й означав революційну зміну ідеології функціонування пенсійної системи, яка відтепер в основному фінансово не спиралася на державний бюджет, а одержала цільові джерела поповнення коштів, власні механізми їх акумуляції та розподілу і, головне, залучила інших соціальних партнерів – роботодавців та

працівників до фінансової участі у вирішенні питань пенсійного забезпечення[1].

З прийняттям цієї постанови розпочалося формування організаційної інфраструктури матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу майбутнього Пенсійного фонду України. Ця робота в Україні, як і в інших республіках колишнього СРСР, здійснювалася фактично «з чистого листка».

Проте вже з перших днів 1991 року нова пенсійна установа почала акумулювати страхові обов'язкові платежі підприємств і громадян та здійснювати фінансування видатків органів соціального забезпечення на виплату пенсій. Протягом 1991 року було сформовано структуру центрального апарату Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР у складі трьох управлінь, чотирьох самостійних відділів та ревізійної комісії. Крім того, в Автономній Республіці Крим, областях та у місті Києві було утворено філії відділення, в складі яких працювали уповноважені філій по районах, містах та районах у містах.

Після проголошення незалежності України в серпні 1991 року та прийняття в листопаді цього ж року Закону України «Про пенсійне забезпечення» сформувалася законодавча база функціонування Пенсійного фонду нової незалежної держави[2]. Статтею 8 зазначеного Закону було передбачено, що Пенсійний фонд України є самостійною фінансово-банківською системою і що Положення про Пенсійний фонд України затверджується Кабінетом Міністрів України[3].

Відповідно до цього Кабінет Міністрів України 28 січня 1992 року ухвалив постанову № 39, згідно з якою на базі Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР було утворено Пенсійний фонд України, а на базі філій відділення –

---

[1] Про утворення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР: Постанова від 21.12.1990р. № 380 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/380-90-п

[2] Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12

[3] Там само.

управління в Автономній Республіці Крим, областях та місті Києві (управління Пенсійного фонду у місті Севастополі утворено згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 16.09.92 № 534 у липні 1992 року на базі міського відділу Кримського республіканського управління Пенсійного фонду) [1].

Цією урядовою постановою було затверджено перший склад правління Пенсійного фонду та Положення про Фонд, на підставі якого він діяв до червня 1994 року. До цього ж часу функції, покладені на Пенсійний фонд, у районах та містах продовжували виконувати уповноважені відповідних обласних управлінь.

З 1994 року сталися значні зміни в історії Пенсійного фонду: він був перетворений із самостійної фінансово-банківської системи на центральний орган виконавчої влади, наділений відповідними повноваженнями. Водночас було суттєво вдосконалено організаційну структуру Фонду.

Статус Пенсійного фонду як центрального органу виконавчої влади було визначено Положенням про Пенсійний фонд України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.94 № 345. Відповідно службових та посадових осіб Пенсійного фонду України та його органів визначено державними службовцями[2].

Згідно з цим Положенням утворено відділи Пенсійного фонду у районах, містах та районах у містах. Таким чином було створено вертикальну структуру управління Пенсійним фондом, яка повністю відповідала адміністративно-територіальному устрою держави, а також структурам інших державних органів, які мали аналогічні функції щодо збору обов’язкових платежів (органи податкової та контрольно-ревізійної служби).

Говорячи про діяльність Пенсійного фонду у середині 90-х років минулого століття, слід згадати, що у 1994–1997 роках згідно з законами про Державний бюджет на відповідні роки кошти Пенсійного фонду включалися до складу Держбюджету.

---

[1] Про створення Пенсійного фонду України: Постанова Кабінет Міністрів України від 28.01.1992 № 39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ttp://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/39-92-п.

[2] Там само.

У 1993–1995 роках було розпочато комп'ютеризацію органів Пенсійного фонду, зокрема автоматизовано облік надходження страхових внесків, приймання відповідної звітності. Це стало відчутним кроком до впровадження в подальшому в Пенсійному фонді системи персоніфікованого обліку.

Перехід на початку 90-х років на фінансування пенсій через Пенсійний фонд сам по собі одразу не міг вирішити всіх проблемних питань у сфері пенсійного забезпечення, а натомість висвітлив та окреслив багато проблем та чинників як усередині самої пенсійної системи, так і далеко за її межами, що суттєво негативно впливали на фінансовий стан цієї системи.

Стабілізація фінансового стану Пенсійного фонду стала однією з передумов здійснення пенсійної реформи. Основні напрями та шляхи впровадження пенсійної реформи були окреслені в таких державних документах: Концепція соціального забезпечення населення України, схвалена Верховною Радою України 21 грудня 1993 року[1]; Основи законодавства України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», прийнятий Верховною Радою України 14 січня 1998 року[2] Указ Президента України від 13.04.1998 «Про Основні напрями пенсійного забезпечення в Україні», Послання Президента України до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України «Про Основні напрями реформування системи пенсійного забезпечення населення України» від 10 жовтня 2001 року.

На виконання завдань, поставлених у цих документах, і була спрямована робота всієї системи Пенсійного фонду. У першу чергу у період до 2003 року були проведені підготовчі заходи до впровадження пенсійної реформи, була створена система персоніфікованого обліку внесків.

---

[1] Про проект концепції соціального забезпечення населення України: Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993 № 3758-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3758-12

[2] Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон Верховної Ради України від 14.01.1998 № 16/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр

Важливу роль у розвитку Пенсійного фонду та його утвердженні як центрального органу виконавчої влади відіграла передача органам Фонду функцій з призначення та виплати пенсій, які раніше здійснювались органами соціального захисту населення.

Пенсійний фонд України став потужною фінансовою та соціальною інституцією в державі, сформувалися його організаційний та кадровий потенціали. Так, у 2003 році був прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який практично перевів Україну від пенсійного забезпечення до пенсійного страхування[1]. Цей Закон набрав чинності з 1 січня 2004 року і передбачив створення в Україні трирівневої пенсійної системи.

Починаючи з 2007 року Пенсійному фонду України передано функції з призначення та виплати пенсій військовослужбовцям та іншим працівникам силових міністерств та відомств. Раніше їх пенсійне забезпечення здійснювалось 11 різними структурами.

Вперше з дати набрання чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», починаючи з січня 2008 року проведено перерахунки пенсій з урахуванням нового показника середньої заробітної плати. Для обчислення всіх пенсій, які були призначені до 2008 року, застосовувався показник середньої заробітної плати за 2006 рік – 928,81 грн. Крім того, у зв'язку зі збільшенням оцінки одного року страхового стажу в солідарній системі з 1 % до 1,35 % також проведено перерахунки пенсій.

Починаючи з 1 січня 2010 року було запроваджено щомісячну звітність роботодавців до системи персоніфікованого обліку внесків, що дало змогу забезпечити щомісячне оновлення бази даних про сплату страхових внесків за кожного громадянина. У 2010 році відповідно до Програми економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»

---

[1] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

передбачено черговий етап реформування пенсійної системи у період з 2010 по 2014 роки. У рамках реалізації цієї програми була визначена мета реформи пенсійної системи, якою стало посилення соціального захисту осіб, що втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їх життя в результаті стійкого розвитку пенсійної системи. Однак мету було не досягнуто.

Нині триває робота щодо створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування, необхідних для запровадження другого рівня пенсійної системи. Ця система буде запроваджена після досягнення бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду. Так, видозмінено організаційну структуру (рис. 3.1 та 3.2):

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями Пенсійного фонду України є[1]:

1) реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;

2) внесення пропозицій міністрові соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань;

3) виконання інших завдань, визначених законом.

[1] Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п

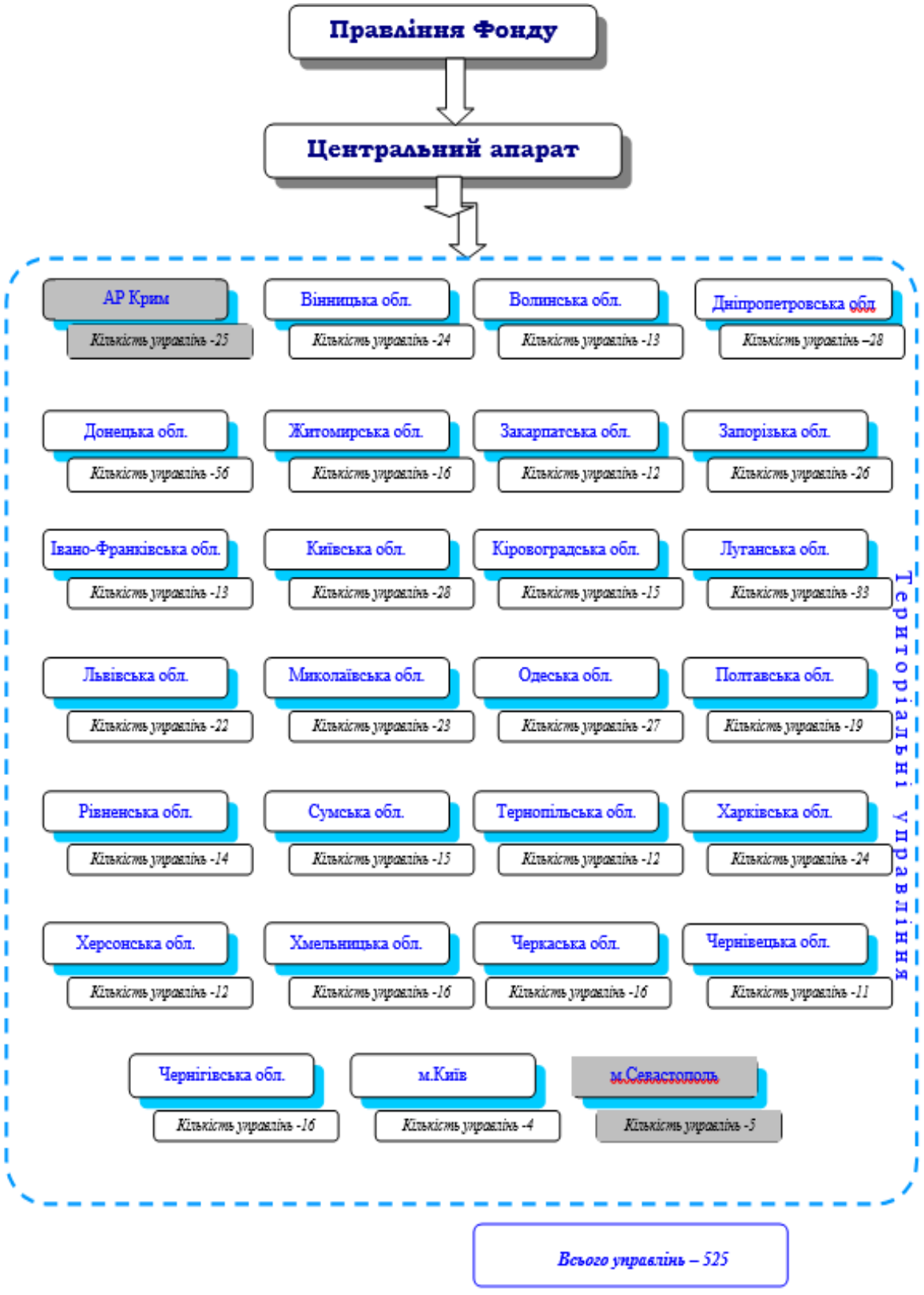

Рис. 3.1. Структура органів Пенсійного фонду України станом на 01.01.2016

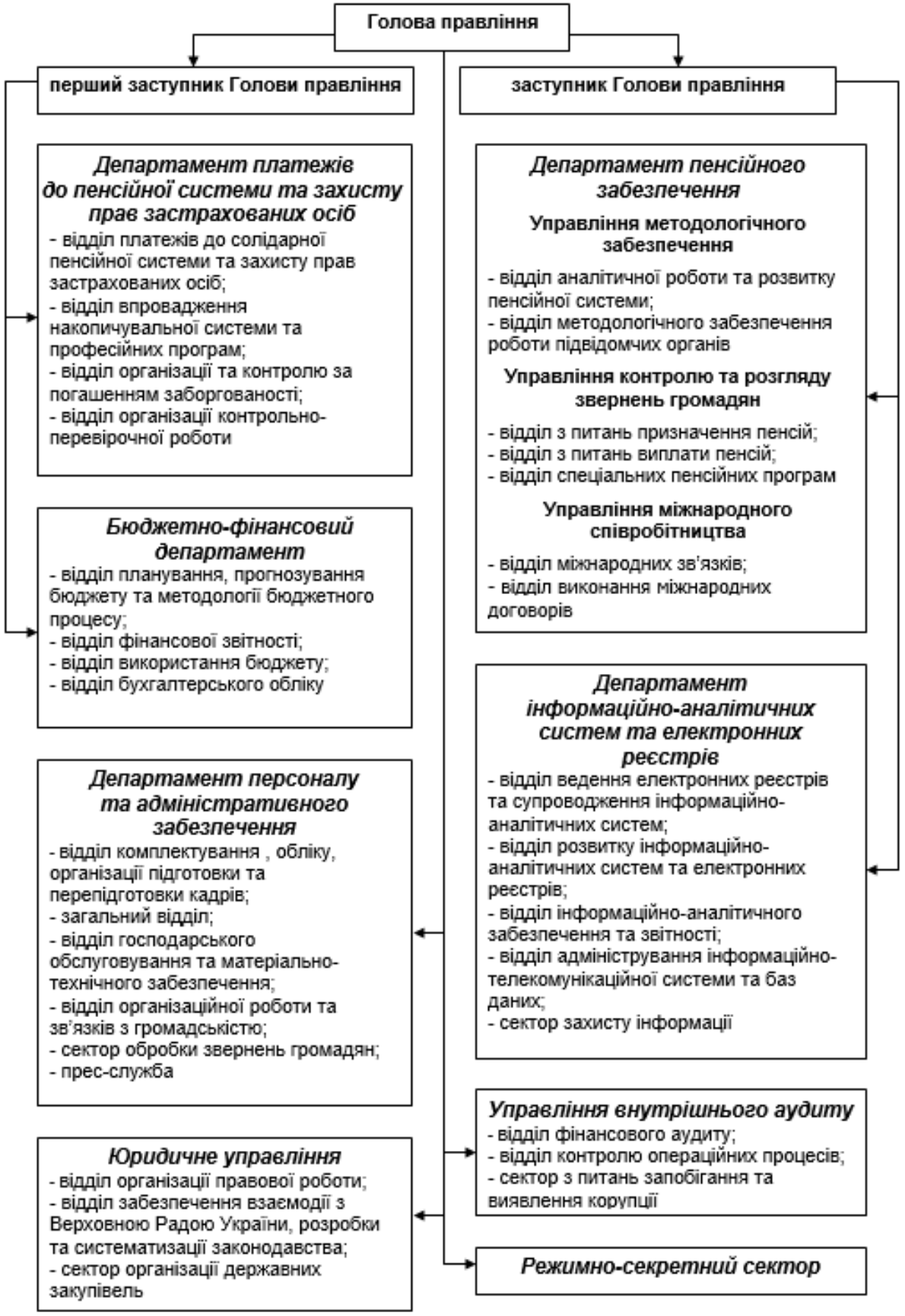

Рис. 3.2. Структура центрального апарату Пенсійного фонду України станом на 01.01.2016

Пенсійний фонд України відповідно до покладених на нього завдань[1]:

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх міністрові соціальної політики;

2) здійснює керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

3) вивчає та аналізує ситуацію у сфері пенсійного забезпечення, забезпечує проведення щорічних актуарних розрахунків фінансового стану системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

4) розробляє проект бюджету Пенсійного фонду України та подає його міністрові соціальної політики для внесення в установленому порядку на розгляд Кабінетові Міністрів України, здійснює ефективний розподіл фінансових ресурсів для пенсійного забезпечення, складає звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України;

5) формує та веде реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування;

6) організовує, координує та контролює роботу територіальних органів щодо:

– забезпечення додержання підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності та громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, вимог актів законодавства про пенсійне забезпечення;

– забезпечення надходжень від сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, інших коштів, ведення обліку їх надходжень відповідно до законодавства;

---

[1] Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п

– внесення відомостей до реєстру застрахованих осіб та їх використання;

– здійснення контролю за додержанням вимог законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, правильністю нарахування, обчислення, повнотою і своєчасністю сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інших платежів, за достовірністю поданих відомостей про осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, призначенням (перерахунком) і виплатою пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та іншими виплатами, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України, інших джерел, визначених законодавством;

– стягнення у передбаченому законодавством порядку своєчасно не нарахованих та/або не сплачених сум страхових внесків та інших платежів;

– застосування фінансових санкцій, передбачених законом;

– призначення (перерахунку) і виплати пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці;

– забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання та інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством;

– обліку коштів Пенсійного фонду України, ведення статистичної та бухгалтерської звітності;

– надання страхувальникам та застрахованим особам інформації, визначеної законодавством;

7) забезпечує проведення конкурсного відбору банків, які здійснюють виплату та доставку пенсій;

8) вживає відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, заходів до переказування пенсій громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, та виплати пенсій пенсіонерам іноземних держав, які постійно проживають в Україні;

9) здійснює у межах повноважень, передбачених законом, контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України, інших коштів, призначених для виплати пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці;

10) аналізує та прогнозує надходження коштів від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, організовує взаємодію та обмін інформацією з питань нарахування та сплати єдиного внеску, персоніфікованого обліку надходжень від його сплати, розрахунку показників середньої заробітної плати працівників для призначення пенсії;

11) подає Міністерству соціальної політики пропозиції щодо:

– зміни розміру єдиного внеску та розподілу коштів від його сплати, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

– застосування законодавства про ведення обліку застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та разом з Міністерством надає роз'яснення з питань призначення, перерахунку та виплати пенсій;

12) вносить пропозиції Міністерству соціальної політики та іншим центральним органам виконавчої влади щодо розроблення прогнозних показників економічного і соціального розвитку України та проекту Державного бюджету України, ведення обліку сплати єдиного внеску, формування та подання звітності в частині ведення обліку застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;

13) здійснює міжнародне співробітництво, забезпечує виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з питань, що належать до його компетенції;

14) організовує професійну підготовку та підвищення кваліфікації працівників Пенсійного фонду України, узагальнює та поширює прогресивні форми і методи роботи;

15) проводить у межах повноважень, передбачених законом, інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення;

16) готує звітність, передбачену законодавством;

17) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Пенсійного фонду України, його територіальних

органів, а також підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Пенсійного фонду України;

18) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики щодо державної таємниці та інформації з обмеженим доступом, контроль за її збереженням в апараті Пенсійного фонду України;

19) виконує у межах повноважень, передбачених законом, функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління;

20) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Пенсійний фонд України для виконання покладених на нього завдань має право[1]*:*

1) залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до його компетенції;

2) отримувати безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали, зокрема від органів статистики – статистичні дані;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

5) проводити планові, а у випадках, передбачених законом, позапланові перевірки у роботодавців та інших осіб бухгалтерських книг, звітів, кошторисів та інших документів щодо достовірності відомостей, поданих до реєстру застрахованих осіб, або для

[1] Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2014 № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п

призначення пенсій, отримувати необхідні пояснення, довідки і відомості (зокрема письмові) з питань, що виникають під час таких перевірок;

6) видавати приписи щодо усунення порушень, виявлених за результатами перевірки достовірності поданих страхувальником відомостей про застрахованих осіб;

7) вилучати в установленому законом порядку у підприємств, установ, організацій і окремих осіб копії документів, що підтверджують заниження розміру заробітної плати (доходу) та інших виплат, на які нараховуються страхові внески, або порушення порядку використання коштів Пенсійного фонду України;

8) проводити перевірку цільового використання коштів Пенсійного фонду України в організаціях, що здійснюють виплату і доставку пенсій;

9) порушувати в установленому законом порядку питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні вимог законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

10) звертатися в установленому законом порядку до відповідних правоохоронних органів у разі виявлення фактів порушення порядку використання коштів Пенсійного фонду України.

Отже, Пенсійний фонд України є основним джерелом, за рахунок якого відбувається фінансування пенсіонерів та базується функціонування системи пенсійного забезпечення України.

3.2. Система пенсійного забезпечення в Україні

Пенсійне забезпечення є однією з основних гарантій матеріального забезпечення непрацездатних громадян. Принциповою різницею нової пенсійної системи є перехід від пенсійного забезпечення до системи пенсійного страхування, яка базуватиметься на чіткому розподілі матеріального забезпечення в старості залежно від трудової участі громадян у здійсненні соціального внеску до системи пенсійного страхування. Іншими словами, ті, хто працював та сплачував пенсійні внески до Пенсійного фонду, матимуть право на забезпечення в старості за загальнообов'язковим

державним пенсійним страхуванням (пенсія залежно від сплачених внесків), а ті, хто не працював та не сплачував внески до Пенсійного фонду, отримають підтримку за рахунок державних коштів відповідно до законодавства про державну соціальну допомогу.

На це націлений новий Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», прийнятий Верховною Радою України 9 липня 2003 року, який набрав чинності з 1 січня 2004 року. Цим Законом запроваджується трирівнева пенсійна система[1].

І рівень – реформована солідарна пенсійна система

Це саме та система, що існувала і забезпечувала пенсією пенсіонерів у СРСР та існує і забезпечує пенсією нинішніх пенсіонерів. Вона базується на принципі солідарності поколінь, тобто такому способі взаємодії економічно активного та непрацездатного населення, за якого перші, відраховуючи певну частину доходу, підтримують і забезпечують другу. Таким чином, кожне наступне покоління утримує кожне попереднє[2].

Ця система є характерною ознакою індустріального суспільства, що розвивається, де спостерігається впевнене превалювання народжуваності над смертністю і де створюється достатньо додаткового продукту для утримання непрацездатних членів суспільства.

З огляду на перехід більшості розвинених країн до постіндустріальної економіки та старіння населення в них система солідарного пенсійного забезпечення переживає системну кризу і потребує на докорінне реформування. Її роль у пенсійному забезпеченні знижується, починаючи з 80-х років XX століття, і, вочевидь, знижуватиметься надалі. Водночас про повну руйнацію солідарної системи говорити зарано, оскільки вона має забезпечити соціальні пенсії (тобто пенсії громадянам, непрацездатним через певні обставини з народження або з молодих років).

---

[1]Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

[2] http://www.18-60.com.ua/pensiyna-reforma/silidarna-systema.html

Солідарна система України перебуває в стадії реформування. Так, якщо раніше для нарахування пенсії за віком використовувався записаний у трудову книжку стаж, тобто кількість фактично відпрацьованих років, наразі використовується поняття «страховий стаж» – період, протягом якого здійснювалися відрахування до Пенсійного фонду України. Розмір пенсії визначається за розміром заробітної плати: заробіток для призначення пенсій обчислюється за даними персоніфікованого обліку за всі періоди страхового стажу з 1 липня 2000 року та період за будь-які п’ять років поспіль до цієї дати за вибором особи.

Реформа солідарної системи передбачає:

1. Охоплення системою загальнообов’язкового державного пенсійного страхування всіх працюючих громадян (у тому числі самозайнятих осіб, а також найманих працівників у приватному секторі економіки).

2. Запровадження нової формули нарахування пенсій. Це передбачає розширення періоду врахування заробітку при визначенні розмірів пенсій (на підставі даних системи персоніфікованого обліку внесків), зарахування до страхового стажу періодів, за які сплачено страхові внески, та ставить майбутній розмір пенсії в залежність від величини заробітку, з якого сплачувались пенсійні внески, та страхового стажу, протягом якого вони сплачувались. Причому пенсіонерам, пенсії яким були призначені за раніше чинним законодавством, надано право на перерахунок призначеної їм пенсії за умовами нового законодавства.

3. Збереження права виходу на пенсію в 55 і 60 років з одночасним наданням можливості більш пізнього виходу на пенсію з підвищенням розмірів пенсій від 3 % за один рік відстрочки виходу на пенсію до 85,32 % за десять років більш пізнього виходу на пенсію. У разі відстрочки часу виходу на пенсію збільшиться період, протягом якого особа сплачуватиме внески до Пенсійного фонду, тож розмір пенсії буде вищим. Таке вирішення питання буде особистою справою кожного громадянина і залежатиме виключно від його готовності збільшувати страховий стаж. Таким чином, у законодавстві закладено економічний стимул до більш пізнього виходу на пенсію.

4. Розмежування джерел фінансування пенсій, призначених за різними пенсійними програмами. На першому етапі – розмежування джерел фінансування з держбюджетом, на другому – поступове переведення фінансування дострокових пенсій у систему недержавних пенсійних фондів з обов'язковим відрахуванням до них пенсійних внесків з боку відповідних роботодавців.

5. Фінансування з державного бюджету дефіциту коштів (у разі виникнення) у межах солідарної системи.

6. Поступове запровадження системи управління Пенсійним фондом на основі паритетного представництва сторін соціального партнерства (представників держави, роботодавців та працівників).

Таким чином, у реформованій солідарній системі розмір пенсії залежить від розміру заробітної плати, з якої сплачувались страхові внески, та страхового стажу, протягом якого вони сплачувались. Це досягається шляхом звільнення Пенсійного фонду від здійснення невластивих йому виплат (розмежування джерел фінансування виплати пенсій, призначених за різними пенсійними програмами) та впровадження системи персоніфікованого обліку відомостей про заробіток та сплату страхових внесків, на підставі даних якої призначаються і виплачуються пенсії.

ІІ рівень – загальнообов'язкова накопичувальна система

Накопичувальна система поки що складається лише з одного рівня – добровільного недержавного пенсійного забезпечення. Законодавством передбачено два рівні накопичувального пенсійного забезпечення, один з яких – загальнообов'язкове накопичення – чинності не набув і введення його в дію найближчим часом не очікується.

Хоча в законодавстві не зазначено точну дату запровадження накопичувальної системи, але визначено чіткі умови, після виконання яких може бути прийнятий закон про запровадження Накопичувального фонду та перерахування страхових внесків до цього фонду. Отже, закон буде прийнятий за умови економічного зростання країни протягом двох останніх років, а саме: якщо в кожному з них валовий внутрішній продукт зростатиме не менше ніж на 2 % порівняно з попереднім роком.

Перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду здійснюватиметься в разі одночасного підвищення заробітної плати застрахованій особі та після виконання таких умов:

– забезпечення виплати пенсій у солідарній системі в розмірі, передбаченому частиною третьою статті 46 Конституції України, тобто на рівні прожиткового мінімуму;

– збалансованості бюджету Пенсійного фонду відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

– створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, в тому числі:

а) повного впровадження системи персоніфікованого обліку та створення системи автоматизованого звітування щодо стану накопичувальних пенсійних рахунків застрахованих осіб з урахуванням стану пенсійних активів;

б) створення програмно-технічного комплексу для системи збирання страхових внесків до Накопичувального фонду, сумісного із системою електронних переказів банків;

– прийняття законодавчих актів, необхідних для функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;

– призначення всіх членів Ради Накопичувального фонду;

– проведення тендерів та укладання договорів з компаніями з управління активами, зберігачем та аудитором Накопичувального фонду;

– набуття досвіду роботи системи недержавного пенсійного забезпечення;

– забезпечення фінансування з державного бюджету втраченої частини страхових коштів у солідарній системі через перерахування частини страхових внесків до Накопичувального фонду.

Відповідно до законодавства загальнообов’язкове пенсійне накопичення охоплюватиме не всіх громадян, а лише тих, які на момент введення його в дію не досягли 35 років (для чоловіків) та 40 років (для жінок).

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення України функціонуватимуть відповідно до Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», а третій

рівень є системою недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення»[1].

Положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» виключають із системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування[2]:

– військовослужбовців офіцерського складу, військовослужбовців надстрокової служби та військової служби за контрактом Збройних сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Служби безпеки України, Прикордонних військ України, Управління державної охорони України, осіб начальницького складу органів внутрішніх справ України, кримінально-виконавчої системи України, осіб начальницького складу податкової міліції, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, яким пенсії будуть призначатися відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб»[3], Закон України «Про Державну прикордонну службу України»[4];

---

[1] Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ttp://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15

[2] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

[3] Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ: Закон України від 09.04.1992 № 2263-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Верховна Рада України http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2263-12

[4] Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/661-15

– осіб, які досягли 18 років та навчаються у вищих або професійно-технічних закладах на денній (очній) формі навчання, а також осіб, які навчаються в аспірантурі, докторантурі, інтернатурі або клінічній ординатурі. Вони мають право брати добровільну участь у системі пенсійного страхування.

Ті особи, яким була призначена пенсія відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» (крім соціальних пенсій[1]) або була призначена пенсія (щомісячне довічне грошове утримання) за іншими законодавчими актами, мають право на призначення пенсії за Законом України «Про загальнообов'язкове державне страхування», – за умови, якщо вони не отримують пенсію (щомісячне довічне грошове утримання) з інших джерел.

Право на отримання пенсійних виплат і соціальних послуг із системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування нарівні з громадянами України на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне страхування», якщо інше не передбачено міжнародними договорами, мають також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Закон вводить поняття страхового стажу, яким є період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і за який сплачено страхові внески.

За новим законодавством до страхового стажу у солідарній системі враховуватимуться періоди:

– трудового стажу до набрання чинності Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

– роботи після набрання чинності Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування» – за умови сплати страхових внесків;

– догляду за дітьми до досягнення трирічного віку;

---

[1] Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12

– догляду за дитиною-інвалідом, інвалідом I групи, за престарілим, який потребує постійного стороннього догляду або досяг 80-річного віку, якщо працездатні особи, які здійснюють догляд за зазначеними особами, отримують допомогу або компенсацію відповідно до законодавства;

– професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації з відривом від виробництва за направленням підприємств, установ, організацій (без збереження заробітної плати та з отриманням стипендії);

– від дня визнання особи інвалідом до дня досягнення цією особою пенсійного віку – до страхового стажу для обчислення розміру пенсії за віком інваліда;

– від дня смерті годувальника до дня, коли годувальник досягнув би пенсійного віку, – до страхового стажу для обчислення розміру пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

Страховий стаж у солідарній системі обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку. Персоніфікований облік у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування – це організація та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що використовуються в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Періоди трудової діяльності та інші періоди, що враховувалися до стажу роботи для призначення пенсії, також зараховуються до страхового стажу. Це провадиться в порядку і на умовах, передбачених законодавством, що діяло раніше, тобто з урахуванням пільгового обчислення стажу (це пільги з обчислення стажу: за час перебування на фронті; реабілітованим громадянам; за період Великої Вітчизняної війни; за роботу в деяких медичних закладах; на сезонних роботах). Після набрання чинності Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування», тобто з 1 січня 2004 р., всі періоди страхового стажу враховуються в одинарному розмірі[1].

[1] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

Для обчислення розміру пенсій враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 р., незалежно від перерв, та за весь період страхового стажу, починаючи з 1 липня 2000 р. У разі якщо страховий стаж становить менший період, ніж зазначено, враховується заробітна плата (дохід) за фактичний страховий стаж.

Заробітна плата (дохід) за період страхового стажу до 1 липня 2000 р. враховуватиметься для обчислення пенсії на підставі документів про нараховану заробітну плату (дохід), виданих у порядку, встановленому законодавством, а за період страхового стажу, починаючи з 1 липня 2000 р., – за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку.

Щоб визначити заробітну плату, з якої буде обчислюватися розмір пенсії, фактична заробітна плата, яку подає особа для обчислення пенсії, порівнюється із середньою заробітною платою в Україні за відповідний місяць. Фактично шляхом ділення заробітної плати особи на середню заробітну плату в Україні у розрізі кожного місяця періоду, поданого особою для обчислення пенсії, визначатимуться щомісячні коефіцієнти заробітку.

Законом передбачено два варіанти обчислення розміру пенсії за віком у солідарній системі, з яких особа може обирати найбільш вигідний для себе.

Перший варіант – за новою формулою, другий – за так званою двоскладовою формулою.

Основою для обчислення розміру пенсії за новою формулою є скоригована заробітна плата та коефіцієнт страхового стажу.

Розмір пенсії за віком визначається статтею 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»[1], формула основного розміру пенсії має вигляд:

$$П = З_П \times К_С,$$

де П – розмір пенсії, у гривнях;

[1] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

$З_П$ – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування», з якої обчислюється пенсія, у гривнях;

$К_С$ – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до статті 25 зазначеного Закону[1].

Для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за весь період страхового стажу, починаючи з 1 липня 2000 року. За бажанням пенсіонера та за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами у період до 1 січня 2016 року або в разі, якщо страховий стаж, починаючи з 1 липня 2000 року, становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії також враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року незалежно від перерв.

Заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається за такою формулою:

$$З_п = З_с \times (С_к / К),$$

де $З_П$ – заробітна плата (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, у гривнях;

$З_С$ – середня заробітна плата (дохід) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка, відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування», враховується для обчислення пенсії за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії. Порядок визначення показників зазначеної заробітної плати затверджується Пенсійним фондом України за погодженням з центральними органами виконавчої влади у галузях статистики, економіки, праці та соціальної політики і фінансів;

$С_К$ – сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць ($К_1 + К_2 + К_3 + ... + К_n$);

[1] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15.

К – кількість місяців страхового стажу, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати (доходу) застрахованої особи (постанова КМУ від 20.11.2003 № 1783[1]).

Коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи за кожний місяць страхового стажу, який враховується при обчисленні пенсії, визначається за формулою:

$$К_з = З_в / З_с,$$

де $К_З$ – коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

$З_В$ – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

$З_С$ – заробітна плата (дохід) у середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії, за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу).

Порядок визначення показників зазначеної заробітної плати затверджується Пенсійним фондом України за погодженням з центральними органами виконавчої влади у галузях статистики, економіки, праці та соціальної політики і фінансів.

Страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов’язковому державному пенсійному страхуванню і за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій за мінімальний страховий внесок. Страховий стаж обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду відповідно до вимог цього Закону за даними, що містяться в системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку – на підставі документів та в порядку, визначеному законодавством, що діяло до набрання чинності Закону України «Про загальнообов’язкове державне страхування». Страховий стаж обчислюється в місяцях.

---

[1] Про заходи щодо поліпшення пенсійного забезпечення громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 № 1783 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1783-2003-п

Коефіцієнт страхового стажу, що застосовується для обчислення розміру пенсії, визначається із заокругленням до п’яти знаків після коми за формулою:

$$К_с = \frac{С_М \times В_С}{100\ \%} \times 12,$$

де $К_С$ – коефіцієнт страхового стажу;

$С_М$ – сума місяців страхового стажу;

$В_С$ – визначена величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках). За період участі тільки в солідарній системі величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1,35 %, а за період участі в солідарній і накопичувальній системах пенсійного страхування – 1,08 %.

Мінімальний розмір пенсії за віком при наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність. У випадку виплати застрахованій особі довічної пенсії мінімальний розмір пенсії за віком у солідарній системі зменшується на розмір визначеної пенсії.

Другий варіант – за двоскладовою формулою. Визначається розмір пенсії, яка складається із двох частин: частина, яка припадає на період стажу до набрання чинності Закону України «Про загальнообов’язкове державне страхування», та частина пенсії, яка припадає на період страхового стажу після набрання чинності цього закону[1].

Перша із цих двох частин (стаж до 1 січня 2004 р.) визначається відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» та з обмеженням пенсії максимальним розміром, який діятиме на момент набрання чинності Законом «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»[2] [1]. Друга частина обчислюється

---

[1] Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 №1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

[2] Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991р. № 1788-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12

за новими нормами без обмеження максимального розміру. Частина пенсії, обчислена за період стажу до 1 січня 2004 р., буде проіндексована до моменту фактичного виходу на пенсію та підсумована з другою частиною пенсії, обчисленою за період страхового стажу після набрання чинності нового закону.

Право на призначення пенсії за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» матимуть застраховані особи, які досягли пенсійного віку: чоловіки – 60 років, жінки – 55 років та мають не менше 5 років страхового стажу[2].

У разі пізнішого виходу на пенсію та відмови від отримання виплати пенсії під час роботи (за умови сплати внесків до Пенсійного фонду) призначена після звільнення з роботи пенсія підвищуватиметься на певний відсоток за шкалою залежно від кількості років більш пізнього виходу на пенсію. Неповні роки відстрочки виходу на пенсію для підвищення розміру пенсії за віком не враховуватимуться.

Слід зазначити, що відповідно до Прикінцевих положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійне забезпечення застрахованих осіб, які працювали або працюють на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України, та за результатами атестації робочих місць, на посадах, що дають право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах або за вислугу років, які відповідно до законодавства, що діяло раніше, мали право на пенсію на пільгових умовах або за вислугу років, буде здійснюватись згідно з окремим законодавчим актом через професійні та корпоративні фонди[3].

До прийняття відповідного закону та до запровадження пенсійного забезпечення через професійні та корпоративні фонди, зокрема, особам, які працювали на роботах із шкідливими і

---

[1] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

[2] Там само.

[3] Там само

важкими умовами праці та мали або матимуть право на пенсію відповідно до статті 100 Закону України «Про пенсійне забезпечення», пенсії призначаються за нормами Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування», виходячи з вимог віку та стажу, встановлених раніше чинним законодавством.

Статтею 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» регулюється порядок перерахунку пенсій за віком, у зв'язку з інвалідністю, в разі втрати годувальника, за вислугу років, призначених до набрання чинності цим законом. Такий перерахунок здійснюється за нормами даного закону на підставі документів про вік, страховий стаж, заробітну плату (дохід) та інших документів, що перебувають на час перерахунку в пенсійній справі та відповідають вимогам законодавства, що діяло раніше, а також додаткових документів, одержаних органами Пенсійного фонду.

Для перерахунку пенсій, призначених до набрання чинності вищезазначеного закону, враховується заробітна плата (дохід), з якої було раніше обчислено пенсію, за документами, наявними в пенсійній справі. При цьому заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається відповідно до частини другої статті 40 Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування» із застосуванням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, за 2002 рік.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 року № 1783 «Про заходи щодо поліпшення пенсійного забезпечення громадян» передбачено погодитися з пропозицією Державної служби статистики та Пенсійного фонду щодо застосування під час перерахунку пенсій відповідно до статті 43 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» показника середньої заробітної плати за 2002 рік на рівні 306,45 гривні[1,2].

---

[1] Про заходи щодо поліпшення пенсійного забезпечення громадян: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 № 1783 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1783-2003-п

[2] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

ІІІ рівень – система додаткового, недержавного пенсійного забезпечення

Створена для формування додаткових пенсійних накопичень за рахунок добровільних внесків фізичних осіб і роботодавців. Недержавне пенсійне забезпечення, як передбачено законодавством, здійснюється[1]:

– недержавними пенсійними фондами (НПФ) шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;

– страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;

– банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) у багатьох країнах світу є одним з основних інструментів для підвищення рівня пенсійного забезпечення населення.

НПФ – це фінансова установа, призначена для накопичення коштів на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат учасникам фонду.

Учасники НПФ – це фізичні особи, на користь яких сплачуються пенсійні внески до НПФ, а *вкладники* – це особи, які здійснюють такі внески (самі учасники, їх роботодавці, професійне об’єднання або члени сім’ї).

НПФ створюється, здійснює свою діяльність і ліквідується згідно із Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення»[2]. НПФ має статус неприбуткової установи, тобто не має на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками фонду. Весь отриманий фондом інвестиційний дохід розподіляється тільки між його учасниками.

---

[1] Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ttp://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15.

[2] Там само.

Недержавні пенсійні фонди можуть бути трьох видів:

Корпоративний НПФ створюється юридичною особою-роботодавцем або кількома юридичними особами-роботодавцями, до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники. Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками чи роботодавцями-платниками такого фонду.

Професійний НПФ можуть створювати об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки, чи фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності. Учасниками такого фонду можуть бути тільки фізичні особи, у яких ознаки їх професійної діяльності збігаються з ознаками, визначеними в статуті фонду (наприклад, працівники металургійної галузі).

Відкритий НПФ створюється будь-якими юридичними особами, крім тих, діяльність яких фінансується за рахунок державного або місцевих бюджетів. Учасниками відкритого фонду можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Питання щодо участі в НПФ як для громадян, так і для роботодавців є справою добровільною. Після прийняття відповідного закону для роботодавців буде запроваджено обов'язкову сплату пенсійних внесків до НПФ на користь тих працівників, які працюють у шкідливих та важких умовах праці. Такі обов'язкові пенсійні відрахування сплачуватимуться до професійних та корпоративних фондів.

Передбачені податкові пільги для працівників і роботодавців при сплаті внесків на недержавне пенсійне забезпечення, а також при здійсненні пенсійних виплат. Функції НПФ виконуються відповідно до договорів про обслуговування фонду такими ліцензованими юридичними особами:

– *адміністратор НПФ* – укладає пенсійні контракти з вкладниками, веде облік пенсійних внесків та інвестиційного доходу на індивідуальних пенсійних рахунках учасників, оформляє пенсійні виплати;

– *компанії з управління активами (КУА*) – забезпечують примноження пенсійних коштів шляхом їх інвестування в різні фінансові інструменти (акції, облігації, депозити та інші) відповідно до вимог законодавства;

– *банк зберігач* – контролює дотримання таких вимог, провадить операції з перерахування пенсійних коштів та забезпечує їх зберігання.

Пенсійні накопичення учасника НПФ формуються за рахунок пенсійних внесків, сплачених самим учасником, його роботодавцем або членами сім'ї, та інвестиційного доходу, отриманого в результаті інвестування коштів. Усі кошти, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду (пенсійні внески та інвестиційний дохід), є власністю учасника НПФ незалежно від того, хто платив внески – сам учасник, його роботодавець або родичі. Тому ніхто інший, крім учасника, не може розпоряджатися цими коштами. Пенсійні кошти учасника можуть успадковуватись його спадкоємцями.

Додаткову недержавну пенсію можна одержувати одночасно з державною. Розмір пенсійних виплат з НПФ визначається, виходячи із суми накопичених коштів учасника, яка залежить від розміру пенсійних внесків, терміну їх накопичення та розподіленого інвестиційного доходу.

Крім того, в системі недержавного пенсійного страхування існують такі види пенсійних виплат:

пенсія на визначений строк – виплачується у вигляді щомісячних або інших періодичних платежів після досягнення пенсійного віку. Учасник НПФ сам визначає пенсійний вік (у межах 45–65 р. для жінок, 50–70 р. для чоловіків) та строк виплат (10 або більше років).

Одноразова виплата – усі накопичені кошти виплачуються одноразово на вимогу учасника фонду у таких випадках: медично підтвердженого критичного стану здоров'я (онкозахворювання, інсульт тощо) чи настання інвалідності учасника фонду; якщо сума пенсійних накопичень учасника менше розміру, достатнього для мінімальних виплат протягом 10 років; виїзду учасника на

постійне проживання за межі України; смерті учасника (отримують спадкоємці учасника).

Довічна пенсія – виплачується у вигляді періодичних платежів страховими організаціями, з якими учасник може укласти договір страхування довічної пенсії за рахунок коштів, перерахованих страховій організації з НПФ.

Держава здійснює постійний нагляд за діяльністю НПФ та за суб'єктами системи. Адміністраторів та страхові компанії контролює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг[1], діяльність КУА та зберігачів – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку[2], діяльність зберігачів – Національний банк України[3].

Учасники НПФ можуть контролювати ефективність роботи фонду, отримуючи інформацію про стан своїх накопичень (в тому числі щодо розміру інвестиційного доходу) та при необхідності переводити свої кошти до іншого НПФ. Законодавчі вимоги щодо функціонування НПФ та багатоступеневий контроль у системі недержавного пенсійного забезпечення спрямовані на забезпечення належного рівня захисту пенсійних заощаджень громадян.

Адміністратор пенсійного фонду (АПФ) зобов'язаний вести персоніфікований облік (про нього буде сказано нижче) учасників пенсійного фонду; укладати пенсійні контракти від імені пенсійного фонду; забезпечувати здійснення пенсійних виплат учасникам фонду; надавати зберігачу розпорядження щодо перерахування грошових коштів для оплати витрат, що здійснюються за рахунок пенсійних активів; надавати пенсійному фонду агентські та рекламні послуги, що пов'язані з його діяльністю; надавати інформацію відповідно до умов договору; складати відповідно до

[1] Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу: http://nfp.gov.ua

[2] Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua

[3]Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/index

вимог законодавства та інших нормативно-правових актів звітність у сфері недержавного пенсійного забезпечення, вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність пенсійного фонду відповідним органам виконавчої влади та раді пенсійного фонду. Діяльність АПФ провадиться на основі договору, укладеного між АПФ та Радою НПФ.

У системі персоніфікованого обліку індивідуальний пенсійний рахунок відкривається кожному учаснику пенсійного фонду. Для ідентифікації учасника фонду в номері індивідуального пенсійного рахунку використовується ідентифікаційний номер Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів. Індивідуальний пенсійний рахунок учасника фонду повинен мати субрахунки для обліку пенсійних внесків на користь учасника фонду (окремо для кожного вкладника фонду), обліку розподіленого інвестиційного прибутку (збитку) фонду та обліку здійснених пенсійних виплат. Система персоніфікованого обліку учасників фонду повинна містити вичерпну інформацію про учасника НПФ. Порядок ведення персоніфікованого обліку учасників недержавних пенсійних фондів визначається Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

3.3. Джерела формування та напрями використання коштів Пенсійного фонду

Найважливішими чинниками розвитку пенсійного забезпечення є рівень розвитку економіки, демографічні, соціальні та ін. Усі ці фактори діють у взаємній обумовленості, і дослідження їх дозволяє визначити тенденції розвитку пенсійного забезпечення і передумови формування нової системи, яка відповідає цьому етапові розвитку нашої країни.

Діяльність фонду має важливе значення, оскільки в нашій країні нараховується більше 14 млн пенсіонерів та понад 1,3 млн осіб, що одержують допомогу для дітей[1]. Система формування,

[1] Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

накопичення та використання коштів, необхідних для забезпечення достатніх і безперебійних пенсійних платежів є складною, а в процесі проведення пенсійної реформи ще більше ускладнюється.

Згідно зі ст. 72 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» до основних джерел формування коштів Пенсійного фонду можна віднести[1]:

1) надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, у розмірах, визначених законом, крім частини страхових внесків, що спрямовується до накопичувальної системи пенсійного страхування;

2) інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах;

3) кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду;

3-1) кошти, сплачені виконавчій дирекції Пенсійного фонду за надання послуг з адміністрування Накопичувального фонду та послуг недержавним пенсійним фондам – суб'єктам другого рівня системи пенсійного забезпечення;

4) суми від фінансових санкцій та пені, застосованих відповідно до чинного законодавства до юридичних та фізичних осіб за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за ці порушення;

5) благодійні внески юридичних та фізичних осіб;

6) добровільні внески;

7) інші надходження відповідно до законодавства.

З метою фінансування витрат до ПФУ мобілізуються власні та передані доходи. Власні доходи – це надходження до ПФУ у

[1] Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15

формі обов'язкових та добровільних (благодійних) внесків підприємств, установ та громадян, доходи від інвестування та надходження у вигляді фінансових санкцій, регресивні надходження, доходи від інвестування резерву коштів, доходи за використання тимчасово вільних коштів ПФУ.

Переважну частину доходів фонду утворюють власні доходи, що становлять практично 90 % від обсягу всіх надходжень. У структурі власних надходжень понад 80 % припадає на обов'язкові внески суб'єктів підприємницької діяльності. Це установлені Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» відрахування підприємств, бюджетних та громадських установ та фізичних осіб до ПФУ. Їх величина залежить від суми витрат на оплату праці, що виплачуються працівникам (основна і додаткова зарплата, компенсаційні виплати)[1].

Обов'язкові внески громадян – це відрахування від заробітної плати працівників, що залучаються суб'єктами підприємницької діяльності, а також осіб, які працюють на умовах трудового договору. Залежно від суми заробітної плати громадян відрахування до ПФУ становлять 3,6 %[2] .

Аналізуючи джерела надходжень до ПФУ, зазначимо, що найбільшу частку в структурі доходів займають внески від підприємств та працівників, які прямо залежать від доходів населення, а також від розміру заробітної плати. Інший позитивний фактор – запровадження обов'язкової щомісячної сплати єдиного соціального внеску фізичними особами-підприємцями, що перебувають на спрощеній системі оподаткування. Надходження від цієї категорії страхувальників зросли в 3,5 раза у 2016 році[3].

---

[1] Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17

[2] Там само.

[3] Пенсійний фонд «наростив фінансові м'язи» [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – Режим доступу: http://www.ukurier.gov.ua/uk/news/pensijnij-fond-potovshav/

До основних напрямів використання коштів Пенсійного фонду відносять:

1) виплату пенсій;

2) надання соціальних послуг;

3) фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду;

4) оплату послуг з виплати та доставки пенсій;

5) формування резерву коштів Пенсійного фонду.

Забороняється використання коштів Пенсійного фонду на цілі, не передбачені чинним законодавством.

Поряд зі зростанням доходів ПФУ збільшуються видатки у результаті підвищення розмірів пенсійних виплат та збільшення кількості пенсіонерів, що призводить до дефіциту бюджету.

Для підвищення ефективності формування прогнозних планів та знаходження додаткових резервів збільшення дохідної частини бюджету Пенсійного фонду України необхідно, зокрема:

1) виявляти боржників за рахунок обліку регресійних доходів;

2) розміщувати тимчасово вільні кошти ПФУ на депозитних рахунках у банках зі значним ступенем надійності;

3) збалансувати статті доходів та видатків;

4) здійснювати аналітичне прогнозування та правильність планування кошторисів.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності Пенсійного фонду України.

2. Сучасний стан Пенсійної системи України.

3. Вплив демографічних проблем на бюджет ПФУ.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Запровадження нових інституцій в галузі соціального страхування.

2. Вплив рівня розвитку економіки на Пенсійну систему України.

3. Актуальні напрями реформування Пенсійної системи України.

4. Проблеми Пенсійного фонду України.

Тема 4. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

4.1. Принципи та види загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

4.2. Сутність, права та обов'язки Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

4.3. Вплив Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на соціально-економічні процеси в державі.

4.4 Джерела формування та напрями використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Основні терміни і поняття: *безробіття, благодійні внески, страхові внески, субсидія, трудовий договір, соціальне навантаження, соціальне страхування, фінансування програм, державні гарантії, застраховані особи, наймані працівники, страхувальник, страховик, соціальні заходи, соціальний захист, соціальні послуги, допомога при вагітності, допомога на поховання.*

4.1. Принципи та види загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг.

Кожна працююча людина має подбати про свій захист від тих негативних соціальних наслідків, що супроводжують структурну перебудову економіки, приватизацію підприємств, упровадження нових форм організації виробництва і праці.

Досягненню цієї мети найбільше відповідає, як свідчить і міжнародний досвід, солідарна самозабезпечувальна система обов'язкового соціального страхування на випадок безробіття, яка спроможна забезпечити ефективний соціальний захист. Саме така модель і дає можливість уникнути зрівнялівки, утриманських настроїв, не послаблювати дієвості мотивів і стимулів до праці, та передбачає залежність отримання допомоги із безробіття від вкладу застрахованої особи, а саме від сплати страхових внесків та наявності страхового стажу.

Страхування на випадок безробіття в Україні здійснюється за такими принципами:

– надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;

– обов'язковості страхування на випадок безробіття усіх працюючих на умовах трудового договору (контракту) та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, за цивільно-правовим договором, військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби), осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб – підприємців, а також добровільності такого страхування громадянами України, які працюють за межами України, членами особистого селянського та фермерського господарства, якщо вони не є найманими працівниками;

– цільового використання коштів страхування на випадок безробіття;

– солідарності та субсидування;

– обов'язковості фінансування Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення у випадку безробіття та соціальних послуг;

– паритетності в управлінні страхуванням на випадок безробіття держави, представників застрахованих осіб та роботодавців;

– диференціації розмірів виплати допомоги у зв'язку з безробіттям залежно від страхового стажу та тривалості безробіття;

– законодавчого визначення умов і порядку здійснення страхування на випадок безробіття.

Видами *забезпечення* за Законом України *«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»* є:

– допомога у зв'язку з безробіттям, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;

– допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Видами соціальних послуг за Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та Законом України «Про зайнятість населення» є:

– професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, у тому числі в навчальних закладах державної служби зайнятості, на підприємствах, в установах, організаціях;

– профорієнтація;

– пошук відповідної роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт для безробітних у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

– надання роботодавцям, які працевлаштовують громадян, зазначених у частині першій статті 14 Закону України «Про зайнятість населення», компенсації відповідно до статті 26 Закону України «Про зайнятість населення»;

– надання роботодавцям – суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних, компенсації відповідно до статті 27 Закону України «Про зайнятість населення»;

– надання громадянам, віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 15 років, ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності. Інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Для управління соціальним страхуванням на випадок безробіття, збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, здійснення виплат матеріального забезпечення та надання соціальних послуг запроваджена система загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, почав функціонувати Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (ФСС ВБ).

4.2. Сутність, права та обов'язки Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі – Фонд) створюється для управління страхуванням на випадок безробіття, акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» і статутом Фонду.

Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг Фондом.

Діяльність Фонду регулюється Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законом України «Про зайнятість населення», Законом України *«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»*, іншими законами у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування та статутом Фонду, який затверджується правлінням Фонду.

Державна служба зайнятості є виконавчою дирекцією Фонду. Кошти Фонду не включаються до складу Державного бюджету України. Усі застраховані особи є членами Фонду.

Фонд відповідно до закону має право:

– користуватися в установленому порядку відомостями Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, необхідними для забезпечення виконання покладених на нього функцій;

– перевіряти достовірність відомостей, поданих роботодавцем для отримання коштів Фонду, дотримання порядку використання роботодавцем виділених йому коштів Фонду та зупиняти виплати з Фонду в разі відмови або перешкоджання з боку роботодавця у проведенні перевірки, виявлення фактів подання ним Фонду недостовірних відомостей або порушення порядку використання роботодавцем коштів Фонду;

– отримувати необхідні пояснення (у тому числі в письмовій формі) з питань, що виникають під час перевірки;

– стягувати фінансові санкції та адміністративні штрафи, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

– стягувати відповідно до закону кошти Фонду, виплачені особам, зареєстрованим як безробітні, у вигляді матеріального забезпечення на випадок безробіття та витрачені на надання соціальних послуг безробітним у разі встановлення факту їх отримання на підставі недостовірних відомостей, поданих особою;

– стягувати з роботодавця суму страхових коштів та вартість соціальних послуг, наданих безробітному в разі поновлення його на роботі за рішенням суду, а також незаконно виплачені безробітному суми матеріального забезпечення в разі неповідомлення роботодавцем Фонду про прийняття його на роботу;

– вимагати від керівників та інших посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також від фізичних осіб усунення виявлених фактів порушення законодавства про страхування на випадок безробіття.

Фонд зобов'язаний:

– виплачувати забезпечення та надавати соціальні послуги, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

– вживати заходів до раціонального використання коштів і забезпечення фінансової стабільності Фонду;

– контролювати правильність витрат за страхуванням на випадок безробіття, передбачених законодавством та іншими нормативно-правовими актами з питань страхування на випадок безробіття, правильність призначення роботодавцем та виплати застрахованим особам допомоги у зв’язку з частковим безробіттям;

– щорічно складати звіт про результати своєї діяльності та подавати його Кабінету Міністрів України;

– інформувати застрахованих осіб про результати своєї роботи через засоби масової інформації.

Фонд несе відповідальність відповідно до законодавства України за шкоду, заподіяну особам внаслідок несвоєчасного або неповного надання забезпечення, передбаченого цим Законом.

4.3. Вплив Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на соціально-економічні процеси в державі

Фінансування соціальних заходів, крім бюджетів усіх рівнів, проводять також і позабюджетні соціальні фонди, незалежні від регіональних і місцевих бюджетів. Ефективне державне управління фондами значно впливає на розвиток соціальної сфери. Система загальнообов’язкового державного соціального страхування є складною щодо адміністрування страхових внесків, обтяжливою для підприємств та неефективною з огляду на адміністративні витрати для забезпечення функціонування чотирьох фондів загальнообов’язкового державного соціального страхування.

Основним призначенням державних цільових фондів є забезпечення соціального захисту населення шляхом виплат пенсій, субсидій, фінансування інфраструктури, а також фінансування природоохоронних заходів та сприяння розвиткові національного виробника шляхом розміщення мобілізованих до фондів ресурсів у національну економіку (у тому числі шляхом фінансування, кредитування, надання субсидій).

Формування та реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення забезпечують у межах своїх повноважень Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики, інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та реалізації державної політики у сфері зайнятості населення є центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики.

З метою реалізації державної політики зайнятості Кабінет Міністрів України розробляє і затверджує основні напрями реалізації державної політики у сфері зайнятості населення на середньостроковий період, у яких визначаються шляхи та способи вирішення проблем зайнятості населення і передбачаються заходи з консолідації зусиль усіх сторін соціального діалогу, спрямованих на регулювання процесів, що відбуваються на ринку праці, для підвищення рівня зайнятості населення.

Основні напрями реалізації державної політики у сфері зайнятості населення розробляються на підставі основних прогнозних параметрів соціально-економічного розвитку України, державних, галузевих та регіональних програм у частині їх впливу на сферу зайнятості населення, на розвиток трудового потенціалу з визначенням механізму їх реалізації.

Координацію і контроль за виконанням основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики за участі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Відповідальність за виконання основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення покладається на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Фінансування діяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення і трудової міграції та виконання ним функцій, передбачених цим Законом та Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Основними завданнями центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, його територіальних органів, є:

1) реалізація державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції;

2) внесення пропозицій міністру – керівнику центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики щодо формування державної політики у сфері зайнятості населення;

3) сприяння громадянам у знаходженні відповідної роботи;

4) надання роботодавцям послуг з добору працівників;

5) участь в організації проведення громадських та інших робіт тимчасового характеру;

6) сприяння громадянам в організації підприємницької діяльності, зокрема шляхом надання індивідуальних та групових консультацій;

7) участь у реалізації заходів, спрямованих на запобігання масовому вивільненню працівників, профілактика настання страхового випадку, сприяння мобільності робочої сили та зайнятості населення в регіонах з найвищими показниками безробіття, монофункціональних містах та населених пунктах, залежних від містоутворюючих підприємств;

8) організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації безробітних з урахуванням поточної та перспективної потреб ринку праці;

9) проведення професійної орієнтації населення;

10) додаткове сприяння у працевлаштуванні окремих категорій громадян, які неконкурентоспроможні на ринку праці;

11) здійснення контролю за використанням роботодавцями та безробітними коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, його територіальні органи відповідно до покладених на них завдань:

1) здійснюють управління та оперативне розпорядження фінансовими ресурсами Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття у межах затвердженого бюджету Фонду відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», управління майном;

2) забезпечують функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної системи, зокрема, формують базу даних про вільні робочі місця (посади) на підставі інформації, що надійшла від роботодавців та суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні;

3) ведуть облік осіб, які звертаються за сприянням у працевлаштуванні, та наданих їм послуг;

4) здійснюють реєстрацію безробітних, ведуть облік наданих їм послуг;

5) організовують професійне навчання зареєстрованих безробітних з урахуванням поточної та перспективної потреб ринку праці;

6) організовують роботу з підтвердження професійної кваліфікації за результатами неформального професійного навчання за робітничими професіями;

7) інформують населення, органи виконавчої влади та навчальні заклади про попит та пропонування робочої сили на ринку праці, права та гарантії у сфері зайнятості населення та у разі настання безробіття;

8) здійснюють в установленому законодавством порядку збирання, опрацювання, подання та поширення адміністративних даних про попит та пропонування робочої сили на ринку праці, надання соціальних послуг населенню та роботодавцям;

9) аналізують показники попиту та пропонування робочої сили і вносять центральному органу виконавчої влади у сфері соціальної політики пропозиції щодо прогнозування розвитку ринку праці;

10) беруть участь у розробленні основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення на середньостроковий період, територіальних програм зайнятості населення та їх виконанні;

11) сприяють працевлаштуванню безробітних на підприємствах, що залучаються до реалізації державних цільових програм та інфраструктурних проектів, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

12) взаємодіють з роботодавцями з питань визначення поточної та перспективної потреби в робочій силі, професійного навчання населення та укомплектування вільних робочих місць;

13) ведуть перелік суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні;

14) здійснюють обмін інформацією з Пенсійним фондом України для забезпечення виконання вимог Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

15) беруть участь у проведенні наукових досліджень з питань зайнятості населення, функціонування ринку праці та соціального захисту населення від безробіття, вивчають міжнародний досвід з метою запровадження інноваційних форм сприяння зайнятості населення, виступають замовником наукових робіт, досліджень і методичного забезпечення;

16) беруть участь у здійсненні міжнародного співробітництва для вирішення проблем зайнятості населення, соціального захисту громадян від безробіття та трудової міграції;

17) видають роботодавцям дозволи на застосування праці іноземців та осіб без громадянства з веденням обліку таких дозволів;

18) проводять розслідування страхових випадків та обґрунтованості виплати матеріального забезпечення у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері соціальної політики, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, та Пенсійним фондом України. Таке розслідування здійснюється шляхом порівнювання даних, зазначених у документах

страхувальника, з базою даних центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, та Пенсійного фонду України, а у разі потреби – шляхом проведення виїзних планових та позапланових перевірок страхувальників;

19) здійснюють контроль за використанням коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, застосовують в установленому законодавством порядку фінансові санкції та накладають адміністративні штрафи;

20) надають безоплатно підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, фізичним особам, які використовують працю інших осіб на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством про працю, консультації з питань працевлаштування інвалідів;

21) забезпечують надання соціальних послуг та виплату матеріального забезпечення відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

Незважаючи на складну ситуацію на ринку праці, у 2016 року, порівняно з відповідним періодом минулого року, за даними Державної служби зайнятості, досягнуто позитивної динаміки результатів роботи державної служби зайнятості:

– збільшилася кількість роботодавців, які співпрацювали з центрами зайнятості щодо підбору працівників;

– зросла кількість зареєстрованих вакансій та рівень їх укомплектування;

– збільшилася кількість осіб, які за сприяння служби зайнятості отримали роботу, а також кількість осіб, залучених до оплачуваних громадських та інших робіт тимчасового характеру.

Джерелом інформації діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття є адміністративні дані Державної служби зайнятості, а також Державної служби статистики України.

4.4. Джерела формування та напрями використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Джерелами формування коштів Фонду є:

1) страхові внески страхувальників;

2) суми фінансових санкцій, застосованих відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та Закону України «Про зайнятість населення», інших законів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб – підприємців за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів Фонду, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за такі порушення;

3) кошти державного бюджету, що спрямовуються до Фонду у випадках, установлених законом;

4) доходи від розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду;

5) благодійні внески підприємств, установ, організацій;

6) інші надходження відповідно до законодавства України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 06.07.2016 № 414 «Про затвердження бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2016 рік» затверджено бюджет та рекомендовано правлінню Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття вжити заходів до економного та раціонального використання коштів, передбачених на утримання Фонду (таблиця 4.1)[1]:

[1] Про затвердження бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2016 рік [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України; Постанова, Бюджет від 06.07.2016 № 414. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/414-2016-%D0%BF

Таблиця 4.1

Бюджет Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2016 рік (тис. гривень)

Залишок коштів на початок року	353 508,5
Доходи поточного року – всього:	8 311 020,4
з них:	
страхові внески	8 280 219
інші надходження	30 414,5
кошти державного бюджету на соціальний захист працівників, що вивільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС	386,9
Усього доходів (разом із залишком коштів на початок року)	8 664 528,9
Усього видатків	8 573 517,6
матеріальне забезпечення та соціальні послуги - усього:	7 155 485,9
допомога у зв'язку з безробіттям, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності	6 662 027,2
допомога на поховання	1 923,7
комісійна винагорода банкам за здійснення виплат матеріального забезпечення	483,4
професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації	228 819,2
видача ваучерів для підвищення конкурентоспроможності деяких категорій громадян	14 631,2
організація громадських робіт	76 949,3
працевлаштування безробітних шляхом надання дотацій роботодавцям*	2 257,4
компенсація єдиного внеску роботодавцям	63 545,6
інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням, та їх забезпечення	47 134
профорієнтація та її забезпечення	4 258,9
профілактика настання страхових випадків, допомога у зв'язку з частковим безробіттям	10 181,1
здійснення заходів відповідно до статті 24-1 Закону України "Про зайнятість населення"	43 274,9
розвиток та супроводження Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості	95 345
відшкодування Пенсійному фонду України витрат на виплату достроково призначеної пенсії**	10 448,6
утримання та забезпечення діяльності державної служби зайнятості, Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості, управління Фондом – усього:	1 275 833,2

Продовження таблиці 4.1

утримання державної служби зайнятості	1 254 553,2
утримання Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості	20 509,9
забезпечення поточної діяльності правління Фонду	107
підвищення кваліфікації працівників державної служби зайнятості	398,1
забезпечення міжнародного співробітництва	265
створення умов прийому та надання соціальних послуг	36 404,9
Залишок коштів на кінець року (з урахуванням необхідності забезпечення резерву)	91 011,3
у тому числі резерв Фонду	91 011,3

Кошти бюджету Фонду використовуються на:

1) виплату забезпечення та надання соціальних послуг, передбачених статтею 7, та фінансування заходів, передбачених статтею 71 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

2) здійснення заходів відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»;

3) відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію осіб, зазначених у частині другій статті 20 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

4) фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, матеріальне та соціально-побутове забезпечення його працівників; організацію роботи правління Фонду, розвиток та функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної системи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції;

5) формування резерву коштів Фонду.

Видатки бюджету Фонду щодо забезпечення виплати допомоги у зв'язку з безробіттям є *захищеними*. Фінансування цих видатків проводиться у першочерговому порядку.

До коштів страхування на випадок безробіття застосовується казначейське обслуговування у порядку, передбаченому для обслуговування державного бюджету України. З метою забезпечення фінансової стабільності Фонду формується резерв коштів. Порядок формування та використання резерву коштів Фонду встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Кошти, що надходять на страхування на випадок безробіття від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, повинні забезпечувати:

1) виплату застрахованим особам забезпечення та надання соціальних послуг, передбачених статтею 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

2) створення резерву коштів Фонду у розмірі суми, необхідної для виплати допомоги у зв'язку з безробіттям в розрахунку не менш ніж на п'ять календарних днів;

3) покриття витрат Фонду у зв'язку із:

– відшкодуванням Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію;

– фінансуванням витрат на утримання та забезпечення діяльності центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, його територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління, матеріальне та соціально-побутове забезпечення її працівників; організацію роботи правління Фонду, розвиток та функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної системи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

На порядок використання Фондом коштів, що надходять від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, бюджетне законодавство не поширюється.

На відносини у сфері здійснення контролю за своєчасністю подання та достовірністю поданих роботодавцем відомостей щодо отримання коштів Фонду та дотримання порядку їх використання не поширюється дія Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Перелік питань до самостійної роботи

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності соціального Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

2. Сучасний стан Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Проблеми розвитку Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

2. Напрями удосконалення діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Тема 5. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

5.1. Сутність та значення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

5.2. Вплив Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на соціально-економічні процеси в державі.

5.3. Джерела формування бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

5.4. Напрями використання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Основні терміни і поняття: *соціальна допомога, страхові внески, страховий стаж, страхувальники, штрафи, втрата працездатності, соціальне страхування, витрати на поховання, застраховані, цільове використання коштів, державне соціальне страхування, застраховані особи, роботодавці, соціальні послуги, соціальні потреби, дієздатні громадяни, місцеві бюджети, державний борг, страхові внески, благодійні внески.*

5.1. Сутність та значення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Кабінет Міністрів України затвердив бюджет новоствореного Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на 2016 рік для посилення контролю за витрачанням бюджетних коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, шляхом ліквідації яких створюється єдиний Фонд соцстрахування[1].

Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності – це окремий вид загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, що здійснюється Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності і регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням».

Законодавство України, що регулює відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, базується також на положеннях Конституції України, складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Кодексу законів про працю України та прийнятих відповідно до них інших нормативно-правових актів.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності здійснюється за відповідними принципами.

Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності:

1) законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування у

[1] Кабмін затвердив бюджет Фонду соціального страхування [Електронний ресурс] : http://economics.unian.ua/finance/1483596-kabmin-zatverdiv-byudjet-fondu-sotsialnogo-strahuvannya.html

зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;

2) обов’язковості страхування осіб, зазначених у частині першій статті 6 Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням», і добровільності страхування осіб, зазначених у частинах другій та третій статті 6 цього Закону;

3) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;

4) обов’язковості фінансування Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності витрат, пов’язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, в обсягах, передбачених Законом України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням»;

5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування;

6) цільового використання коштів загальнообов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням;

7) паритетності в управлінні Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності представників держави, застрахованих осіб та роботодавців;

8) відповідальності роботодавців та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

З метою забезпечення надходження та акумуляції збору на обов’язкове соціальне страхування та інших коштів, призначених для фінансування видатків на соціальні потреби, здійснення організаційно-управлінських заходів щодо забезпечення соціальних витрат та контролю за цільовим використанням коштів створено Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності України. Це єдиний орган, який у межах наданих йому повноважень

здійснює керівництво та управління обов’язковим державним соціальним страхуванням.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – орган, який здійснює керівництво та управління загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, провадить збір і акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг, та забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів.

Фонд належить до цільових позабюджетних страхових фондів. Усі застраховані особи є членами цього Фонду. Фонд є некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондом, стабільної діяльності Фонду. Фонд не може провадити будь-яку іншу діяльність та використовувати страхові кошти не за цільовим призначенням. Рішення Фонду, прийняті в межах його компетенції, є обов’язковими для виконання підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності і застрахованими громадянами.

Загалом діяльність Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності спрямована на виконання загальних функцій соціального страхування, які, в свою чергу, відіграють важливу роль при проведенні державою ефективної соціальної політики.

Наприклад, до функцій соціального страхування відносять:

– формування грошових фондів, з яких покриваються витрати, пов’язані із сутністю непрацездатних і осіб, що з погляду на обставини не беруть участі в трудовому процесі;

– забезпечення кількості і структури трудових ресурсів;

– зменшення розриву в рівнях матеріального забезпечення працюючих і непрацюючих громадян;

– сприяння вирівнюванню життєвого рівня різних соціальних груп населення, не залучених до трудового процесу;

– захисну функцію, яка полягає у підтримці сформованого матеріального рівня застрахованого, якщо звичайне джерело доходу стає для нього недоступним;

– стабілізуюча функція, спрямована на узгодження інтересів соціальних суб'єктів з ряду принципових для життєдіяльності найманих робітників питань.

Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню та використовуються тільки за цільовим призначенням. У разі їх невикористання в поточному році вони переходять на наступний фінансовий рік.

5.2. Вплив Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на соціально-економічні процеси в державі

У системі загальнообов'язкового державного соціального страхування України важливе значення має *Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності* – цільовий позабюджетний страховий Фонд, який виступає гарантом забезпечення працездатної людини певними соціальними виплатами та послугами.

Соціальна політика держави викликає підвищений інтерес у суспільства, перебуваючи в епіцентрі парламентських дискусій. Це є цілком виправданим. Труднощі формування і реалізації соціальної політики, її недоліки приховують реальну небезпеку для стабільності соціальних відносин, загрозу граничної майнової поляризації громадян, поширення бідності. Якщо не запобігати цим негативним процесам, спостерігатимемо посилення таких явищ, як розпад сімей, депопуляція населення, що зрештою створить непереборну перешкоду економічним реформам і соціальному прогресу.

Система *соціальної допомоги* також побудована на фінансуванні за рахунок податків, інших надходжень до державного бюджету. Однак ці кошти направляються не фізичним особам, а підприємствам і організаціям як компенсація недоотриманих доходів. *Соціальна допомога надається у формі житлових субсидій, різних пільг і зорієнтована на індивідуальну потребу громадянина.*

Соціальне страхування – це важлива складова частина соціального захисту населення, центром якого є людина та її потреби, а якість їх задоволення впливає на соціально-економічний розвиток держави.

Соціальне страхування створює умови для відтворення робочої сили та захисту громадян у разі виникнення певних страхових випадків: втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, нещасного випадку на виробництві, догляду за дитиною, вагітності та пологів тощо.

Необхідність соціального страхування зумовлена такими причинами:

– наявністю громадян, які не беруть участі у суспільно-корисній праці, а тому не можуть утримувати себе за рахунок заробітної плати;

– наявністю громадян, які є дієздатними, але не мають можливості її реалізувати.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є складовою фінансової системи України та важливим елементом державних фінансів. Він розглядається як фонд грошових коштів, а також як орган державної виконавчої влади.

В умовах трансформаційних перетворень через державні фінанси здійснюється вплив на економічний та соціальний розвиток. Виконуючи властиві для цього періоду функції, держава забезпечує фінансування заходів щодо соціального захисту населення, підтримки державного сектору національної економіки, реалізації пріоритетних загальнодержавних програм. Основну роль у перерозподілі фінансових ресурсів між територіями, галузями, сферами діяльності, фізичними, юридичними особами відіграють державний та місцеві бюджети. На видаткову частину бюджетів в Україні в сучасних умовах впливають: економічна ситуація, зростання державного боргу, дефіцит бюджетів усіх рівнів, зовнішні показники. Ці негативні чинники викликають скорочення видатків з метою максимального їх наближення до обсягу доходів бюджетів. Для вирішення соціальних та економічних загальнодержавних програм залучаються нові форми перерозподілу централізованих фінансових ресурсів.

Ринкові відносини, наявність різних форм власності та господарювання створюють об'єктивні умови для запровадження позабюджетного механізму мобілізації грошових коштів. Він дозволяє залучити додаткові фінансові ресурси підприємств, установ, організацій та фізичних осіб, що є важливим в умовах дефіциту бюджетів.

18 січня 2001 року Верховною Радою України, відповідно до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, прийнято Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» і визначено Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності правонаступником Фонду соціального страхування України.

За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, Фондом надаються такі види матеріального забезпечення та соціальних послуг:

– допомога з тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною);

– допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;

– допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві);

– забезпечення оздоровчих заходів (оплата путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам та членам їх сімей, часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв підприємств, установ, організацій, утримання дитячо-юнацьких спортивних шкіл, дитячих оздоровчих таборів і позашкільного обслуговування.

Для реалізації основних напрямів діяльності Фонд повинен забезпечувати:

– фінансування матеріального забезпечення та надання соціальних послуг відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою

втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням»;

– реєстрацію страхувальників як платників страхових внесків у десятиденний строк з дня подання документів, визначених правлінням Фонду;

– контроль за правильним нарахуванням, своєчасною сплатою страхувальником страхових внесків, а також обґрунтованістю проведених ним витрат страхових коштів;

– контроль за достовірністю поданих страхувальниками та застрахованими особами відомостей, визначених статтями 27 і 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням»;

– контроль за обґрунтованістю видачі та продовження листків непрацездатності закладами охорони здоров'я і санаторно-курортними закладами незалежно від форм власності;

– ведення обліку і звітності щодо страхових коштів;

– публікування у засобах масової інформації про бюджет Фонду на поточний рік та звіту про виконання бюджету Фонду за минулий рік;

– надання через засоби масової інформації роз'яснень про права та обов'язки суб'єктів страхування за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;

– надання безоплатно застрахованим особам і страхувальникам консультацій з питань застосування законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;

– інформування застрахованих осіб про призначення (відмову) і розмір матеріального забезпечення, порядок виплати, види та умови надання матеріального забезпечення і соціальних послуг, а також про порядок оскарження рішень у разі відмови в наданні матеріального забезпечення і соціальних послуг;

– стягнення надміру виплачених коштів з юридичних і фізичних осіб у встановленому законом порядку;

– сприяння підготовці та підвищенню кваліфікації працівників, які забезпечують діяльність Фонду;

– співпраця з фондами з інших видів загальнообов'язкового державного соціального страхування у реалізації заходів, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам, приймаючи спільне рішення щодо участі у фінансуванні цих заходів;

– зв'язки з органами та організаціями зарубіжних країн у галузі соціального страхування;

– щорічне подання Кабінету Міністрів України звіту про виконання бюджету Фонду за минулий рік і оприлюднення його в засобах масової інформації.

Останні організаційні заходи Фонду соціального страхування України покликані зміцнювати діючу систему соціального страхування як важливий фактор соціального захисту людей і виробити єдині підходи до ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності органів Фонду. У підвищенні цієї роботи неабияку роль відіграють знання механізму соціального страхування, його законодавчої та нормативної бази.

5.3. Джерела формування бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Фінансове забезпечення соціального страхування є системою джерел фінансування розвитку соціально-економічної сфери суспільства, направленої на забезпечення його стабільності. Фінансове регулювання соціального страхування являє собою систему регламентування розподільчих процесів у суспільстві, що дає можливість за допомогою відповідних фінансових інструментів здійснювати вплив на соціальні та економічні процеси з метою запобігання або усунення диспропорцій.

Основними юридичними актами, що регулюють відносини безробіття, є Конституція України, Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування та

Закон України «Про загальнообов’язкове державне страхування на випадок безробіття», Закон України «Про зайнятість населення».

Джерелами формування бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є:

1) страхові внески страхувальників-роботодавців і застрахованих осіб, які сплачуються на умовах і в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням»;

2) суми не прийнятих до зарахування витрат страхувальника за загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, пені, штрафів та інших фінансових санкцій, застосованих до страхувальників та посадових осіб відповідно до цього Закону та інших актів законодавства;

3) благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;

4) асигнування із Державного бюджету України;

5) прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, в тому числі резерву страхових коштів Фонду, на депозитному рахунку;

6) часткова сплата за путівки на санаторно-курортне лікування;

7) інші надходження відповідно до законодавства.

Кошти загальнообов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню та використовуються тільки за цільовим призначенням. У разі їх невикористання у поточному році вони переходять на наступний фінансовий рік.

До коштів загальнообов’язкового державного соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, застосовується казначейська форма обслуговування у порядку, передбаченому для обслуговування Державного бюджету України.

5.4. Напрями використання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Закупівля товарів, робіт і послуг за кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, здійснюється відповідно до вимог та процедур, визначених Законом України «Про здійснення державних закупівель».

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності має два основних напрями діяльності: регуляторний та державні закупівлі.

У розрізі вказаних видів діяльності Фонд здійснює:

– організаційно-управлінські заходи щодо виконання завдань, покладених на Фонд;

– керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням;

– матеріальне забезпечення (надання допомоги) застрахованим особам у зв'язку з настанням страхового випадку: тимчасової втрати працездатності, вагітності та пологів, народження дитини, доглядом за дитиною до досягнення нею трирічного віку, смерті застрахованої особи, а також членів сім'ї, які перебували на її утриманні;

– забезпечення у межах асигнувань, установлених на ці цілі бюджетом Фонду, оздоровчих заходів (оплата путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам, членам їх сімей та студентам за наявності медичних показань, до дитячих оздоровчих закладів);

– часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв підприємств, установ та організацій, надання соціальних послуг у позашкільній роботі з дітьми (утримання дитячо-юнацьких спортивних шкіл, дитячих оздоровчих таборів і позашкільне обслуговування) у порядку, визначеному правлінням Фонду.

Напрями використання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, які передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням»:

– виплата застрахованим особам допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, вагітністю та пологами, на поховання;

– фінансування санаторно-курортного лікування та оздоровлення застрахованих осіб і членів їхніх сімей, позашкільне обслуговування, у тому числі придбання дитячих новорічних подарунків;

– створення резерву страхових коштів у розрахунку не менш ніж на п'ять календарних днів для фінансування матеріального забезпечення застрахованих осіб;

– забезпечення поточної діяльності та утримання органів Фонду, розвиток його матеріально-технічної бази.

За рахунок реалізації функціонального призначення даного Фонду відбувається додатковий соціальний захист населення, що сприяє ефективному функціонуванню соціально-економічної системи країни.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

2. Сучасний стан державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Проблеми розвитку державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

2. Напрями удосконалення діяльності державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Тема 6. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

6.1. Сутність та значення Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

6.2. Вплив Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на соціально-економічні процеси в державі.

6.3. Особливості фінансування та джерела коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

6.4. Напрями використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Основні терміни і поняття: *добровільні внески, нещасний випадок, професійне захворювання, роботодавці, страховий випадок, соціальний захист, трудова діяльність, страховий фонд, страхування, застраховані особи, страхувальник, страховик, соціальна політика, соціальна нерівність, професійні спілки, охорона життя, страхові виплати.*

6.1. Сутність та значення Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

У листопаді 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо забезпечення діяльності фондів соціального страхування в період реорганізації». Згідно з цим документом почалася процедура реорганізації фондів соціального страхування шляхом об'єднання Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в єдиний Фонд соціального

страхування України, яка мала завершитись орієнтовно на початку другого півріччя 2016 року[1].

Страхування від нещасного випадку та професійного захворювання є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист з охорони життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (далі – Фонд) – цільовий централізований страховий фонд, некомерційна самоврядна організація. Кошти Фонду не входять до складу Державного бюджету України.

Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців, що передбачає формування правління Фонду у пропорційному співвідношенні від кожної з трьох представницьких сторін – по 15 осіб з вирішальним голосом та по 6 їх дублерів. Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюють його правління та виконавча дирекція. В Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі функціонують управління виконавчої дирекції Фонду, а в районах та містах обласного значення – відповідні відділення.

Основним завданням Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, що спричинили втрату працездатності, є організація та здійснення відповідного виду страхування.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття пов'язане з матеріальним забезпеченням на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та наданням відповідних соціальних послуг за рахунок коштів Фонду.

---

[1] Кабмін затвердив бюджет Фонду соціального страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://economics.unian.ua/finance/1483596-kabmin-zatverdiv-byudjet-fondu-sotsialnogo-strahuvannya.html

Суб’єктами страхування від нещасного випадку є застраховані громадяни, а в окремих випадках – члени їхніх сімей та інші особи, страхувальники і страховик. Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування. Страхувальниками є роботодавці, а в окремих випадках – застраховані особи.

Об’єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров’я та працездатність.

Обов’язковому страхуванню від нещасного випадку підлягають:

– особи, які працюють на умовах трудового договору;

– учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час або перед, або після занять; у період проходження виробничої практики, виконання робіт на підприємстві;

– особи, яких утримують у виправних, лікувально-трудових, виховно-трудових закладах та залучають до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Нормативно-правові акти щодо загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття розробляються, реєструються і застосовуються відповідно до законодавства України.

6.2. Вплив Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на соціально-економічні процеси в державі

Сфера соціальної політики – частина політики держави, яка своїми діями покращує негативні наслідки індивідуальної і соціальної нерівності, соціально-економічних потрясінь у суспільстві.

Державне регулювання соціально-економічних відносин, соціальної сфери, будучи однією із передумов економічного і соціального розвитку суспільства й особливою формою управління, виступає як найважливіша складова соціально-економічної політики держави.

Вивчення соціальних явищ і процесів, які мають місце у суспільстві, проводиться у всьому світі. Тільки за допомогою досліджень і створення системи державного управління можливо забезпечити задоволення соціальних потреб суспільства та розвиток соціальної сфери. Саме чітка стратегія управління соціальною сферою і соціальними процесами забезпечує вирішення економічних і соціальних завдань розвитку суспільства. Недооцінка ролі соціального державного управління особливо небезпечна в умовах перехідної економіки, тому що саме воно є могутнім засобом пожвавлення виробництва, запобігання криз, усунення соціальних конфліктів, які виникають внаслідок різких економічних перетворень.

Від ефективності роботи системи загальнообов'язкового державного соціального страхування залежить соціальна захищеність мільйонів громадян, що гарантована Конституцією України. Під впливом ринкових механізмів сфера соціального захисту постає усе більш відкритою, формуються певні вимоги застрахованих осіб до соціального захисту відповідно до власних потреб, роботодавцями пропонуються механізми соціального захисту з низькими витратами. Тому у світі вважається, що найбільш прогресивною формою управління основним компонентом соціального захисту (соціальним страхуванням) є управління на засадах паритетності трьох сторін соціального партнерства.

Цей принцип управління фондами соціального страхування в Україні реалізований. Це стало можливим тільки після прийняття законів України «Про об'єднання роботодавців» та «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Представники застрахованих осіб та роботодавців делегуються сторонами самостійно. Об'єднання профспілок із набранням чинності законів про соціальне страхування відіграють не менш важливу роль ніж раніше, але якісно нову роль в управлінні коштами страхування, а саме: як представники застрахованих осіб працюють в управліннях та наглядових радах фондів.

Участь соціальних партнерів в управлінні фондами соціального страхування ґрунтується на:

– знаходженні компромісу при визначенні мінімальних розмірів матеріального забезпечення за видами соціального страхування та встановленні оптимальних розмірів страхових внесків;

– підтримці фінансової та адміністративної самостійності системи.

Таке демократичне управління сторонами соціального партнерства потребує зміни світогляду всіх сторін соціального партнерства, які вирішують спільне завдання з урахуванням інтересів кожної сторони, сприятиме прозорості, підзвітності, фінансовому контролю і надійному регулюванню здійснення соціального страхування.

6.3. Особливості фінансування та джерела коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань провадить акумулювання страхових внесків, має автономну, незалежну від будь-якої іншої систему фінансування.

Фінансування Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань здійснюється за рахунок:

– внесків роботодавців: для підприємств – з віднесенням на валові витрати виробництва, для бюджетних установ та організацій – з асигнувань, виділених на їх утримання та забезпечення;

– капіталізованих платежів, що надійшли у випадках ліквідації страхувальників у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

– прибутку, одержаного від тимчасово вільних коштів Фонду на депозитних рахунках;

– коштів, що надійшли від стягнення штрафів і пені із страхувальників та їх посадових осіб відповідно до закону;

– добровільних внесків та інших надходжень, отримання яких не суперечить законодавству.

Кошти на здійснення страхування від нещасного випадку не включаються до складу Державного бюджету України та використовуються виключно за їх прямим призначенням. До коштів на здійснення страхування від нещасного випадку застосовується казначейська форма обслуговування у порядку, передбаченому для обслуговування Державного бюджету України.

Умови, порядок обслуговування, гарантії збереження коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків визначаються договором між банком, виконавчою дирекцією цього Фонду та Кабінетом Міністрів України.

Рішення про перерахування тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитний рахунок приймає правління Фонду. Порядок розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитному рахунку визначається Кабінетом Міністрів України, а умови, порядок обслуговування та збереження цих коштів визначаються договором між банком і виконавчою дирекцією Фонду за погодженням з правлінням Фонду.

Прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитному рахунку, використовується у порядку, визначеному правлінням Фонду.

Страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, встановлюються відповідно до класів професійного ризику виробництва та на основі Закону України «Про страхові тарифи на загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» зі змінами та доповненнями.

6.4. Напрями використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

Страхування від нещасних випадків здійснюється і як окремий вид страхування, і як складова змішаного страхування життя. Метою страхування від нещасних випадків є забезпечення страхового захисту на випадок втрати здоров'я чи смерті застрахованої особи внаслідок нещасного випадку. Зміст страхового захисту за цим видом страхування полягає у виплаті відповідних грошових відшкодувань, зумовлених страховим випадком, а також зниженням доходів застрахованої особи, зумовленим нещасним випадком.

З метою соціального захисту, охорони життя та здоров'я працівників протягом їх трудової діяльності у 2001 р. був створений Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань у країні. Основне завдання Фонду – страхування працівника від ризиків виробництва та виплати коштів у разі настання страхового випадку. Проте до цих функцій страховика додалися інші функції, які пов'язані з ним опосередковано. Відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», є три завдання Фонду:

1) проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці;

2) відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань;

3) відшкодування шкоди, пов'язаної з втратою застрахованими особами заробітної плати або відповідної її частини під час виконання трудових обов'язків, надання їм соціальних послуг у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також у разі їх смерті здійснення страхових виплат непрацездатним членам їх сімей.

Ефективному виконанню кожного із зазначених завдань перешкоджають певні обставини, які визнає і сам Фонд, а саме:

– у сфері профілактики виробничого травматизму спостерігається наявність високих показників травматизму та профзахворювань на виробництві, які пов'язані з важкими та шкідливими умовами праці, роботою в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним правилам і нормам за рівнями або концентраціями небезпечних і шкідливих виробничих факторів;

– у сфері медико-соціальних послуг фіксуються низька якість надання таких послуг, потреба у створенні усіх можливих умов для усунення обмежень життєдіяльності потерпілих, відновлення і компенсації їх порушених або втрачених здатностей до побутової, професійної, суспільної діяльності;

– у сфері страхових виплат існує необхідність встановлення економічно обґрунтованих розмірів страхових внесків за класами професійного ризику виробництва та поглиблення диференціації розмірів страхових внесків залежно від стану виробничого травматизму на кожному підприємстві.

Нестрахові функції Фонду призводять до того, що жодне зі статутних завдань не виконується Фондом повною мірою. Найголовнішим є те, що пріоритетна функція Фонду як страховика виконується не на достатньо ефективному рівні, а тому потребує вдосконалення. Покращення здійснення страхової функції (як пріоритетної) можливе за рахунок оптимізації виконання нестрахових функцій: профілактики травматизму та витрат на адміністративно-господарське забезпечення роботи Фонду.

Значна витратність заходів, спрямованих на охорону праці, а також недостатня дієвість механізмів її забезпечення призводять до зростання травматизму та професійних захворювань. Ця проблематика є постійним предметом уваги та обговорення зацікавлених сторін, а саме: Фонду, профспілок, Держгірпромнагляду України та експертів усіх рівнів, включаючи найвищий. Наприклад, питання стану безпеки та гігієни праці ґрунтовно обговорювались на парламентських слуханнях «Про стан дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян» та «Про стан промислової безпеки та охорони праці». Було зазначено, що рівень

виробничого травматизму та професійного захворювання є одним з основних показників стану охорони праці. Крім того, він також є індикатором якості та ефективності діяльності, спрямованої на профілактику нещасних випадків на виробництві.

Основні напрями діяльності Фонду:

1) проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаних умовами праці;

2) сприяння створенню умов для відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків;

3) відшкодування матеріальної шкоди застрахованим і членам їх сімей.

У разі настання страхового випадку Фонд використовує кошти в таких напрямах:

1) своєчасно та в повному обсязі відшкодовувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, виплачуючи йому або особам, які перебували на його утриманні:

2) організувати поховання померлого, відшкодувати вартість пов'язаних з цим ритуальних послуг відповідно до місцевих умов;

3) сприяти створенню умов для своєчасного надання кваліфікованої першої невідкладної допомоги потерпілому в разі настання нещасного випадку, швидкої допомоги в разі потреби його госпіталізації, ранньої діагностики професійного захворювання;

4) організувати цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілого у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах або на договірній основі в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;

5) забезпечити потерпілому разом із відповідними службами охорони здоров'я за призначенням лікарів повний обсяг постійно

доступної, раціонально організованої медичної допомоги, яка повинна включати:

– обслуговування вузькопрофільними лікарями загальної практики;

– утримання в лікарні, реабілітаційному закладі, санаторії або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

– забезпечення необхідними лікарськими засобами, протезами, ортопедичними, коригуючими виробами, окулярами, слуховими апаратами, спеціальними засобами пересування, зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів);

6) вжити всіх необхідних заходів для підтримання, підвищення та відновлення працездатності потерпілого;

7) забезпечити, згідно з медичним висновком, домашній догляд за потерпілим, допомогу у веденні домашнього господарства (або компенсувати йому відповідні витрати), сприяти наданню потерпілому, який проживає в гуртожитку, ізольованого житла;

8) відповідно до висновку лікарсько-консультаційної комісії (далі – ЛКК) або медико-соціальної експертної комісії (далі – МСЕК) проводити навчання та перекваліфікацію потерпілого у власних навчальних закладах або на договірній основі в інших закладах перенавчання інвалідів, якщо внаслідок ушкодження здоров’я або заподіяння моральної шкоди потерпілий не може виконувати попередню роботу; працевлаштовувати осіб із зниженою працездатністю;

9) організовувати робочі місця для інвалідів самостійно або разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування чи з іншими зацікавленими суб’єктами підприємницької діяльності; компенсувати при цьому витрати виробництва, які не покриваються коштами від збуту виробленої продукції, за рахунок Фонду;

10) у разі невідкладної потреби подавати інвалідам разову грошову допомогу, допомогу у вирішенні соціально-побутових питань за їх рахунок або за рішенням виконавчої дирекції Фонду та її регіональних управлінь – за рахунок Фонду;

11) організовувати залучення інвалідів до участі у громадському житті.

Станом на 1 липня 2016 року кількість страхувальників у Фонді становила 3 084 284 особи, з них: юридичних осіб – 1 147 856; фізичних осіб, які використовують найману працю – 1 936 273, в тому числі тих, що мають статус роботодавців – 212 425, добровільно застрахованих осіб – 155.[1]

У І півріччі 2016 року поточні надходження страхових коштів до Фонду склали 3 314 596,0 тис. грн, або 99,6 % від плану на цей період, в тому числі[2]:

– внески страхувальників – 3 295 323,0 тис. грн, або 99,4 % від планового показника, з них надходження частки єдиного внеску до Фонду 3 291 879,1 тис. грн;

– пеня та штрафи за адміністративні правопорушення з посадових осіб страхувальників – 429 тис. грн, або 43,9 %;

– добровільні внески та інші надходження, отримання яких не суперечить законодавству – 18 844,0 тис. грн, або 143,1 %.

Протягом І півріччя 2016 року робочими органами виконавчої дирекції Фонду проводилась відповідна претензійно-позовна робота з погашення заборгованості зі сплати страхових внесків минулих років до Фонду.

З метою стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків робочими органами виконавчої дирекції Фонду станом на 01.07.2016 подано позовних заяв до суду на суму 157 066,3 тис. грн, заявлено кредиторські вимоги до страхувальників – банкрутів на суму 29001,8 тис. грн, у виконавчому провадженні перебуває недоїмка на суму 247 008,4 тис. гривень.

Завдяки проведеній роботі у І півріччі 2016 року до Фонду надійшло коштів від погашення заборгованості, яка виникла до 01.01.2011, у сумі 4 109,8 тис. гривень. Велася робота із заявлення кредиторських вимог страхувальникам щодо капіталізованих платежів. У результаті цієї роботи до Фонду від сплати капіталізованих платежів у І півріччі 2016 року надійшло 15 830,2 тис. гривень.

---

[1] Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України http://www.social.org.ua/activity/reestr_dh

[2] Там само.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні створений і працює для захисту людини, праці, її здоров'я і благополуччя в житті.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

2. Сучасний стан Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Проблеми розвитку Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

2. Напрями удосконалення діяльності Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

3. Механізм розрахунку допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, яка викликана нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням.

4. Механізм розрахунку щомісячної страхової виплати.

5. Порядок призначення страхової виплати при тимчасовому переведенні на легшу роботу.

Тема 7. Фонд охорони навколишнього природного середовища

7.1. Сутність та значення Фонду охорони навколишнього природного середовища.

7.2. Вплив Фонду охорони навколишнього природного середовища на екологічний стан у державі.

7.3. Джерела формування бюджету Фонду охорони навколишнього природного середовища.

7.4. Напрями використання коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища.

Основні терміни і поняття: *охорона навколишнього природного середовища, Державний фонд охорони навколишнього природного середовища, екологічний податок, штрафи за порушення природоохоронного законодавства, кошти від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів, квоти на викиди парникових газів, цільове використання коштів, Державний бюджет, головний розпорядник коштів, Міністерство екології та природних ресурсів, гранти, механізм здешевлення кредитів банку, фінансування охорони навколишнього природного середовища.*

7.1. Сутність та значення Фонду охорони навколишнього природного середовища

Починаючи з 1992 року в Україні створений Фонд охорони навколишнього природного середовища (далі Фонд охорони НПС) на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, які мали статус позабюджетних. З 1998 року відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища» від 7 травня 1998 р. № 634, Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» Державний, республіканський АР Крим, місцеві позабюджетні фонди охорони НПС змінили свій статус і включені відповідно до складу Державного, республіканського АР Крим, місцевих бюджетів. У 2004 р. для забезпечення цільового фінансування заходів з охорони НПС був створений позабюджетний Державний фонд стимулювання і фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища (Державний екологічний фонд). У 2005 р. діяльність Державного екологічного фонду була припинена[1]. Таким чином, на сьогодні в

[1] Про ліквідацію Державного фонду стимулювання і фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища : Постанова Кабінету Міністрів України від 28. 07. 2005 № 661 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних «Загальне законодавство». – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/661-2005-%D0%BF . – Назва з екрана.

Україні функціонує Фонд охорони НПС, який складається з Державного та місцевих фондів. Схематично систему фондів охорони НПС можна зобразити таким чином:

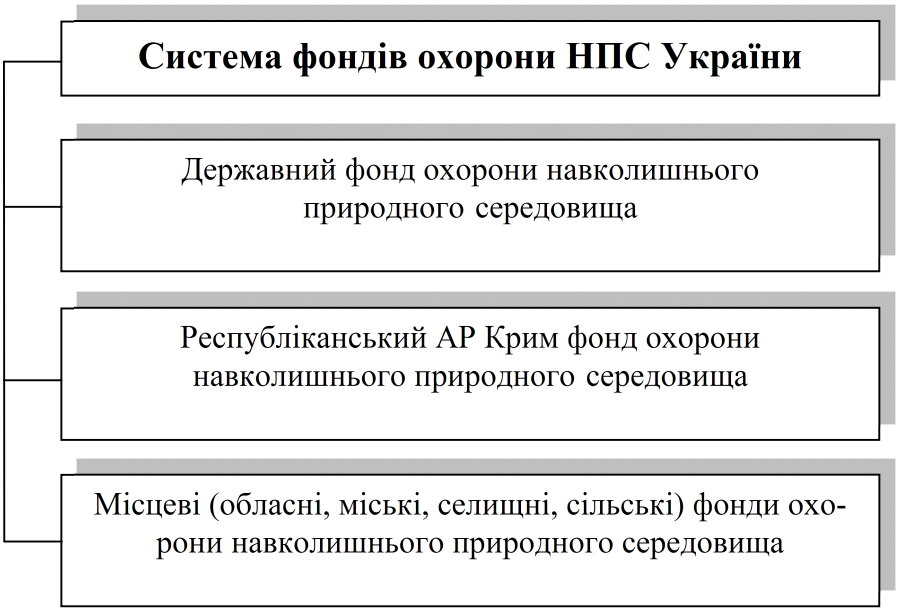

Рис. 7.1. Система фондів охорони НПС України[1]

Фонд охорони НПС – це спеціалізований інститут концентрації грошових коштів з метою цільового фінансування екологічних потреб[2].

Державний фонд охорони НПС є складовою частиною Державного бюджету України. Головним розпорядником коштів Фонду є Міністерство екології та природних ресурсів України. Метою Державного фонду охорони НПС, як складової частини Державного бюджету України, є концентрація коштів для цільового фінансування заходів, пов'язаних з охороною НПС. Ця діяльність та заходи спрямовані на запобігання, зменшення та усунення

[1] Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України : від 25 червня 1991 р. № 1264-XII, остання редакція від 16 червня 2011 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних „Загальне законодавство". Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12 . Назва з екрана.

[2] Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 848 с. (с. 170)

забруднення навколишнього природного середовища, в тому числі фінансування наукових досліджень з цих питань[1].

Основою фінансування охорони НПС на регіональному та місцевому рівні є кошти обласних та місцевих фондів охорони НПС, які входять до складу місцевих бюджетів.

Отже, Державний і місцеві фонди охорони НПС на сьогодні не є юридичними особами та не мають власної адміністративної структури і персоналу. Їх робота безпосередньо організовується Міністерством екології та природних ресурсів України, Міністерством фінансів України, а також органами місцевого самоврядування. Програми фондів виконуються штатними співробітниками Міністерства екології та природних ресурсів України та відповідальними особами на місцевому рівні. Сьогодні фонди, по суті, є рядком у відповідному бюджеті для акумулювання і витрачання державних коштів. Надходження і витрати фондів проходять через Державне казначейство, контролюються Рахунковою палатою. Цільове фінансування фондів є визначальною характеристикою державної системи охорони НПС в Україні та дозволяє автоматично спрямовувати надходження на фінансування екологічних проблем.

7.2. Вплив Фонду охорони навколишнього природного середовища на екологічний стан у державі

За офіційними даними Міністерства екології та природних ресурсів[2], а також Державної служби статистики України[3], останнім часом рівень техногенного навантаження значно скоротився. Це підтверджує і той факт, що, за результатами досліджень Єльського

---

[1] Environmental Performance Reviews. Ukraine. Second Review. ECE/CEP/133, 2007. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/epr_studies/Ukraine%20II.pdf. – Screen Name.

[2] Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/. – Назва з екрана.

[3] Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/. – Назва з екрана.

Університету (США), показник Індексу результативності екологічної діяльності (EPI)[1] України за останні десять років покращився на 25,38 %. Так, EPI України у 2016 році складає 79,69 пункти, а у 2005 році – 45,6 пункти відповідно. Незважаючи на такі значні позитивні зміни, тривалість життя в Україні становить у середньому близько 66 років (у Швеції – 80, у Польщі – 74), а смертність новонароджених[2] майже удвічі перевищує показники розвинених європейських країн[3].

Отже, вирішення екологічних проблем потребує мобілізації значного обсягу грошових ресурсів. В Україні їх фінансування здійснюється з таких джерел: державний та місцеві бюджети, Державний та місцеві фонди охорони НПС; пряма підтримка державного бюджету; кошти підприємств, установ, організацій; благодійні внески; інші кошти (фінансові ресурси донорів у вигляді міжнародної технічної допомоги)[4].

Враховуючи той факт, що в Україні з 1991 р. створений Фонд охорони НПС, який є джерелом фінансування охорони НПС як на державному, так і недержавному рівні (гранти, механізм здешевлення кредитів комерційних банків), проаналізуємо його вплив на екологічний стан у державі. Для цього порівняємо обсяг видатків Фонду охорони НПС на охорону НПС із видатками з інших джерел (табл. 7.1).

---

[1] Environmental Performance Index (EPI) /Індекс результативності екологічної діяльності – забезпечує глобальне уявлення про стан навколишнього середовища і країні для прийняття обґрунтованих рішень. Оцінюються 180 країн світу.

[2] Показники смертності новонароджених є загальновизнаним індикатором здоров'я нації. Основні причини смертності немовлят, зумовлені як біологічними чинниками, так і факторами навколишнього природного середовища.

[3] Офіційний веб-сайт UNICEF (Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unicef.org/ukraine/ukr/children_24097.html. – Назва з екрана.

[4] Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України : від 25 червня 1991 р. № 1264-XII, остання редакція від 16 червня 2011 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних „Загальне законодавство". – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12. Назва з екрана.

Таблиця 7.1

Частка Фонду охорони НПС у загальному обсязі фінансування охорони НПС, 2011–2015 рр., %[1]

Показники	Роки				
	2011	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Усього, %	100	100	100	100	100
у т. ч. за рахунок:					
коштів державного бюджету, %	3,24	2,11	2,23	1,5	0,2
з них кошти Державного фонду охорони НПС, %	***0,45***	***0,28***	***0,20***	***0,1***	***0,1***
коштів місцевих бюджетів, %	2,49	2,38	2,39	1,2	0,1
з них кошти місцевих фондів охорони НПС, %	***1,62***	***1,47***	***1,40***	***0,7***	***0,1***
власних коштів підприємств та організацій, %	85,97	84,55	85,43	79,5	78
інших джерел фінансування, %	8,30	10,96	9,95	17,8	21,5

Дані таблиці свідчать про зовсім незначну частку Фонду у загальному обсязі фінансування охорони НПС. Так, за досліджуваний період показник витрат на охорону НПС з Державного фонду охорони НПС не досяг навіть 1 %, а на місцевому рівні – 2 %. Відповідно, левова частина витрат на охорону НПС припадає на власні кошти підприємств та організацій, що відповідає принципу «забруднювач платить».

Також аналіз витрат з Фонду охорони НПС у структурі державних витрат на охорону НПС (рис. 7.2) вказує на його незначну роль у вирішенні екологічних проблем на державному рівні.

Вважаємо, що основними причинами цього є:

– неналежне управління фондом через відсутність чіткої управлінської та організаційної структури;

– неефективне планування витрат фонду через щорічний перерозподіл дохідної частини між різними рівнями бюджету;

[1] Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://treasury.gov.ua/main/uk/index. – Назва з екрана.

– неузгодженість конкретних цілей та очікуваних показників ефективності із природоохоронними пріоритетами Фонду на всіх рівнях його функціонування тощо.

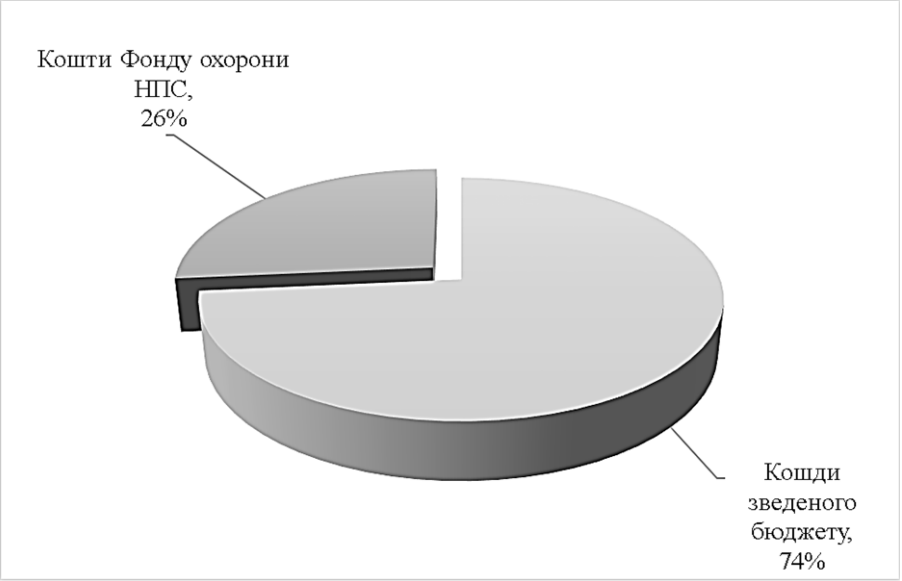

Рис. 7.2. Частка Фонду охорони НПС у державних видатках на охорону НПС, середнє значення 2011–2015 рр[1].

7.3. Джерела формування бюджету Фонду охорони навколишнього природного середовища

Джерела формування бюджету Фонду охорони НПС визначаються Законом України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік. Отже, основними (реальними) фінансовими надходженнями Фонду є екологічний податок, штрафи за порушення природоохоронного законодавства (рис. 7.3), а також кошти від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів. Бюджетним кодексом і ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачено цільове використання цих надходжень саме для фінансування сфери охорони НПС.

Екологічний податок – загальнодержавний обов’язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об’єкти забруднюючих речовин, розміщення

[1] Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://treasury.gov.ua/main/uk/index. – Назва з екрана.

відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року[1].

Динаміка фінансових надходжень до Фонду охорони НПС наведена на рисунку 7.4.

Рис. 7.3. Взаємозв'язок джерел фінансування сфери охорони НПС та їх фінансових надходжень[2,3]

---

[1] Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних «Загальне законодавство». – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. – Назва з екрана.

[2] Систематизовано та побудовано за даними : Бюджетний кодекс України : від 8 липня 2010 року № 2456-VI, остання редакція від 08. 07. 2011 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних «Загальне законодавство». – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. Назва з екрана.

[3] До прийняття ПКУ – збір за забруднення НПС.

Екологічний податок був створений на основі збору за забруднення НПС у 2010 р. Істотними відмінностями екологічного податку від збору за забруднення НПС є те, що ставки податку суттєво збільшено, проведено диференціацію ставок відповідно до видів палива, перелік суб'єктів оподаткування розширено за рахунок фізичних осіб, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення у разі використання ними палива.

Рис. 7.4. Динаміка фінансових надходжень до Фонду охорони НПС, 2011–2015 рр.[1]*

Платниками податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції щодо таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження

[1] Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://treasury.gov.ua/main/uk/index. – Назва з екрана.

діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

– викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;

– скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об’єкти;

– розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об’єктах) суб’єктів господарювання);

– утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);

– тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Об’єктом та базою оподаткування є:

– обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;

– обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об’єкти;

– обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об’єктах) суб’єктів господарювання;

– обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб’єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк;

– обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Відповідно до статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення[1] можуть застосовуватися такі адміністративні

[1] Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8073-Х, остання редакція від 07. 01. 2013 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних «Загальне законодавство». – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10. – Назва з екрана.

стягнення: попередження, штраф, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянинові (права полювання). Штраф за порушення природоохоронного законодавства на практиці є найбільш розповсюдженим видом адміністративної відповідальності, накладається на громадян і посадових осіб у випадках і розмірі, встановлених цим Кодексом та іншими законами України.

Відносно новим, але не постійним джерелом фінансових надходжень до Державного фонду охорони НПС є кошти від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів (квоти на викиди парникових газів), передбаченого статтею 17 Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, так звані «зелені інвестиції».

Попит на вуглецеві одиниці та саму можливість міжнародної торгівлі ними було закладено Кіотським протоколом, яким передбачено такі гнучкі механізми:

– торгівля квотами (стаття 17 Кіотського протоку);

– спільне впровадження (стаття 6 Кіотського протоколу);

– чистий розвиток (стаття 12 Кіотського протоколу).

Нині Україна реалізує своє право на міжнародну торгівлю вуглецевими одиницями через два з них: торгівля квотами та спільне впровадження. Крім того, в торгівлі квотами продавцем вуглецевих одиниць є Україна як держава, а в механізмі спільного впровадження продавцем виступають господарюючі суб'єкти України[1].

Найбільшим покупцем квоти на викиди парникових газів в Україні є Японія. Також підписано меморандуми про взаєморозуміння щодо співробітництва за Кіотським протоколом із урядами Іспанії, Канади, США, Нідерландів, Данії, Франції, Італії, Португалії, Австрії і Німеччини.

[1] Протидія глобальній зміні клімату у контексті Кіотських домовленостей: український вимір. Аналітична доповідь. – К. : НІСД, Нацекоінвестагентство України, Фонд цільових екологічних інвестицій, 2010. – 28 с.

7.4. Напрями використання коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища

Відповідно до Бюджетного кодексу України[1] єдиним централізованим джерелом фінансування діяльності, пов'язаної із відтворенням і підтриманням природних ресурсів і довкілля у належному стані у складі Державного бюджету України, запроваджено окремий розділ видатків «Охорона навколишнього природного середовища». Розділом передбачено фінансування на:

– запобігання та ліквідацію забруднення навколишнього природного середовища (далі НПС);

– охорону та раціональне використання природних ресурсів;

– утилізацію відходів;

– ліквідацію іншого забруднення НПС;

– збереження природно-заповідного фонду;

– дослідження і розробки у сфері охорони НПС.

Також, оскільки кошти від продажу квоти зараховуються до Державного фонду охорони НПС, вони повинні використовуватися за цільовим призначенням на[2]:

– здійснення заходів з енергозбереження;

– застосування палива, використання якого має незначний вплив на зміну клімату (перехід на альтернативні види палива);

– зменшення обсягу викидів інших парникових газів, крім діоксиду вуглецю;

– захист НПС;

– впровадження технологій комбінованого виробництва тепла та електроенергії.

---

[1] Бюджетний кодекс України : від 8 липня 2010 року № 2456-VI, остання редакція від 08.07.2011 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних «Загальне законодавство». – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. Назва з екрана.

[2] Про Положення про Державне агентство екологічних інвестицій України: Указ Президента України: від 13 квітня 2011 року № 455/2011 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. База даних «Загальне законодавство». – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/455/2011. – Назва з екрана.

Кошти Фонду спрямовуються за бюджетними програмами відповідно до планів природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів і кошторисів, що затверджуються головними розпорядниками бюджетних коштів. Механізм фінансування з Фонду полягає в тому, що фінансові ресурси використовують у межах бюджетних програм згідно з кошторисами доходів і видатків, що затверджує міністр екології та природних ресурсів за погодженням з Міністерством фінансів. Фінансову підтримку Фонду охорони НПС отримують державні та недержавні юридичні особи, які подають заявку на реалізацію природоохоронної програми (проекту), також він може фінансувати місцеві та регіональні програми на умовах пайової участі заявників. Частина надходжень Фонду охорони НПС використовується для фінансування програм інших міністерств і відомств, які отримали доступ до його коштів, що значно ускладнює оцінку екологічної ефективності його роботи.

Державний фонд охорони НПС використовує два механізми розподілу коштів: програмний (відповідно до міжнародних підходів – грантовий) і здешевлення кредитів. Сьогодні істотним недоліком фінансування охорони НПС на основі бюджетних програм є: відсутність чітко визначених критеріїв відбору програм для виконання та оцінки екологічної, соціальної та економічної ефективності; річні бюджетні рамки фінансування із Фонду охорони НПС несумісні із завданнями підтримки довгострокових природоохоронних програм. Також у більшості випадків програми використовують для юридичного обґрунтування бюджетних витрат, а не як інструмент фінансового планування для конструктивного формування бюджетного процесу[1].

Плани природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, що розробляються Міністерством екології та природних ресурсів України, погоджуються з Мінфіном. Плани природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, що розробляються іншими головними розпорядниками коштів Фонду, затверджуються ними за погод-

[1] Medium-Term Management of Grin Budgets : The Case of Ukraine. OECD. – 2010. – 101 [60] p.

женням з Міністерством екології та природних ресурсів, крім заходів із забезпечення екологічно безпечного зберігання, утилізації твердого ракетного палива.

Головними розпорядниками є Міністерство екології та природних ресурсів та інші центральні органи виконавчої влади, які визначаються у державному бюджеті на відповідний рік.

Залишок коштів Фонду станом на 1 січня поточного року, а також понадпланові надходження до Фонду можуть спрямовуватися на фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, зокрема у вигляді субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, за окремим рішенням Кабінету Міністрів України.

Видатки з виконання природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів здійснюються Казначейством у межах коштів, що надійшли до Фонду, пропорційно до бюджетних призначень, встановлених головним розпорядникам у державному бюджеті на відповідний рік.

Складення та подання фінансової звітності про використання коштів Фонду, а також контроль за їх цільовим використанням здійснюються в установленому законодавством порядку. Головні розпорядники подають щороку до 15 квітня Кабінетові Міністрів України інформацію про виконання природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Правові засади створення та функціонування Фонду охорони НПС в Україні.

2. Особливості нарахування екологічного податку суб’єктами підприємництва різних галузей народного господарства.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Зарубіжний досвід функціонування Фонду охорони навколишнього природного середовища (Екологічного фонду).

2. Напрями вдосконалення роботи Фонду охорони НПС України.

Тема 8. Економічні позабюджетні фонди

8.1. Сутність та значення економічних позабюджетних фондів.

8.2. Вплив економічних позабюджетних фондів на соціально-економічні процеси в державі.

8.3. Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних: джерела формування та напрями використання коштів.

8.4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: джерела формування та напрями використання коштів.

8.5. Державний позабюджетний фонд приватизації: джерела формування та напрями використання коштів.

8.6. Цільові фонди органів місцевого самоврядування: зміст та призначення.

Основні терміни і поняття: *добровільні внески, позабюджетний державний фонд приватизації, фінансова допомога, позабюджетний фонд, соціальні виплати населенню, спеціальні податки, інноваційні програми, субсидування, штрафи, спеціальні фонди, неплатоспроможні підприємства, благодійні внески, цільові позики, державні цінні папери.*

8.1. Сутність та значення економічних позабюджетних фондів

Важливою ланкою фінансової системи є економічні позабюджетні фонди держави.

Позабюджетні фонди держави – це сукупність фінансових коштів, що перебувають у розпорядженні центральних або регіональних (місцевих) органів влади і мають цільове призначення.

Позабюджетні фонди – один із методів перерозподілу валового внутрішнього доходу державою на користь визначених соціальних верств населення. Держава мобілізує частину доходів населення для фінансування своїх заходів.

Їх поява відбулася задовго до виникнення єдиного центрального грошового фонду держави (бюджету) у вигляді спеціальних (цільових) фондів і особливих рахунків. У сучасних умовах

позабюджетні фонди – це ефективне за рядом чинників рішення паралельного розподілу фінансів, крім державного та місцевих територіальних бюджетів. Використання таких фондів виражається у необхідності перерозподілу фінансових коштів в умовах їх обмеженості і кризи фінансового стану економіки країни.

Виділення поряд з бюджетом спеціальних позабюджетних фондів обумовлено декількома причинами:

а) необхідністю виділення спеціальних грошових ресурсів з метою їх більш ефективного і строго цільового використання;

б) необхідністю визначення особливих і одночасно стійких фінансових джерел для задоволення спеціальних потреб держави;

в) необхідністю вишукування додаткових коштів для задоволення суспільних потреб, які не можуть бути в повному обсязі профінансовані з бюджету, але які є основою розширення сфери діяльності уряду в галузі військових витрат, наукових досліджень, соціальних виплат населенню тощо.

Позабюджетні фонди дозволяють подолати залишковий принцип фінансування економічних, соціальних та інших витрат. Вони дозволяють також розвантажити бюджет, беручи на себе частину його видатків. Маючи суворо цільовий напрям використання коштів, позабюджетні фонди дають можливість збільшити ресурси, що мобілізуються державою.

Таким чином, основна причина створення економічних позабюджетних фондів – необхідність виділення надзвичайно важливих для суспільства витрат і забезпечення їх самостійними джерелами доходів. Позабюджетні фонди призначені не тільки для того, щоб перегрупувати фінансові кошти, що надходять від підприємств і установ. Також ці організації дозволяють знайти додаткові джерела надходження грошових коштів таким чином, щоб покрити перевищення видаткової частини над дохідною. Джерела фінансування позабюджетних фондів можуть носити як постійний, так і тимчасовий характер, бути відмінними в одних адміністративно-територіальних одиницях від інших і визначатися масштабністю і характером реалізації завдань у період кризи.

Позабюджетні цільові фонди створюються двома способами:

1) виділенням з бюджету певних витрат, що мають особливо важливе значення;

2) формуванням позабюджетного фонду з власними джерелами доходів для конкретних цілей.

Позабюджетні спеціальні фонди призначені для цільового використання. Матеріальним джерелом позабюджетних фондів, як і інших ланок фінансової системи, є валовий внутрішній продукт.

Позабюджетні фонди перебувають у власності держави, але є автономними й вилученню не підлягають. Вони мають, як правило, строго цільове призначення. Звичайне найменування фонду відображає напрям використання коштів.

Доходи позабюджетних фондів складаються із:

– спеціальних цільових податків і зборів, установлених державою для відповідного фонду;

– відрахувань від прибутку господарюючих суб’єктів;

– бюджетних коштів;

– прибутку від власної комерційної діяльності, здійснюваної фондом як юридичною особою;

– банківських кредитів.

Також кошти з бюджетів надходять у формі безоплатних субсидій або визначених відрахувань від податкових надходжень. Доходами позабюджетних фондів можуть виступати і залучені кошти. Позитивне сальдо позабюджетних фондів може бути використане для придбання цінних паперів і одержання доходу у вигляді дивідендів або відсотків.

Акумулювання коштів у позабюджетних фондах дозволяє накопичувати джерела фінансування для виплат пенсій, допомог та інших виплат, гарантованих державою. Державні позабюджетні фонди формуються за рахунок відрахувань від доходів юридичних і фізичних осіб, передбачених законодавчими актами, а також носять добровільний характер. На сьогодні величина акумульованих і витрачених зазначеними фондами грошових коштів дозволяє вважати їх консолідований бюджет «другим» бюджетом країни.

У сучасних умовах основними напрямами підтримки економічного розвитку регіонів за рахунок коштів позабюджетних фондів має стати:

– створення нормативних та економічних умов ефективного використання фінансового потенціалу позабюджетних фондів;

– збалансованість та раціональність розподілу фінансових ресурсів відповідних позабюджетних фондів;

– створення умов для розвитку і залучення спонсорських та благодійних форм фінансової підтримки позабюджетних фондів;

– координація і узгодженість державних та регіональних органів влади, різних міністерств та відомств, також органів управління позабюджетними фондами.

Специфіка діяльності позабюджетних фондів на сьогодні не дозволяє повністю використовувати їх фінансовий потенціал як інструмент фінансування у сфері економічного розвитку в державі та в регіоні.

8.2. Вплив економічних позабюджетних фондів на соціально-економічні процеси в державі

Необхідність створення економічних позабюджетних фондів держави пов’язана, в першу чергу, з перерозподілом фінансових ресурсів при вирішенні найбільш важливих соціально-економічних питань, таких як соціальне забезпечення, безкоштовна охорона здоров’я, зниження безробіття тощо.

Система державних позабюджетних фондів є обов’язковим елементом державних фінансів будь-якої країни, яка характеризується особливими умовами формування та використання фінансових ресурсів, а також здійснення своєї діяльності, пов’язаної з його суспільним значенням.

Державні фінанси здійснюють вагомий вплив на соціально-економічні процеси суспільства шляхом фінансування заходів соціального захисту населення, підтримки національної економіки, реалізації інноваційних програм. При перерозподілі фінансових ресурсів між регіонами, галузями промисловості, юридичними

та фізичними особами основну роль відіграють державний та місцеві бюджети. Але в умовах обмеженості бюджетних фінансових ресурсів для вирішення окремих загальнодержавних та регіональних програм необхідно залучати інші форми перерозподілу фінансових ресурсів, а саме: використання фінансових ресурсів позабюджетних фондів. У теорії фінансів позабюджетні цільові фонди становлять окрему ланку фінансової системи, а саме: в системі державних фінансів, мають самостійність у межах, визначених законодавчими актами, та відокремлені від бюджетів усіх рівнів.

Основна мета функціонування будь-якого позабюджетного фонду – фінансування окремих цільових завдань за рахунок коштів, які відраховуються з фізичних та юридичних осіб згідно із законодавством.

Саме незалежність позабюджетних фондів від бюджету гарантує своєчасне фінансування соціальних та інших централізованих заходів. До того ж позабюджетні фонди можуть виконувати роль фінансового резерву державних та місцевих органів влади у випадку настання фінансових труднощів.

На економічні позабюджетні фонди покладаються насамперед такі функції, як економічна і соціальна. З їх допомогою можливо:

– впливати на процес виробництва шляхом фінансування, субсидування, кредитування вітчизняних підприємств;

– забезпечувати природоохоронні заходи, фінансуючи їх за рахунок спеціально визначених джерел і штрафів за забруднення навколишнього середовища;

– надавати соціальні послуги населенню шляхом виплати допомог, пенсій, субсидіювання та фінансування соціальної інфраструктури в цілому;

– надавати позики, в тому числі зарубіжним партнерам, включаючи іноземні держави.

Джерела формування спеціальних фондів багато в чому зумовлюються характером і масштабністю завдань, для реалізації яких вони створюються. На різноманітність джерел та їх величину

впливає економічний та фінансовий стан країни на тому чи іншому етапі розвитку.

Основними методами мобілізації коштів при утворенні фондів виступають спеціальні податки і збори, встановлені законодавчою владою. Значна кількість фондів формується за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, ресурси з яких надходять у вигляді безоплатних субсидій або певних відрахувань від податкових надходжень.

Напрями витрачання коштів, що надходять у позабюджетні фонди, обумовлюються призначенням фондів, конкретними економічними умовами і змістом розроблених і реалізованих програм. Частина коштів направляється на засновницьку діяльність, а також вкладається в цінні папери. Спеціальні фонди можуть виступати інвесторами та учасниками фінансового ринку у зв'язку з тим, що, по-перше, нерідко використання грошових коштів не збігається з часом їх утворення, а, по-друге, доходи від інвестицій є додатковими джерелами фінансування витрат відповідного фонду.

8.3. Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних: джерела формування та напрями використання коштів

Кабінет Міністрів України від 7 квітня 1998 р. № 466 затвердив Постанову «Про Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних», яка досі залишається чинною, з метою вирішення проблем, пов'язаних з ліквідацією фінансової заборгованості підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних. Ця постанова визначає джерела формування і встановлює порядок використання коштів Фонду стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних.

Джерелами формування та поповнення Фонду є кошти, одержані від добровільних внесків суб'єктів господарювання, у тому числі іноземних. Також джерелами формування Фонду можуть бути:

– кошти, передбачені на цю мету у державному бюджеті;

– інші надходження, що не суперечать чинному законодавству.

Кошти Фонду використовуються для фінансового забезпечення заходів, пов’язаних:

– з реорганізацією і санацією підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних;

– з наданням фінансової допомоги для поповнення обігових коштів, а також технічного переобладнання і перепрофілювання виробництва підприємств та організацій, внесених до реєстру;

– з ліквідацією підприємств та організацій, внесених до реєстру;

– із соціальним захистом та перепідготовкою працівників, які вивільняються внаслідок реорганізації або ліквідації підприємств та організацій, внесених до реєстру.

Фінансова допомога надається на умовах повернення або безповоротно. У разі надання допомоги на умовах повернення обов’язково враховується індекс інфляції. Фінансова допомога може бути короткотерміновою або довготерміновою.

Підставою для надання фінансової допомоги підприємствам та організаціям, внесеним до реєстру, є акт Кабінету Міністрів України. Виключення підприємства (організації) з реєстру не звільняє його від обов’язків щодо повернення коштів Фонду, якщо інше не передбачено договором. Підприємство (організація) відповідно до договору несе відповідальність за цільове використання фінансової допомоги.

8.4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: джерела формування та напрями використання коштів

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб створений з метою захисту прав і законних інтересів вкладників банків та зміцнення довіри до банківської системи України. Фонд є економічною самостійною установою, що не має на меті отримання прибутку.

Основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку.

23 лютого 2012 року Верховною Радою України прийнято Закон «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що набув чинності 22 вересня 2012 року. Цей Закон значно розширив повноваження Фонду, зокрема щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Цим Законом встановлюються правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, порядок виплати Фондом відшкодування за вкладами, а також регулюються відносини між Фондом, банками, Національним банком України, визначаються повноваження та функції Фонду щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків. Метою цього Закону є захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Джерелами формування коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб є:

1) початкові збори з учасників Фонду;

2) регулярні збори з учасників Фонду;

3) спеціальний збір до Фонду;

4) доходи, одержані від інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України;

5) доходи, одержані у вигляді процентів, нарахованих Національним банком України за залишками коштів на рахунках Фонду, відкритих у Національному банку України;

6) кредити, залучені від Національного банку України;

7) неустойка (штрафи, пеня), що стягується відповідно до цього Закону;

8) кошти, що були внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень на день створення Фонду;

9) кошти з Державного бюджету України;

10) доходи від надання фінансової підтримки приймаючому банку;

11) благодійні внески, гранти, технічна допомога, у тому числі від іноземних осіб;

12) кошти, отримані від виконання заходів, передбачених планом врегулювання, зокрема від продажу неплатоспроможного банку або перехідного банку, ліквідації банку.

Мінімальний обсяг коштів Фонду не може бути нижчим за 2,5 відсотка від суми гарантованих Фондом коштів вкладників у межах суми відшкодування з урахуванням суми зборів з учасників Фонду, які мають надійти протягом наступного кварталу.

Фонд є єдиним розпорядником коштів, акумульованих у процесі його діяльності. Кошти Фонду не належать до Державного бюджету України, не підлягають вилученню і можуть використовуватися Фондом виключно для:

– виплати гарантованої суми відшкодування вкладникам коштів за вкладами відповідно до цього Закону;

– покриття витрат, пов'язаних з виконанням покладених на Фонд функцій та повноважень, зокрема, пов'язаних з процедурою виведення неплатоспроможного банку з ринку, у межах кошторису витрат Фонду, затвердженого адміністративною радою Фонду;

– забезпечення поточної діяльності Фонду, утримання його апарату, розвитку його матеріально-технічної бази в межах кошторису витрат, затвердженого адміністративною радою Фонду;

– надання фінансової підтримки приймаючому банку;

– надання позик працівникам Фонду в межах кошторису витрат, затвердженого адміністративною радою Фонду, та у порядку, передбаченому нормативно-правовими актами Фонду;

– надання цільової позики для авансування виплат вкладникам банку.

Фонд має право інвестувати кошти в державні цінні папери України. Фонд здійснює інвестиційну діяльність на засадах затвердженого адміністративною радою Фонду інвестиційного плану, виходячи з потреб забезпечення виконання функцій Фонду.

8.5. Фонд державного майна України: джерела формування та напрями використання коштів

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Фонд державного майна України» від 09.12.2011 № 4107-VI. Фонд державного майна України є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, управління об'єктами державної власності, у тому числі корпоративними правами держави щодо об'єктів державної власності, що належать до сфери його управління, а також у сфері державного регулювання оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності.

До джерел формування коштів Фонду державного майна України належать:

– кошти, одержані від продажу об'єктів приватизації, що є у загальнодержавній власності (підприємств, цехів, виробництв, дільниць, інших підрозділів підприємств; обладнання, будівель, споруд, ліцензій, патентів та інших матеріальних і нематеріальних активів ліквідованих підприємств і їх підрозділів; часток (паїв), акцій господарських товариств);

– добровільні внески українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, громадських організацій;

– інші надходження, що не суперечать чинному законодавству.

Фонд державного майна на підставі одержаних від установ банків платіжних доручень здійснює облік надходження коштів по кожному об'єкту, джерелах надходжень, регіонах і в цілому по країні, контролює стан оплати вартості конкретних об'єктів приватизації та рівень використання громадянами приватизаційних цінних паперів.

Виділяють такі напрями використання і нормативи розподілу коштів фонду приватизації, які щорічно встановлюються Державною програмою приватизації майна державних підприємств:

1) відшкодування витрат, пов'язаних з приватизацією;

2) фінансове забезпечення приватизації, у тому числі: видання державного інформаційного бюлетеня про приватизацію, кадрове забезпечення;

3) погашення внутрішнього державного боргу;

4) кредитування технічного оновлення та реконструкції приватизованих підприємств;

5) створення нових робочих місць;

6) створення об’єктів інфраструктури ринку;

7) поповнення валютного резерву Національного банку.

Фонд державного майна щомісячно перераховує кошти із рахунків фонду приватизації на рахунки відповідних державних органів згідно з нормативами їх розподілу. Фонд державного майна щоквартально складає звіт про надходження і витрати коштів, одержаних від приватизації, та подає його Кабінету Міністрів України. Складає щорічний баланс надходжень і витрат коштів фонду приватизації, який є складовою частиною звіту про хід виконання Державної програми приватизації майна державних підприємств. Державні органи щорічно розробляють пропозиції до Державної програми приватизації майна державних підприємств у частині нормативів розподілу коштів, одержаних від приватизації. Невикористані у звітному році кошти фонду приватизації вилученню не підлягають, переходять на наступний рік і використовуються на цілі, передбачені Законом України «Про Фонд державного майна України».

8.6. Цільові фонди органів місцевого самоврядування: зміст та призначення

Цільові фонди органів місцевого самоврядування – це кошти, які є на спеціальних банківських рахунках і вилученню не підлягають. До них належать: додаткові доходи і заощаджені кошти, одержані внаслідок проведення заходів щодо вирішення економічних і соціальних проблем; добровільні внески і пожертвування громадян, юридичних осіб; доходи від місцевих грошово-речових лотерей, аукціонів; штрафи, які стягуються за одержання підприємствами, організаціями, установами необґрунтованого

доходу в зв’язку із завищенням цін на продукцію (послуги); штрафи, встановлені рішеннями місцевих рад народних депутатів; частина штрафів за забруднення навколишнього середовища; штрафи за адміністративні правопорушення, вчинені на відповідній території; доходи від продажу населенню будинків і квартир, що належать до комунальної власності; доходи від розпродажу майна ліквідованих підприємств місцевого господарства, які належать до комунальної власності; орендна плата за землю; суми коштів, пропорційно виділених підприємствами для тих житлових масивів, селищ, сіл, у яких проживає відповідна кількість їхніх працівників.

Створення цільових фондів органів місцевого самоврядування сприяє:

– концентрації коштів підприємств і регіональних органів на розвиток соціально-побутової інфраструктури;

– посиленню матеріальної зацікавленості місцевих органів у результатах своєї господарської діяльності;

– зміцненню місцевих фінансів;

– більш ефективному використанню матеріальних і фінансових ресурсів регіонів;

– звільненню підприємств від виконання не властивих їм функцій з розвитку місцевого господарства тощо.

Стаття 68 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» дозволяє органам місцевого самоврядування утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету. Порядок формування та використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди, що затверджується відповідною місцевою радою.

Стаття 70 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» дозволила брати участь органам місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах:

1. Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування можуть здійснювати місцеві запозичення та отримувати позики від місцевих бюджетів відповідно до вимог, встановлених Бюджетним кодексом України.

2. Органи місцевого самоврядування можуть створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснювати розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитах з дотриманням вимог, встановлених Бюджетним кодексом України та іншими законами України.

Місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, а також громадяни несуть встановлену законом відповідальність перед органами місцевого самоврядування за заподіяну місцевому самоврядуванню шкоду їх діями або бездіяльністю, а також у результаті невиконання рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності економічних позабюджетних фондів.
2. Сучасний стан економічних позабюджетних фондів.
3. Нормативно-правове забезпечення діяльності цільових фондів органів місцевого самоврядування.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Проблеми розвитку економічних позабюджетних фондів.
2. Напрями вдосконалення економічних позабюджетних фондів.
3. Проблеми і напрями їх вирішення фонду стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних.
4. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: проблеми функціонування і напрями їх вирішення.
5. Потреба у формуванні інноваційного фонду в Україні.
6. Потреба у функціонуванні наукових фондів в Україні.

ЧАСТИНА ІІІ
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНИХ ФОНДІВ

Тема 9. Світовий досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів

9.1. Функціонування спеціальних позабюджетних фондів у країнах СНД.

9.2. Особливості діяльності спеціальних позабюджетних фондів у Японії.

9.3. Спеціальні позабюджетні фонди у США.

9.4. Діяльність спеціальних позабюджетних фондів у деяких країнах Європи.

Основні терміни і поняття: *пенсійне забезпечення, податки, позабюджетні фонди зарубіжних країн, соціальний захист, соціальна допомога, фонди спеціального призначення, пенсії, санаторно-курортне лікування, роботодавці, працюючі громадяни, страхові внески, обов'язкові страхові внески, податки, кошти бюджету, пенсійне забезпечення, медичне страхування, соціальне страхування.*

9.1. Функціонування спеціальних позабюджетних фондів у країнах СНД

У кожній державі створюються відокремлені державні фонди фінансових ресурсів, які є доповненням бюджетної системи. Проте в більшості країн створюються цільові фонди соціального призначення.

Відповідно до ст. 37 Закону «Про бюджетну систему Республіки Білорусь і введення державних позабюджетних фондів» державний цільовий позабюджетний фонд – складова частина державних фінансових коштів, яка являє собою сукупність фінансових ресурсів, що використовуються за призначенням.

Державні цільові позабюджетні фонди мають цільове призначення та управляються автономно від бюджету, тобто кошти позабюджетних фондів не консолідуються у бюджетах різних рівнів.

Позабюджетні фонди створюються двома шляхами:

– виділення з бюджету певних видатків мають особливо важливе значення;

– формування позабюджетного фонду зі своїми джерелами доходів.

Основним державним позабюджетним фондом Республіки Білорусь є Фонд соціального захисту населення Міністерства праці та соціального захисту Республіки Білорусь.

Фонд соціального захисту населення Міністерства праці та соціального захисту Республіки Білорусь (далі – Фонд) покликаний сприяти матеріальному забезпеченню осіб.

Основними завданнями Фонду є: збирання та акумуляція обов'язкових страхових внесків та інших платежів на державне соціальне страхування; фінансування витрат на пенсії, допомоги, санаторно-курортне лікування й оздоровлення населення країни й інші виплати відповідно до законодавства про державне соціальне страхування; організація та ведення індивідуального (персоніфікованого) обліку відомостей про застрахованих осіб з метою державного соціального страхування; здійснення розширеного відтворення коштів Фонду з урахуванням принципу самофінансування; співробітництво з фондами (службами) інших держав і міжнародними організаціями з питань державного соціального страхування, які у компетенції Фонду.

Кошти Фонду утворюються за допомогою обов'язкових страхових внесків; асигнувань з республіканського бюджету; добровільних пожертв (зокрема валютних коштів) фізичних, юридичних осіб; доходів від капіталізації коштів Фонду; коштів, призначених на виплату пенсій; від стягнення недоїмок, пені, інших фінансових санкцій і адміністративних штрафів; інших надходжень.

Основним джерелом формування дохідної частини бюджету Фонду є обов'язкові страхові внески, платниками яких є:

– роботодавці – юридичні особи (також іноземні юридичні особи, які здійснюють діяльність на території Республіки Білорусь), їх представництва, філії і особи, надають роботу громадянам відповідно трудових та цивільно-правових договорів, предметом яких є надання послуг, виконання робіт й створення об'єктів інтелектуальної власності;

– працюючі громадяни – громадяни Республіки Білорусь, іноземні громадяни й особи без громадянства, які працюють за трудовим і (чи) цивільно-правовим договорами, і навіть з урахуванням членства (участі) у юридичних особах;

– фізичні особи, які самостійно сплачують обов'язкові страхові внески, – індивідуальні підприємці, фізичні особи, які здійснюють передбачені законодавчими актами види ремісничої діяльності за заявительним принципом без державної реєстрації як індивідуальних підприємців, творчі працівники.

Об'єктом для нарахування обов'язкових страхових внесків у Фонд є:

– для роботодавців України та працюючих громадян – усі види виплат у грошовому і (чи) натуральному вираженні, нараховані на користь працівників незалежно від джерела фінансування, враховуючи винагороди за цивільно-правовим договором, крім передбачених переліком видів виплат, куди не нараховуються внески з державного соціального страхування до Фонду соціального захисту населення Міністерства праці та соціального захисту Республіки Білорусь (затверджений постановою Ради Міністрів Республіки Білорусь від 25 січня 1999 р. № 115);

– для фізичних осіб, які самостійно сплачують обов'язкові страхові внески, і членів селянських (фермерських) господарств.

У Республіці Білорусь існує роздільне нарахування обов'язкових страхових внесків на пенсійне і соціальне страхування. Розміри обов'язкових страхових внесків зі страхування у разі досягнення віку, інвалідності і втрати годувальника (пенсійне страхування) становлять:

– для роботодавців – 29 %;

– для роботодавців, зайнятих виробництвом сільськогосподарської продукції, обсяг якої становить понад 50 % загального обсягу виготовленої продукції – 24 %;

– для колегій адвокатів – 8 %;

– для фізичних осіб, які самостійно сплачують обов'язкові страхові внески – 30 %;

– для членів селянських (фермерських) господарств – 25 %;

– для працюючих громадян, крім членів селянських (фермерських) господарств – 1 %.

Розмір обов'язкових страхових внесків зі страхування у разі тимчасової непрацездатності, вагітності та пологів, народження дитини, догляду за дитиною до досягнення трьохрічного віку та надання одного вихідного дня у місяць матері, яка виховує дитину-інваліда до 18 років, смерті застрахованої особи чи члена його сім'ї (соціальне страхування) для роботодавців та фізичних осіб, які самостійно сплачують обов'язкові страхові внески, і членів селянських (фермерських) господарств становить 6 %, для колегій адвокатів – 2 %.

Індивідуальні підприємці, які є платниками єдиного податку з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб, селянські (фермерські) господарства (за своїх членів) сплачують обов'язкові страхові внески, що визначаються ними з доходу самостійно, але не менше суми названих внесків, відрахованої від суми мінімальної зарплати, встановленої законодавством, на які нараховуються обов'язкові страхові платежі. Індивідуальні підприємці є платниками єдиного податку, сплачують обов'язкові страхові внески, що визначаються ними з доходу, але не менше суми внесків, відрахованої від суми мінімальної зарплати, встановленої законодавством у місяцях звітного кварталу, у розмірі сплаченого єдиного податку.

Сплата обов'язкових страхових внесків на пенсійне і соціальне страхування сплачується платниками єдиним платежем.

Платники (наймачі працівників) щоквартально після 15-го числа місяця, наступного за звітним кварталом, надсилають у місцевий відділ Фонду звіт про кошти цього Фонду, у якому відображаються розміри нарахованих внесків, і навіть суми коштів Фонду, відраховані у Фонд.

Сплата страхових внесків здійснюється не менше, ніж два рази на місяць, у дні виплати зарплати за першу і другу половину місяця. Остаточний розрахунок зі сплати за минулий місяць робиться пізніше дня, встановленого з виплати зарплати за половину місяця. Платники, яким законодавством визначено інші терміни виплати зарплати, і селянські (фермерські) господарства сплачують обов'язкові страхові внески у дні фактичних виплат працівникам, але не пізніше 15-го числа місяця, наступного за місяцем, протягом якого нараховані названі страхові внески. Індивідуальні підприємці, селянські (фермерські) господарства (за своїх членів) сплачують обов'язкові страхові внески щокварталу не пізніше 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Кошти Фонду, відповідно до постанови Ради Міністрів Республіки Білорусь «Про порядок формування та використання коштів державного позабюджетного Фонду соціального захисту населення Міністерства праці та соціального захисту Республіки Білорусь на 2006 рік», від 23 травня 2006 р. № 643 використовуються на:

– виплату пенсій за віком, інвалідністю, у зв'язку із втратою годувальника, за вислугу років;

– виплату допомоги з фонду державного соціального страхування (через тимчасову непрацездатність, у зв'язку з вагітністю та пологами, при народженні дитини, жінці, що стала на облік у медичній установі до 12-недільного терміну вагітності, досягнення дитиною трьохрічного віку, на поховання);

– оплату одного дня щомісяця за заявою матері, яка виховує дитину-інваліда до 18 років;

– надання матеріальної допомоги пенсіонерам, які потребують допомоги, і непрацездатним громадянам;

– фінансування інших виплат відповідно до законодавства про державне соціальне страхування.

Республіка Білорусь має найбільший досвід у галузі пенсійного, медичного, соціального страхування і забезпечення.

Основи правового регулювання цієї сфери закладені в Конституції держави. Стаття 45 даного Закону встановлює, що громадянам Республіки Білорусь гарантується право на охорону здоров'я,

включаючи безкоштовне лікування у державних закладах охорони здоров'я, а також передбачає реалізацію державних програм соціальної допомоги ветеранам, самотнім літнім людям, інвалідам. Витрати на соціальне забезпечення у Білорусі здійснюються за рахунок коштів державного бюджету Республіки, коштів позабюджетних фондів, Фонду соціального захисту населення та Фонду сприяння зайнятості.

11 квітня 2016 р. підписаний указ президентом Білорусії № 137 «Про вдосконалення пенсійного забезпечення»[1]. Документом передбачається з 1 січня 2017 року поетапне щорічне підвищення на 6 місяців пенсійного віку до досягнення чоловіками 63 років, жінками – 58 років; аналогічне збільшення (на 3 роки за 6 років) віку, що дає право на пільгові трудові пенсії і пенсії за вислугу років; відповідне до загальновстановленого поступове підвищення граничного віку перебування на військовій службі військовослужбовців.

Відповідно до вимог законодавства конкретну чисельність військовослужбовців і співробітників, яких зачіпає підвищення граничного віку перебування на службі, назвати не можна. У процентному відношенні це стосується близько 98 % від їх загальної кількості. Підвищення граничного віку торкнеться військовослужбовців і співробітників усіх силових відомств у званнях до підполковника включно. Виняток становитимуть лише військовослужбовці та співробітники, що проходять службу на посадах, за якими передбачені спеціальні вимоги до стану здоров'я (наприклад, льотний склад, оперативні і спеціальні підрозділи з боротьби з тероризмом).

У разі визнання таких військовослужбовців і співробітників військово-лікарською комісією непридатними за станом здоров'я до служби за цими посадами, граничний вік для них залишиться колишнім – 45 років. Категорії посад, з яких пред'являються спеціальні вимоги до стану здоров'я, будуть затверджені урядом за погодженням з Президентом.

---

[1] Министерство труда и социальной защиты Республики Беларусь [Електронний ресурс] / Офіційна Інтернет-сторінка. – Режим доступу: http://mintrud.gov.by/ru

Для батьків дітей-інвалідів, багатодітних матерів, інвалідів з дитинства та інших соціально вразливих категорій, для яких формування тривалого страхового стажу об'єктивно важко, потрібно 5 років страхового стажу. Періоди діяльності без сплати обов'язкових страхових внесків до страхового стажу не включаються[1].

У Російській Федерації однією з ланок перерозподілу національного доходу на користь певних соціальних груп населення є Позабюджетні фонди Російської Федерації. Держава мобілізує в фонди частину доходів населення для фінансування своїх заходів. Позабюджетні фонди вирішують дві важливі задачі: забезпечення додатковими засобами пріоритетних сфер економіки та розширення соціальних послуг населення. Вони допомагають вирішувати, які завдання забезпечення підйому виробництва, подолання тимчасової стагнації і нестійкості кризових явищ стоять перед економікою.

Виділення поряд з бюджетом спеціальних позабюджетних фондів обумовлено декількома причинами:

1) необхідністю виділення спеціальних грошових ресурсів з метою їх більш ефективного і строго цільового використання;

2) необхідністю визначення особливих і одночасно стійких фінансових джерел для задоволення спеціальних потреб держави;

3) необхідністю вишукування додаткових коштів для задоволення суспільних потреб, які не можуть бути в повному обсязі профінансовані з бюджету, але які є основою розширення сфери діяльності уряду в галузі військових витрат, наукових досліджень, соціальних виплат населенню тощо[2].

Позабюджетні фонди з'явилися задовго до виникнення єдиного центрального грошового фонду держави (бюджету) у вигляді спеціальних фондів і особливих рахунків. З розширенням діяльності держава потребувала в нових витратах. Засоби їх покриття

---

[1] Министерство труда и социальной защиты Республики Беларусь [Електронний ресурс] / Офіційна Інтернет-сторінка. – Режим доступу: http://mintrud.gov.by/ru

[2] Державні і муніципальні фінанси / за ред. Г. Б. Поляка. – М .: ЮНИТИ, 2006.

концентрувалися в особливих фондах і були призначені для спеціальних цілей. Такі фонди носили тимчасовий характер, з виконанням державою намічених заходів вони припиняли своє існування. У зв'язку з цим кількість спеціальних фондів постійно змінювалася: одні виникали, інші анулювалися. У цілому спостерігалася тенденція до збільшення кількості та обсягу фондів. Множинність спеціальних фондів створювала певні фінансові незручності (в одних фондах спостерігалася нестача коштів, в інших – надлишок) і вимагала додаткових витрат на управління ними. Зі зміцненням централізованої держави починається період уніфікації фондів. На базі об'єднання різних фондів був створений державний бюджет, який після розгляду та затвердження парламентом став законом, обов'язковим до виконання.

На основі Закону РРФСР «Про основи бюджетного устрою і бюджетного планування в РРФСР» від 10 жовтня 1991 року органи влади в рамках законодавства РРФСР можуть утворювати цільові позабюджетні фонди, що володіють правом самостійної юридичної особи і незалежні від бюджетів відповідних органів влади[1]. Державні позабюджетні фонду створюються на базі відповідних актів вищих органів влади, в яких регламентуються принципи функціонування. У сучасних умовах підвищується значення позабюджетних фондів.

Збільшення кількості та обсягу цих фондів пояснюється рядом причин[2]. По-перше, у органів державної влади з'являються додаткові кошти для втручання в господарське життя та фінансової підтримки підприємництва, особливо в умовах нестабільної економіки. По-друге, ці фонди, будучи автономними від бюджету, призначалися для вирішення нових важливих завдань, які потребують особливої уваги з боку держави. По-третє, позабюджетні фонди можуть за певних умов використовуватися для покриття бюджетного дефіциту через механізм кредиту.

---

[1] Закон РСФСР «Об основах бюджетного устройства и бюджетного процесса в РСФСР» от 10.10.1991 № 1734-1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// www.referent.ru/1/17725

[2] Там само.

Позабюджетні фонди, будучи складовою частиною фінансової системи РФ, мають ряд особливостей[1]:

1) заплановані органами влади і управління та мають строгу цільову спрямованість;

2) грошові кошти фондів використовуються для фінансування державних витрат, не включених до бюджету;

3) формуються, в основному, за рахунок обов'язкових відрахувань юридичних і фізичних осіб;

4) страхові внески до фондів і взаємини, що виникають при їх сплаті, мають податкову природу, тарифи внесків встановлюються державою і є обов'язковими;

5) на відносини, пов'язані з обчисленням, сплатою і стягненням внесків до фондів, поширена більшість норм і положень Закону РФ «Про основи податкової системи РФ;

6) грошові ресурси фонду перебувають у державній власності, вони не входять до складу бюджетів, а також інших фондів і не підлягають вилученню на будь-які цілі, прямо не передбачені законом;

7) витрачання коштів з фондів здійснюється за розпорядженням Уряду РФ або спеціально уповноваженого на те органу (правління фонду).

Державними позабюджетними фондами Російської Федерації є[2]:

1) Пенсійний фонд Російської Федерації;

2) Фонд соціального страхування Російської Федерації;

3) Федеральний фонд обов'язкового медичного страхування.

Позабюджетні фонди створюються двома шляхами[3]:

– виділення з бюджету певних витрат, що мають особливо важливе значення;

– формування позабюджетного фонду власними джерелами доходів для певних цілей.

---

[1] Губанов С. Політика нового етапу: мета і засіб // Економіст, 2006, № 11, с. 8.

[2] Закон РСФСР «Об основах бюджетного устройства и бюджетного процесса в РСФСР» от 10.10.1991г., №1734-1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// www.referent.ru/1/17725

[3] Там само.

Джерелами формування позабюджетних фондів є:

1) обов'язкові платежі, встановлені законодавством РФ, рішеннями місцевих органів влади;

2) добровільні внески фізичних і юридичних осіб;

3) прибуток від комерційної діяльності, здійснюваної фондами – юридичними особами;

4) інші доходи, передбачені відповідними законодавчими актами.

Таким чином, що позабюджетні фонди дозволяють подолати залишковий принцип фінансування соціальних та інших витрат. Вони дозволяють також розвантажити бюджет, беручи на себе частину його видатків, долаючи тим самим проблему фінансування бюджету. Маючи чітко цільове спрямування використання коштів, позабюджетні фонди дають можливість збільшити ресурси, що мобілізуються державою.

Перехід до ринку змінив зміст господарського механізму в країні, організаційні структури окремих його частин, в т.ч. модернізував фінансову систему. Перетворення економіки Казахстану з адміністративно-командної системи в ринкову привело на практиці до децентралізації та послаблення ролі держави, проявом чого стало реформування державної системи фінансування. Один за іншим виникли і виділилися з бюджетної системи позабюджетні фонди, частина з яких потім знову була консолідована до бюджетів у вигляді цільових фондів.

Поступово з бюджету виділилися позабюджетні фонди, серед яких основне місце зайняли соціальні фонди. Створення позабюджетних фондів необхідно державі для більш ефективного використання своїх фінансових ресурсів. Специфіка позабюджетних соціальних фондів – чітке закріплення за ними дохідних джерел і, як правило, строго цільове використання їхніх коштів.

БК РК включає в число державних позабюджетних фондів РК:

– Пенсійний фонд Республіки Казахстан (ПФ РК);

– Фонд соціального страхування Республіки Казахстан (ФСС);

– Фонд обов'язкового медичного страхування (ФОМС);

– Державний фонд зайнятості населення Республіки Казахстан.

Пенсійний фонд Республіки Казахстан (ПФ РК) був створений з метою державного управління фінансами пенсійного забезпечення в РСІ, є самостійною фінансово-кредитною установою.

З 1 січня 2015 року розміри пенсійних виплат у Казахстані збільшаться на 9 %. «Видатки на соціальний захист в 2015–2017 роках складуть 5 885 млрд тенге, з них на 2015 рік – 1 713 млрд тенге, у тому числі:

– на підвищення з 1 січня 2015 року пенсійних виплат на 9 % (з випередженням рівня інфляції на 2 %), а також державних соціальних допомог на 7 % – 129 млрд тенге;

– підвищення держдопомог у зв'язку з інвалідністю та втратою годувальника на 25 % з 1 липня 2015 року – 23 млрд тенге;

– підвищення з 1 липня 2017 року базової пенсії залежно від стажу – 137 млрд тенге;

– реформування пенсійного забезпечення силових структур з 2016 року – 30 млрд тенге»[1].

Пенсійна реформа в РК призведе до створення трирівневої системи виплат, включаючи 5 % від роботодавців – МПСЗН.

Базова пенсія в Казахстані залежно від стажу роботи, протягом найближчих 30 років у країні будуть діяти солідарні пенсійні виплати, а з 2043 року республіка перейде повністю на накопичувальну пенсійну систему, яка включатиме умовно-накопичувальну, за рахунок 5 % внеску роботодавців. Такі параметри реформи казахстанської пенсійної системи, яку проводить Міністерство праці та соціального захисту населення (МПСЗН) РК.

Як зазначають у міністерстві, Концепція подальшої модернізації пенсійної системи Республіки Казахстан до 2030 року розроблена на виконання доручення Президента країни. Необхідність розробки такого документа була продиктована визначеними

[1]Назван средний размер пенсии в Казахстане на 2017 год http://today.kz/news/economics/2014-09-15/v-kazaxstane-s-1-yanvarya-2015-goda-vyrastut - pensii/

пріоритетами соціального розвитку країни, головною метою соціальної політики держави – підвищення добробуту та поліпшення якості життя.

Актуальність модернізації пенсійної системи викликана:

– по-перше, зростанням неадекватності пенсійних виплат попереднім доходам і підвищенням рівня життя в країні;

– по-друге, необхідністю оптимального розподілу відповідальності за пенсійне забезпечення між державою, роботодавцями і працівником;

– по-третє – необхідністю забезпечити відповідність організації та рівня пенсійного забезпечення економічному зростанню.

Як пояснили в МПСЗН, за чинною системою у Казахстані всі пенсіонери, незалежно від наявного у них трудового стажу, отримують однакову базову пенсію – 50 % прожиткового мінімуму (10 450 тенге). Відповідно до нових положень, які почнуть діяти після проведення пенсійної реформи, базова виплата буде нараховуватись залежно від тривалості трудового стажу та участі в пенсійній системі. У результаті, чим довше людина працює, тим більше буде його пенсія як базова, що виплачується за рахунок державного бюджету, так і накопичувальна, що виплачується за рахунок пенсійних внесків працівника.

Тобто для пенсіонерів, що не мають трудового стажу в Казахстані, передбачатиметься така базова пенсія у розмірі 50 % прожиткового мінімуму. Ті, хто відпрацював 20 років, будуть отримувати 70 % прожиткового мінімуму. Для пенсіонерів з трудовим стажем 35 і більше років базова ставка становитиме 100 % прожиткового мінімуму.

Для наочності, експерти Міністерства соціальної політики навели такий приклад.

Так, за чинним законодавством особа, що вийшла на пенсію у 1998 році, з трудовим стажем 42 роки, отримує сьогодні 33 182 тенге. У цій сумі 22 732 тенге – його солідарна пенсія, розрахована залежно від трудового стажу, та 10 450 тенге – базова пенсія, що складає близько 50 % від прожиткового мінімуму.

Відповідно до запропонованої схеми з урахуванням трудового стажу до виходу на пенсію – 42 роки – пенсіонер буде отримувати 42698 тенге (22732 тенге солідарної пенсії, і 19 966 тенге – базової пенсії, тобто 100 % прожиткового мінімуму).

Що стосується термінів дії різних систем, то, відповідно до програми реформування, до 2043 року буде діяти перехідна солідарна пенсійна система. Це обумовлено тим, що в цей період будуть виходити на пенсію особи, які мають трудовий стаж до 1998 року, тобто до переходу до обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Вони, крім базової пенсії та пенсії за рахунок накопичених коштів, будуть отримувати також і солідарну пенсію.

Після 2043 року в Казахстані буде діяти лише накопичувальна пенсійна система, і базова пенсія буде нараховуватись залежно від стажу участі у накопичувальній пенсійній системі. Пенсія із накопичувальної пенсійної системи формується за рахунок 10 % пенсійних внесків самих працівників. Величина отримуваних пенсійних виплат буде залежати від участі та регулярних відрахувань внесків громадян у систему, а також від рівня дохідності пенсійних накопичень. Крім збереженої у перехідному періоді солідарної системи і накопичувальної пенсійної системи запроваджується ще одне джерело виплат для всіх категорій пенсіонерів – умовно-накопичувальний компонент. Він буде формуватись за рахунок обов'язкових пенсійних внесків роботодавців. За цією системою в Єдиному накопичувальному пенсійному фонді (ЄНПФ) на кожного працівника буде відкритий другий – умовний пенсійний рахунок, на якому будуть обліковуватись суми перерахованих роботодавцями 5 % внесків, тобто будуть формуватись умовні «пенсійні накопичення»:

– для кожного учасника системи буде відкритий індивідуальний пенсійний рахунок (додатково до існуючого накопичувального рахунку), де будуть обліковуватись внески роботодавців;

– внески, що надходитимуть від роботодавців, не будуть капіталізуватись і не стануть власністю окремих осіб, а будуть використовуватись на виплату поточних пенсій учасникам такої системи;

– розмір пенсії буде визначатись виходячи із суми пенсійних накопичень, сформованих за рахунок 5 % внесків роботодавця;

– пенсія із умовно-накопичувального компоненту буде призначатись при досягненні працівником пенсійного віку та за наявності не менше ніж 5 років сплати внесків. Ці виплати будуть здійснюватись пожиттєво.

Завдяки такій схемі пенсійна система буде збалансована, оскільки в ній будуть брати участь усі три сторони – працівник, роботодавець та держава. Три компоненти – базова пенсія, накопичувальна пенсія і умовно-накопичувальна пенсія дозволять майбутнім пенсіонерам при досягненні пенсійного віку отримувати достойні пенсійні виплати.

Як зазначають у МПСЗН, основними цілями модернізації пенсійної системи є[1]:

– забезпечення пенсійних виплат, адекватних стажу участі в системі, заробітній платі, обсягу пенсійних накопичень громадян;

– досягнення довгострокової фінансової стабільності пенсійної системи;

– утримання на прийнятному рівні навантаження пенсійної системи на економіку країни.

На сьогодні пенсійні виплати пенсіонерам країни здійснюються з трьох рівнів[2]: базова пенсія із республіканського бюджету, солідарна пенсія за трудовий стаж до 1 січня 1998 року і пенсійна виплата із накопичувальної системи пенсійних відрахувань. При цьому базова пенсія однакова для всіх і складає трохи більше десяти тисяч тенге.

З 1 січня 2016 року здійснено перехід усіх співробітників силових структур на повне державне пенсійне забезпечення, зі

---

[1]Премьер-министр РК [Електронний ресурс] / Офіційна Інтернет-сторінка Прем'єр міністра Республіки Казахстан. – Режим доступу: http://www.primeminister.kz/news/show/26/pensionnaja- reforma- v- rk- prive det- k- soz-
daniju- trehurovnevoj- sistemy- vyplat- vkljuchaja- 5- ot- rabotodatelej- mts zn- /12- 05- 2014

[2] Новости Казахстана [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/s- 1- iyulya- 2017- goda- v- kazahstan e- budut- nachislyat- bazovuyu- pensiyu- po- novomu- 258621/

скасуванням норм щодо сплати 20 % ОПВ за рахунок бюджетних коштів.

Виходячи з особливого статусу і необхідності адекватного пенсійного забезпечення співробітників силових структур, з урахуванням світового досвіду та рекомендацій міжнародних і вітчизняних експертів, з 2016 року передбачено реформування їх пенсійного забезпечення. Таким чином, з 01.01.2016 всім співробітникам силових структур незалежно від наявності вислуги років на 01.01.1998 пенсійне забезпечення буде здійснюватися тільки з республіканського бюджету.

При цьому припиняється сплата 20 % обов'язкових пенсійних внесків на користь військовослужбовців за рахунок республіканського бюджету. При створенні соціальних позабюджетних фондів ставилося завдання «розвантажити» бюджет від істотної частки соціальних витрат, які в рамках бюджету фінансувалися з великими труднощами. Одночасно із соціальними були створені й інші позабюджетні фонди. Згодом, вичерпавши позитивний ресурс від функціонування цілого ряду позабюджетних фондів, Уряд Республіки Казахстан прийняв рішення про консолідацію їх до бюджету, при цьому зберігши певну автономність таких фондів. Вони включаються до бюджету окремими статтями, тобто трансформувалися в цільові бюджетні фонди. Соціальні фонди зберегли статус позабюджетних і були офіційно затверджені законодавчими актами уряду і президента Республіки Казахстан.

Фонд соціального страхування (ФСС) був створений з метою забезпечення державних гарантій у системі соціального страхування та підвищення контролю за правильним і ефективним витрачанням коштів соціального страхування і є самостійною фінансово-кредитною установою. Управління Фондом соціального страхування РФ здійснюється Урядом Республіки Казахстан.

Фонд обов'язкового медичного страхування (ФОМС) призначений для акумулювання фінансових коштів і забезпечення стабільності державної системи обов'язкового медичного страхування. Для реалізації державної політики у сфері обов'язкового медичного страхування створені Федеральний і територіальний

фонди обов’язкового медичного страхування як самостійні некомерційні фінансово-кредитні установи.

Державний фонд зайнятості населення Республіки Казахстан (ГФЗН РК) був утворений для матеріальної підтримки безробітних у Республіці Казахстан.

Важливою ланкою фінансової системи є позабюджетні фонди держави – форма використання фінансових ресурсів, залучених державою для фінансування, не включаються до бюджету деяких суспільних потреб і комплексно витрачаються на основі оперативної самостійності відповідно до цільових призначень фондів. Державні позабюджетні фонди створюються на базі відповідних актів вищих органів влади, в яких регламентується їх діяльність, вказуються джерела формування, визначаються порядок і спрямованість використання грошових коштів. Рішення про утворення позабюджетних фондів приймають Федеральні збори РК, а також державні представницькі органи суб’єктів Федерації і місцевого самоврядування. Позабюджетні фонди перебувають у власності держави, але є автономними. Вони мають, як правило, цільове призначення і вирішують два важливих завдання: забезпечення додатковими засобами пріоритетних сфер економіки та розширення соціальних послуг населення.

Позабюджетні фонди, будучи складовою частиною фінансової системи РК, мають ряд особливостей:

– заплановані органами влади і управління та мають цільову спрямованість;

– грошові кошти фондів використовуються для фінансування державних витрат, не включених до бюджету;

– формуються в основному за рахунок обов’язкових відрахувань юридичних і фізичних осіб;

– страхові внески до фондів і взаємини, що виникають при їх сплаті, мають податкову природу, тарифи внесків встановлюються державою і є обов’язковими;

– грошові ресурси фонду перебувають у державній власності, вони не входять до складу бюджетів, а також інших фондів і не підлягають вилученню на будь-які цілі, прямо не передбачені законом;

– витрачання коштів з фондів здійснюється за розпорядженням Уряду або спеціально уповноваженого на те органу (Правління фонду).

Республіканські позабюджетні фонди формуються за рахунок таких джерел:

– спеціальні цільові податки і збори, встановлені для відповідного фонду;

– відрахування від прибутку підприємств, установ та організацій;

– кошти бюджету;

– прибуток від комерційної діяльності, здійснюваної фондом як юридичною особою;

– позики, отримані фондом у Центрального банку РК або у комерційних банків.

Ці факти зобов'язують ретельно дослідити правові основи соціальної політики розглянутих держав у цілому та функціонування соціальних державних позабюджетних фондів зокрема з метою створення єдиного правового підґрунтя, що є обов'язковою умовою ефективного функціонування будь-яких інтеграційних об'єднань.

Вивчаючи досвід країн СНД, цікавою особливістю є державне управління соціальним та пенсійним забезпеченням у Казахстані. Сьогодні учені з упевненістю стверджують, що створена в Казахстані модель соціального захисту відповідає ринковому господарству, забезпечує реалізацію соціальних гарантій у сфері трудових відносин, стимулює продуктивність праці, соціальне забезпечення і страхування, соціальну підтримку малозабезпеченим верствам населення, надання необхідних соціальних послуг населенню.

9.2. Особливості діяльності спеціальних позабюджетних фондів у Японії

Японія пізніше за західні країни почала використовувати демократичні засади в розвитку, і, відповідно, система соціального захисту населення в даній країні тривалий час була не на належному рівні. Люди розраховували здебільшого на грошову

допомогу родичів, сусідів, приватних підприємств, а не фінансову підтримку держави. Тоді законів у соціальній сфері практично не було[1].

Демократичні реформи, які почали здійснюватися в Японії, були спрямовані на посилення соціального забезпечення населення. Саме в цей період були розроблені його принципи і відповідна юридична база. Концепція соціального забезпечення гарантувала мінімальний рівень і стабільне життя для всіх членів суспільства. Таке життя досягається сумісними діями держави і приватного підприємництва при координації міністерства охорони здоров'я і соціального забезпечення як представників уряду.

Реформуючи систему соціального захисту, уряд уніфікував різні форми страхування здоров'я і пенсійного забезпечення з метою створення приблизно однакових життєвих умов для різних категорій населення Японії. Найбільша увага була приділена особам похилого віку і дітям.

Проблему збільшення кількості людей літнього віку і бажання цієї категорії найнятих робітників продовжувати працювати частково було вирішено шляхом стабілізації найму для таких осіб. Більше того, на державному рівні розроблено програму вдосконалення системи соціального захисту і забезпечення гідних умов життя людей похилого віку. Як результат таких державних дій, особи похилого віку не тільки отримали додатковий заробіток, а й залишились у системі звичних для себе соціальних зв'язків. Для людей, яким стало необхідно змінити свою професію у зв'язку з віком, створили спеціальні центри перепідготовки. Багато літніх людей після перекваліфікації знаходять роботу на малих підприємствах, у сфері громадського харчування, роздрібній торгівлі, у ремонтних майстернях.

В Японії в 90-х рр. уряд прийняв стратегію покращання медичного забезпечення і підвищення добробуту осіб похилого віку, так званий «золотий план», який був розрахований на 10 років. Ця стратегія направлена на створення системи обслуговування

[1] Юридично-соціальний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pilga.in.ua/node/24. Назва з екрану.

громадян цього віку як вдома, так і будівництво будинків-пансіонатів з повним комплексом соціальних послуг. Перед виборами в палату представників у жовтні 1996 року до програми всіх політичних партій увійшло прийняття закону про обслуговування пристарілих людей вдома. Органи місцевого самоврядування, які були включені у виконання «золотого плану», розробили програми на місцях. Також «золотий план» був розширений і доповнений шляхом збільшення кількості послуг, які б надавалися літнім людям, його було названо «Новим золотим планом».

При Міністерстві охорони здоров'я та соціального забезпечення для створення відповідної юридичної бази був утворений Дослідницький центр вироблення комплексної системи надання допомоги особам старшого віку.

Наступним елементом системи соціального захисту в Японії є захист дитинства і створення належних умов для підвищення народжуваності. Низький рівень народжуваності мав багато причин, серед яких бажання багатьох японських жінок здобути вищу освіту, відкласти створення сім'ї на пізніший термін, кар'єрного зростання в роботі, а не лише підвищення свого матеріального рівня. Ось чому необхідною для вирішення стала соціальна проблема щодо забезпечення жінці умов, що б дозволяли їй народжувати і виховувати дітей, не залишаючи роботи.

Закон щодо забезпечення рівних можливостей найму для чоловіків і жінок формально створив юридичну базу для вирішення цього питання і покращення соціального захисту жінок. У 1991 році був прийнятий закон про відпустки на догляд за дітьми, в якому передбачалося надання такої відпустки або батьку, або матері до досягнення дитиною одного року і виплати заробітної плати в розмірі 25 %. А з 1994 року наймані робітники звільнялися від внесків у страхові фонди на період відпустки на догляд за дітьми, що становило 12 % загальної суми заробітної плати робітників.

Часто витрати на соціальне забезпечення перевищували темпи економічного зростання, проте Японія до сьогодні за даним індикатором відстає від інших розвинених країн, що насамперед пов'язано з існуванням пенсійної системи в її нинішньому вигляді

порівняно недовго, і ось чому високі пенсії отримують не так багато людей. Більше того, в Японії виплати на надання допомоги людям старшого віку, дітям, у зв'язку з безробіттям, зважаючи на його незначний рівень, значно нижчі.

Фінансова база витрат на соціальне забезпечення складається із таких компонентів: 60 % – страхові внески найнятих робітників і підприємців; 20 % – державні кошти; 12 % – доходи від активних фінансових операцій та ін. Така структура практично не змінилася за останні роки, окрім збільшення доходів від активних фінансових операцій (за рахунок збільшення пенсійного фонду) і зменшення частини коштів державного бюджету. Так, 88 % загальної суми, яка виділяється на соціальний захист населення, спрямовувалась на соціальне страхування, яке в себе включає страхування здоров'я, страхування осіб похилого віку при повторному наймі, пенсії (які за цей час збільшилися у декілька разів), страхування найманих працівників і компенсації при нещасних випадках. Кошти, які залишаються, використовують на виплати допомоги на дітей, програми тимчасового забезпечення прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність, допомоги жертвам війни та ін.

Японію до 2025 року, відповідно до урядової програми, планують перетворити в «наддержаву якості життя». Тобто держава має намір підняти витрати на соціальне забезпечення до 28,5–32,5 % національного доходу, такий як сьогодні мають Німеччина або Франція. Для досягнення такої мети передбачено збільшити спільну суму податкових виплат на соціальне страхування.

Структура соціального забезпечення має комплексний характер, яка включає в себе виплати, що гарантують мінімальний дохід (пенсії, забезпечення недієздатних), страхування здоров'я, допомоги немічним. Концепція системи соціального забезпечення керується тим, що для функціонування необхідні зусилля і бажання зі сторони не тільки держави і підприємців, але і кожної окремої людини.

У структурі соціального забезпечення найбільше коштів виділяється на пенсійні виплати. Сьогодні Пенсійний фонд Японії є

найбільшим фондом у світі. Здійснюється поступове реформування пенсійної системи, яка є доволі складною і неоднорідною. Завданням реформи є її уніфікування і перетворення на дворівневу, тобто таку, яка складається з національної пенсійної системи (основна пенсія), що охоплює все населення країни, і пенсій, що виплачуються найманим робітникам.

Основна пенсія виплачується у зв'язку зі старістю, інвалідністю, а також усім немічним. Третина її забезпечується з державного бюджету, інша частина – різними страховими пенсійними фондами (такими як, наприклад, фонд базової пенсії через старість або фонд тих, що втратили годувальника). Для створення відповідних пенсійних фондів працює практично все населення Японії у віці від 20 до 60 років. У середині 90-х років базова пенсія складала 65 тис. єн (приблизно 600 дол.).

Пенсійний фонд найманих працівників приватного сектора складається з таких компонентів: внесків самих працівників, відрахувань підприємств і доплат з державного бюджету. Пенсія становить близько 70 % місячної заробітної плати працівника. У цьому випадку дохід домогосподарства, що складається з двох пенсіонерів, отримує базові пенсії чоловіка і дружини, а також пенсію зі страхування найманого робітника. Пенсійні фонди працівників державних і муніципальних підприємств і установ формуються із засобів об'єднань взаємодопомоги, яка створюється за місцем роботи, а також виплат самих підприємств і державних дотацій.

Для отримання основної пенсії у зв'язку зі старістю необхідно мати 25-річний страховий стаж і 65-річний вік. Розмір такої пенсії може бути скорочений до 58 % встановленого рівня в разі виходу на пенсію у 60 років і збільшений до 188 % при виході на пенсію у 70 і більше років.

Другий елемент системи соціального забезпечення Японії – страхування здоров'я. Існують шість альтернативних систем, які охоплюють усе населення країни: страхування здоров'я найманих робітників приватного сектора; страхування моряків; асоціації взаємодопомоги зі страхування працівників державних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги зі страхування

працівників муніципальних підприємств і установ; асоціації взаємодопомоги зі страхування вчителів та інших працівників приватних шкіл; національне страхування здоров'я осіб, які зайняті індивідуальною працею, а також непрацюючих, що здійснюється муніципалітетами.

Третій елемент системи – суспільна взаємодопомога. Вона поширюється на тих, хто сам не може забезпечити собі мінімального рівня життя. Така допомога надається на основі Закону про гарантії прожиткового мінімуму і виплачується за сімома пунктами: на щоденні потреби, освіту, житло, медичне обслуговування, материнство, у зв'язку з безробіттям, на похорон. У середині 90-х років її отримували 0,7 % населення, що є значно менше, ніж 2,4 % в 1951 р., (тоді, коли був прийнятий цей закон). Кошти для виплат надаються державними – 75 % і місцевими органами влади в пропорції – 25 %.

Соціальна допомога надається також на підставі ще інших шести законів, що конкретизують адресатів здобуття допомоги. Пріоритет у суспільній взаємодопомозі віддається захисту материнства і дитинства, для чого існують спеціальні центри. Крім того, ця система призначена і для розумово відсталих дітей, а також дітей з фізичними вадами. Допомога надається і людям похилого віку, для яких створені реабілітаційні центри і будинки для пристарілих, їм надається медична допомога вдома. До цих заходів держава активно залучає волонтерські організації з метою участі населення до активної діяльності за місцем їх проживання.

Щодо соціального захисту Японії, то зі всього комплексу проблем у цій сфері найбільшу увагу уряд звертає на створення гідного рівня життя особам похилого віку. Це пов'язано з тим, що чисельність цієї категорії постійно зростає. Недаремно Японія входить у складений ООН список так званих «старих суспільств», хоча і перебуває за цим показником позаду Швеції. Крім того, через зростання тривалості життя і збільшення періоду трудової активності цієї категорії населення, а також браку молодої робочої сили літні люди стають важливим компонентом ринку праці Японії.

Державний пенсійний інвестиційний фонд Японії, що є найбільшим у світі пенсійним фондом, завершив перший квартал 2016 року фінансового року зі збитком у $ 52 млрд свідчить його звітність. Сукупний обсяг активів фонду за квартал, що завершився 30 червня, скоротився на 3,88 % до 129,7 трлн ієн (1,3 трлн амер. дол) – випливає із звітності. Фонд вперше з 2008 року демонструє скорочення обсягу портфеля другий квартал поспіль – у попередньому кварталі зниження склало 3,52 %[1].

Негативний фінансовий результат фонд пояснює, зокрема, несподіваним рішенням Великобританії вийти зі складу Євросоюзу. «Підсумки референдуму виявилися несподіваними для ринку. А дані про безробіття в США у травні виявилися набагато гіршими за прогнозні. Ці фактори призвели до істотного зміцнення ієни і падіння ринків[2].

Підсумки референдуму у Великобританії були оголошені 24 червня 2016 року – менш ніж за тиждень до закінчення кварталу 30 червня. Інвестори, які побоюються за перспективи глобальної економіки, почали скуповувати безпечні активи, до яких традиційно належить ієна. Курс ієни до долара різко підскочив вгору, у результаті чого закордонні активи японського пенсійного фонду істотно подешевшали.

Частка зарубіжних активів у загальному портфелі фонду становила на 01.11.2016 34,3 %, де 21,3 % – акції, 13 % – держоблігації США і Німеччини. Велика частина втрат припала на акції – 7,76 %, або 2,4 трлн ієн (23,3 млрд амер. дол). Втрати від інвестицій в облігації склали 8,2 %, або 1,5 трлн ієн (14,6 млрд амер. дол). При цьому японські держоблігації принесли фонду дохід у 1,9 %, або 938,3 млрд ієн (9 млрд амер. дол).

Як зазначає Financial Times, квартальні втрати фактично зводять нанівець увесь прогрес, якого фонд досяг у результаті перегляду стратегії в жовтні 2014 року, вирішивши сконцентруватися

---

[1] Крупнейший в мире пенсионный фонд потерял более $50 млрд на Brexit [Электронный ресурс] / РБК. – Режим доступа: http://www.rbc.ru/finances/26/08/2016/57c00fe69a794757a192d818

[2] Там само.

на інвестиціях в акції[1]. Відтак одноманітна політика диферсифікації ризиків призводить до значних фінансових втрат.

9.3. Спеціальні позабюджетні фонди у США

Важливе місце в системі державних фінансів належить спеціальним фондам США, які функціонують відокремлено як самостійні фінансово-кредитні установи. Вони являють собою сукупність грошових ресурсів, які мають цільове призначення. Доходи цих фондів формуються за рахунок податкових і неподаткових надходжень, також за рахунок коштів федерального бюджету.

Найбільш значними є фонди соціального страхування. До основних загальнонаціональних систем (фондів) соціального страхування та забезпечення відносять страхування за віком, у зв'язку з втратою годувальника та страхування здоров'я. Крім того, існує страхування у зв'язку з безробіттям, тимчасової непрацездатності і, нарешті, система державної допомоги людям похилого віку, інвалідам і постраждалим. Також існують різні системи родинних допомог, які частково фінансуються федерацією, але перебувають у розпорядженні влади штатів і місцевих органів.

Система пенсійного забезпечення США хоч і не ідеальна, але вважається однією з найдосконаліших у світі, а розмір пенсій – вищий, ніж у середньому в європейських країнах. У США функціонують як державні, так і приватні пенсійні системи. Завдяки цьому американці можуть забезпечити собі не одну, а три пенсії: державну, приватну корпоративну за місцем роботи і приватну індивідуальну шляхом відкриття особистого пенсійного рахунку.

У США система пенсійного забезпечення була введена в 1935 році законом, який (із численними змінами) діє і на сьогодні. Вона поширюється на постійно зайнятих найманих робітників і самозайнятих осіб. У країні функціонують як державна, так і приватна пенсійні системи. Завдяки цьому американці можуть забезпечити собі не одну, а три пенсії: державну, приватну колективну

[1] Financial Times. World [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.ft.com/content/42de29f6-6b61-11e6-a0b1-d87a9fea034f

за місцем роботи і приватну індивідуальну шляхом відкриття особистого пенсійного рахунка.

Існують спеціальні системи пенсійного забезпечення для службовців на залізниці, федеральних службовців і більшості службовців органів влади штатів і місцевих органів влади. Джерелом фінансування виступає фонд національного страхування, який входить у федеральний бюджет. Для одержання пенсії необхідно мати мінімальний страховий стаж, тобто сплатити страхові внески протягом 40 кварталів (10 років).

Повний пенсійний вік для осіб, що народилися до 1938 року, становить 65 років. У зв'язку зі збільшенням тривалості життя (78 років) у закон про соціальне забезпечення були внесені зміни про поступове збільшення повного пенсійного віку до 67 років – для народжених у 1960 році і молодших. Найбільш ранній вік виходу на пенсію в системі соціального забезпечення – 62 роки. Однак розміри пенсії складуть менше повної пенсії на 5/9 відсотка за кожен місяць до досягнення повного пенсійного віку. Зараз здійснюються заходи щодо збільшення пенсійного віку до 67 років.

Пенсії і допомоги людям похилого віку в США стартують від 300 амер. дол. Це для тих, хто ні року не відробив на благо США і не може претендувати на допомогу штату. Якщо є хоча б невеликий стаж і право на доплати, то буде отримувати приблизно 600 амер. дол. Стандартні пенсії (накопичувальні з приватних пенсійних фондів, куди все життя потрібно відкладати частину зарплати) починаються від 700–800 амер. дол. На таку пенсію можуть претендувати наймані робітники, чия зарплата була близько 2,5 амер. дол. у міс. Інженери, IT-спеціалісти та інші із зарплатою більше 8 тис амер. дол отримують пенсію приблизно 1 500 амер. дол. Більше усіх отримують пенсіонери-військові, держслужбовці, які були співробітниками авіакомпаній (від 2–3 тис. амер. дол.).

Розмір пенсії обчислюється виходячи із середнього заробітку, що був отриманий застрахованим у віці від 22 до 62 років, за винятком 5 років з найменшим заробітком. Пенсія автоматично

індексується виходячи з рівня вартості життя. Надбавки на утриманців виплачуються в розмірі 50 % пенсії за старістю. Пенсіонери в США мають додаткові пільги: безкоштовну медичну допомогу, безкоштовні ліки, продовольчу допомогу, платять низьку квартплату (у межах 100 амер. дол. на місяць). Пенсія у зв'язку з інвалідністю призначається внаслідок загального захворювання, що виплачується не менше одного року чи довічно. Для одержання пенсії у зв'язку з інвалідністю застрахована особа має платити страхові внески з 22 років і до встановлення інвалідності протягом не менше кварталу в рік, 20 кварталів (5 років) перед встановленням інвалідності і максимум протягом 10 років. Пенсія у зв'язку із втратою годувальника призначається вдові чи вдівцю або розлученій особі, яка перебувала в шлюбі не менше 10 років, у віці 65 років у розмірі 100 % пенсії у зв'язку зі старістю померлого. Пенсія у зменшеному розмірі може бути призначена таким особам у віці 60–64 років. Сиротам померлого виплачується 75 % його пенсії у зв'язку зі старістю кожному до досягнення 18 років (учням – до 19 років). Особам у старшому віці, які потребують допомоги, інвалідам можуть виплачуватися додаткові допомоги на основі перевірки доходів за окремою федеральною програмою додаткових гарантій доходів.

У Сполучених Штатах максимальна сума заробітної плати, з якої сплачуються пенсійні внески, становить 106 800 амер. дол. на рік. Якщо протягом року працівник працював лише на одного роботодавця, то такий працівник може звернутися до нього з проханням відшкодувати переплату. Якщо працівник працював на двох чи більше роботах, він може звернутися за відшкодуванням переплати максимальної суми внесків у своїй податковій декларації за цей рік або через місцевий орган податкової служби протягом двох років після кінця року, в якому таку заробітну плату було виплачено.

Також у США, залежно від цілей використання, виділяють такі спеціальні фонди:

– *економічні фонди*, призначені для регулювання господарського життя. До них належать інвестиційні, кон'юнктурні фонди, Фонд перебудови і розвитку тощо. Кошти цих фондів

спрямовуються на фінансування чесних компаній і малорентабельних державних підприємств, особливо в періоди циклічних криз. Допомога надається у формі безоплатних субсидій та пільгових кредитів;

– *науково-дослідницькі фонди*, що використовуються для фінансової підтримки наукових досліджень у промисловості, будівництві, а також утримання державних наукових центрів, що здійснюють розробку фундаментальних досліджень;

– *військово-політичні фонди* – резерви, що знаходяться в основному у розпорядженні президента США, за рахунок яких фінансуються додаткові цільові заходи, мають особливу важливість. У США до них відносять особисті (секретні) фонди федерального бюджету. З них фінансують секретні великомасштабні науково-технічні проекти;

– *інші фонди.*

Таким чином, спеціальні фонди США мають цільовий характер і формуються за рахунок податкових і неподаткових надходжень та за рахунок коштів федерального бюджету.

Так, у США функціонує Фонд перебудови і розвитку економіки, що формується за рахунок коштів федерального бюджету. Основне його завдання – страхування банківських операцій із приватними промисловими компаніями. З 1984 року він здійснює управління новими програмами економічного розвитку і, насамперед, програмами розвитку чорної металургії. Цей фонд стимулює приватний бізнес, особливо в роки спаду виробництва.

У США діє 2 великих фонди: Національний науковий фонд (ННФ) і Науковий фонд бюро стандартів (НФБС). Кошти ННФ формуються за рахунок надходжень із федерального бюджету, відрахувань від доходів промислових підприємств, а також внесків університетів і коледжів. Витрачається на фінансування програми в галузі фундаментальних досліджень, на премії вченим за наукові дослідження, на будівництво наукових центрів, підготовку кадрів. НФБС фінансує компанії, що проводять експерименти і доводять наукові дослідження до їх промислового і сільськогосподарського використання.

Кредитні фонди – це кошти, що знаходяться у розпорядженні державних банків, ощадних кас, інших кредитних установ, надані на умовах повернення і сплати відсотків. Переважним правом користування такими фондами володіють юридичні особи, які працюють відповідно до державних програм розвитку країни. У США функціонує цілий ряд кредитних фондів, що здійснюють програми, зосереджені в найважливіших галузях – сільське господарство, житлове будівництво і зовнішньоекономічні зв'язки. Фонди цих кредитних установ формуються за рахунок коштів казначейства, а також шляхом продажу власних зобов'язань і використовуються для надання позичок на різні цілі (реалізацію врожаю, будівництво складів й інші сільськогосподарські потреби).

Важливе значення для експорту американського капіталу має фонд Експортно-імпортного банку США. Банк видає довгострокові кредити (до 15–20 років) американським експортним компаніям, а також надає гарантії з експортних кредитів приватних банків (у межах 3–60 % суми кредиту). Основним джерелом ресурсів банку є власні кошти і позики.

У США діє велика кількість соціальних фондів, найбільшими з них є три загальнонаціональних фонди: Фонд страхування за віком, інвалідністю та на випадок втрати годувальника; Фонд страхування державних службовців; Фонд допомоги нужденним.

Соціальні фонди – ресурси, призначені для надання соціальних послуг населенню. Зростання чисельності осіб найманої праці в результаті розвитку виробництва, збільшення розриву в інтересах різних соціальних груп суспільства, викликане НТР, загальне старіння населення країн об'єктивно призвели до необхідності збільшення фондів соціального страхування. В останнє десятиріччя обсяг соціальних фондів у промислово розвинених країнах збільшився в абсолютних сумах у 5–6 разів. Зростання обсягу соціальних фондів дає можливість підвищити соціальні виплати. Фонди утворюються за рахунок трьох джерел: страхових внесків громадян, страхових внесків підприємців та субсидій держави.

Внески застрахованих громадян являють собою пряме відрахування з їхнього доходу і є прямим цільовим податком. Ставка

внеску встановлюється у відсотках незалежно від величини доходу. При цьому передбачається річна максимальна сума внеску чи максимальний дохід, до якого застосовується ставка. Діють страхові ставки для застрахованих та підприємців.

9.4. Діяльність спеціальних позабюджетних фондів у деяких країнах Європи

У фінансовій системі зарубіжних країн спеціальні (цільові) фонди займають важливе місце. У них акумулюється значний обсяг грошових коштів. У Франції спеціальні фонди за розміром наближаються до державного бюджету країни.

Найбільші з фондів пов'язані із соціальною сферою. Сукупність таких фондів називають соціальним бюджетом Франції. Ресурси соціальних спеціальних фондів формуються із внесків підприємців (60 %), внесків за страхуванням (18 %), надходжень з бюджету (20 %), інших доходів (2 %). До фондів належать Пенсійний фонд, Фонд страхування у зв'язку з хворобою, інвалідністю, материнством, Фонд допомоги сім'ям, Національний фонд допомоги безробітним. Найважливіші спеціальні фонди перебувають у розпорядженні центрального уряду. Серед спеціальних фондів, що створюються місцевими органами влади, найбільше значення мають позикові фонди, ресурси яких використовуються для інвестицій, а в окремих випадках – для покриття касових розривів у місцевих бюджетах. Це численні спеціальні рахунки казначейства, приєднані бюджети, фонди фінансово-кредитних установ.

Однією зі складних проблем, що виникають сьогодні перед системою соціального страхування Франції, є необхідність повноцінної пенсійної реформи. Реформи цієї сфери були розпочаті ще у 90-х роках, оскільки тенденція до старіння населення поступово вимагає все більших ресурсів для забезпечення виплат пенсій.

18 грудня 2013 року Національна Асамблея затвердила державну пенсійну реформу, яка поступово збільшує ставки внесків та необхідну кількість років сплати страхових внесків для призначення пенсії. За прогнозами уряду, ці заходи допоможуть зберегти

стабільність системи, оскільки без таких змін дефіцит пенсійної системи збільшиться з 14 млрд євро (19 млрд амер. дол.) удвічі до 2040 року.

Однією з основних причин дефіциту пенсійної системи у Франції є старіння населення. Коефіцієнт демографічного навантаження (кількість працівників на одного пенсіонера), як очікується, знизиться до 1,4:1 у 2040 році (у 2011 році було 1,7:1). Водночас очікувана тривалість життя для чоловіків і жінок, згідно з прогнозами, збільшиться на 4 роки (з 84,4 років для жінок та 77,5 – для чоловіків у 2010 році))[1].

Заходи реформування, які допоможуть скоротити дефіцит державної пенсійної системи, включають кілька позицій.

Розміри внесків для працівників і роботодавців поступово будуть збільшуватись у період до 2017 року (у 2014 році – на 0,15 %). Раніше ставки внесків становили 6,75 % для працівників та 8,4 % – для роботодавців. Необхідна кількість років сплати страхових внесків поступово зростатиме з 41,5 до 43 років у період з 2020 по 2035 роки. (Законом 2003 року передбачалося поступове збільшення кількості років сплати страхових внесків з 40 до 41,5 до 2020 року)[2].

Пенсіонери, які отримують допомогу у розмірі 10 % за трьох або більше дітей, будуть зобов'язані сплачувати податки, починаючи з 2014 року, за виплати, отримані у 2013 році. Раніше ця допомога була звільнена від оподаткування. Починаючи з 2014 року більшість пенсій будуть індексуватися залежно від зміни прожиткового мінімуму у жовтні кожного року. Мінімальна пенсія буде коригуватися два рази на рік – у квітні та жовтні. Досі коригування пенсійних виплат проводилось раз на рік – у квітні.

Крім того, реформа передбачає створення системи балів для працівників, які зазнають впливу одного з десяти «важких» факторів, визначених у трудовому кодексі (наприклад, екстремальні

[1] База даних Міжнародної організації праці Social Security Programs Throughout the World (SSPTW) http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/intl_update/2014-01/index.html

[2] Там само.

температури, механічні вібрації, одноманітна робота або робота у нічну зміну). З січня 2015 року працівники, які працюють під впливом кожного з факторів, зароблятимуть бали (2 бали для працівників віком від 59 років і старше), які можуть бути використані для професійної підготовки з метою переходу на менш важку роботу та оплати повного робочого дня в період переходу на неповний робочий день наприкінці трудової діяльності. Працівники віком 55 років і старше можуть перенести ці бали до сплачених страхових внесків для того, щоб вийти на пенсію раніше, починаючи з 58 років[1].

Інші особливості нової реформи передбачають:

– зміну правил зарахування сплачених страхових внесків (стосується таких періодів, як декретна відпустка, професійна підготовка, безробіття, навчання та неповна зайнятість);

– спрощення доступу до інформації. Починаючи з 2016 року кожна застрахована особа матиме єдиний електронний рахунок, який відображатиме всю інформацію щодо пенсії, а саме: історію сплати страхових внесків та прогнозовані пенсійні виплати за різними програмами (солідарна пенсійна система та обов'язкові додаткові професійні пенсії);

– створення нового комітету для оцінки пенсійної системи. Новий комітет, який складається з чотирьох експертів з пенсійних питань, буде здійснювати постійний контроль за системою та у разі виявлення проблем, які стоять перед державною пенсійною системою, пропонуватиме коригуючі заходи.

За прогнозами до 2040 року, число громадян віком більше 60 років може досягнути 70 % населення країни. Якщо у 2000 році видатки на пенсійне забезпечення становили 12,5 % ВВП, то в 2020 році ця сума може сягнути 14,5, а у 2040 – 16,5–17 %[2].

Спеціальні фонди, як правило, мають цільовий характер. Так, фонди соціального страхування призначені для виплат пенсій та допомоги застрахованим, кредитні фонди – для надання

[1] База даних Міжнародної організації праці Social Security Programs Throughout the World (SSPTW) http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/intl_update/2014-01/index.html

[2] Там само.

позик підприємцям чи іншим країнам. Однак у деяких фондах вид видатків не завжди точно визначений. Наприклад, у Великій Британії існує Фонд головного скарбника (міністра фінансів), який створюється із залишків фондів міністерств та відомств з метою підтримки рівноваги в усіх фондах.

У Великій Британії Фонд національної корпорації з розвитку досліджень має самостійний баланс і не залежить від державного бюджету. Його кошти формуються за рахунок доходів від продажу ліцензій на право використання винаходів. Держава надає Фонду безстрокові аванси і щорічні субсидії. Фонд фінансує капітальні вкладення приватних підприємств, які займаються науковою розробкою проблем і впровадженням результатів цієї розробки у виробництво. На кошти Фонду здійснюються дослідження, які проводяться у лабораторіях державних університетів, національних та приватних компаніях і доводяться до їх промислового освоєння.

У світовій пенсійній індустрії у розпорядженні пенсійних фондів на кінець 2003 року знаходилося близько 15 трильйонів амер. дол. пенсійних активів, управління більшою частиною яких зосереджено в декількох розвинених країнах (США, Японія, Великобританія).

Пенсійна система Великобританії складається з трьох складових:

– системи державного страхування;

– системи професійних пенсій;

– персональних пенсійних планів і пенсій.

Перша складова являє собою забезпечену державою фіксовану суму, що гарантує мінімальну (базову) пенсію. З квітня 2002 року введена друга державна пенсія, що залежить від заробітку. Державні пенсії формуються за рахунок обов’язкових внесків роботодавця (11,9 % від заробітку) і працівника (10 %). Внески акумулюються в Національному страховому фонді. З цих засобів виплачуються поточні пенсійні зобов’язання. Якщо засобів Національного страхового фонду для виплат не вистачає, то держава бере відсутню суму з податкових зборів. Тим, у кого дохід нижчий від встановленого рівня, держава виплачує гарантовану мінімальну пенсію з податкових зборів.

Друга і третя складова стосуються недержавних пенсій і не є обов'язковими. Професійні пенсії призначаються роботодавцем або групою роботодавців. Це здійснюється для винагороди працівників, для залучення на підприємство нових кадрів та їх утримання, а також для одержання податкових пільг і для створення іміджу в очах громадськості. Роботодавці здійснюють внески в пенсійний фонд і оплачують адміністративні витрати. У разі, якщо роботодавець не вносить повністю всю суму внеску, яку визначено в договорі, працівники зобов'язані самостійно вносити визначений відсоток від заробітку.

При цьому останні мають законне право робити внесок, що у відсотковому відношенні перевищує встановлений, але не більше ніж 15 % заробітку. Гроші направляються в пенсійний фонд, де вони накопичуються, інвестуються і виплачуються у вигляді додаткових пенсій. Розмір пенсій та інші умови визначаються правилами пенсійного плану. Фонд має податкові пільги при дотриманні визначених умов.

Пенсійний фонд відділений від роботодавця. Застосовуються схеми з визначеними виплатами, коли пенсія дорівнює частині річного доходу за останній рік, а також схеми з визначеними внесками, коли пенсія залежить від коштів, накопичених на індивідуальному рахунку, і норми ануїтету.

У першому випадку інвестиційний ризик несе роботодавець, у другому – працівники. Персональні пенсії формуються незалежно від роботодавця. Працівник індивідуально накопичує майбутню пенсію у страховій компанії. Застосовується схема з визначеними внесками, при цьому пенсія залежить від індивідуального рахунку і норми ануїтету.

Адміністративні витрати оплачуються за рахунок внесків. Податкові пільги на професійні і персональні пенсії полягають у тому, що членські внески працівників у пенсійні фонди і страхові компанії проводяться до сплати податків. Внески роботодавців не обкладаються податком і компенсуються за рахунок корпоративних податків. Дохід від інвестицій пенсійних засобів здебільшого звільнений від стягування прибуткового податку і податку на прибуток.

Наприкінці минулого століття Великобританія, як і велика кількість інших країн, постала перед проблемами старіння нації та неефективності роботи існуючої системи пенсійного забезпечення. І хоча питання, що стали передумовами реформування (хоча в даному випадку правильніше було б сказати «вдосконалення існуючої системи пенсійного забезпечення»), не були такими гострими та критичними як, скажімо, в Японії, Великобританія, не гаючи часу, приступила до рішучих дій[1].

Першим кроком реформування був ряд заходів для поступового переходу від пенсійних схем із визначеними виплатами до пенсійних схем із визначеними внесками. Слід зазначити, що другий рівень пенсійного забезпечення (професійні пенсії) значно краще розвинений та охоплює значно більшу частину населення ніж третій – персональні пенсії. Якщо проводити паралелі із українськими пенсійними фондами, відтак професійні пенсії Великобританії подібні деякою мірою корпоративним недержавним пенсійним фондам, а персональні пенсії – відкритим.

У першому випадку учасник фонду прив'язаний до свого працедавця, який здійснює відрахування до пенсійного фонду, а в другому – учасник за власні кошти може сам обрати фонд, який йому більш до вподоби. Ще одним кроком вдосконалення старої системи було запровадження так званих Stakeholder pensions[2]. Така програма спрямована, в першу чергу, на осіб, які не мають можливості бути учасником пенсійної програми роботодавця та мають власні накопичення, що вони хотіли б відкласти на старість. У цілому такі пенсійні схеми подібні до участі у відкритому пенсійному фонді, але з певними відмінностями.

---

[1] Згідно з проспектом про світове населення за 2002 рік, розробленого UN Population Division, Великобританія серед країн Європи має найкращі демографічні прогнози (відносно співвідношення осіб пенсійного віку (>65 років) та працездатного населення). На 2050 рік прогноз такого співвідношення у Великобританії дорівнює 38 % (2002 рік – 24 %). Для порівняння в Іспанії – 68 % (2002 рік – 24 %).

[2] Personal pensions [Електронний ресурс] / Офіційна інтернет-сторінка урядового порталу. – Режим доступу: http://www.stakeholderpensions.gov.uk – Stakeholder pensions government site

Так, наприклад, обмежений розмір максимальних щорічних відрахувань за такою пенсійною схемою – 3 600 фунтів стерлінгів. Це обмеження стосується осіб, що не мають постійного джерела заробітку, але воно може бути збільшене для осіб, які відповідають певним вимогам (рівень доходу, вік тощо). У той час спільною рисою із відкритими пенсійними фондами є те, що внески за такою схемою можуть сплачуватись на користь третьої особи.

Існують певні вимоги щодо таких пенсійних схем[1]:

– оплата послуг за управління такою схемою не може перевищувати 1 % від загальних активів фонду;

– мінімальний розмір пенсійного внеску не може бути встановлений вище за 20 фунтів стерлінгів;

– внески можуть бути щотижневими, щомісячними, сплачуватись одноразово або в інші інтервали;

– додаткові послуги та оплата таких послуг, непередбачених законодавством, мають бути опціонними та закріплюватись окремими договорами із визначенням таких послуг і тарифів на них.

Законодавчо запровадження Stakeholder pensions закріплено такими нормативними документами, як «Welfare Reform and Pensions Act 1999» та «The Stakeholder Pension Schemes Regulations 2000»[2].

Сьогодні населення Великобританії охоплено майже на 100 % базовими державними пенсіями, майже на 50 % – системою професійних пенсій і близько 25 % – схемою персональних пенсій.

У Великобританії із 2016 року впровадили для всіх державну пенсію однакового розміру (близько 144 фунтів стерлінгів на тиждень), тобто майже 7 500 фунтів стерлінгів за рік, однак для цього треба сплачувати страхові внески протягом 35 років замість

[1]The Pension Service part of the Department for Work and Pensions [Електронний ресурс] / Stakeholder pensions government site. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/GB2.pdf

[2] The Pension Service part of the Department for Work and Pensions [Електронний ресурс] / Stakeholder pensions government site. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/GB2.pdf

30 як зараз. Як повідомляє ОЕСР, кількість пенсіонерів у Британії, які перебувають поза межею бідності, скоротилася за 2007–2010 роки з 12,2 до 8,6 %.

У фінансову систему Німеччини входять позабюджетні фонди, які перебувають у розпорядженні центрального уряду: Фонд вирівнювання тягаря війни, Фонд розвитку європейської економіки та інші цільові фонди.

Фонд вирівнювання тягаря війни був створений з метою «Надання допомоги населенню, постраждалому від війни». Кошти фонду складаються з внесків підприємців у розмірі 2–3 % оціночної вартості майна. Внески підприємців включаються в ціну продукції, що випускається ними, і перекладаються на її споживачів. Фонд також поповнюється дотаціями з федерального і місцевих бюджетів, а також виручкою від емісії позик.

Фонд розвитку європейської економіки створений у зв'язку з дією після Другої світової війни американського «Плану Маршалла». У фонд відраховувалися кошти з еквівалентних рахунків, що утворюються при реалізації товарів, що поставляються у ФРН за цим планом. Кошти з цього фонду направляються на видачу середньострокових і довгострокових кредитів за пільговим відсотком. З нього видаються гарантії за позиками приватному сектору у ФРН, а частина його надається у вигляді допомоги країнам, що розвиваються. Кошторис витрат і доходів цього фонду складається щорічно і підлягає обов'язковому затвердженню і розгляду парламентом.

Кошти інших спеціальних фондів ФРН можуть бути використані урядом для надання допомоги приватному господарству в періоди економічних труднощів.

Система надання захисту старості в Німеччині характеризується як «система трьох рівнів».

До першого рівня захисту в старості відносять усі ті окремі системи, що функціонують на основі законодавчих норм і є обов'язковими для визначеного кола осіб. У цілому в Німеччині існують чотири «обов'язкові системи» такого типу:

1) установлене законом пенсійне страхування, що є обов'язковою системою для робітників та службовців, а також для деяких

особливих категорій самозайнятого населення (наприклад, діячі мистецтв і публіцисти; особи, що мають ремісничі спеціальності; надомники і т.д.);

2) пенсійне забезпечення чиновників, що є обов'язковою системою для держапарату;

3) допомога у зв'язку зі старістю для фермерів, що являє собою обов'язкову систему для усіх фермерів, а також для членів їх родин;

4) пенсійне забезпечення за професійними групами, що являє собою обов'язкову систему для т.зв. «осіб вільних професій» (лікарі, аптекарі, ветеринари, архітектори, адвокати, нотаріуси й інші).

До другого рівня захисту в старості відносять забезпечення через старість від підприємств. Багато підприємств виплачують своїм колишнім співробітникам при виході на пенсію за віком т.зв. «пенсії від підприємств» додатково до пенсій, зробленим у системі встановленого законом пенсійного страхування. Ця форма захисту в старості є добровільною. Майже половина працюючого населення в Німеччині охоплена договорами про забезпечення у зв'язку зі старістю від підприємств.

Третій рівень захисту в старості – це турбота про свою старість приватним способом. Ця форма захисту в старості також є добровільною. У цьому випадку кожний може сам приймати рішення, чи буде він щось робити для забезпечення своєї старості і якщо так, то в якому вигляді й у якому обсязі. Для цього прийнятні всі форми створення приватного капіталу. Сюди, наприклад, належать: покупка нерухомості, створення фонду цінних паперів чи укладення договорів про довготермінові ощадні вклади. Хоча в дійсності ці форми створення капіталу частіше спрямовані на інші цілі, а не на забезпечення в пенсійному віці.

Особливе значення в загальній системі надання захисту в старості має встановлене законом (обов'язкове) пенсійне страхування (перший рівень). 78 % усього населення у віці від 15 до 65 років є застрахованими особами. Державне страхування обов'язкове для тих людей, чий щомісячний дохід до відрахування податків не перевищує 3 900 євро. При цьому ставка відрахувань від

щомісячної зарплати досить висока – 19,5 %, і виплачується навпіл роботодавцем і самим працівником. Обсяг виплат у системі встановленого законом пенсійного страхування становить близько 63 % від обсягу послуг і пенсій, наданих усією системою захисту в старості. Особливе значення встановленого законом пенсійного страхування укладається ще й у тім, що пенсія, одержувана за цією системою, уже сама по собі є достатньою, щоб забезпечити пенсіонеру гідний рівень життя в старості. Це стосується, насамперед, осіб, які мають великий виробничий стаж. Так, людина, яка постійно здійснювала протягом 45 років участь у системі встановленого законом пенсійного страхування та отримувала заробітну плату, рівну середній заробітній платі в країні, при виході на пенсію буде одержувати щомісячну виплату в розмірі близько 1 000 євро. Це дорівнює приблизно 70 % «чистої» середньої зарплати працівників після відрахувань. Середній же розмір пенсії, наданої від підприємств, становить тільки близько 250–400 євро.

Основним принципом для розрахунку індивідуального розміру пенсії є принцип залежності розміру пенсії від розміру заробітної плати і факту сплати страхових внесків. Зміст цього принципу укладається в тім, що розмір пенсії застрахованої особи в основному залежить від того, як довго ця особа була застрахована в системі пенсійного страхування і яку за розміром зарплату застрахована особа одержувала в період сплати страхових внесків.

У великих німецьких компаніях, таких, наприклад, як Mercedes, Airbus чи Siemens, співробітник може розраховувати і на додаткову корпоративну пенсію. Донедавна вона формувалася винятково за рахунок добровільних відрахувань роботодавців. Компанії або самостійно створювали накопичувальний фонд для своїх співробітників, або укладали договір з банком. Розмір цієї пенсії залежав від прибутку роботодавця, стажу працівника і від місця, займаного їм у тарифній сітці. Наприклад, висококваліфікований фахівець міг розраховувати на корпоративне збільшення до пенсії порядку 600 євро на місяць, рядовий робітник 100–200 євро. Для отмання корпоративної пенсії потрібно проробити на компанію визначену кількість часу. Ще зовсім недавно цей термін складав мінімум 10 років. У 2002 році у співробітників

з’явилася можливість самостійно додатково фінансувати свою пенсію шляхом відрахувань відсотка від зарплати, відпускних чи премій. Тоді ж стаж «лояльності» скоротили до п’яти років, а мінімальний вік, при якому працівник може змінити роботу, але зберегти право на пенсію, з 35 до 30 років. І хоча корпоративна пенсія залишилася для роботодавців справою добровільною, порядок індексування пенсій, а також виплати при достроковому звільненні чи зміні роботи тепер чітко обговорені в законі. Додатково створення корпоративної системи пенсії дозволили дрібним і середнім компаніям. Щоб стимулювати цей процес, пенсійні зобов’язання перед своїми співробітниками у випадку банкрутства компанії погашаються в першу чергу.

Німці, що заробляють більше 3 900 євро на місяць, можуть відмовитися від послуг держави і звернутися до приватного страхування, що вони активно і роблять. На це мають право також особи, що не працюють за наймом, а тому володіють більшою економічною свободою, наприклад підприємці, фермери і люди творчих професій. Популярність приватного страхування в Німеччині постійно зростає, у ньому беруть участь усі соціальні групи аж до безробітних. А вся справа в тім, що німці довіряють банкам і їм подобається незалежність від соціальних програм уряду. Сума відрахувань тут виняткова справа самого платника. Договір пенсійного страхування укладається прямо з банком. Виплати можуть провадитися як із дня досягнення пенсійного віку довічно, так і протягом обговореного договором періоду. Частину виплат можна заповідати членам родини. При приватному страхуванні всі грошові вкладення повертаються з відсотками, а величина відрахувань протягом трудової діяльності по приватному страхуванню забезпечує сьогодні пенсіонеру цілком достойне існування.

Є ще один спосіб накопичити на гідну старість – приватне страхування життя. Зміст його полягає в тім, що працюючий (чи роботодавець) здійснює протягом визначеного проміжку часу (від 12 років) відрахування, що після закінчення терміну дії страховки виплачуються застрахованій особі разом з відсотками, а після смерті страхова сума може бути отримана спадкоємцями. У

ряді випадків дана страховка для роботодавця обов'язкова, у цілому ж вона вважається відмінним способом стимулювання працівника. Таку страховку можна одержати й одноразово при виході на пенсію. Однак, якщо страховка передана у спадщину, то розмір регулярних виплат буде менший, ніж за тією, що не передана. Відтак багато німців сьогодні укладають дві страховки: пенсійне страхування і класичне страхування життя. Друге особливо важливе, якщо страхувальник є єдиним годувальником родини. У Німеччині існує й один незвичайний для нас різновид страхування – так зване фондове страхування. Внесені страхувальником кошти при цьому інвестуються у фонди чи акції з метою одержання максимального прибутку.

На сьогодні середня тривалість життя в Німеччині у чоловіків зросла до 75 років, а у жінок – до 80. Сьогодні чверть населення Німеччини, а це приблизно 19,5 млн осіб, – пенсіонери. І якщо нині на сто працюючих громадян припадає 44 пенсіонери, то до 2030 року їх кількість зросте до 71 особи. Додає проблем і зниження народжуваності. Крім того, об'єктивно скорочується загальний виробничий стаж працівника. Виробництва ускладнюються, а це вимагає більш тривалого періоду оволодіння професією. Крім того, свій внесок у кризу пенсійної системи вносить високе безробіття в країні, оскільки відрахування в державний пенсійний фонд здійснюють тільки працюючі особи. У результаті з кожним роком у Німеччині виплати пенсіонерам зростають, а внески зменшуються. Уже сьогодні для того щоб утримувати державну пенсію на колишньому рівні, уряд дотує державний пенсійний фонд. А це десятки мільярдів євро в рік.

Відповідно до опублікованого в 2004 році звіту Об'єднання фондів пенсійного страхування Німеччини державна пенсія східних німців виявилася вищою, ніж західних. Для останніх це стало неприємним відкриттям, що спонукало переглянути для себе форми пенсійного страхування. Німецький пенсіонер на сході одержує від держави в середньому 1 031 євро, пенсіонерка – 655. Західні – 978 і 479 євро відповідно. Лише 7 % жінок Східної Німеччини в той час одержували міні-пенсію близько 300 євро, а в Західній Німеччині їх число виявилося в п'ять разів більше – 37 %.

У колишньої ГДР, на відміну від ФРН, відсоток безробітних був значно нижчий, а загальний виробничий стаж більший.

Спеціальні фонди – ще один вид позабюджетних фондів. До спеціальних фондів у країнах Європи належать різні автономні та приєднані бюджетні і позабюджетні фонди, спеціальні кошториси і рахунки. На них покладаються насамперед економічні та соціальні функції. Використовуючи кошти фондів, держава може втручатися у процес виробництва, надавати субсидії і кредити підприємствам, зовнішні позики, робити соціальні послуги населенню. Так, наприклад, велике значення у Франції отримали кредитні фонди. До них належать фонди Банку Франції, Банку зовнішньої торгівлі, Депозитно-ощадної каси. У деяких країнах (Бельгії, Нідерландах, ФРН, Швеції) держава бере участь у кредитуванні експортних операцій через зовнішньоторговельні банки, створені з консорціумами комерційних банків.

Соціальні фонди – це фонди, ресурси яких призначені для надання соціальних послуг населенню. Зростання чисельності осіб найманої праці в результаті розвитку виробництва, збільшення розриву в інтересах різних соціальних груп суспільства, викликане НТР, загальне старіння населення країн об'єктивно призвели до необхідності збільшення фондів соціального страхування. В останнє десятиріччя обсяг соціальних фондів у промислово розвинених країнах збільшився в абсолютних сумах у 5–6 разів. Зростання обсягу соціальних фондів дає можливість підвищити соціальні виплати. Фонди утворюються за рахунок трьох джерел: страхових внесків громадян, страхових внесків підприємців та субсидій держави.

Перелік питань до самостійної роботи

1. Передумови виникнення спеціальних позабюджетних фондів в Японії.
2. Особливості виникнення спеціальних позабюджетних фондів у провідних країнах Європи.
3. Стан пенсійного забезпечення в Німеччині.
4. Позабюджетні фонди Великобританії.
5. Пенсійне забезпечення громадян США.

Індивідуальне завдання (підготовка реферативних повідомлень)

1. Можливості застосування світового досвіду функціонування спеціальних позабюджетних фондів в Україні.

2. Перспективність використання досвіду пенсійного забезпечення у Республіці Казахстан.

3. Проблеми застосування досвіду функціонування спеціальних позабюджетних фондів Японії.

4. Проблеми застосування функціонування спеціальних позабюджетних фондів у США.

5. Проблеми застосування функціонування спеціальних позабюджетних фондів у країнах Європи.

6. Стан пенсійного забезпечення у Франції.

ПИТАННЯ, ТЕСТИ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Питання для самоконтролю

1. Вплив економічних позабюджетних фондів на соціально-економічні процеси в державі.
2. Вплив позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в державі.
3. Вплив Фонду охорони навколишнього природного середовища на екологічний стан у державі.
4. Державний позабюджетний фонд приватизації: джерела формування та напрями використання коштів.
5. Державні цільові фонди у системі регулювання соціально-економічних процесів.
6. Державні цільові фонди: сутність, призначення та роль у соціально-економічних процесах.
7. Джерела формування бюджету Фонду охорони навколишнього природного середовища.
8. Джерела формування державних цільових фондів.
9. Джерела формування доходів Пенсійного фонду.
10. Джерела формування позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування.
11. Джерела формування соціального фонду на випадок безробіття.
12. Джерела формування Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.
13. Досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів в Європі.
14. Досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів у країнах СНД.
15. Досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів в Японії.

16. Досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів у США.

17. Економічні позабюджетні цільові фонди: сутність, значення та завдання.

18. Завдання соціальних позабюджетних фондів.

19. Завдання соціального фонду на випадок безробіття.

20. Завдання Фонду державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

21. Історичні передумови розвитку державних цільових фондів.

22. Класифікація державних цільових фондів.

23. Класифікація соціальних позабюджетних фондів.

24. Напрями використання коштів позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування.

25. Напрями використання коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища.

26. Необхідність створення соціального фонду на випадок безробіття.

27. Необхідність створення Фонду державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

28. Нормативно-правове забезпечення діяльності державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

29. Нормативно-правове забезпечення діяльності економічних позабюджетних фондів.

30. Нормативно-правове забезпечення діяльності Пенсійного фонду України.

31. Нормативно-правове забезпечення діяльності позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування.

32. Нормативно-правове забезпечення діяльності соціального фонду на випадок безробіття.

33. Нормативно-правове забезпечення діяльності Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування від державного нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.

34. Особливості виникнення спеціальних позабюджетних фондів у деяких країнах Європи.

35. Пенсійний фонд України: сутність і значення.

36. Передумови виникнення спеціальних позабюджетних фондів в Японії.

37. Позабюджетні спеціальні фонди органів місцевого самоврядування: сутність, значення та завдання.

38. Принципи створення соціальних позабюджетних фондів.

39. Проблеми становлення державних цільових фондів.

40. Проблеми формування державних цільових фондів в Україні.

41. Роль і місце державних цільових фондів в економічній системі держави.

42. Соціальні позабюджетні фонди як основа соціального захисту населення.

43. Соціальні позабюджетні цільові фонди: сутність, значення та завдання.

44. Структура видатків Пенсійного фонду.

45. Структура видатків соціального фонду на випадок безробіття.

46. Структура видатків Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

47. Сутність та значення економічних позабюджетних фондів.

48. Сутність та значення позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування.

49. Сутність та значення Фонду охорони навколишнього природного середовища.

50. Сутність та значення Фонду охорони навколишнього природного середовища.

51. Сучасний стан державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

52. Сучасний стан економічних позабюджетних фондів.

53. Сучасний стан Пенсійної системи України.

54. Сучасний стан позабюджетних спеціальних фондів органів місцевого самоврядування.

55. Сучасний стан соціального фонду на випадок безробіття.

56. Сучасний стан Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування від державного нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань.

57. Сучасні державні цільові фонди в Україні.

58. Управління соціальним фондом на випадок безробіття.

59. Управління Фондом державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

60. Фактори впливу на формування державних цільових фондів.

61. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: джерела формування та напрями використання коштів.

62. Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних: джерела формування та напрями використання коштів.

ТЕСТИ

ТЕМА 1. Сутність державних цільових фондів, їх необхідність та призначення

1. За джерелами функціонування цільові фонди поділяються на:

а) бюджетні, державні, громадські організації;

б) бюджетні, державні, позабюджетні;

в) бюджетні та позабюджетні;

г) державні, приватні, акціонерні.

2. Регіональні та місцеві цільові фонди класифікуються:

а) за територіальністю;

б) за юридичним статусом;

в) за приналежністю;

г) за періодом дії.

3. За періодом дії цільові фонди поділяються на:

а) тимчасові, тривалі, постійні;

б) тимчасові, постійні;

в) тимчасові, тривалі;

г) тривалі, тимчасові.

4. Джерела фінансування державних цільових фондів поділяються на:

а) бюджетні, позабюджетні;

б) бюджетні, позабюджетні, приватні;

в) приватні, бюджетні, фонди корпорацій;

г) позабюджетні, приватні.

5. Яке з даних тверджень є хибним:

а) державні цільові фонди не можуть виступати інвесторами і учасниками фінансового ринку;

б) державні цільові фонди з основних напрямів своєї діяльності звільнені від сплати податків;

в) державні цільові фонди є самостійною ланкою фінансової системи і входять до складу державних фінансів;

г) порядок формування і використання державних цільових фондів регламентується відповідним законодавством.

6. Виберіть державний цільовий фонд, який не відноситься до бюджетних:

а) Фонд для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення;

б) Пенсійний фонд України;

в) Державний валютний фонд;

г) Державний інноваційний фонд.

7. Кошти державних цільових фондів, крім Пенсійного фонду України, обслуговуються:

а) НБУ;

б) органами державного казначейства;

в) органами Міністерства фінансів;

г) органами Міністерства доходів і зборів.

8. Залежно від рівня, на якому утворюються державні цільові фонди, вони можуть бути:

а) територіальними і закордонними;

б) загальнодержавними і місцевими;

в) галузевими і відомчими;

г) місцевими і регіональними.

9. Важлива складова і самостійна ланка фінансової системи країни, виникнення та функціонування якої пов'язане з наявністю товарно-грошових відносин – це:

а) позабюджетні фонди;

б) банківська система;

в) постійні позабюджетні фонди;

г) податкова система.

10. За цільовим призначенням позабюджетні фонди поділяються на:

а) державні, недержавні;

б) постійні, тимчасові;

в) загальнодержавні, регіональні;

г) соціальні, економічні, страхові.

ТЕМА 2. Соціальні позабюджетні фонди

1. Виберіть Фонд цільового призначення, який не належить до соціальних позабюджетних фондів:

а) Фонд соціального страхування на випадок безробіття;

б) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

в) Фонд соціального страхування працівників бюджетної сфери;

г) Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

2. В Україні найбільшого поширення набули загальнодержавні соціальні позабюджетні фонди, що мають:

а) тимчасовий характер;

б) постійний характер;

в) економічний характер;

г) регіональний характер.

3. Цільові фонди створюються шляхом:

а) виділення коштів з бюджету та створення власних джерел доходів;

б) залучення іноземних інвестицій;

в) добровільних внесків фізичних та юридичних осіб;

г) правильної відповіді немає.

4. Соціальні нормативи за характером задоволення соціальних потреб:

а) статистичні нормативи;

б) нормативи споживання;

в) нормативи мінімального споживання;

г) нормативи забезпечення.

5. Не є видом соціальних послуг:

а) професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація;

б) пошук відповідної роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі надання роботодавцеві дотацій на створення

додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;

в) інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням;

г) матеріальна підтримка родичів безробітного.

6. Система соціального страхування не повинна базуватися на принципі:

а) солідарності;

б) обов'язковості;

в) підпорядкованості;

г) рівноправності всіх застрахованих осіб.

7. Страховий стаж обчислюється в:

а) днях;

б) місяцях;

в) кварталах;

г) роках.

8. За цільовим призначенням позабюджетні фонди поділяються на:

а) державні, недержавні;

б) постійні, тимчасові;

в) загальнодержавні, регіональні;

г) соціальні, економічні, страхові.

9. До сучасних невирішених проблем фондів соціального призначення – законодавчого, організаційного та управлінського характеру, належать:

а) взаємодубльовані функції між окремими фондами;

б) значні розміри внесків до позабюджетних цільових фондів держави, які недостатньою мірою забезпечують надходження коштів через фактор надмірної «тінізації» економіки;

в) неузгодженості витрат з іншими статтями видатків держави;

г) усі відповіді правильні.

10. Вкажіть правильне визначення терміна «прожитковий мінімум»:

а) соціально прийнятий рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, визначений за нормами соціальних або фізіологічних потреб;

б) норматив, що визначається на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для усього населення або окремих соціальних груп;

в) вартісна оцінка мінімуму життєвих засобів, необхідних для підтримки життєдіяльності та відновлення робочої сили працівника;

г) правильної відповіді немає.

ТЕМА 3. Пенсійний фонд: джерела формування, напрями використання коштів. Органи управління

1. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування запроваджене:

а) з 2004 року;

б) з 1990 року;

в) з 2010 року;

г) з 2000 року.

2. Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується:

а) Конституцією України та законами України;

б) актами Президента України та Кабінету Міністрів України;

в) наказами Міністерства соціальної політики України;

г) усі відповіді правильні.

3. Державний Пенсійний фонд України був створений як самостійна фінансово-кредитна система:

а) у 1993 році;

б) у 1991 році;

в) у 1992 році;

г) у 2000 році.

4. Облік надходжень і витрат коштів Пенсійного фонду здійснюють:

а) виконавчі органи Пенсійного фонду;

б) Казначейська служба;

в) Голова Казначейської служби;

г) Міністерство фінансів України.

5. Не забороняється використовувати кошти Пенсійного фонду:

а) не за цільовим призначенням;

б) на придбання державних цінних паперів у разі відсутності заборгованості з виплати пенсій;

в) на кредитні операції;

г) надання позик.

6. Виплати пенсій не здійснюються:

а) у разі втрати годувальника;

б) у разі настання страхового випадку;

в) за віком;

г) за інвалідністю.

7. Сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії – це:

а) пенсійна система;

б) пенсійне забезпечення;

в) фонди соціального забезпечення;

г) немає правильної відповіді.

8. У разі виникнення дефіциту коштів Пенсійного фонду для фінансування виплати пенсій у солідарній системі у зв'язку із спрямуванням частини страхових внесків до Накопичувального фонду такий дефіцит покривається за рахунок коштів:

а) страхових, банківських установ;

б) місцевих бюджетів;

в) недержавного пенсійного забезпечення;

г) Державного бюджету України.

9. Страховий стаж обчислюється в:

а) днях;

б) місяцях;

в) кварталах;

г) роках.

10. Основними завданнями Пенсійного фонду є:

а) призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та підготовка документів для їх виплати;

б) керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

в) ефективне та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів;

г) усі відповіді правильні.

ТЕМА 4. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

1. Вкажіть правильне визначення терміна «прожитковий мінімум»:

а) соціально прийнятий рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, визначений за нормами соціальних або фізіологічних потреб;

б) норматив, що визначається на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для всього населення або окремих соціальних груп;

в) вартісна оцінка мінімуму життєвих засобів, необхідних для підтримки життєдіяльності та відновлення робочої сили працівника;

г) правильної відповіді немає.

2. Страхуванню на випадок безробіття не підлягають:

а) працюючі пенсіонери та іноземці й особи без громадянства, які тимчасово працюють за наймом в Україні;

б) люди пенсійного віку, які є громадянами України;

в) застраховані особи на період відпустки у зв'язку з доглядом за дитиною;

г) застраховані особи у частині отриманої допомоги через часткове безробіття.

3. ***Державний фонд*** *загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття – це:*

а) орган, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, провадить збір і акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг, та забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів;

б) фундаментальна основа державної системи соціального захисту населення, що уможливлює матеріальне забезпечення і підтримку непрацездатних громадян за рахунок фондів, сформованих працездатними членами суспільства;

в) цільовий централізований страховий фонд, який створений для фінансування програм зайнятості населення, управління страхуванням на випадок тимчасової незайнятості, акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів для надання соціальної допомоги;

г) система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом.

4. Страхуванню на випадок безробіття підлягають:

а) працюючі пенсіонери;

б) іноземці та особи без громадянства, які тимчасово працюють за наймом в Україні;

в) особи, які втратили роботу через поважну причину;

г) правильної відповіді немає.

5. Видами соціального забезпечення на випадок безробіття не є:

а) допомога з часткового безробіття;

б) допомога на поховання у разі смерті безробітного;

в) матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;

г) допомога працюючим пенсіонерам.

6. Кошти Фонду соціального страхування на випадок безробіття не використовуються на:

а) виплату, забезпечення та надання соціальних послуг;

б) відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію осіб, фінансування витрат на утримання;

в) забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів;

г) виплату степендій.

7. Страхові внески сплачуються роботодавцями:

а) один раз на місяць;

б) три рази на місяць;

в) чотири рази на місяць;

г) два рази на місяць.

8. Функції виконавчої дирекції Фонду соціального страхування на випадок безробіття покладаються на:

а) Наглядову раду фонду;

б) Державну службу зайнятості;

в) Міністерство доходів та зборів;

г) працівників фонду.

9. Допомога у разі безробіття не може бути нижчою за середню(ій):

а) пенсію;

б) заробітну плату;

в) стипендію;

г) прожитковий мінімум.

10. Основне завдання фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття:

а) плата за страхування;

б) відстеження страхових випадків;

в) контроль за страхуванням;

г) організація та здійснення відповідного виду страхування.

Тема 5. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

1. Основним завданням Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є:

а) добровільні внески та пожертвування підприємств, організацій і громадян;

б) фінансування природоохоронних заходів, а також надання позик та кредитів;

в) організація та здійснення відповідного виду страхування;

г) правильної відповіді немає.

2. До принципів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не відносять принцип:

а) цільового використання коштів фонду;

б) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;

в) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування;

г) безвідповідальності роботодавців та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

3. Страховий стаж обчислюється в:

а) днях;

б) місяцях;

в) кварталах;

г) роках.

4. Нагляд за діяльністю Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності здійснює:

а) Верховна Рада України;

б) Кабінет Міністрів України;

в) Президент України;

г) Наглядова рада.

5. До обов'язків страхувальника Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не відносять:

а) облік коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і своєчасну подачу органам Фонду встановленої звітності щодо цих коштів;

б) подачу виконавчій дирекції відділення Фонду відомостей про матеріальне забезпечення та соціальні послуги;

в) публікацію в засобах масової інформації бюджету Фонду на поточний рік та звіту про виконання бюджету Фонду за минулий рік;

г) у разі порушення провадження у справі про банкрутство повернення Фонду страхових коштів, зарахованих на окремий рахунок.

6. Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю не надається:

а) за час примусового лікування, призначеного за постановою суду;

б) внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;

в) з необхідності догляду за хворою дитиною;

г) з необхідності догляду за хворим членом сім'ї.

7. До джерел формування Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності не належать:

а) страхові внески роботодавців застрахованих осіб;

б) асигнування з Державного бюджету України;

в) податок на прибуток підприємств;

г) суми штрафів, санкцій і пені, застосованих до посадових осіб і страхувальників.

8. Кошти Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності при їх невикористанні у поточному році:

а) повертаються до Державного бюджету України;

б) переходять на наступний фінансовий рік;

в) переходять до резервного фонду;

г) направляються в НБУ для їх подальшого розподілу.

9. Джерела фінансування позабюджетних фондів носять характер:

а) постійний;

б) тимчасовий;

в) постійний і тимчасовий;

г) сезонний.

10. Порядок видачі та зразок свідоцтва про загальнообов'язкове державне соціальне страхування затверджуються:

а) Верховною Радою України;

б) Кабінетом Міністрів України;

в) Президентом України;

г) Конституційним судом України.

ТЕМА 6. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

1. Страховий стаж обчислюється в:

а) днях;

б) місяцях;

в) кварталах;

г) роках.

2. Основним завданням страхування від нещасних випадків на виробництві є:

а) забезпечення коштами друзів постраждалого;

б) надання роботи застрахованому;

в) організація та здійснення відповідного виду страхування;

г) пошук роботи, що є безпечною для життя застрахованого.

3. Безпосереднє управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюють:

а) держава;

б) представники застрахованих осіб і роботодавців;

в) ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві»;

г) його правління та виконавча дирекція.

4. Внески у фонд соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань на виробництві залежить від:

а) ризику професійних захворювань;

б) форми власності підприємства;

в) виду діяльності підприємства;

г) розміру середньомісячної заробітної плати працюючих.

5. Добровільно, за письмовою заявою, від нещасного випадку у Фонді соціального страхування від нещасних випадків можуть застрахуватися:

а) священнослужителі, церковнослужителі та особи, які працюють у релігійних організаціях на виборних посадах;

б) особи, які забезпечують себе роботою самостійно;

в) особи пенсійного віку, що працюють на виробництві;

г) громадяни – суб’єкти підприємницької діяльності.

6. Заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв’язку з чим дитина народилася інвалідом та відповідно до медичного висновку вважається застрахованою:

а) до 16 років або до закінчення навчання, але не більше ніж до досягнення 23 років, їй надається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків;

б) до 18 років або до закінчення навчання, але не більше ніж до досягнення 23 років, їй надається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків;

в) до 16 років або до закінчення навчання, але не більше ніж до досягнення 25 років, їй надається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків;

г) до 18 років або до закінчення навчання, але не більше ніж до досягнення 21 року, їй надається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

7. Професійне захворювання є:

а) нещасним випадком або захворюванням, яке сталося внаслідок порушення нормативних актів про охорону праці застрахованим;

б) нещасним випадком на виробництві, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за обставин, із настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг;

в) страховим випадком у разі його встановлення чи виявлення в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів;

г) випадком, що спричинений необережністю працюючого.

8. Виконання статутних функцій та обов'язків Фонду соціального страхування від нещасних випадків щодо запобігання нещасним випадкам покладається на:

а) страхових експертів з охорони праці;

б) страхових агентів з охорони праці;

в) страхових дилерів;

г) аджастерів.

9. Який із даних варіантів не належить до принципів страхування від нещасного випадку

а) обов'язковість сплати страхувальником страхових внесків;

б) формування та витрачання страхових коштів на солідарній основі;

в) нецільове використання коштів страхування від нещасних випадків;

г) паритетність держави, представників застрахованих осіб та роботодавців в управлінні страхуванням від нещасного випадку.

10. Система соціального страхування не повинна базуватися на принципі:

а) солідарності;

б) обов'язковості;

в) підпорядкованості;

г) рівноправності всіх застрахованих осіб.

ТЕМА 7. Фонд охорони навколишнього природнього середовища

1. Фонд охорони навколишнього природного середовища України створений у:

а) 1991 р.;

б) 1992 р.;

в) 1998 р.;

г) 2001 р.

2. Головним розпорядником коштів Фонду охорони НПС України є:

а) Кабінет Міністрів України;

б) Міністерство екології та природних ресурсів України;

в) Верховна Рада України;

г) Міністерство фінансів України.

3. Діяльність, пов'язана з охороною НПС, спрямована на:

а) запобігання, зменшення та усунення забруднення навколишнього природного середовища, в тому числі фінансування наукових досліджень з цих питань;

б) запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини;

в) збереження якості навколишнього середовища на рівні, що забезпечує стійкість біосфери;

г) усі відповіді правильні.

4. Кошти місцевих фондів охорони НПС України:

а) входять до складу місцевих бюджетів;

б) є позабюджетними;

в) зберігаються на банківському рахунку державного банку;

г) надходять до місцевих бюджетів з Державного бюджету.

5. Надходження і витрати фондів охорони НПС проходять через:

а) Державний бюджет і контролюються Рахунковою палатою;

б) Національний банк і контролюються Рахунковою палатою;

в) Державне казначейство і контролюються Рахунковою палатою;

г) Державне казначейство і контролюються Державною фіскальною службою.

6. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» фінансування охорони НПС здійснюється з таких джерел:

а) екологічний податок, ресурсні платежі та рентна плата, штрафи за порушення екологічного законодавства;

б) загальний та спеціальний фонд державного бюджету, кошти підприємств, установ, організацій; благодійні внески, інші кошти;

в) Державний та місцеві бюджети, Державний та місцеві фонди охорони НПС, пряма підтримка державного бюджету, кошти підприємств, установ, організацій, благодійні внески, інші кошти (фінансові ресурси донорів у вигляді міжнародної технічної допомоги);

г) кошти підприємств, установ, організацій, державний бюджет, Фонди охорони НПС, благодійні внески, інші кошти (фінансові ресурси донорів у вигляді міжнародної технічної допомоги).

7. Джерелами фінансових надходжень до місцевого фонду охорони НПС є:

а) екологічний податок, ресурсні платежі та рентна плата, штрафи за порушення екологічного законодавства;

б) екологічний податок, збори за спеціальне використання природних ресурсів, кошти від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів, штрафи за порушення природоохоронного законодавства, матеріальна технічна допомога донорів, пряма підтримка державного бюджету;

в) екологічний податок, штрафи за порушення екологічного законодавства;

г) кошти від продажу частин встановленої кількості викидів парникових газів, міжнародна технічна допомога донорів, пряма підтримка державного бюджету.

8. Екологічний податок був створений на основі збору за забруднення НПС у:

а) 1992 р.;

б) 1998 р.;

в) 2010 р.;

г) 2013 р.

9. Механізм фінансування з Фонду охорони навколишнього природного середовища полягає в тому, що:

а) фінансові ресурси використовують у межах попередньо затвердженого кошторису доходів і видатків;

б) фінансові ресурси використовують у межах бюджетних програм згідно з кошторисами доходів і видатків;

в) фінансові ресурси використовують за розпорядженням міністра екології та природних ресурсів;

г) фінансові ресурси використовують за погодженням з міністром фінансів.

10. Фінансову підтримку Фонду охорони НПС отримують:

а) державні юридичні особи, які подають заявку на реалізацію природоохоронної програми (проекту);

б) місцеві та регіональні програми на умовах пайової участі заявників;

в) приватні юридичні особи, які подають заявку на реалізацію природоохоронної програми (проекту);

г) усі відповіді правильні.

ТЕМА 8. Економічні позабюджетні фонди

1. Економічні позабюджетні фонди виконують такі функції:

а) регулюючу і контрольну;

б) розподільчу і контрольну;

в) регулюючу і розподільчу;

г) регулюючу і фіскальну.

2. До складу «економічних» цільових позабюджетних фондів держави не належать:

а) фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних;

б) фонд гарантування вкладів фізичних осіб;

в) державний позабюджетний фонд приватизації;

г) фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

3. Правовий статус економічних позабюджетних фондів визначається:

а) Законом України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

б) Бюджетним кодексом України;

в) Конституцією України;

г) Законом України «Про зайнятість населення».

4. Використання економічних позабюджетних фондів виражається в необхідності:

а) боротьби із зростаючими інфляційними процесами;

б) забезпечення соціального захисту населення;

в) мобілізації фінансових ресурсів для підтримання зростання економіки;

г) перерозподілу фінансових коштів в умовах їх обмеженості і кризи фінансового стану економіки країни.

5. Економічні позабюджетні фонди почали створюватись:

а) після здобуття суверенітету;

б) після прийняття Конституції;

в) після прийняття Бюджетного кодексу;

г) після розпаду СРСР.

6. Економічні позабюджетні фонди мають завдання:

а) надання кредитів підприємствам;

б) підйому і розвитку виробництва, подолання кризових ситуацій, нестійкості і тимчасової стагнації;

в) боротьби з інфляційними процесами;

г) стабілізації курсу національної валюти.

7. Напрямки використання коштів економічних позабюджетних фондів залежать від:

а) змісту розроблених програм;

б) соціальних верств населення;

в) географічного розташування країни;

г) доходів населення.

8. Специфічною рисою економічних позабюджетних фондів є:

а) використання коштів на соціальний захист населення;

б) належність до державного бюджету країни;

в) чітке закріплення дохідних джерел і, як правило, суворе цільове їх використання;

г) правильної відповіді немає.

9. До економічних позабюджетних фондів належить:

а) Пенсійний фонд України;

б) Фонд соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності;

в) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;

г) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

10. Метою вирішення проблем, пов'язаних з ліквідацією фінансової заборгованості підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних, був створений:

а) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб;

б) Державний позабюджетний фонд приватизації;

в) Фонд стабілізації підприємств та організацій;

г) Інноваційний фонд.

Тема 9. Світовий досвід функціонування спеціальних позабюджетних фондів

1. Спеціальний позабюджетний фонд діє на території Російської Федерації:

а) Пенсійний фонд;

б) Спеціальний фонд на випадок безробіття;

в) Фонд соціального захисту населення;

г) Фонд Російської Федерації.

2. Основною фінансово-матеріальною базою пенсійної системи Російської Федерації є:

а) Фонд медичного страхування;

б) Фонд соціального страхування;

в) Пенсійний фонд;

г) Фонд соціального захисту населення.

3. Фонд грошових коштів Російської Федерації, утворений поза федерального бюджету і призначений для реалізації прав громадян на соціальне забезпечення через хворобу, інвалідність, у разі втрати годувальника, народження і виховання дітей – це:

а) Фонд соціального страхування;

б) Фонд забезпечення населення на випадок безробіття;

в) Пенсійний фонд;

г) Соціальний фонд.

4. Мінімальна пенсійна виплата за рахунок коштів федерального бюджету, гарантована кожному громадянину РФ – це:

а) додаткова пенсія;

б) базова частина трудової пенсії;

в) заохочення;

г) кошти з фонду соціального страхування.

5. У якій азійській країні зі спеціальних фондів фінансується більше половини державних витрат:

а) Німеччина;

б) Україна;

в) Японія;

г) Малайзія.

6. Фонд, який має найбільше значення серед міждержавних фондів, завданням якого є врегулювання міжнародної ліквідності з метою рівноваги платіжного балансу:

а) «НАФТА»;

б) Міжнародний валютний фонд;

в) Європейський банк реконструкції та розвитку;

г) Світова організація торгівлі.

7. У якій організації створений ряд міждержавних фондів, у тому числі Бюджет Європейського Союзу, Європейський фонд розвитку, Європейський фонд валютного співробітництва:

а) ЄС;

б) МВФ;

в) МБРР;

г) СОТ.

8. У США Спеціальний фонд агентства економічного розвитку має:

а) кожен штат;

б) кожне місто;

в) тільки штат Вашингтон;

г) майже всі штати.

9. На чому не спеціалізуються кредитні фонди США:

а) освіті;

б) житловому будівництві;

в) сільському господарстві;

г) зовнішньоекономічних зв’язках.

10. Який фонд у Великій Британії створюється із залишків фондів міністерств та відомств з метою підтримки рівноваги в усіх фондах:

а) фонд Головного скарбника;

б) національний фонд;

в) фонд парламенту;

г) королівський фонд.

ОБОВ’ЯЗКОВІ ТА ДОДАТКОВІ ЗАДАЧІ, ПРИКЛАДИ

ОБОВ’ЯЗКОВІ ЗАДАЧІ

Т.3. Соціальні позабюджетні фонди. Пенсійний фонд: джерела формування, напрями використання коштів. Органи управління

Приклад 1

Чоловік звернувся за призначенням пенсії в березні 2016 року. Має 40 років 3 місяці 18 днів страхового стажу. Розмір пенсії обчислювався із заробітку за період з 01.07.2000 по 29.02.2016. Надав згоду на оптимізацію заробітку в автоматичному режимі. У результаті чого з заробітку було виключено період з 01.02.2008 по 30.04.2012, що складає 48 місяців.

Розрахунок

1. Розраховуємо коефіцієнт страхового стажу:

Кс = (483 (місяців) х 1,35%) / (100% х 12(місяців) = 0,54338.

2. Розраховуємо індивідуальний коефіцієнт заробітної плати.

Він розраховується шляхом співставлення фактичного заробітку особи із середньою зарплатою в Україні в тих місяцях, які враховувались при розрахунках. У результаті ділення суми коефіцієнтів заробітку на страховий стаж, набутий у місяцях, які враховувались для обчислення пенсії, визначається середній коефіцієнт заробітку, а саме 160,38813 (сума коефіцієнтів зарплати після оптимізації) / 140 місяця страхового стажу – індивідуальний коефіцієнт зарплати складає 1,14563.

3. Розраховуємо середньомісячний заробіток для обчислення пенсії:

середня зарплата робітників, зайнятих у галузях економіки України за 2013, 2014, 2015 роки (три роки, що передують за зверненням за пенсією) / 3= 3263,44 грн.

заробіток для нарахування пенсії (Зп) – 1,14563 х 3263,44 грн = 3738,69 грн.

4. Розраховуємо розмір пенсії за вищевказаними даними:

3738,69 грн х 0,54338 = 2031,53 грн.

Приклад 2

Якщо особа має 46 років страхового стажу, в тому числі шість років (1992–1998 рр.) працювала в психіатричному чи інфекційному закладі охорони здоров'я, де стаж подвоюється, чи впливає це на порядок оптимізації заробітку?

Розрахунок

За статтею 60 Закону України «Про пенсійне забезпечення» (стаж до 1 січня 2004 р. обчислюється з урахуванням норм цього Закону – ч. 4 ст. 24 Закону) робота в лепрозорних і протичумних закладах охорони здоров'я, у закладах (відділеннях) з лікування осіб, заражених вірусом імунодефіциту людини або хворих на СНІД, в інших інфекційних закладах (відділеннях) охорони здоров'я, у патологоанатомічних і реанімаційних відділеннях закладів охорони здоров'я, а також у психіатричних закладах охорони здоров'я зараховується до стажу роботи в подвійному розмірі.

Однак під час оптимізації заробітку страховий стаж зараховується в одинарному розмірі. Тобто страховий стаж цієї жінки становить 46 років, а для оптимізації буде враховано 40 років (без подвоєння).

Приклад 3

Пенсія була призначена ще у 2012 році, коли був інший порядок оптимізації. Страховий стаж становив 35 років 6 місяців. Із заробітку було вилучено дев'ять місяців одержання допомоги у зв'язку з безробіттям у 2001–2002 рр., а низький заробіток за п'ять місяців у 2009–2010 рр. не вилучений (оскільки між центром зайнятості та роботою була висока заробітна плата). Пенсіонер продовжує працювати. Чи буде під час наступного перерахунку пенсії (у 2014 році) із заробітку вилучено періоди одержання допомоги у зв'язку з безробіттям та низький заробіток за 2009–2010 рр.?

Так, дійсно. Порядок оптимізації, про який йшлося вище, набрав чинності з 1 липня 2013 року. Тобто він застосовується, якщо пенсія призначається після цієї дати. Однак і під час перерахунку такий порядок буде застосовано, якщо йдеться про перерахунок за ч. 4 ст. 42 Закону (із стажу та заробітку), або в разі переведення з одного виду пенсії на інший.

Отже, якщо у 2014 р. буде доцільно провести перерахунок пенсії із стажу та врахувати заробіток, одержаний після призначення пенсії, буде застосовано новий порядок оптимізації заробітку. Якщо страховий стаж становитиме 37 років шість місяців, із заробітку можна буде вилучити 45 місяців (10 % страхового стажу). Період одержання допомоги впродовж дев'яти місяців вилучаємо із підрахунку заробітку, а потім шукаємо ще будь-які 36 місяців страхового стажу з низькими коефіцієнтами, але вже поспіль.

У розрахунку має залишитися заробіток не менше ніж за 60 місяців.

І не завжди особі вигідно вилучати максимальну кількість місяців із періоду заробітку. Рідко, але все-таки трапляються випадки, коли в пенсіонера заробіток був стабільно високим. У такому разі під оптимізацію може підпасти період, менший від максимального, наприклад за страхового стажу 32 роки вигідно вилучити лише п'ять-шість місяців. Вилучення більшої кількості місяців може призвести до зменшення середнього коефіцієнта заробітку особи. А це неприпустимо, бо зменшить розмір пенсії.

Приклад 4

Жінка, якій пенсія призначена з 10 липня 2014 року, виявила бажання обчислити пенсію із заробітної плати за періоди: з 1 березня 1995 до 28 лютого 2000 року та за всі періоди страхового стажу з 1 липня 2000 до травня 2014 року. Її страховий стаж – 37 років п'ять місяців, у тому числі в період з 1 липня 2002 до 30 квітня 2003 року вона одержувала допомогу у зв'язку з безробіттям, 1 травня 2003 року влаштувалася на роботу і з 1 червня 2006 до 31 березня 2008 року перебувала у відпустці для

догляду за онукою до досягнення нею трирічного віку, одержуючи відповідну допомогу.

Розрахунок

За статтею 11 Закону особи, які відповідно до законів одержують допомогу на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку, підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню. Отже, весь час перебування в частково оплачуваній відпустці зарахований до страхового стажу для призначення пенсії цієї жінки.

Страховий стаж у 37 років п'ять місяців – це 449 місяців. Отже, максимально може бути вилучено 44 місяці. Спочатку вилучаємо 10 місяців, у які ця жінка одержувала допомогу в центрі зайнятості, а потім 34 місяці поспіль (припустимо, що це будуть періоди з 1 березня 1998 до 28 лютого 2000 року та з 1 липня 2000 до 30 квітня 2001 року).

Крім того, вилучаємо весь період одержання допомоги на догляд за онукою (понад 10 % страхового стажу).

Приклад 5

Пенсія 1 800 грн, пенсіонер працює

Розрахунок:

Визначаємо розмір пенсії до виплати в період роботи: 85 % х 1 800 = 1 530 грн. Оскільки сума є меншою 1,5 прожиткового мінімуму (1611 грн), то з 1 січня виплачуватиметься 1611 грн.

З 1 травня виплачуватиметься 1 695 грн (1130 х 1,5), а з 1 грудня 2016 року – в повному розмірі, тобто 1 800 грн. Податок і військовий збір не нараховується, оскільки сума пенсії є меншою трьох розмірів мінімальної заробітної плати.

Приклад 6

Пенсія 5 200 грн, пенсіонер працює.

Розрахунок

Розмір пенсії у період роботи становить: 85 % х 5200 = 4420 грн. Сума пенсії для нарахування податку і військового збору: 4420 – 4134 (1378 грн х 3) = 286 грн х 16,5 % (15+1,5) = 47,19 грн. Пенсія з 1 січня виплачуватиметься в розмірі 4372,81 грн (4420 – 47,19).

Приклад 7

Ваш стаж становить 35 років 2 місяці 3 дні.

Розрахунок

Для того, щоб визначити коефіцієнт стажу, необхідно спочатку роки перевести у місяці: 35 років х 12 міс. = 420 міс.

Після необхідно обчислити загальну кількість місяців тривалості стажу

420 міс. + 2 міс. = 422 міс.

Тепер за вказаною вище формулою визначаємо коефіцієнт стажу :

422 міс. х 1,35/(100 х 12) = 0,47470 (визначається до п’яти знаків після коми).

Приклад 8

Стаж становить 57 років 4 місяці 15 днів.

Розрахунок

57 років х 12 міс. = 684 міс.

684 міс. + 4 міс. = 688 міс.

688 міс. х 1,35/(100 х 12) = 0,77400.

У зв’язку з тим, що коефіцієнт страхового стажу перевищує 0,75 – в розрахунок пенсійної виплати буде враховуватись лише 0,75000.

Приклад 9

Стаж становить 37 років із них 32 роки робота за списком № 1.

Розрахунок

37 років + 32 = 69 років.

69 років х 12 = 828 міс.

828 міс. х 1,35/(100 х 12) = 0,93150.

У зв’язку з тим, що коефіцієнт страхового стажу перевищує 0,85 – в розрахунок пенсійної виплати буде враховуватись лише 0,85000.

Приклад 10

Жінка має 36 років страхового стажу та статус “діти війни”, отримує пенсію за віком з 1995 року, не працює.

Розрахунок

Складові пенсії	Розмір пенсії **до перерахунку грн**	Розмір пенсії **після перерахунку з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії *(обчислений з урахуванням стажу та заробітної плати), ст. 27 Закону*	423,87	423,87
Доплата до мінімального розміру пенсії, ст. 28 Закону	**650,13** *(до 1074,00)*	**706,13** *(до 1130,00)*
Доплата за понаднормативний стаж, ст. 28 Закону	67,82 *(423,87 х 16 %)*	67,82 *(423,87 х 16 %)*
Підвищення «дітям війни» згідно з постановою КМУ від 25.03.2014 № 112	66,43	66,43
Підвищення згідно із постановою КМУ від 23.04.2012 № 327	84,76	84,76
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат і підвищень	**1293,01**	**1349,01**

За результатами перерахунку розмір пенсії збільшився **на 56,00 грн.** Зростання відбулося за рахунок збільшення доплати до мінімального розміру пенсії.

Звертаємо увагу! Відповідно до постанови КМУ від 28.12.2011 № 1381 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 25.03.2014 № 112) деякі підвищення до пенсії виплачуються у ***фіксованому*** розмірі та *на сьогодні* не змінюються. Так

– підвищення дітям війни (крім тих, на яких поширюється дія законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про жертви нацистських переслідувань») до пенсії провадиться у розмірі 66,43 грн;

– підвищення членам сімей осіб, зазначених у пункті 1 статті *10* Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також дружинам (чоловікам) померлих інвалідів Великої Вітчизняної війни, які не одружилися вдруге, становить 398,58 грн;

– підвищення дружинам (чоловікам) померлих учасників війни і бойових дій, партизанів і підпільників, визнаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, становить 113,88 грн.

Також не переглядаються додаткові пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю, та компенсаційні виплати за втрату годувальника відповідно до Закону України «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Приклад 11

Жінка має страховий стаж 45 років, отримує пенсію за віком з 2005 року, продовжує працювати

Розрахунок

Розмір пенсії не зміниться, оскільки працюючим пенсіонерам не проводиться перерахунок пенсії у зв'язку зі зростанням прожиткового мінімуму.

Приклад 12

Чоловік має страховий стаж 43 роки, отримує пенсію за віком з 2015 року, не працює.

Розрахунок

Складові пенсії	Розмір пенсії **до перерахунку, грн**	Розмір пенсії **після перерахунку з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії *(обчислений з урахуванням стажу та заробітної плати), ст. 27 Закону*	1321,98	1321,98
Доплата за понаднормативний стаж, ст. 28 Закону	**85,92** *(1074,00 х 8 %)*	**90,40** *(1130,00 х 8 %)*

Підвищення *донорам відповідно до Закону України «Про донорство крові та її компонентів» (10 % прожиткового мінімуму в розрахунку на одну особу)*	**133,00** *(1330,00 х 10 %)*	**139,90** *(1399,00 х 10 %)*
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат і підвищень та індексації	**1540,90**	**1552,28**

Оскільки основний розмір пенсії, обчислений з урахуванням стажу та заробітної плати, перевищує мінімальний (1130,00), тому переглядається тільки доплата за понаднормативний стаж, яка за результатами перерахунку зросла на 4,48 грн (90,40 грн – 85,92 грн). Також на 6,90 грн підвищено надбавку як донору, яка встановлюється у відсотках від показника прожиткового мінімуму в розрахунку на одну особу. Загальне підвищення пенсії – 11,38 грн.

Приклад 13

Жінка працює та отримує пенсію як інвалід III групи внаслідок загального захворювання (призначена у 2014 році), має 22 роки страхового стажу та 28 років додаткового стажу (стаття 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»). Загальний страховий стаж для обчислення пенсії 50 років.

Розрахунок

Оскільки відповідно до статті 33 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія по III групі інвалідності становить 50 % пенсії за віком, тому спочатку необхідно визначити розмір пенсії за віком.

Розмір пенсії інваліда (незалежно від групи інвалідності) з 01.05.2016 не може становити менше ніж 1 130,00 грн (постанова Уряду від 26.03.2008 № 265).

Складові пенсії	Розмір пенсії **до перерахунку грн**	Розмір пенсії **після перерахунку з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії за віком *(обчислений з урахуванням стажу та заробітної плати),* ст. 27 Закону	1 595,43	1 595,43
Доплата за понаднормативний стаж, *ст. 28, ч. 3 ст. 42* (як працюючій)	214,80 *(1 074,00 х 20 %)*	214,80 *(1 074,00 х 20 %)*
Розмір пенсії за віком, з якого обчислюється пенсія у зв'язку з інвалідністю	**1810,23**	**1810,23**
Розмір пенсії у зв'язку з інвалідністю *(50 % від пенсії за віком)*	**905,12** *(1 810,23 х 50 %)*	**905,12** *(1 810,23 х 50 %)*
Щомісячна державна адресна допомога згідно з п. 1 постанови КМУ від 26.03.2008 № 265 (зі змінами)	**168,88** (до 1 074,00 грн)	**224,88** (до 1 130,00 грн)
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат і підвищень	**1074,00** *(905,12 + 168,88)*	**1130,00** *(905,12 + 224,88)*

Приклад 14

Жінка має 26 років 10 місяців (або 312 місяців) страхового стажу, отримує пенсію за віком з 2013 року, не працює.

Розрахунок

Складові пенсії	Розмір пенсії **до перерахунку грн**	Розмір пенсії **після перерахунку з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії *(обчислений з урахуванням стажу та заробітної плати)*, ст. 27 Закону	301,74	301,74
Доплата до мінімального розміру пенсії, обчислена пропорційно наявному страховому стажу (відповідно до статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», мінімальний розмір пенсії в розмірі прожиткового мінімуму встановлюється жінкам за наявності 30 років страхового стажу (360 міс.), ст. 28 Закону	**629,06** до 930,80 *(1 074,00 грн х (312 міс./ 360 міс.)*	**677,59** до 979,33 *(1 130,00 грн х (312 міс. /360 міс.)*
Підвищення за більш пізній вихід на пенсію відповідно до п. 3. ст. 29 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	7,54	7,54
Щомісячна державна адресна допомога згідно з п. 2 постанови КМУ від 26.03.2008 № 265 (до 949,00 грн)	10,66	–
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат і підвищень	**949,00**	**986,87**

Розмір пенсії підвищився на 37,87 грн. Підстав для збільшення пенсійної виплати до 1130,00 немає, оскільки відсутній повний страховий стаж 30 років та особа не є інвалідом.

Приклад 15

Жінка має 34 роки 3 місяці страхового стажу, отримує дострокову пенсію за віком (за досягнення 55 років), призначену у грудні 2014 року, не працює.

Розрахунок

Складові пенсії	Розмір пенсії **до перерахунку грн**	Розмір пенсії **після перерахунку з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії *(обчислений з урахуванням стажу та заробітної плати)*,ст. 27 Закону	1 097,88	1 097,88
Доплата за понаднормативний стаж, ст. 28 Закону	**42,96** *(1 074,00 грн х 4 %)*	**43,92** *(1 097,88 грн х 4 %)*
Загальний розмір нарахованої пенсії	**1140,84**	**1141,80**
Сума зменшення за дострковий вихід на пенсію, пункт 7–2 Прикінцевих положень Закону	–205,35 (1 140,84 х 18 %)	–205,52 (1 141,80 х 18 %)
Загальний розмір пенсії за віком з урахуванням зменшення	**935,49** (1 140,84 – 205,35)	**936,28** (1 141,80 – 205,52)
Щомісячна державна адресна допомога згідно з п. 2 постанови КМУ від 26.03.2008 № 265 (до 949,00 грн)	13,51	12,72

Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат і підвищень	**949,00**	**949,00**

Приклад 16

Чоловік отримує пенсію як інвалід війни І групи за Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», обчислену з урахуванням стажу і заробітку, не працює.

Розрахунок

Відповідно до постанови КМУ від 28.07.2010 № 656 (зі змінами) розмір пенсійної виплати (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім пенсій за особливі заслуги перед Україною) в інвалідів війни І групи не може бути менше ніж 285 відсотків прожиткового мінімуму, встановленого для непрацездатних осіб.

Складові пенсії	Розмір пенсії **до перерахунку грн**	Розмір пенсії **з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії, ст. 27 Закону	1384,17	1384,17
Доплата за понаднормативний стаж, ст. 28 Закону	346,04 (1 384,17 х 25 %)	346,04 (1 384,17 х 25 %)
Статусне підвищення інваліду війни І групи *(50 % від прожиткового мінімуму)*	537,00 *(1 074,00 х 50 %)*	565,00 *(1 130,00 х 50 %)*
Цільова грошова допомога	70,00	70,00
Щомісячна державна адресна допомога	723,69 *(до 3 060,90* *(1 074,00* *х 285 %)*	855,29 *(до 3 220,50* *(1 130,00 х 285 %)*

Підвищення згідно із постановою КМУ від 23.04.2012 № 327	100,00	100,00
Підвищення за особливі заслуги (*35 % від прожиткового мінімуму)*	375,9 *(1 074,00 х 35 %)*	395,50 *(1 130,00 х 35 %)*
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат і підвищень	**3536,80**	**3716,00**

У наведеному прикладі зростання пенсії відбулося **на 179,20 грн** за рахунок збільшення підвищення інвалідам війни I групи на 28,00 грн (565,00 грн – 537,00 грн), надбавки за особливі заслуги перед Україною на 19,60 грн (395,50 грн – 375,90 грн) та щомісячної державної адресної допомоги на 131,60 грн (855,29 грн – 723,69 грн).

Приклад 17

Чоловік, 1938 року народження, має 44 роки страхового стажу, отримує пенсію за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з 1998 року, не працює.

Розрахунок

Складові пенсії	**Розмір пенсії до перерахунку грн**	**Розмір пенсії з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії, ст. 27 Закону	1 135,07	1 135,07
Доплата за понаднормативний стаж, *ст. 28 Закону*	*204,06* *(1 074,00 х 19 %)*	*214,70* *(1 130,00 х 19 %)*
Підвищення з 01.03.2010 та з 01.03.2012	40,53	40,53

Підвищення згідно із постановою КМУ від 23.04.2012 № 327	100,00	100,00
Індексація	155,61	144,97
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат, підвищень та індексації	**1 635,27**	**1 635,27**

З 01.05.2016 збільшено доплату за понаднормативний стаж на 10,64 грн.

Одночасно на суму підвищення пенсії (на 10,64 грн) зменшено індексацію. Загальний розмір пенсії не змінився.

Приклад 18

Чоловік, 1958 року народження, має статус ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС, отримує пенсію за II групою інвалідності як інвалід армії, прирівняний до інвалідів війни, у розмірі відшкодування фактичних збитків відповідно до Закону України «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

За результатами перерахунку пенсія збільшується на 22,40 грн за рахунок збільшення підвищення інвалідам армії, прирівняним до інвалідів війни (452,00 грн – 429,60 грн).

Розрахунок

Складові пенсії	**Розмір пенсії до перерахунку грн**	**Розмір пенсії з 01.05.2016, грн**
Основний розмір пенсії, обчислений з урахуванням заробітку, отриманого за роботу на ліквідації наслідків аварії на ЧАЄС	2629,73	2629,73
Підвищення інвалідам армії, прирівняним до інвалідів війни 2 групи (40 % від прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб)	**429,60** *(1074,00 х 40 %)*	**452,00** *(1130,00 х 40 %)*

Додаткова пенсія інваліду ІІ групи, ліквідатору наслідків аварії на ЧАЕС згідно з постановою КМУ від 25.03.2014 № 112	379,60	379,60
Цільова грошова допомога	50,00	50,00
Загальний розмір пенсії до виплати з урахуванням доплат, підвищень та індексації	**3488,93**	**3511,33**

Приклад 19

Жінка інвалід ІІІ групи, група інвалідності встановлена 12.09.2011, працює. Заяву про призначення пенсії подала 25.10.2011. Фактичний страховий стаж 30 років. Звільнена з роботи 02.10.2011.

Розрахунок

У цьому випадку з 12.09.2011 жінці призначена пенсія у зв’язку з інвалідністю (50 % пенсії за віком), а з 03.10.2011 – пенсія у зв’язку з інвалідністю в розмірі пенсії за віком, оскільки право на таку пенсію жінка отримала до дати звернення за призначенням пенсії у зв’язку з інвалідністю.

Приклад 20

Чоловік інвалід ІІ групи, інвалідність вперше встановлена у 43 роки (довічно), не працює. Фактичний страховий стаж 26 років 6 місяців, період з дня встановлення інвалідності до досягнення пенсійного віку (до 60 років) відповідно до ст. 24 Закону про пенсійне страхування 16 років 1 місяць.

Розрахунок

Страховий стаж 42 роки 7 місяців, коефіцієнт страхового стажу 0,57488. Коефіцієнт заробітку 2,8989.

Розрахунок пенсії за віком відповідно до ст. 27 Закону «Про пенсійне страхування»:

1 982,63 грн – 2,8989 – 0,57488 = 3 304,09 грн,

де 1 982,63 грн – середня заробітна плата (дохід) у середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні за рік, що передував року звернення за призначенням пенсії).

Доплата за понаднормовий стаж:

42 – 35 = 7, а 7 % від 800 грн = 56 грн.

Розмір пенсії за віком: 3 304,09 грн + 56 грн = 3 360,09 грн.

Розмір пенсії у зв'язку з інвалідністю: 3 360,09 грн. – 90 % = 3 024,08 грн.

Розрахунок пенсії у зв'язку з інвалідністю в розмірі пенсії за віком:

страховий стаж – 26 років 6 місяців (період з дня встановлення інвалідності до досягнення пенсійного віку (до 60 років) в цьому випадку не зараховується до страхового стажу, оскільки складе 100 % пенсії). Коефіцієнт страхового стажу – 0,35775.

Розрахунок пенсії за віком відповідно до ст. 27 Закону «Про пенсійне страхування»:

1 982,63 грн – 2,8989 – 0,35775 = 2 056,15 грн.

Понаднормовий стаж відсутній.

Розмір пенсії у зв'язку з інвалідністю в розмірі пенсії за віком 2 056,15 грн.

Тобто за рахунок зарахування до страхового стажу періоду перебування на інвалідності цьому пенсіонеру доцільніше отримувати пенсію у зв'язку з інвалідністю в розмірі 90 % пенсії за віком).

Звертаємо увагу, що Законом № 3133 внесено зміни, зокрема до Закону № 1727, щодо розміру державної соціальної допомоги на догляд, а саме: інвалідам I групи, який буде визначатися залежно від підгрупи інвалідності А чи Б.

Допомога в нових розмірах буде виплачуватися з 01.01.2012.

Так, з 01.01.2012 інвалідам війни I групи з підгрупою А, яким призначено пенсії відповідно до Закону № 2262, **розмір державної соціальної допомоги збільшиться з 50 до 100 %** прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Особам, віднесеним до інвалідів війни за ст. 7 Закону № 3551 і мають I групу інвалідності з підгрупою А, а також одержують пенсії за віком, у зв'язку з інвалідністю або за вислугу років за іншими законами, **розмір державної соціальної допомоги**

збільшиться з 15 до 30 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Приклад 1

У зв'язку зі скороченням штату 18 листопада 2013 року з роботи звільнено трьох осіб – Швида, Богданюка, Бенюка, що мають страховий стаж 6, 8, 11 років відповідно. Середньоденна заробітна плата Швида становитиме 90 грн, Богданюка – 110 грн, Бенюка – 135 грн. Визначте розмір допомоги у зв'язку з безробіттям.

Розрахунок

Розмір допомоги у зв'язку з безробіттям залежить не лише від заробітної плати, а й від страхового стажу. Також є обмеження щодо розміру середньоденної заробітної плати.

У даному періоді максимальна сума заробітної плати та оподаткованого доходу, з яких сплачуються страхові внески, становить 13 605 гривень, а в розрахунку на один календарний день – 446,94 грн (13 605 грн / 30,4 д.). Розмір середньоденної заробітної плати жодного з працівників не перевищує цієї суми.

Отже, розмір допомоги у зв'язку з безробіттям за місяць становить:

для п. Швида – 90 х 30,4 х 0,6 = 1641,6 грн;

для п. Богданюка – 110 х 30,4 х 0,6 = 2006,4 грн;

для п. Бенюка – 135 х 30,4 х 0,7 = 2872,8 грн.

Оскільки середня заробітна плата по Київській обл. у 2013 році становить 3205 грн, то кожний буде отримувати свою нараховану допомогу у зв'язку з безробіттям.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Приклад 1

Працівника прийнято на роботу з 22 лютого 2011 року і в перший же день він захворів. Перебував на лікарняному по 1 березня.

Його посадовий оклад згідно з трудовим договором – 1 300 грн. Стаж роботи – 6 років і 5 місяців (визначено на підставі трудової книжки). Кількість робочих днів, встановлених на підприємстві, за розрахунковий період (серпень – січень) – 124. Обчислити лікарняні.

Розрахунок

Якщо працівник захворів у перший робочий день, тоді лікарняні обчислюються виходячи з розміру посадового окладу:

1) середньомісячна кількість робочих днів:

124 р.д. / 6 міс. = 21 р.д.

2) середньоденна зарплата:

1 300 грн / 21 р.д. = 61,90 грн;

3) розмір лікарняних, враховуючи стаж – 80 %.

Оплата перших 5-ти днів за рахунок підприємства (з 23.02 по 25,02 – 3 р.д.):

61,90 грн х 3 р.д. х 80 % = 148,56 грн;

4) допомога за рахунок Фонду страхування від непрацездатності (за 2 р.д.)

61,90 грн х 2 р.д. х 80 % = 99,04 грн.

Усього нараховано лікарняних – 247,60 грн (148,56 + 99,04).

Приклад 2

Громадянка Іванова А. А., яка працювала на державному підприємстві і має безперервний трудовий стаж 7 років, захворіла і перебувала на амбулаторному лікуванні 10 днів з 7 по 16 липня.

Розрахунок

Її заробітна плата, нарахована протягом останніх шести місяців з 1 лютого по 31 червня включно 2008 року, дорівнювала 11 340 грн (1 890 за кожний місяць). Після лікування, відповідно до медичного висновку, керівництво підприємства змушене перевести її на легшу роботу із заробітною платою 1 340 грн.

Іванова звернулася з проханням про допомогу з тимчасової непрацездатності в розмірі 600 грн. Органи соціального страхування сплатили їй за лікарняний 737,6 і сплачували 600 грн щомісяця протягом 3-х місяців. На підприємстві п’ятиденний робочий

тиждень. Чи правильно визначені суми і порядок їх сплати відповідно до чинного законодавства України.

Приклад 3

Працівник надав листок непрацездатності на 14 календарних днів. Кількість робочих днів, які припадають на період лікарняного, 11. Страховий стаж працівника до п'яти років. Заробітна плата 2000 грн. Розрахунковий період – 6 місяців (з 01.03 по 31.08). У ці місяці відпрацьовано: березень – 21 день, квітень – 5 днів, інші дні працівник був у відпустці.

Відпускні 1 000 грн. Заробітна плата за 5 днів становитиме 500 грн.

Розрахунок

Травень – 19 днів. Червень – 22 дні. Липень – 22 дні. Серпень – 23 дні.

Усього відпрацьовано 112 днів. Дні, в яких працівник був у відпустці, виключаються з розрахункового періоду. Те саме і з сумою відпускних, вони теж не включаються до розрахунку. Докладніше дивись лист Мінпраці, посилання на який також було вище.

Середня заробітна плата = ((2 000 х 5)+500) / 112=93,75 грн.

Лікарняні = 93,75 х 0,6 х 11=618,75 грн.

Приклад 4

Працівник надав листок непрацездатності на 14 календарних днів. Кількість робочих днів, які припадають на період лікарняного, 11. Страховий стаж працівника до п'яти років. Заробітна плата 2 000 грн. Розрахунковий період – 6 місяців (з 01.03 по 31.08). У ці місяці відпрацьовано:

березень – 21 день; квітень – 5 днів;

інші дні працівник був на лікарняному. Лікарняні 1 000 грн.

Заробітна плата за 5 днів становить 500 грн.

Розрахунок

Травень – 19 днів. Червень – 22 дні. Липень – 22 дні. Серпень – 23 дні.

Усього відпрацьовано 112 днів. Період, коли працівник був на лікарняному, не включається до розрахункового періоду так само як і суми лікарняних не включаються до нарахованої заробітної плати для розрахунку середньої.

Середня заробітна плата = ((2 000 х 5)+500)/112=93,75 грн.

Лікарняні = 93,75 х 0,6 х 11=618,75 грн.

Приклад 5

Працівник надав листок непрацездатності на 14 календарних днів. Кількість робочих днів, які припадають на період лікарняного, 11. Страховий стаж працівника до п'яти років. Заробітна плата 2 000 грн. Розрахунковий період – 6 місяців (з 01.03 по 31.08). У ці місяці відпрацьовано:

березень – 21 день; квітень – 5 днів;

інші дні працівник був у відпустці. Відпускні 1 000 грн. Заробітна плата за 5 днів становить 500 грн. Матеріальна допомога до відпустки 1 300 грн.

Розрахунок

травень – 19 днів; червень – 22 дні; липень – 22 дні; серпень – 23 дні.

Усього відпрацьовано 112 днів. Період, коли працівник був у відпустці, не включається до розрахункового періоду так само, як і відпускні не включають до розрахунку середньої заробітної плати.

При цьому, згідно з абз. 2 пункту 9 Порядку № 1266, у разі, коли застрахована особа частину місяця у розрахунковому періоді не працювала з поважних причин для обчислення середньої заробітної плати заохочувальні та компенсаційні виплати, що мають разовий характер, та виплати, що не передбачені актами законодавства або що провадяться понад встановлені зазначеними актами норми, в такому місяці враховуються пропорційно відпрацьованому часу.

Щорічна або будь-яка інша відпустка не належить до поважних причин, тому матеріальна допомога до відпустки повністю включається до розрахунку середньої заробітної плати, незважаючи на те, що квітень відпрацьований не повністю.

Середня заробітна плата = ((2 000 х 5)+500+1 300)/122= 96,72 грн.

Лікарняні = 96,72 х 0,6 х 11 = 638,35 грн.

Приклад 6

Працівник надав листок непрацездатності на 14 календарних днів. Кількість робочих днів, які припадають на період лікарняного, 11. Страховий стаж працівника до п'яти років. Заробітна плата 2 000 грн. Розрахунковий період – 6 місяців, з 01.03 по 31.08. У ці місяці відпрацьовано:

березень – 21 день; квітень – частину місяця працівник був у відпустці. Відпускні 1 000 грн. Матеріальна допомога до відпустки 1 300 грн. Іншу частину місяця працівник був на лікарняному. Лікарняні 200 грн. У квітні не відпрацьовано жодного робочого дня.

Розрахунок

травень – 19 днів; червень – 22 дні; липень – 22 дні; серпень – 23 дні.

Усього відпрацьовано 107 днів. Оскільки у квітні робітник не відпрацював жодного робочого дня, разова виплата (матеріальна допомога до відпустки) повністю не включається до розрахунку середньої заробітної плати.

Середня заробітна плата = (2 000 х 5)/107= 93,46 грн.

Лікарняні = 93,46 х 0,6 х 11= 616,84 грн.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

Приклад 1

Потерпілому 06.12.2011 встановлено МСЕК стійку втрату професійної працездатності – 30 %. Середня заробітна плата (дохід) перед встановленням страхового випадку становила – 2 500 грн. Розмір прожиткового мінімуму на даний період становив 1 004 грн.

Визначте, якою буде сума одноразової допомоги. Обґрунтуйте відповідь.

Чи встановлено обмеження щодо розміру одноразової допомоги внаслідок нещасного випадку?

За рахунок яких коштів і ким (підприємства, ФСС ТВП, ФСС НВВ чи ін.) буде проводитись виплата одноразової допомоги?

Розрахунок

Розрахуємо суму одноразової допомоги: сума одноразової допомоги визначається із розрахунку середньомісячного заробітку потерпілого за кожний відсоток втрати потерпілим професійної працездатності, але не більше чотирикратного розміру граничної суми заробітної плати, з якої справляються внески до фонду.

2 500 грн х 30 = 75 000 грн.

Проте, зважаючи на те, що з 1 жовтня 2011 року розмір граничного ФОП становить 17 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб, до виплати належить сума, яка не перевищує чотирикратного розміру граничного ФОП на момент настання права на виплату

1 004 х 17 х 4= 68 272 грн.

Одноразова допомога буде виплачуватися повністю за рахунок коштів ФСС НВВ.

ЗАГАЛЬНІ ЗАДАЧІ

Приклад 1

Лаборант Маланяк А. І. працює на 0,5 окладу. У квітні їй нараховано зарплату в розмірі 480,00 грн. Розмір тарифу ЄСВ підприємства за 5 класом ризику 36,8 %, тобто 176,64 грн. Мінімальний страховий внесок – 36,8 % від 960,00 грн становить 353,28 грн.

Розрахунок

Отже, за квітень працівниця заробила лише півмісяця страхового стажу (176,64 грн / 353,28 грн = 0,5).

Приклад 2

Інженер з технагляду Плесницький А. В. працює на 0,5 ставки. Його посадовий оклад становить 10 000 грн. У травні 2011 року йому нараховано 5000,00 грн зарплати (0,5 х 10 000 грн).

Розрахунок

Страховий внесок за 52 класом страхового ризику 38,52 % становить 0,3852 х 5000 грн = 1926 грн. Мінімальний страховий внесок у травні 369,79 грн (0,3852х 960,00 грн). У цьому разі працівникові зараховується за травень 2011 року повний місяць страхового стажу (1926,00 грн: 369,79 грн > 1).

Приклад 3

Потерпілому встановлено стійку втрату працездатності 70 % та I групу інвалідності. Середньомісячний заробіток перед настанням страхового випадку становив 3 890 грн, а пенсія у зв'язку з інвалідністю – 1 200 грн.

Розрахувати розмір щомісячної страхової виплати.

Розрахунок

Розрахунок щомісячної страхової виплати проводиться таким чином:

3890 х 0,7=2723 грн.

Разом сума пенсії та щомісячної страхової виплати становитиме:

2723+1200 = 3923 грн.

Ця сума перевищує заробітну плату потерпілого до настання страхового випадку на 33 грн (3923 – 3890).

Оскільки метою щомісячної страхової виплати є компенсація втраченого заробітку у зв'язку із втратою працездатності, то її розмір становитиме:

2723 – 33 = 2690 грн.

Задача з розрахунку ЄСВ

Приклад 1

Визначити суми (нарахування та утримання) ЄСВ (підприємство 60 класу професійного ризику, (ставка 39,48 %) та розрахувати відповідно суму ПДФО у таких працівників за січень 2014 р. за такими даними: Петровій О. Н. (працює на посаді, що дає право на одержання пенсії відповідно до окремих законів України) нараховано суму заробітку 19750 грн, Сиченку А. О. – 21 200 грн, Антоновій М. А. – 5200 грн, Титарчуку П. В. (найманий

працівник – інвалід) – 2 400 грн, Власенко К. М. – 1 800 (працівник, який виконує роботу згідно з цивільно-правовими договорами).

Розрахунок

Розраховуємо нарахування ЄСВ для відповідних працівників

Петрова О. Н. – так як 19750 < 20706 (макс. величина, з якої здійсн. утримання та нарахував ЄСВ за відп. період), Сиченко 21000 > 20706, тоді

Петрова О. Н. – 19 750 х 39,48 % = 7797,3 грн.

Сиченко А. О. – 20 706 х 39,48 % = 8174,73 грн.

Антонова М. А. – 5 200 х 39,48 % =2052,96 грн.

Титарчук П. В. – 2 400 х 8,41 % = 201,84 грн.

Власенко К. М. – 1 800 х 34,7 % = 624,6 грн.

Утримання ЄСВ

Петрова О. Н. – 19 750 х 6,1 % = 1204,75 грн.

Сиченко А. О. – 20 706 х 3,6 % = 745,42 грн.

Антонова М. А. – 5 200 х 3,6 % = 187,2 грн.

Титарчук П. В. – 2 400 х 3,6 % = 86,4 грн.

Власенко К. М. – 1 800 х 2,6 % = 46,8 грн.

Розраховуємо суму ПДФО

Петрова О. Н. – (18 545,25 – 12 180) х 17 % + (12 180 х 15 %) = 1 082,09 + 1 827 = 2 909,09 грн.

Сиченко А. О. – (20 454,58 – 12 180) х 17 % + (12 180 х 15 %) = 1 406,68 + 1 827 = 3 233,68 грн.

Антонова М. А. – (5 200 – 187,2) х 15 % = 751,92 грн.

Титарчук П. В. – (2 400 – 86,4) х 15 % = 347,04 грн.

Власенко К. М. – (1 800 – 46,8) х 15 % = 262,98 грн.

Фонд охорони навколишнього природного середовища

Приклад 1

Промислове підприємство, яке розташовано у м. Ірпінь, здійснило забруднення атмосферного повітря в обсязі:

газоподібні фтористі сполуки – 1,5 т.;

сірководень – 2 т.;

сірковуглець – 1,5;

стирол – 1 т.

фенол – 1 т.

формальдегід – 3 т.

Визначити, яку величину екологічного податку повинно сплатити підприємство до Державного та місцевого фонду охорони НПС.

Розрахунок

Суми екологічного податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря ($П_{вс}$), обчислюються платниками податку виходячи з фактичних обсягів викидів і ставок податку за формулою:

$$П_{вс} = \sum_{i=1}^{n} (М_i \times Н_{ni}); \qquad (1),$$

де $М_i$ – фактичний обсяг викиду і-тої забруднюючої речовини в тонах (т);

$Н_{ni}$ – ставки податку в поточному році за тонну і-тої забруднюючої речовини у гривнях з копійками.

Отже, розрахуємо суму екологічного податку за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

1) 1,5 × 4 874,09 = 7 311,135 грн за газоподібні фтористі сполуки;

2) 2 × 6 326,80 = 12 653,6 грн за сірководень;

3) 1,5 × 4 111,45 = 6 167,175 грн за сірковуглець;

4) 1 × 14 375,55 = 14 375,55 грн за стирол;

5) 1 × 8 935,54 = 8 935,54 грн за фенол;

6) 3 × 4 874,09 = 14 622,27 грн за формальдегід;

7) 7 311,135 + 12 653,6 + 6 167,175 + 14 375,55 + 8 935,54 + 14 622,27 = 64 065,27 грн екологічного податку.

Наступним кроком розрахуємо суму екологічного податку, яку необхідно сплатити до місцевого фонду охорони НПС та державного бюджету. Питання розподілу екологічного податку між державним та місцевим бюджетом регулюється Бюджетним кодексом України ст. 29 та ст. 69[1].

Таким чином, відповідно до моделі розподілу екологічного податку, яка зазначена у Бюджетному кодексі, а саме:

20 % – до загального фонду державного бюджету;

80 % – до спеціального фонду місцевого бюджету, у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, – 25 %, обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим – 55 %, бюджетів міст Києва та Севастополя – 80 %.

Дане підприємство перерахує такі суми екологічного податку:

до загального фонду державного бюджету – 64 065,27 × 20 % = 12813,054 грн;

до обласного фонду охорони НПС – 64 065,27 × 55 % = 35 235,8985 грн;

до міського фонду охорони НПС – 64 065,27 × 25 % = 16 016,3175 грн.

ДОДАТКОВІ ЗАДАЧІ

Приклад 1

Як здійснюється сплата внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування суб'єктами підприємницької діяльності, які обрали особливий спосіб оподаткування?

Розрахунок

Пенсійний фонд роз'яснює, що згідно з нормами Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.1998 № 727 та Декрету Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян» від 26.12.1992 № 13-92, для врахування у страховий стаж періоду роботи протягом цього часу (з 1 січня 2004 року до прийняття законопроектів) та з метою дотримання вимог ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» зазначений суб'єкт може здійснити доплату до Пенсійного фонду до розміру мінімального страхового внеску (32 % від мінімальної заробітної плати на цей час).

Наприклад, суб'єктом підприємництва – фізичною особою сплачено ставку єдиного податку в розмірі 120 грн. До Пенсійного фонду спрямовується 42 %, що становить 50 грн 40 коп.

Приклад 2

Громадянка Л. звернулася в Пенсійний фонд з запитанням щодо права на призначення пенсії за вислугу років.

Розрахунок

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про пенсійне забезпечення» право на призначення пенсії за вислугу років мають окремі категорії працівників авіації та льотно-випробного складу; робітники локомотивних бригад і окремі категорії працівників, які безпосередньо здійснюють організацію перевезень і забезпечують безпеку руху на залізничному транспорті та метрополітені; водії вантажних автомобілів, безпосередньо зайнятих у технологічному процесі на шахтах, у рудниках, розрізах і рудних кар'єрах на вивезенні вугілля, сланцю, руди, породи; механізатори (докери – механізатори) комплексних бригад на вантажно-розвантажувальних роботах у портах, а також плавсклад морського, річкового флоту і флоту рибної промисловості (крім суден портових, що постійно працюють на акваторії порту, службово-допоміжних, роз'їзних, приміського і внутріміського сполучення); працівники експедицій, партій, загонів, дільниць і бригад, безпосередньо зайняті на польових геологорозвідувальних, пошукових, топографо-геодезичних, геофізичних, гідрографічних, гідрологічних, лісовпорядних і розвідувальних роботах; робітники і майстри (у тому числі старші майстри), безпосередньо зайняті на лісозаготівлях і лісосплаві, включаючи зайнятих на обслуговуванні механізмів і обладнання; деякі категорії артистів театрів та інших театрально-видовищних підприємств і колективів відповідно до пункту «ж» статті 55; працівники освіти, охорони здоров'я, а також соціального забезпечення, які в будинках-інтернатах для престарілих та інвалідів і спеціальних службах безпосередньо зайняті обслуговуванням пенсіонерів та інвалідів відповідно до пункту «е» статті 55; спортсмени відповідно до пункту «є» статті 55.

Приклад 3

Які періоди роботи не зараховуються до спеціального стажу?

Розрахунок

Пенсійний фонд роз'яснює, що період здійснення педагогічної практики (на підставі ліцензій) педагогам, які зареєстровані

як суб’єкти підприємницької діяльності (фізична особа) та які не перебувають у трудових відносинах із закладом (установою) освіти, не зараховується до спеціального стажу, оскільки законодавством передбачено обов’язкове виконання двох умов одночасно: робота у відповідному закладі освіти та на посаді, яка дає право на призначення пенсії за вислугу років.

Водночас у разі наявності у такої особи 25 років спеціального стажу (без урахування підприємницької діяльності) особа має право на призначення пенсії за вислугу років.

Приклад 4

Які особи мають право на виплату з Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань?

Розрахунок

Застраховані особи (які підпадають під обов’язкове страхування відповідно до ст. 8 Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 № 1105–XIV:

• особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);

• учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, які притягнені до будь-яких робіт під час, до або після занять; у період занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах;

• особи, яких утримують у виправних, лікарсько-трудових, виховно-трудових закладах та притягують до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Згідно зі ст. 11 цього Закону, це також особи, які добровільно застрахувалися:

• священнослужителі, церковнослужителі та особи, які працюють у релігіозних організаціях на виборних посадах;

• особи, які забезпечують себе роботою самостійно;

• громадяни – суб’єкти підприємницької діяльності.

Приклад 5

Що є страховим випадком, при настанні якого застрахований постраждалий може отримати соціальні послуги або виплати з Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (ФССНВ)?

Розрахунок

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 № 1105-XIV, визначено, що страховий випадок – нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за обставин, зазначених у статті 14 цього Закону, з настанням яких виникає право застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення та/або соціальних послуг.

Професійне захворювання є страховим випадком також у разі його встановлення чи виявлення у період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів.

Нещасний випадок або професійне захворювання, яке сталося внаслідок порушення нормативних актів про охорону праці застрахованим, також є страховим випадком.

Порушення правил охорони праці застрахованим, яке спричинило нещасний випадок або професійне захворювання, не звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим.

Факт нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання розслідується в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про охорону праці».

Підставою для оплати потерпілому витрат на медичну допомогу, проведення медичної, професійної та соціальної реабілітації, а також страхових виплат є акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) за встановленими формами.

Приклад 6

Як розраховується розмір допомоги за листком тимчасової втрати працездатності при нещасному випадку або професійному захворюванні чи аварії?

Розрахунок

Листок тимчасової втрати працездатності при нещасному випадку на виробництві оплачується у розмірі 100 % середнього заробітку. Розрахунок допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, яка пов'язана з нещасним випадком, який стався на виробництві, так і нещасний випадок, який не пов'язаний з ним, проводиться відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 1266 за такою формулою:

$$З = З(н) \div М,$$

де З – середньомісячна заробітна плата застрахованої особи, у гривнях;

З(н) – середньомісячна заробітна плата найманих працівників, зайнятих в економіці України, за календарний рік, що передує року, з якого призначається страхова виплата;

С – сума коефіцієнтів заробітної плати застрахованої особи за кожний місяць розрахункового періоду ($К_1$ + $К_2$ + $К_3$ + $К_4$ + $К_5$ + $К_6$);

М – кількість календарних місяців у розрахунковому періоді.

У разі відсутності на момент призначення страхових виплат даних про середньомісячну заробітну плату найманих працівників, зайнятих в економіці України, за попередній рік береться фактична середньомісячна заробітна плата найманих працівників, зайнятих в економіці України, за місяці попереднього року з наступним перерахунком її після надходження даних про середньомісячну заробітну плату найманих працівників, зайнятих в економіці України, за календарний рік, що передує року, з якого призначається страхова виплата.

Коефіцієнт заробітної плати застрахованої особи за кожний місяць у розрахунковому періоді, який враховується при призначенні страхових виплат, визначається за формулою:

$$К = З(в) \div З(с),$$

де К – коефіцієнт заробітної плати застрахованої особи; З(в) – заробітна плата застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка враховується при призначенні страхових виплат за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати;

З(с) – середньомісячна заробітна плата працівників, зайнятих в економіці України, за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати.

Якщо у місяці, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати, застрахована особа працювала неповний календарний місяць, середня заробітна плата працівників, зайнятих в економіці України, застосовується не за місяць, а пропорційно кількості днів, фактично відпрацьованих застрахованою особою в зазначеному місяці, виходячи із числа робочих днів, обчислених у середньому за рік (21,0), Пункт 12 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 949 (949–2007–п) від 18.07.2007}.

Приклад 7

Які подаються документи до ФССНВ для призначення страхових виплат при настанні нещасного випадку, професійного захворювання або аварії?

Розрахунок

Відповідно до ст. 35 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.1999 № 1105–XIV визначений перелік документів, які потрібно подавати до Фонду для розгляду справ про страхові виплати. Для розгляду справ про страхові виплати до Фонду соціального страхування від нещасних випадків подаються:

• акт розслідування нещасного випадку або акт розслідування професійного захворювання за встановленими формами та (або) висновок медичної санітарно-експертної комісії (МСЕК)

про ступінь втрати професійної працездатності застрахованого чи копія свідоцтва про його смерть;

• документи про необхідність подання додаткових видів допомоги.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків приймає рішення про виплати у разі втрати годувальника за умови подання таких документів, які видаються відповідними організаціями у триденний строк з моменту звернення заявника:

1) копії свідоцтва органу реєстрації актів громадянського стану про смерть потерпілого;

2) довідки житлово-експлуатаційної організації, а за її відсутності – довідки виконавчого органу ради чи інших документів про склад сім'ї померлого, в тому числі про тих, хто перебував на його утриманні, або копії відповідного рішення суду;

3) довідки житлово-експлуатаційної організації, а за її відсутності – виконавчого органу ради про батьків або іншого члена сім'ї померлого, який не працює та доглядає дітей, братів, сестер чи онуків померлого, які не досягли 8-річного віку;

4) довідки навчального закладу про те, що член сім'ї потерпілого віком від 18 до 23 років, який має право на відшкодування шкоди, навчається за денною формою навчання;

5) довідки навчального закладу інтернатного типу про те, що член сім'ї потерпілого, який має право на відшкодування шкоди, перебуває на утриманні цього закладу.

Факт перебування на утриманні потерпілого у разі відсутності відповідних документів і неможливості їх відновлення встановлюється у судовому порядку.

Приклад 8

Як визначається страховий стаж для обчислення розміру пенсії?

Розрахунок

Згідно з п. 4 ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» періоди трудової діяльності та інші періоди, що зараховуються до стажу роботи для призначення пенсії до набрання чинності цим законом, зараховуються

до страхового стажу в порядку і на умовах, передбачених законодавством, що діяли раніше.

Страховий стаж обчислюється територіальними органами Пенсійного фонду за даними, що містяться у системі персоніфікованого обліку, а за періоди до впровадження системи персоніфікованого обліку – на підставі документів та в порядку, визначеному законодавством, що діяло до набрання чинності цим Законом (відповідно до ст. 24 Закону).

Отже, до страхового стажу за період до 01.01.2004 зараховуються всі періоди роботи, що зазначені у трудовій книжці. Також до страхового стажу зараховується, зокрема, час декретної відпустки, військова служба, навчання у вищих і середніх спеціальних закладах тощо, тобто види трудової діяльності, що зазначені в статті 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення».

Після 01.01.2004 застрахованими особами, крім працюючих, є, зокрема, особи, які отримують допомогу на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку, особи, які проходять строкову військову службу, тощо. До страхового стажу зараховується також період, коли особа отримувала допомогу у зв’язку з безробіттям (крім одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності) та матеріальну допомогу у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації.

Страховий стаж обчислюється у місяцях. Неповний місяць роботи, якщо застрахована особа підлягала загальнообов’язковому державному пенсійному страхуванню або брала добровільну участь у системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови, що сума сплачених за цей місяць страхових внесків є не меншою ніж мінімальний страховий внесок.

ЗАДАЧІ

Приклад 1

Чоловіку віком 25 роки встановлено ІІ групу інвалідності. На момент встановлення інвалідності страховий стаж становить 5 років. Припустимо, що середній коефіцієнт середнього заробітку 3,0. Пенсія призначається у 2013 році.

Розрахувати розмір пенсії.

Приклад 2

Громадянин Єршов Б.А., який має на утриманні 3 – дітей віком до 16 років, працював на підприємстві 4 роки, захворів і перебував на лікуванні 5 днів (з 10 по 15 серпня). Безперервний трудовий стаж його становить 7 років. Його заробітна плата, нарахована протягом останніх шести місяців (з 1 лютого по 31 серпня включно 2013 року), дорівнювала 32 154 грн. На підприємстві п’ятиденний робочий тиждень.

Визначити розмір лікарняних.

Приклад 3

Застрахована особа була відсутня на роботі через тимчасову втрату непрацездатності (з 9 вересня по 28 вересня 2013 року). Її заробітна плата становить: в березні – 9 540 грн, в квітні – 9 800 грн, в травні – 9 870 грн, в червні – 9 820 грн, в липні – 9 820 грн, в серпні – 9 870 грн.

Розрахувати розмір допомоги у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності, сплаченої за рахунок роботодавця та Фонду соціального страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності. Страховий стаж 7 років.

Приклад 4

У зв’язку зі скороченням з роботи було звільнено трьох осіб Продана, Іванченка, Федьків, що мають страховий стаж 5, 9, 12 років. Їх середньоденна заробітна плата становить: Продана – 150 грн, Іванченка – 190 грн, Федьків – 220 грн.

Визначте розмір допомоги у зв’язку з безробіттям.

Приклад 5

Чоловік – інвалід ІІ групи, інвалідність вперше встановлено у 43 роки (довічно), не працює.

Фактичний страховий стаж – 26 років 6 місяців, період з дня встановлення інвалідності до досягнення пенсійного віку (до 60 років) відповідно до ст. 24 Закону про пенсійне страхування – 16 років 1 місяць.

Страховий стаж – 42 роки 7 місяців, коефіцієнт страхового стажу – 0,57488. Коефіцієнт заробітку – 2,8989.

Розрахунок пенсії за віком.

Приклад 6

Громадянин Шульженко досяг 50 років, має загальний стаж роботи 24 роки, з них 7 років 2 місяці на роботах за списком № 1. На його думку, він на даний момент вже має право претендувати на призначення пенсії за списком № 1.

Визначити, якою буде відповідь на його запит щодо призначення пенсії на пільгових умовах.

Приклад 7

Громадянка Л. працює у двох місцях. З 11 до 23 травня 2011 року вона хворіла. Страховий стаж її становить 10 років. Як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом вона працює у режимі п’ятиденного робочого тижня. Заробітна плата за основним місцем роботи становить щомісяця 3 000 грн, а за сумісництвом – 2 500 грн.

Визначити величину допомоги на період тимчасової втрати працездатності, яка буде виплачена громадянці Л., виходячи із того, що 11 травня – це середа.

Приклад 8

Особа, яка пропрацювала на підприємстві 8 років, була звільнена 19 січня 2011 року і 26 січня звернулася до центру зайнятості за сприянням у працевлаштуванні. До 24 вересня 2010 року включно зазначена особа перебувала у відпустці на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а з 20 жовтня до

5 листопада 2010 року включно хворіла. Виплати, одержані особою у 2010 рік: у серпні – одноразова премія; у вересні – заробітна плата в розмірі 800 гривень; у жовтні – заробітна плата в розмірі 1 400 гривень, у тому числі 400 гривень – одноразова премія; у листопаді – заробітна плата у розмірі 1 200 гривень; у грудні – заробітна плата у розмірі 1 300 гривень. Середньомісячна кількість календарних днів у році становить 30,44.

Визначити розрахунковий період для обчислення середньої заробітної плати для призначення допомоги у зв'язку з безробіттям; суму виплат для обчислення середньої заробітної плати; середньоденну заробітну плату для призначення допомоги у зв'язку з безробіттям.

Приклад 9

Ювелірний магазин реалізував ювелірних виробів на суму 74 250 грн, у тому числі золотих обручок на суму 18 000 грн. Величина ПДВ становить 12 000 грн.

Визначити суму збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з продажу ювелірних виробів, яку має сплатити ювелірний магазин до Пенсійного фонду України.

Приклад 10

Найманий працівник у перший день роботи одержав травму на підприємстві, на якому встановлено шестиденний робочий тиждень, або 48 годин. Нормальна тривалість робочого часу за професією працівника становить 40 годин на тиждень при п'ятиденному робочому тижні. Тарифна ставка працівника становить 1 500 грн на місяць.

Визначити середньоденну заробітну плату для оплати днів тимчасової непрацездатності.

Приклад 11

Громадянин С. придбав 1 легковий автомобіль і 1 вантажівку для використання у підприємницькій діяльності. Договірна вартість легкового автомобіля становила 124 тис. грн, а вантажівки –

204 тис. грн з урахуванням ПДВ. Витрати на державну реєстрацію 1 автомобіля становлять 290 грн.

Визначити суму збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, яку має сплатити громадянин С. до Пенсійного фонду України.

Приклад 12

Із добровільно застрахованою особою 6 липня 2011 року трапився нещасний випадок на виробництві. У листопаді 2011 року МСЕК встановила 30 % втрати нею професійної працездатності, а до листопада особа хворіла. За розрахунковий період застрахованою особою сплачено страхові внески в розмірі 198 гривень. Діяльність застрахованої особи належить до 12 класу професійного ризику виробництва, страховий тариф для 12 класу – 0,72 %. Середньомісячна кількість календарних днів у році становить 30,44.

Розрахувати допомогу з тимчасової непрацездатності за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків і професійних захворювань, а також щомісячну страхову виплату.

Приклад 13

Середня заробітна плата працівника за розрахунковий період становить 910 грн, страховий стаж – 5 років.

Розрахувати розмір допомоги у зв'язку з безробіттям та визначити терміни виплати у відсотковому відношенні призначеної допомоги.

Приклад 14

Обчислити розмір страхових внесків роботодавця на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування за березень 2009 року, якщо сума витрат на оплату праці працівників за місяць становить 1 400 грн.

Зазначити термін сплати страхових внесків.

Приклад 15

Визначити розмір страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування компанії «Аеросвіт» за травень 2009 р., якщо сума витрат на оплату праці осіб льотних екіпажів становить 1220 тис. грн, інших працівників – 1300 тис. грн.

Приклад 16

Визначити суми (нарахування та утримання) ЄСВ (підприємство 60 класу професійного ризику (ставка 39,48 %) та розрахувати відповідно суму ПДФО у таких працівників за січень 2014 року за такими даними: Петровій О. Н. (працює на посаді, що дає право на одержання пенсії відповідно до окремих законів України) нараховано суму заробітку 19 750 грн, Сиченку А. О. – 21 200 грн, Антоновій М. А. – 5 200 грн, Титарчуку П.В. (найманий працівник – інвалід) – 2400 грн, Власенко К. М. – 1 800 (працівник, який виконує роботу згідно з цивільно-правовими договорами).

Приклад 17

За умови страхування від нещасних випадків на виробництві здійснити розрахунок страхових платежів (заробітна плата 700 грн, клас ризику 7), страхових виплат при настанні страхового випадку, що призвели до інвалідності, і групи застрахованого робітника (стаж роботи 8 років). Розглянути умови добровільного страхування та рівень забезпечення при страховій сумі 4 000 грн та рівні виплат 80 % при настанні інвалідності I групи.

Приклад 18

Потерпілому 06.12.2011 встановлено МСЕК стійку втрату професійної працездатності – 30 %. Середня заробітна плата (дохід) перед встановленням страхового випадку становила – 2 500 грн. Розмір прожиткового мінімуму на сьогодні становить 1 004 грн.

1. Визначити, якою буде сума одноразової допомоги. Обґрунтувати відповідь.

2. Чи встановлено обмеження щодо розміру одноразової допомоги внаслідок нещасного випадку?

3. За рахунок яких коштів і ким (підприємства, ФСС ТВП, ФСС НВВ чи ін.) буде проводитись виплата одноразової допомоги?

Приклад 19

У зв'язку зі скороченням штату 18 листопада 2013 року з роботи звільнено трьох осіб: Швида, Богданюка, Бенюка, які мають страховий стаж 6, 8, 11 років відповідно. Середньоденна заробітна плата Швида становить 90 грн, Богданюка – 110 грн, Бенюка – 135 грн. Визначте розмір допомоги у зв'язку з безробіттям.

Приклад 20

Кременчуцький НПЗ, розташований в однойменному місті Полтавської області, здійснив викиди та скиди забруднюючих речовин, а саме:

– вуглецю окис – 0,21 т.;
– сірковуглець – 0,54 т.;
– вуглеводні – 3 т.;
– діоксид азоту – 0,06 т.;
– нафтопродукти – 0,5 т.

Визначити, яку величину екологічного податку повинно сплатити підприємство до Державного та місцевого фонду охорони НПС.

Приклад 21

Підприємство хімічної промисловості «Укрхімфарм», що розташовано у м. Сєвєродонецьк Луганської області, здійснило забруднення навколишнього природного середовища, а саме:

викиди забруднюючих речовин:	*скиди забруднюючих речовин:*
ацетон – 1 т	фосфати – 14 т
водень хлористий – 2,7 т	нітрити – 2 т
вуглецю окис – 3,5 т	сульфати – 47 т
озон – 0,9 т	
фенол – 0,6 т	
забруднюючі речовини II класу небезпеки – 0,4 т	

Визначити, яку величину екологічного податку повинно сплатити підприємство до Державного та місцевого фонду охорони НПС.

Приклад 22

Промислове підприємство «Перемога», яке знаходиться у м. Київ, здійснило розміщення відходів III та IV класу небезпеки у відведених місцях у межах населеного пункту – 3 і 5 т відповідно, а також розміщення відходів I та II класу небезпеки у відведених місцях на відстані від 3 км і більше від меж населеного пункту – 6 і 8 т відповідно.

Визначити, яку величину екологічного податку повинно сплатити підприємство до Державного та місцевого фонду охорони НПС.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

1. Абанин С. Л. Финансовая устойчивость и финансовая гибкость как важнейшие характеристики финансового состояния компании / С. Л. Абанин, Д. А. Рязанцев // Финансы. Деньги. Инвестиции. – 2011. – № 4. – С. 13–17.

2. Александрова М. М. Комплексний страховий захист підприємств, його форми та сучасні принципи / М. М. Александрова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1(59). – С. 29. – (Серія «Економічні науки»).

3. Андрущенко В. Л. Запорозька Січ як український феномен / В. Л. Андрущенко, В. М. Федосов. – К. : Заповіт, 1995. – 108 с.

4. Башинський І. А. Інформаційно-аналітична система державної податкової служби України: основні завдання, структура та концепція функціонування / І. А. Башинський // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. – 2010. – № 2 (3). – С. 132–138.

5. Бесчастний В. М. Громадські об’єднання в Україні / В. М. Бесчастний, В. М. Субботін, О. В. Філонов, О. С. Денісова. – К. : Знання, 2007. – 415 с.

6. Биховченко В. П. Безробіття в управлінні соціально-економічними процесами в Україні [Електронне видання] / В. П. Биховченко, І. Є. Козіцька, Т. М. Олексієнко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 11. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/11-2016/131.pdf

7. Биховченко В. П. Сучасний стан системи інвестування активів недержавних пенсійних фондів [Електронне видання] / В. П. Биховченко, Ю. В. Фоменко, О. П. Халімон // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/10-2016/155.pdf

8. Биховченко В. П. Фіскальна політика на шляху зменшення безробіття в Україні / В. П. Биховченко // Науковий вісник НУДПСУ (економіка, право). – 2014. – № 1(64). – С. 205–209.

9. Биховченко В. П. Бідність як соціально-економічне явище [Електронне видання] / В. П. Биховченко, А. С. Фатун, О. С. Жежеря // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/10-2016/139.pdf

10. Биховченко В. П. Нові тенденції соціальної політики України [Електронне видання] / В. П. Биховченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/issue-5-2015.

11. Биховченко В. П. Про соціальний захист населення / В. П. Биховченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 10, ч. 3. – С. 132–134.

12. Биховченко В. П. Соціальний захист населення в умовах реформування пенсійної системи [Електронне видання] / В. П. Биховченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 4. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/issue-4-2015.

13. Биховченко В. П. Стан медичного страхування в Україні та його пріоритетні напрями [Електронне видання] / В. П. Биховченко, О. В. Іванюк, Ю. В. Городника // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/10-2016/153.pdf

14. Биховченко В. П. Українські реалії та світовий досвід розвитку ринку медичного страхування [Електронне видання] / В. П. Биховченко, А. О. Гончар, І. Я. Федорович // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – Режим доступу : http://global-national.in.ua/archive/10-2016/152.pdf

15. Биховченко В. П. Неминучість зниження рівня життя населення в умовах сьогодення / В. П. Биховченко // Економічні науки ПВНЗ «Буковинський університет» : збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 11. – С. 132–137.

16. Буздуган Я. Правова характеристика благодійності, благодійництва та благодійної діяльності / Я. Буздуган // Віче. – Київ, 2011. – № 4. – С. 7–10.

17. Буріченко Л. А. Охорона праці в авіації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/16280414/bzhd/virobnichiy_travmatizm

18. Бюджетний кодекс України : чинне законодавство зі змін. та допов. станом на 02.03.2014 // Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1 Ст. 2. – (Бібліотека офіційних видань).

19. Бюджетні та позабюджетні фонди в Республіці Білорусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bukvar.su/finansovye-nauki/page,2,47161-Byudzhetnye-i-vnebyudzhetnye-fondy-v-Respublike-Belarus.html

20. Висоцька Л. О. Охорона праці на виробництві [Електронний ресурс] / Л. О. Висоцька. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/

21. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – 391 с.

22. Волгин Н. А. Социальное государство : учебник / Н. А. Волгин, Н. Н. Гриценко, Ф. И. Шарков. – М., 2003. – 274 с.

23. Воронкова О. М. Суспільно-політичні аспекти податкового менеджменту в Україні / О. М. Воронкова, О.Д. Гордей // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України : Електронне фахове видання. – 2014. – № 2.

24. Воронкова О. М. Соціально-економічні аспекти податкового регулювання [підр. 4.5] / О. М. Воронкова // Державне фінансове забезпечення соціальної сфери : колективна монографія / за ред. Т. М. Кір’ян, Ю. В. Пасічника. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2012. – 398, [211–227] с.

25. Воронкова О. М. Бюджетно-податкове планування на регіональному рівні: ресурсний аспект / О. М. Воронкова // Науковий збірник Міжнародного гуманітарного університету. – Одеса, 2015. – Випуск 14. – С. 242–246. – (Серія : «Економіка і менеджмент»).

26. Воронкова О. М. Новітні тенденції формування доходів місцевих бюджетів в аспекті децентралізації / О. М. Воронкова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України : Електронне фахове видання. – 2014. – № 2.

27. Гаєк Ф. А. Конституція свободи / Ф. А. Гаєк. – Л. : Літопис, 2002. – 555 с.

28. Гордей О. Д. Вплив економічного розвитку на фінансове забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Інноваційна економіка. – Тернопіль, 2012. – № 7 (33). – С. 51–57.

29. Гордей О. Д. Соціально-економічні чинники зниження рівня життя населення у кризовий період розвитку України / О. Д. Гордей // Економічний вісник університету; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди». – 2015. – Вип. 25/1. – С. 99–105.

30. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення рівня життя населення у післякризовий період / О. Д. Гордей // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 138. – С. 21–23.

31. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення рівня життя населення : монографія / О. Д. Гордей; Національний університет ДПС України. – Ірпінь : Видавництво НУДПСУ, 2012. – 366 с.

32. Гордей О. Д. Значення диференціації доходів громадян в системі фінансового забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2011. – Вип. 7 (122). – С. 175–180.

33. Гордей О. Д. Підвищення рівня життя населення в Україні за рахунок реалізації програм економічного і соціального розвитку / О. Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2012. – Вип. 1 (128). – С. 182–185.

34. Гордей О. Д. Принципи та закономірності системи фінансового забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Економічний вісник університету; Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». – 2012. – Випуск 18/2. – С. 285–288.

35. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення рівня життя населення в умовах європейської інтеграції / О. Д. Гордей // Економічний вісник Донбасу. – 2012. – № 1 (27). – С. 90–95.

36. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення рівня життя населення у післякризовий період / О. Д. Гордей // Вісник Київського

національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Випуск 138. – С. 21–23.

37. Гордей О. Д. Вплив економічного розвитку на фінансове забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – Тернопіль, 2012. – № 7 (33). – С. 51–57.

38. Гордей О. Д. Вплив соціального розвитку держави на рівень життя населення / О. Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2010. – Вип. 1 (104). – С. 147–151.

39. Гордей О. Д. Державне фінансове регулювання рівня життя населення / О. Д. Гордей // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 4 (51). – С. 55–62.

40. Гордей О. Д. Залежність рівня життя населення від мінімальних соціальних стандартів / О. Д. Гордей // Економічний вісник університету. – Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». – 2011. – Випуск 16/1. – С. 359–363.

41. Гордей О. Д. Концептуальні основи фінансування рівня життя населення / О. Д. Гордей // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – Випуск 112. – С. 16–19.

42. Гордей О. Д. Методологічні основи побудови системи фінансового забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 2(16). – С. 209–214.

43. Гордей О. Д. Основні аспекти системного підходу в процесі фінансування соціальної сфери / О. Д. Гордей // Економічний вісник університету; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди». – 2014. – Вип. 22/1. – С. 213–218.

44. Гордей О. Д. Особливості функціонування системи фінансового забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2011. – Вип. 2 (117). – С. 181–186.

45. Гордей О. Д. Роль фінансових ресурсів міжнародних організацій у забезпеченні рівня життя населення / О. Д. Гордей // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 1 (52).

46. Гордей О. Д. Система чинників і фінансові показники вимірювання рівня життя населення / О. Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2009. – Вип. 9 (100). – С. 140–143.

47. Гордей О. Д. Соціальна складова системи фінансового забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – Випуск 116. – С. 9–12.

48. Гордей О. Д. Соціальний аспект бюджетної політики / О. Д. Гордей // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6 (108). – С. 194–199; Гордей О. Д. Формування ринкових відносин в Україні / О. Д. Гордей // Збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2010. – Вип. 7(110). – С. 74–78.

49. Гордей О. Д. Удосконалення податкової політики в Україні: соціальний аспект / О.Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2014. – Вип. 3 (154). – С. 177–181.

50. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення рівня життя населення : монографія / О. Д. Гордей; НУДПСУ. – Ірпінь : Вид-во НУДПСУ, 2012. – 365 с.

51. Гордей О. Д. Фінансове забезпечення рівня життя населення : монографія / О. Д. Гордей; Національний університет ДПС України. – Ірпінь : Видавництво НУДПСУ, 2012. – 366 с.

52. Гордей О. Д. Характерні риси системи фінансового забезпечення рівня життя населення / О. Д. Гордей // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2010. – Вип. ІІІ (39). – С. 234–240.

53. Гордей О. Д. Теоретичні підходи та сучасні методики оцінки рівня життя населення / О. Д. Гордей // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / наук. ред. І. Г. Манцуров. – К., 2009. – Вип. 9 (100). – С. 140–143.

54. Державне казначейство України. Історія і сучасність : навч.-метод. посіб. / уклад. В. Л. Ключка. – Донецьк : Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2010. – 22 с.

55. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf

56. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 848 с.

57. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://slovopedia.org.ua/38/53412/385334.html

58. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. / Г. Т. Завіновська. – К. : КНЕУ, 2003. – 432 с.

59. Загальна декларація прав людини. – К. : Право, 1995. – 12 с.

60. Значення позабюджетних спеціальних фондів у фінансовій системі розвинених зарубіжних країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://helpstudenty.at.ua/publ/katalog_dlja_studenta/finansy/znachennja_pozabjudzhetnikh_specialnikh_fondiv_u_ finansovij_ sistemi_rozvinutikh_zarubizhnikh_krajin/26-1-0-646

61. Коваль О. П. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Аналіт. доп. / О. П. Коваль. – К. : НІСД, 2014. – 38 с.

62. Конституции государств Европы : в 3 т. / под общ. ред. и со вступ. ст. дир. инст. зак-ва и сравнит. правовед. при Правительстве Российской Федерации Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 2001. – Т. 1. – 394 с.; Т. 2. – 658 с.; Т. 3. – 371 с.

63. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

64. Корнієнко Т. Н. Податковий кодекс і стратегія розвитку економіки України / Т. Н. Корнієнко // Вісник Дніпропетровської

державної фінансової академії. Економічні науки. – 2010. – № 2(24). – С. 145–149.

65. Коротєєва Ю. В. Державні цільові фонди: досвід зарубіжних країн [Електронний ресурс] / Ю. В. Коротєєва. – Режим доступу : http://intkonf.org/koroteeva-yu-v-k-e-n-gladkova-o-v-derzhavni-tsilovi-fondi-dosvid-zarubizhnih-krayin/

66. Кропельницька С. О. Соціальне страхування: навч. посіб. / С. О. Кропельницька, Т. В. Солоджук. – вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 336 с.

67. Кудрин А. Последствия кризиса и перспективы социально-экономического развития России / А. Кудрин // Вопросы экономики. – 2011. – № 3. – С. 4–19.

68. Кузьменко С. Г. Аналіз сучасних форм соціального захисту населення [Електронний ресурс] / С. Г. Кузьменко // Університетські наукові записки. – 2012. – № 3. – С. 419–426. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2012_3_64.pdf

69. Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі / М. І. Мальований // Інноваційна економіка. – 2011. – № 22. – С. 253–258.

70. Мальований М. І. Стан та тенденції бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / М. І. Мальований // Економічний часопис – XXI. – 2013. – № 5–6(2). – С. 27–30. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2013_5-6(2)__9.pdf

71. Мандибура В. Соціальна політика держави та її структурні складові / В. Мандибура // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 7.

72. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?nreg=995_042&fpage=1&text.

73. Моніторинг прогресу реформ. Звіт за 2015 рік. Розділ «Податкова реформа» / Національна рада реформ, Проектний офіс. – с. 49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://reforms.in.ua/ua/reformy/zvity
http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/broshura_a4_ukr.pdf

74. Новицкая Е. В. Направления совершенствования работы фонда охраны окружающей среды Украины в контексте среднесрочного управления государственными природоохранными расходами / Е. В. Новицкая // Проблемы безопасности XXI века и пути их решения : сб. трудов Междунар. научн. чт. «Белые ночи – 2012», 5–8 июня 2012 г. Киев. – К., 2012. – С. 383–395.

75. Новицька О. В. Актуальні питання державного регулювання фінансової системи природоохоронної діяльності / О. В. Новицька // Розвиток наукових досліджень 2006 : Міжн. наук.-практ. конф., 27–29 листопада 2006 року. – Полтава, 2006. – С. 89–93.

76. Новицька О. В. Бюджетування природоохоронної діяльності у контексті її фінансового управління / О. В. Новицька // Схід. – 2008. – № 5. – С. 58–60.

77. Новицька О. В. Вдосконалення методичних підходів до оцінки ефективності використання коштів від екологічного податку / О. В. Новицька, Н. В. Новицька // Економічні та екологічні механізми розвитку України та її регіонів : зб. наук. праць Донецького державного університету управління. – Донецьк, 2012. – Т. XIII, вип. 247. – С. 172–178.

78. Новицька О. В. Джерела формування фінансових ресурсів природоохоронної діяльності / О. В. Новицька, С. В. Онишко // Науковий вісник : зб. наук. праць. – 2004. – № 3 – С. 42–56.

79. Новицька О. В. Питання здійснення податкової політики в системі поводження з відходами / О. В. Новицька // Співробітництво для вирішення проблеми відходів : матер. IV Міжн. конф., 31 січня – 1 лютого 2007 року. – Х., 2007. – С. 38–39.

80. Новицька О. В. Трирівневий підхід до формування спеціалізованих екологічних фондів / О. В. Новицька // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : матер. XVI Міжн. наук.-практ. конф., 24–25 травня 2011 року / відп. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Волин. мистецька агенція «Терен», 2011. – С. 223–224.

81. Новицька О. В. Фінансовий механізм у сфері природокористування / О. В. Новицька // Науковий вісник : зб. наук. праць. – 2009. – № 3 (46). – С. 68–73.

82. Новицька О. В. Фінансово-економічний механізм бюджетування системи охорони навколишнього природного середовища / О. В. Новицька // Фінансова політика в контексті глобальних перетворень суспільного розвитку : Міжн. наук.-практ. конф., 23 березня 2011 року. – Ірпінь, 2011. – С. 183–184.

83. Новицька О. В. Фінансово-організаційні механізми управління природоохоронною діяльністю в Україні : монографія / В. А. Студинський, О. В. Новицька. – Малин : ПП «НДНЦ «ПринцепС», 2007. – 128 с.

84. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України : від 14.01.1998 № 16/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

85. Пацай Б. Д. Зубожіння населення України: виклики та загрози для національної економіки / Б. Д. Пацай // Економічний вісник університету; Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». – 2016. – Випуск 29/1. – С. 215–222.

86. Пацай Б. Д. Новітні підходи до реалізації державних цільових соціальних програм в Україні / Б. Д. Пацай // Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 25 березня 2016 р. / Національний університет ДПС України, Навчально-науковий інститут фінансів, банківської справи. – Ірпінь, 2016.

87. Пенсія по інвалідності в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : Лист Міністерства юстиції України : від 09.04.2013.

88. Питання Фонду соціального захисту інвалідів : Постанова Кабінету Міністрів України : від 11.07.2002 № 954.

89. Податковий кодекс України : від 08.04.2011 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13, № 13–14, № 15–16, № 17. – С. 556. – Ст. 112.

90. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник [Електронний ресурс] / А. М. Поддєрьогін. – Режим доступу : http://studentbooks.com.ua/content/view/513/54/1/2/

91. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України : монографія / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 10–13.

92. Положення про виконавчу дирекцію Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України [Електронний ресурс] : Постанова Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань : від 20.04.2001 № 15 / Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу : http://www.social.org.ua.

93. Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2016 рік : Постанова Кабінету Міністрів України : від 10.03.2016 № 190 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/190-2016-%D0%BF

94. Приоритеты бюджетной политики. Расширенное заседание коллегии Минфина России // Финансы. – 2012. – № 5. – С. 3–16.

95. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України : від 05.07.2012 № 5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

96. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України : від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14

97. Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік : Закон України : від 20.05.2010 № 2278-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

98. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

99. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

100. Про загальнообов’язкове страхування на випадок безробіття : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

101. Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

102. Про зайнятість населення : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

103. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування : Закон України : від 8 липня 2010 р. № 2464-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

104. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України : від 01.12.1998 № 284-XIV [Електронний ресурс]. – Ст. 35. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17.

105. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України : від 9 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

106. Про пенсійне забезпечення : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

107. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України : від 23.02.2012 № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/

108. Про соціальні послуги : Закон України : від 19.06.2003 № 966-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15.

109. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України : від 22.10.1993 № 3551-XII.

110. Протидія глобальній зміні клімату у контексті Кіотських домовленостей: український вимір. Аналітична доповідь. – К. : НІСД, Нацекоінвестагентство України, Фонд цільових екологічних інвестицій, 2010. – 28 с.

111. Середньозважені курси на готівковому валютному ринку України / Національний банк України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=7693080

112. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності за місяць у 2016 році (в розрахунку на одного штатного працівника, грн) / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/Zarp_ek_m/zpm2016_u.htm

113. Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України) [Електронний ресурс] / О. В. Сімкіна // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. – Вип. 4 (31). – 468 с. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tpdu/2010_4/doc/3/22.pdf.

114. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.

115. Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/

116. Социальная политика буржуазного государства / отв. ред. д.э.н. С. Н. Надель. – М. : Наука, 1987. – 208 с.

117. Спеціальні урядові фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://allfinance.org.ua/FINansi/Spetsiiiial’niiii%20Urjadoviiii%20Fondi.htm

118. Спеціальні фонди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://b-ko.com/book_297_glava_8_1.3.4._%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%-D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D1%84.html

119. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2011. – 391 с.

120. Структура державних фінансів і взаємозв’язок фінансових відносин різних рівнів державного управління економікою [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://teknolap.ru/finansovyj-menedzhment-finansovaya-matematika/struktura-derzhavnix-finansiv-i-vzayemozv-yazok.html

121. Суханова А. В. Соціальний ризик втрати здоров'я як елемент системи страхового захисту здоров'я [Текст] / А. В. Суханова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету : у трьох частинах. – Випуск 35 / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2013. – Частина ІІ. – С. 147–153. – (Серія : Економічні науки).

122. Суханова А. В. Теоретичні підходи до сутності поняття «страховий захист здоров'я» [Текст] / А. В. Суханова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 8, ч. 6. – С. 188–192. – (Серія : Економічні науки).

123. Туленков М. В. Політика соціального захисту : монографія / М. В. Туленков, Ю. Ж. Шайгородський. – К. : Центр соціальних комунікацій, 2011. – 184 с.

124. Усков И. В. Сущность и методология оценки финансовой устойчивости местных бюджетов в Украине / И. В. Усков // Економіка та держава. – 2011. – № 5. – С. 29–32.

125. Филипп Ле Уэру. Реформы и устойчивость: европейские уроки для Украины / Филипп Ле Уэру // Фондовый рынок. – 2012. – № 10. – С. 2–3.

126. Charte du Conseil National de la Resistance, 15 mars 1944 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www. port.ac.uk/special/france1815to2003/chapter8/documents/filetodownload,18136, en.pdf.

127. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the State of Play of Implementation of the Priority Actions under the European Agenda on Migration. COM (2016) 85 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/europeanagenda-migration/proposal-implementationpackage/docs/managing_the_refugee_crisis_state_of_play_20160210_en.pdf

128. Consolidated Version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union (Article 122,

126; Protocol № 12. On the Excessive Deficit Procedure, Article 1). “Journal of the European Union”, Vol. 53, 30 March, 2010. – P. 98–279.

129. Crepeau F., Purkey A. Facilitating Mobility and Fostering Diversity: Getting EU Migration Governance to Respect the Human Rights of Migrants. – CEPS paper No. 92/ May 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ceps.eu/publications/facilitating-mobility-and-fostering-diversity-getting-eu-migration-governancerespect

130. Environmental Performance Reviews. Ukraine. Second Review. ECE/CEP/133, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/epr/epr_studies/Ukraine%20II.pdf. – Screen Name.

131. Fiscal consolidation. “The Economist” 26 May, 2012. – P. 81.

132. Managing the Refugee Crisis/ European Council, 17–18 March 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/migration-state-play-17-march-final-presentation_en.pdf

133. Morozowski T. The European Commission’s response to the migrant crisis [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pl.boell.org/en/2016/03/03/european-commissions-response-migrant-crisis

134. Novytska O. V. The Way of Improving of Methods Evaluating Effectiveness of Public Environmental Expenditures / O. V. Novytska / Collection of Scientific Papers : Information Technologies, Management and Society. – Riga, Latvia, 2014. – P. 98–103.

135. ORGs for Scalable, Robust, Privacy-Friendly Client Cloud Computing // September/October 2008 (vol. 12 no. 5). – Pp. 96–99 / Carl Hewitt, Massachusetts Institute of Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://doi.ieeecomputersociety.org/10.1109/MIC.2008.107 Tax reforms in EU Member States 2011. “European economy”. – 2011. – № 5. – P. 77.

136. Relocation and Resettlement – Stay of Play [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/backgroundinformation/docs/20160412/factsheet_relocation_resettlement_en.pdf

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ

1. Вісник Національного університету ДПС України.
2. Фінанси України.
3. Вісник податкової служби України.
4. Банківська справа.
5. Деньги и кредит.
6. Финансы.
7. Економіка України.
8. Економіка, фінанси, право.
9. Газета «Бізнес».
10. Украина и мир сегодня.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

www.ibser.org.ua
www.niss.gov.ua
www.sta.gov.ua
www.ukrstat.gov.ua
www.nbuv.gov.ua
www.zakon.rada.gov.ua
www.me.gov.ua
www.unia.com.ua
www.rada.kiev.ua
www.e–xecutive.ru
www.minfin.gov.ua
www.finservice.com.ua
www.ier.kiev.ua

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДЦФ – державні цільові фонди;

ЗДСС – загальнообов’язкове державне соціальне страхування;

ЗОДПС – загальнообов’язкове державне пенсійне страхування;

ЗОДСМС – загальнообов’язкове державне соціальне медичне страхування;

КУА – компанія з управління активами;

МСЕК – медико-соціальна експертна комісія;

Нацкомфінпослуг – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

НМДГ – неоподатковуваний мінімум доходів громадян;

НПЗ – недержавне пенсійне страхування;

НПФ – недержавний пенсійний фонд;

ОМС – обов’язкове медичне страхування;

ПФУ – Пенсійний фонд України;

СМО – страхові медичні організації;

УТОГ – Всеукраїнська громадська організація, яка об’єднує громадян з порушеннями слуху і мови;

УТОС – Всеукраїнська добровільна громадська організація інвалідів по зору, яка діє на території України відповідно до чинного законодавства;

ФССВБ – Фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;

ФССНВВ – Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

ФССТВП – Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Асигнування *103, 269*

Державні цільові фонди *7, 11, 12, 15, 276*

Екологічний податок *123, 125*

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування 17, *37, 39, 41, 77*

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування *35, 106, 281*

Місцеві бюджети *99, 121, 135, 289*

Недержавний пенсійний фонд *71, 272, 286, 293*

Охорона навколишнього природного середовища *118, 121, 124, 128*

Пенсійний фонд України *15, 45, 53, 56, 300*

Позабюджетні спеціальні фонди *133, 283*

Позабюджетні фонди *145, 150, 153, 158, 160, 179*

Позабюджетні цільові фонди *13, 133*

Система загальнообов'язкового державного соціального страхування *82, 84*

Система соціального страхування *23, 30*

Соціальна допомога *98, 165*

Соціальна політика *98*

Соціальне страхування *17, 23, 29*

Соціальний захист *14, 17, 22, 32, 37, 310*

Соціальні гарантії *33, 276*

Соціальні послуги *34, 43*

Соціальні програми *37*

Соціальні фонди *171, 184, 310*

Соціальні явища і процеси *109*

Спеціальні позабюджетні фонди *167*

Спеціальні фонди *184*

Страховий стаж *59, 64, 67, 70*

Сфера соціальної політики *108*

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування *95*

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття *90, 277*

Фонд соціального страхування України *106, 107*

Фонди фінансових ресурсів *10, 44*

Цільові бюджетні фонди *14*

Цільові позабюджетні фонди *30*

Цільові фонди органів місцевого самоврядування *141*

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Акт про нещасний випадок на виробництві – офіційний документ, у якому фіксується нещасний випадок.

Джерело: Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/

Акт про нещасний випадок – документ, що складається адміністрацією і комітетом професійної спілки підприємства чи установи, якщо з їхнім працівником стався нещасний випадок, пов'язаний з виконанням службових обов'язків. У випадках із пасажиром відповідний документ складається на транспорті. У разі якщо потерпілий застрахований від нещасних випадків, акт надсилається до страхової організації з метою оформлення страхових виплат.

Джерело: Словопедія. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://slovopedia.org.ua/38/53392/377362.html

Асигнування (від латин. assigno – призначаю) – цільові кошти, що виділені державними установами чи організаціями недержавної форми власності на реалізацію певних виробничо-підприємницьких проектів або спеціальних програм.

Джерело: Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/

Атестація робочих місць – діяльність, що полягає у регулюванні відносин між керівником і працівником у частині реалізації прав на здоров'я і безпечні умови праці, пільгове пенсійне забезпечення, пільг і компенсацій за роботу в несприятливих умовах.

Джерело: Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: [підручник] / Крушельницька Я. В. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.

Б

Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України: від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067–17

Безробіття – це складне соціально-економічне явище, при якому частина економічно активного населення не має роботи й заробітку.

Джерело: Цивільний кодекс України // CD НАУ. – 2010. – Випуск 3.

Безробітний – особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України: від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067–17

Бенефіціар – набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом.

Джерело: Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України: від 5 липня 2012 року № 5073-VI. – Київ, 2012. – Ст. 1.

Бенефіціар – юридична особа, яка отримує кошти міжнародних фінансових організацій у рамках інвестиційного проекту.

Джерело: Про затвердження Порядку відображення в обліку операцій в іноземній валюті: Наказ (Порядок, п. 1.2) від 24.07.2001 № 126 (Введено згідно з Наказом Державного казначейства від 27.05.2005 № 96 / Державне казначейство України).

Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної

Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Бюджетна класифікація – єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

В

Вакансія – вільна посада (робоче місце), на яку може бути працевлаштована особа.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України: від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067–17

Ваучер – документ встановленого зразка, що дає особі, відповідно до цього Закону, право на перепідготовку, підготовку на здобуття наступного освітньо-кваліфікаційного рівня, спеціалізацію, підвищення кваліфікації у навчальних закладах чи у роботодавця.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Відкритий пенсійний фонд – недержавний пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 рік // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Відрахування в цільові державні фонди – суми коштів, які сплачують підприємства до державних цільових фондів, які суттєво впливають на їх фінансово-господарську діяльність.

Джерело: Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: [навчальний посібник] / Поддєрьогін А.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studentbooks.com.ua/content/view/513/54/1/2/

Вільно обрана зайнятість – реалізація права громадянина вільно обирати вид діяльності, не заборонений законом (зокрема такий, що не пов'язаний з виконанням оплачуваної роботи), а також професію та місце роботи відповідно до своїх здібностей і потреб.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України, чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Випереджальне професійне навчання – це професійне навчання безробітних на основі аналізу та прогнозування тенденцій

економічного розвитку регіону, структури і динаміки робочих місць, професійно-кваліфікаційного складу працівників.

Джерело: Чепінога В. Г. Основи економічної теорії: [навч. посіб.] / Чепінога В. Г. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.

Виробнича травма – травма, що сталася внаслідок дії виробничих чинників.

Джерело: Буріченко Л. А. Охорона праці в авіації [Електронний ресурс] / Буріченко Л. А. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16280414/bzhd/virobnichiy_travmatizm

Виробничий травматизм – явище, яке характеризується сукупністю виробничих травм і нещасних випадків на виробництві.

Джерело: Буріченко Л. А. Охорона праці в авіації [Електронний ресурс] / Буріченко Л. А. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16280414/bzhd/virobnichiy_travmatizm

Витрати страховика – сукупність усіх витрат страховика з надання послуг як безпосередніх, спрямованих на здійснення виплат з відшкодування збитків або страхових сум та на ведення страхової справи, так і опосередкованих, тобто витрат, пов’язаних із забезпеченням фінансової стійкості страхової компанії. Формують собівартість страхових послуг.

Джерело: Вовчак О. Д. Страхова справа: [підручник] / Вовчак О. Д. – К.: Знання, 2011. – 391с.

Вкладник недержавного пенсійного фонду – особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування грошових коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту та закону.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Власні доходи Пенсійного фонду України – це надходження до Пенсійного фонду в формі обов’язкових та добровільних внесків підприємств, установ та громадян, доходи від фінансових санкцій та комерційної діяльності фонду.

Джерело: Кудряшов В.П. Фінанси: [навчальний посібник] / Кудряшов В. П. – Херсон: К–88. Олді плюс, 2002. – 352 с.

Власні надходження бюджетних установ – кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Г

Гарантія (guarantee) – спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого банк-гарант приймає на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром (оформлене в письмовій формі або у формі повідомлення) сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги та дотримання усіх вимог, передбачених умовами гарантії.

Джерело: Цивільний кодекс України: Закон України: від 16.01.2003 № 435-IV.

Гарантійне зобов'язання – зобов'язання гаранта повністю або частково виконати боргові зобов'язання суб'єкта господарювання – резидента України перед кредитором у разі невиконання таким суб'єктом його зобов'язань за кредитом (позикою), залученим під державну чи місцеву гарантію.

Джерело: Бюджетний кодекс України : чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 02.03.2014 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 2. – (Бібліотека офіційних видань).

Гарантії соціальні – матеріальні і юридичні запоруки, які забезпечують реалізацію соціально-економічних і соціально-політичних прав членів суспільства. До основних г. с. відносять право на працю, право на відпочинок, право на житло, право на освіту й меддопомогу тощо.

Джерело:
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97_%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96.

Грошові фонди – частина грошових коштів, які мають цільове спрямування.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб./ за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Д

Державне регулювання зайнятості – формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України: від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067 – 17

Державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Державні грошові фонди – це кошти, що перебувають у розпорядженні держави як суб'єкта публічної влади.

Джерело: Зюнькін А. Г. Фінансове право: опорний конспект лекцій / Зюнькін А. Г. – К.: МАУП, 1999. – 112 с.

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Джерело: Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України: від 05.10.2000 № 2017-III

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017–14

Державні соціальні гарантії – встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму.

Джерело: Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України: від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017–14

Державний інноваційний фонд – позабюджетний фонд цільового призначення, кошти якого використовуються для фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, заходів щодо освоєння нових видів виробництва продукції (робіт, послуг) і нових технологій. Формується за рахунок відрахувань підприємств, об’єднань та організацій у розмірі 1 % від фактичного обсягу реалізації продукції, робіт чи послуг (за винятком ПДВ та акцизного збору) з віднесенням суми відрахувань на собівартість продукції.

Джерело: Напрями інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів, затверджені Постановою КМУ від 17.08.2002 № 1211 // CD НА. – 2010. – Випуск 3.

Державні цільові фонди – фонди фінансових ресурсів, створені державою з метою задоволення соціальних та економічних потреб населення, для витрат на розширене виробництво, розвиток науково-технічного потенціалу держави тощо.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Державні цільові фонди – це форма перерозподілу і використання фінансових ресурсів, що залучаються державою для фінансування деяких суспільних потреб.

Джерело: Василик О. Д. Теорія фінансів: [підручник] / Василик О. Д. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.

Державні цільові фонди – це сукупність фінансових ресурсів, які створюються і використовуються з метою фінансування програм, що виконуються державними органами управління.

Джерело: Кудряшов В. П. Курс фінансів: [навч. посіб.] / Кудряшов В. П. – К.: Знання, 2008. – 431 с.

Державні цільові фонди – фонди, які створені відповідно до законодавства України і формуються за рахунок визначених ним внесків юридичних осіб незалежно від форм власності та внесків фізичних осіб.

Джерело: Нагребельний В. П. Фінансове право України / Нагребельний В. П. / Українська електронна бібліотека. – Режим доступу: http://libr.org.ua/books/102.html.

Державне запозичення – операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Державне регулювання зайнятості – формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Державний фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття створений для управління страхуванням на випадок безробіття, акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України: від 02.03.2000 № 1533-III.

Державний фонд соціального захисту інвалідів – урядовий орган державного управління у складі Міністерства праці та соціальної політики.

Джерело: Питання Фонду соціального захисту інвалідів: Постанова Кабінету Міністрів України: від 11.07.2002 № 954.

Державний фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України: від 23.09.1999 № 1105-XII.

Державний фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, проводить акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг, і забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України: від 18.01.2001 № 2240-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Державний фонд фундаментальних досліджень – державний фонд, який створюється для підтримки фундаментальних наукових досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук, що провадяться науковими установами, вищими навчальними закладами, вченими.

Джерело: Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України: від 01.12.1998 № 284–XIV [Електронний ресурс]. – Ст. 35. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073–17.

Децентралізовані грошові фонди – це кошти, що перебувають у розпорядженні окремих суб'єктів господарської діяльності і створюються за рахунок їх власних прибутків.

Джерело: Орлюк О. П. Фінансове право: [навч. посіб.] / Орлюк О. П. – К.: Юрінком Інтер, 2003.

Діяльність з недержавного пенсійного забезпечення – сукупність організаційних, юридичних та інших передбачених законодавством дій, спрямованих на здійснення недержавного пенсійного забезпечення фізичних осіб.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Діяльність з управління активами – професійна діяльність, визначена законодавством про цінні папери та фондовий ринок.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Довічна пенсія (довічний ануїтет) – пенсійні виплати, які здійснюються страховою організацією на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи періодично після досягнення нею пенсійного віку відповідно до законодавства про страхування.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Допомога соціальна – це грошова допомога або допомога в натуральній формі, що здебільшого фінансується з бюджету та добровільних пожертвувань і сплачується людям, які перебувають у нужді, як на основі перевірки їхнього доходу та засобів існування, так і за певними критеріями без перевірки доходу.

Джерело: Мандибура В. Соціальна політика держави та її структурні складові / В. Мандибура // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 7.

Дотація – це безвідплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчого, яка не має цільового характеру та надається у випадку перевищення видатків над доходами.

Джерело: Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572.

Дотація – державна виплата, яка надається у безповоротному порядку тій або іншій підприємницькій структурі, що зазнала економічної скрути за об'єктивних причин; найчастіше використовується для збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів та покриття касових збитків окремих державних підприємств.

Джерело: Іванілов О. С. Економіка підприємства / Іванілов О. С. – К., 2009. – С. 728.

Дотація – допомога, що надається підприємствам, установам та організаціям на покриття збитків, зумовлених незалежними від них причинами.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008.– 567 с.

Дотація вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

З

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що охоплює матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Джерело: Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України: від 14.01.1998 № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121.

Зайнятість – діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, що не суперечить законодавству і, як правило, приносить заробіток (трудовий дохід).

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України: від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067–17

Залишок бюджетних коштів – обсяг коштів відповідного бюджету, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів цього бюджету на кінець звітного періоду.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Зареєстрований безробітний – особа працездатного віку, яка зареєстрована в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції як безробітна і готова та здатна приступити до роботи.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1 ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Заробітна плата – об'єктивно необхідний для відтворення робочої сили та ефективного функціонування виробництва обсяг вираженої в грошовій формі основної частини життєвих засобів, що відповідає досягнутому рівневі розвитку продуктивних сил і зростає пропорційно підвищенню ефективності праці трудящих.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Засновник (засновники) недержавного пенсійного фонду – юридична особа або фізичні особи (для професійного пенсійного фонду), які створили пенсійний фонд чи приєдналися до нього після створення та набули прав і обов'язків, визначених цим Законом для засновників пенсійного фонду.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Застрахована особа – найманий працівник, а у випадках, передбачених цим Законом, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

та витратами, зумовленими похованням: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Зберігач пенсійного фонду – Національний банк України або банк, який на підставі відповідної ліцензії провадить діяльність із зберігання активів пенсійних фондів.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Е

Економічні позабюджетні фонди – це сукупність грошових фондів, які знаходяться у розпорядженні центральних і місцевих органів влади і призначені для підйому і розвитку виробництва, подолання кризових ситуацій, нестійкості і тимчасової стагнації [19].

Джерело: Юридичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/

Економічні цільові фонди – це сукупність фондів грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні центральних та місцевих органів влади. Фонди мають цільове призначення, яке втілюється як у чітко визначених джерелах їх утворення, так і в напрямах можливого використання коштів [15].

Джерело: Кириленко О. П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика) [Електронний ресурс] / Кириленко О. П. – Режим доступу: http://studentbooks.com.ua/content/view/7/54/1/20/

І

Інвестиційна програма (проект) – комплекс заходів, визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів чи шляхом надання державних та/або місцевих гарантій.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Інвестиційні цільові фонди – державні цільові фонди, які формуються з метою вирішення стратегічних завдань розвитку держави.

Джерело: Романенко О. Р. Фінанси: навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник. – Режим доступу: http://studentbooks.com.ua/content/view/338/54/1/2/

Індивідуальне страхування – різновид особистого страхування, коли договір страхування укладається з конкретною фізичною особою.

Джерело: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://opovidannya.kiev.ua/index.php/2011–08–10–17–44–06/4–2011–08–09–21–55–12/28–2011–08–19–18–44–45

Індивідуальний пенсійний рахунок – персоніфікований рахунок учасника пенсійного фонду, який ведеться у системі персоніфікованого обліку у визначеному цим Законом порядку з метою обліку накопичених на користь учасника пенсійних коштів.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Індивідуальний пенсійний рахунок (англ. individual social security) – форма зберігання й використання індивідуальних пенсійних коштів у вигляді спеціальної програми з вигодою для власника рахунку, що забезпечується системою податків. Зберігання коштів на цьому рахунку дає змогу використати їх як інвестиції через таких посередників, як взаємні фонди, страхові компанії, банки або вкладати їх безпосередньо в акції та інші цінні папери через біржових маклерів.

Джерело: Економічний словник [Текст] : наукове видання / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.

К

Казна – це багатство держави, до якого належали, крім детально перерахованих доходів, золото, коштовне каміння і метали, а також усі види сільськогосподарської продукції.

Джерело: Державне казначейство України. Історія і сучасність: навч. метод. посіб. / [уклад. В. Л. Ключка]. – Донецьк: Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2010. – 22 с.

Казначейські зобов'язання – боргові цінні папери, що емітуються державою в особі її уповноважених органів, розміщуються виключно на добровільних засадах серед фізичних та юридичних осіб і засвідчують внесення їх власником грошових коштів до бюджету та дають право на отримання фінансового доходу або інші майнові права відповідно до умов їх випуску.

Джерело: Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: [навч. посіб.] / Пасічник Ю. В. – К.: Знання, 2008. – 670 с.

Компанія з управління активами – юридична особа, яка провадить професійну діяльність з управління активами на підставі відповідної ліцензії на провадження такої діяльності.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Компаундинг – операція розрахунку майбутньої цінності грошових сум, отримання або виплата яких належить до більш ранніх періодів з врахуванням вартості капіталу.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Компаундинг – це процес переходу від нинішньої (поточної) вартості капіталу до його майбутньої вартості.

Джерело: Мікроекономіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nebook.net/book_mkroekonomka_566_page_77 – назва з екрану.

Конкурентоспроможність працівника – сукупність якостей особи, що характеризують її здатність працювати, рівень володіння знаннями, уміннями та навичками.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України: від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067–17

Кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Джерело: Про кооперацію: Закон України: від 22.03.2013 № 5495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 50. – Ст. 698.

Кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності та обслуговування переважно членів кооперативу.

Джерело: Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: [навч. посібник] / Терещенко О. О. – К.: КНЕУ, 2007. – 554 с.

Корпоративний пенсійний фонд – недержавний пенсійний фонд, засновником якого є юридична особа – роботодавець або декілька юридичних осіб – роботодавців та до якого можуть приєднуватися роботодавці – платники. Учасниками цього фонду можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями – засновниками та роботодавцями – платниками цього фонду.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-е, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Кошторис – основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Кредитування бюджету – операції з надання коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів з бюджету), та операції з повернення таких коштів до бюджету (повернення кредитів до бюджету). Для цілей цього Кодексу до кредитів з бюджету також належать бюджетні позички та фінансова допомога з бюджету на поворотній основі.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

М

Матеріальна допомога – належить до виплат невиробничого характеру і не пов'язана з результатами діяльності організації. Вона може бути надана як своїм працюючим і колишнім співробітникам, так і стороннім особам за різними підставами. Причинами виплати матеріальної допомоги можуть бути: чергова відпустка, свята, оздоровлення, відшкодування шкоди, заподіяної надзвичайною ситуацією, смерть члена сім'ї співробітника та ін.

Джерело: Матеріальна допомога: Бухгалтерський і податковий облік [Електронний ресурс] / О. Антошин, Н. Тіткова ІА «Клерк.Ру». Відділ новин. – Режим доступу: http://alls.in.ua/59970-materialna-dopomoga-buhgalterskijj-i-podatkovijj-oblik.html

Міжнародні фінанси – фонди фінансових ресурсів, які утворилися на основі розвитку міжнародних економічних відносин і використовувані для забезпечення безперервності суспільного відтворення на світовому рівні та задоволення суспільних потреб, які мають міжнародне значення.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Міжнародні фінанси – сукупність відносин, пов'язаних зі створенням і використанням грошових коштів, необхідних для здійснення зовнішньоекономічної діяльності державами, фірмами, іншими юридичними та фізичними особами.

Джерело: Міжнародні фінанси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/– Назва з екрану.

Міжнародні фінанси – це фінанси міжнародних наднаціональних фінансових організацій та інститутів у вигляді спільних або цільових фондів, метою створення яких є забезпечення цілісності та стабільності світового господарства.

Джерело: Фінанси (теоретичні основи): підручник / [М. В. Грідчіна, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.]; під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. – [2-ге вид., випр. і допов]. – К.: МАУП, 2004. – 312 с.: іл. – (Бібліогр.: с. 299–303).

Мінімальний страховий внесок – сума коштів, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом на місяць, за який нараховується заробітна плата.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Місцеве запозичення – операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик)

на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Місцеві бюджети – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Місцевий борг – загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Місцевий фінансовий орган – установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції зі складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету. Для цілей цього Кодексу орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань фінансів віднесено до місцевих фінансових органів. Сільський, селищний голова забезпечує виконання функцій місцевого фінансового органу, якщо такий орган не створено згідно із законом.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Молодий працівник – громадянин України віком до 35 років, випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу, який у шестимісячний строк після закінчення навчання працевлаштувався самостійно або за направленням навчального

закладу чи територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, та продовжує працювати протягом трьох років за кваліфікацією, яку він набув під час навчання, у тому числі незалежно від місця першого працевлаштування.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Н

Наглядова рада – здійснює нагляд за діяльністю фонду, діє на громадських засадах, а також контроль за виконанням статутних завдань та цільовим використанням коштів фондом.

Джерело: Про загальнообов'язкове страхування на випадок безробіття: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Надзвичайна подія – подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства і стосовно якої не очікується її щорічного або принаймні періодичного повторення.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Надходження бюджету – доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу / пред'явлення цінних паперів.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Найманий працівник – фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі, організації

незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання або у фізичної особи.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Накопичувальна система пенсійного страхування – базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Джерело: Мурашко М. І. Менеджмент персоналу: [навч. посібник] / Мурашко М. І. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 435 с.

Накопичувальний пенсійний рахунок – частина персональної облікової картки в системі персоніфікованого обліку, яка відображає стан пенсійних активів застрахованої особи в накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

Накопичувальний пенсійний фонд – цільовий позабюджетний фонд, який створюється відповідно до цього Закону, акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, а у випадках, передбачених цим Законом, членам їхніх сімей чи спадкоємцям та на інші цілі, передбачені цим Законом.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

Нарахування на заробітну плату – обов'язкові внески підприємств, організацій та установ усіх форм власності до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування та ін. Обчислюють у процентах від загальної суми оплати праці за встановленими ставками. Вони не впливають на розмір заробітної плати, оскільки їх здійснюють за рахунок підприємств і включають до витрат виробництва чи обігу.

Джерело: Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://slovopedia.org.ua/38/53412/385334.html

Національне багатство – уся сума матеріальних і духовних благ, що є в розпорядженні суспільства.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Небанківська фінансова установа – юридична особа, яка, відповідно до законодавства України, не є банком, надає одну або кілька фінансових послуг та яку внесено до відповідного державного реєстру фінансових установ у порядку, установленому законодавством України.

Джерело: Національний банк України, Правління Національного банку України, Постанова (Назва Постанови в редакції Постанови Національного банку № 45 від 27.02.2008) № 297 від 09.08.2002 м. Київ (в редакції Постанови Національного банку № 171 від 05.05.2006)

Небанківська фінансова установа – юридична особа, яка, відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», надає одну чи кілька фінансових послуг та яка внесена до Державного реєстру фінансових установ в установленому законодавством України порядку. До небанківських фінансових установ належать кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Джерело: Правління Національного банку України Постанова «Про затвердження Положення про ведення касових операцій

у національній валюті в Україні» (Положення, п. 1.2) 15.12.2004 № 637 (Введено згідно з Постановою Національного банку № 277 від 10.08.2005)

Небанківська фінансова установа – юридична особа, яка внесена до відповідного державного реєстру фінансових установ та отримала, згідно із законодавством України, право здійснювати переказ коштів у національній та іноземній валютах.

Джерело: Про затвердження Положення про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем: Постанова (Положення, п. 7) (Назва Постанови в редакції Постанови Національного банку від 05.06.2008 № 165) 25.09.2007 № 348 / Правління Національного банку України.

Недержавне пенсійне забезпечення – це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Недержавний пенсійний фонд – окремі юридичні особи, які укладатимуть контракти пенсійного страхування зі своїми клієнтами-вкладниками. Якщо такий контракт укладений, застрахований одночасно повинен сплачувати внески не тільки до солідарних і накопичувальних фондів, а й до недержавних пенсійних фондів.

Джерело: Фінанси: [підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова]. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 687 с.

Недержавний пенсійний фонд – юридична особа, створена відповідно до цього Закону, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на

користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному цим Законом порядку.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України : від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Неорганізовані грошові заощадження населення – заощадження, що зберігаються безпосередньо у населення готівкою у національній та іноземній валютах. До них також належать зберігання коштів у вигляді коштовностей, дорогоцінних металів, дорогих товарів тривалого користування тощо.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008.– 567 с.

Неповна зайнятість – зайнятість працівника на умовах робочого часу, що менший від норми часу, передбаченої законодавством, і може встановлюватися за договором між працівником і роботодавцем з оплатою праці пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Непрацездатні громадяни – особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, у тому числі діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв’язку з втратою годувальника відповідно до цього Закону.

Джерело: Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.

Непрацездатність – це стан здоров’я (функцій організму) людини, обумовлений захворюванням, травмою тощо, який унеможливлює виконання роботи визначеного обсягу, професії без шкоди для здоров’я.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань: Закон України [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Нещасний випадок на виробництві – це обмежений у часі або раптовий вплив на працівника небезпечного фактора виробничого середовища чи середовища помешкання, який відбувся у процесі виконання ним трудових обов'язків чи завдань керівника робіт і внаслідок якого заподіяна шкода його здоров'ю або настала смерть.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань: Закон України [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Нещасний випадок на виробництві – раптове погіршення стану здоров'я чи настання смерті працівника під час виконання ним трудових обов'язків внаслідок короткочасного (тривалістю не довше однієї робочої зміни) впливу небезпечного або шкідливого чинника.

Джерело: Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/

Нове робоче місце – робоче місце, яке створене у зв'язку зі створенням нового суб'єкта господарювання (крім того, що створений шляхом припинення) або збільшенням штатної чисельності працівників за умови відсутності скорочення (зменшення) середньомісячної чисельності за попередні 12 місяців, а також створене шляхом модернізації або зміни технології виробництва, що потребують нових знань, навичок та вмінь працівника.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Норма безробіття – частка робочої сили, що є безробітною.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Нормативи витрат (фінансування) – показники поточних і капітальних витрат з бюджетів усіх рівнів на забезпечення задоволення потреб на рівні, не нижчому від державних соціальних стандартів і нормативів.

Джерело: Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України: від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017–14

О

Обігові фонди – це частина засобів виробництва, яка повністю споживається у кожному технологічному циклі виготовлення продукції, змінює або втрачає свій первинний натуральний вигляд і повністю переносить свою вартість на вартість цієї продукції.

Джерело: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/_uk.wikipedia.org/wiki/Обігові фонди. – Назва з екрану.

Об’єкт страхування на випадок безробіття – страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи (члена її сім’ї, іншої особи) виникає право на отримання матеріального забезпечення на випадок безробіття та надання соціальних послуг, передбачених статтею 7 цього Закону.

Джерело: Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 22. – С. 171.

Одержувач бюджетних коштів – суб’єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Одиниця пенсійних активів – показник системи персоніфікованого обліку, який застосовується для визначення суми пенсійних коштів, що належать учасникові пенсійного фонду та обліковуються на його індивідуальному пенсійному рахунку в пенсійному фонді.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Одноразова пенсійна виплата – пенсійна виплата, що здійснюється одноразово у порядку та у випадках, визначених цим Законом.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Особи працездатного віку – особи віком від 16 років, які не досягли встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Особисте страхування – страхування майнових інтересів, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю і додатковими пенсіями страхувальника або застрахованої особи.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008.– 567 с.

П

Паспорт бюджетної програми – документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого Законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет).

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Пенсія – регулярна грошова виплата (у розрахунку на місяць), яка призначається у встановленому державою порядку як захід матеріального забезпечення за принципами загальнолюдської солідарності та субсидування.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Пенсіонер – особа, яка отримує пенсію, довічну пенсію, або члени її сім'ї, які отримують пенсію в разі смерті цієї особи.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Пенсійні активи – 1) активи пенсійного фонду, страхової організації, банківської установи, за рахунок яких здійснюються пенсійні виплати;

2) грошові кошти, цінні папери, майнові права та зобов'язання щодо них, які сформовані в накопичувальному фонді.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Пенсійна виплата – грошова виплата учасникові недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, що здійснюється за рахунок накопичених у недержавному пенсійному фонді та облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку грошових коштів у випадках, передбачених цим Законом.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Пенсійні депозитні рахунки – вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб, що відкриваються банківськими установами для накопичення заощаджень на виплату пенсії.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Пенсії за інвалідністю – це щомісячні грошові виплати з Пенсійного фонду, призначувані у разі встановлення медичним органом однієї з трьох груп інвалідності, які тягнуть повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання.

Джерело: Про пенсійне забезпечення: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Пенсійний контракт – договір між пенсійним фондом та його вкладником, згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника (учасників) фонду за визначеною пенсійною схемою.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Пенсійні кошти – сума грошових зобов’язань пенсійного фонду перед його учасниками, страхової організації перед застрахованими особами згідно з договорами страхування довічної пенсії або банківської установи перед вкладниками, які відкрили пенсійні депозитні рахунки.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Пенсія на визначений строк – пенсійні виплати, що здійснюються періодично протягом визначеного строку у порядку та у випадках, визначених цим Законом.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Пенсійний план – порядок управління та розміщення накопичених пенсійних внесків.

Джерело: Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 844 с.

Пенсійна схема – документ, який визначає умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення учасників фонду.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника – це пенсія, яка призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні.

Джерело: Про пенсійне забезпечення: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Пенсійний фонд України – є самостійною фінансово-банківською системою, не входить до складу Державного бюджету України, формується за рахунок коштів, що відраховуються підприємствами й організаціями (в тому числі й тими, що використовують працю громадян за угодами цивільно-правового характеру) на заходи соціального страхування за тарифами, диференційованими залежно від небезпечності, шкідливості, тяжкості робіт та стану інших умов праці, страхових внесків громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, обов'язкових страхових внесків громадян, а також коштів Державного бюджету України.

Джерело: Про пенсійне забезпечення: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Погашення державного (місцевого) боргу – операції з повернення позичальником кредитів (позик) відповідно до умов кредитних договорів та/або випуску боргових цінних паперів.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Повна зайнятість – зайнятість працівника за нормою робочого часу, передбаченою згідно із законодавством, колективним або трудовим договором.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Позабюджетні цільові фонди – це фонди, які не включаються до державного бюджету, мають самостійні джерела надходжень і здійснюють видатки незалежно від державного бюджету.

Джерело: Кудряшов В. П. Курс фінансів [Електронний ресурс] / Кудряшов В. П. – Режим доступу: [http://pidruchniki.ws/12920522/finansi/derzhavni_pidpriyemstva_finansova_diyalnist.

Позабюджетні цільові фонди – це фонди фінансових ресурсів, необхідні для фінансування пріоритетних напрямів соціально-економічних завдань держави та органів місцевого самоврядування.

Джерело: Роль В. Ф. Фінансове право: [навчальний посібник] / Роль В. Ф. – [3-тє вид.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 392 с.

Позичковий фонд – державний цільовий фонд, що виступає матеріальною основою банківського кредитування, використовується для надання позичкових коштів підприємствам і установам з метою забезпечення безперебійності і підвищення ефективності процесу розширеного відтворення.

Джерело: Фінанси: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.refine.org.ua/pageid–4764–2.html

Постійна втрата працездатності – це повна чи часткова втрата здатності до загальної чи професійної праці.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Постійні цільові фонди – державні цільові фонди, створення яких пов'язане з виділенням окремих функцій держави. Зокрема, в реалізації соціальної функції особлива увага приділяється соціальному страхуванню.

Джерело: Романенко О. Р. Фінанси: навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник. – Режим доступу: http://studentbooks.com.ua/content/view/338/54/1/2/

Працевлаштування – комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Працездатні особи – особи віком від 16 років, які проживають на території України і за станом здоров'я здатні до активної трудової діяльності.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Працездатність – це здатність до праці, що залежить від стану здоров'я, фізичного, духовного розвитку (розумових та емоційних можливостей), а також професійних знань, уміння і досвіду працівника, що дає йому змогу виконувати роботу визначеного обсягу, характеру та якості. Тобто здатність людини до праці оцінюється не лише за можливістю виконання роботи та функціональним станом організму, а й за додатковими критеріями (стан здоров'я, професійні знання, вміння, досвід).

Джерело: Юридичний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/

Праця – цілеспрямована, свідома діяльність людини, спрямована на створення необхідних для задоволення особистих і суспільних потреб матеріальних і духовних благ, а також інша діяльність, обумовлена суспільними потребами.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія : [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Праця приватна – праця відособленого і незалежного товаровиробника, внаслідок чого його конкретна праця виступає як безпосередньо приватна.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія : [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Праця суспільна – прихована відособлена праця товаровиробників у сфері виробництва, яка виявляється лише на ринку, де товари обмінюються, тобто коли конкретні види праці зводяться до абстрактної.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія : [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Прибуток від надзвичайних подій – прибуток (збиток), пов’язаний із стихійним лихом, техногенними катастрофами, аваріями й іншими подіями.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Природний рівень безробіття – рівень безробіття, за якого фактори, що підвищують і знижують заробітну плату і ціни, перебувають у рівновазі.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія : [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Продуктивна зайнятість – зайнятість, що дає змогу забезпечити ефективне суспільне виробництво та задовольнити потреби працівника на рівні не менше встановлених законодавством гарантій.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Продуктивні сили – засоби виробництва і трудові ресурси, що їх використовують у виробництві.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія : [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Продуктивність праці – затрати конкретної праці на одиницю виготовленого продукту; результативність, ефективність праці.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія : [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Проект бюджету – проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід'ємною частиною проекту Закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет).

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Джерело: Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України: від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017–14

Професійні захворювання – захворювання, що виникають у результаті професійної діяльності захворілих і зумовлюються винятково чи переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, що пов'язані з роботою (перелік профзахворювань затверджується Кабінетом Міністрів України).

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Професійне навчання – набуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок особи відповідно до її здібностей, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації для професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Професійний пенсійний фонд – пенсійний фонд, засновником (засновниками) якого можуть бути організації роботодавців, їх об'єднання, об'єднання громадян, професійні спілки, їх об'єднання або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду. Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду, а також фізичні особи, які є працівниками організацій роботодавців, їх об'єднань, членами або працівниками професійних спілок, їх об'єднань, які створили такий фонд.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Профіцит бюджету – перевищення доходів бюджету над його видатками (з урахуванням різниці між поверненням кредитів до бюджету та наданням кредитів з бюджету).

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Профнавчання безробітних на замовлення роботодавців – це стажування для підвищення кваліфікації безробітних, які через тривалу перерву в роботі втратили необхідні професійні навички

та бажають поновити виробничий досвід або набути його, розширити та поглибити професійні знання та вміння за раніше здобутою професією (спеціальністю), оволодіти новою технікою, технологією.

Джерело: Чепінога В. Г. Основи економічної теорії: [навч. посіб.] / Чепінога В. Г. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.

Р

Резервний фонд – фонд, сформований відповідно до законодавчих актів України, що регулюють діяльність господарських товариств, з урахуванням вимог цього Закону адміністратором, компанією з управління активами з метою відшкодування збитків, що можуть бути завдані цими юридичними особами під час надання послуг пенсійному фонду внаслідок неналежного виконання зобов'язань перед пенсійним фондом та порушення ними законодавства.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Резервний фонд – фонд, створений за рахунок чистого прибутку з метою забезпечення покриття можливих збитків від фінансово-господарської діяльності.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Рівень зареєстрованого безробіття – це питома вага громадян, зареєстрованих у державній службі зайнятості як безробітні, серед чисельності населення працездатного віку.

Джерело: Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/

Ринок праці – система правових, соціально-трудових, економічних та організаційних відносин, що виникають між особами, які шукають роботу, працівниками, професійними спілками, роботодавцями та їх організаціями, органами державної влади у

сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців – у найманні працівників відповідно до законодавства.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності або уповноважений ним орган чи фізична особа, яка, відповідно до законодавства, використовує найману працю.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Робоча сила – здатність людини до праці або сукупність її фізичних і розумових здібностей, що використовуються у процесі створення матеріальних і духовних благ.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Робоче місце – місце (приміщення), на якому працівник постійно чи тимчасово перебуває в процесі трудової діяльності і яке визначене, зокрема, на підставі трудового договору (контракту).

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Розпис бюджету – документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Розпорядник бюджетних коштів – бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення витрат бюджету.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

С

Салдар – здійснення виплати, яка повністю (але без надлишку) перекриває зобов'язання: оплата, закриття, ліквідація рахунка, боргу, валютної позиції.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Саморегулівна організація адміністраторів недержавних пенсійних фондів – неприбуткова організація (непідприємницьке товариство), що створюється з метою встановлення професійних стандартів діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів, захисту та представлення інтересів своїх членів, а також учасників недержавних пенсійних фондів.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Соціальне забезпечення (соціальний захист) – система суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо).

Джерело: Туленков М. В. Політика соціального захисту: монографія / М. В. Туленков, Ю. Ж. Шайгородський. – К.: Центр соціальних комунікацій, 2011. – 184 с.

Соціальний захист у разі настання безробіття – комплекс заходів, що передбачений загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття та законодавством про зайнятість населення.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Джерело: Про соціальні послуги: Закон України : від 19.06.2003 № 966-IV [Електронний ресурс]. – Ст. 1. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966–15.

Соціальні виплати – це соціальна допомога, що надається громадянам у вигляді грошових сум (до них належать пенсії, допомоги, допомога на догляд за дітьми тощо).

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Джерело: Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України: від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017–14

Соціальні послуги – комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою вирішення їхніх життєвих проблем.

Джерело: Про соціальні послуги: Закон України: від 19.06.2003 № 966-IV [Електронний ресурс]. – Ст. 1. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966–15.

Соціальні фонди держави – фонди спільного задоволення потреб (освіта, охорона здоров'я тощо) і фонди для непрацездатних.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Соціальна допомога – це турбота держави, суспільства про громадян, які потребують допомоги, сприяння у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним становищем, недостатньою забезпеченістю коштами для існування.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Соціальний захист населення – це комплекс економічних, соціальних та правових заходів із сукупністю інститутів, що забезпечують усім громадянам у країні рівні можливості для підтримання певного рівня життя, а також підтримку окремих соціальних груп населення [13].

Джерело: Чепінога В. Г. Основи економічної теорії: [навч. посіб.] / Чепінога В. Г. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.

Спеціаліст з працевлаштування – особистий консультант центру зайнятості повинен організувати зустріч претендента з роботодавцем [2].

Джерело: Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/

Спеціальний фонд бюджету – це фонд фінансових ресурсів, що формується з конкретно визначених джерел надходжень і використовується на фінансування конкретно визначених цілей.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Співстрахування – особливий вид спільної діяльності страховиків, коли одночасно два або кілька страховиків за угодою про співстрахування приймають на страхування великі страхові ризики одного страхувальника з дотриманням принципу пропорційної відповідальності. Кожен із цих страховиків відповідає за свою частину страхових зобов'язань безпосередньо перед страхувальником.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Страховий випадок – подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг за цим Законом.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Страховий випадок – це подія, через яку застраховані особи втратили заробітну плату (грошове забезпечення) або інші передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від них обставин та зареєстровані в установленому порядку як безробітні, готові та здатні приступити до відповідної роботи і дійсно шукають роботу.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 22. – С. 171.

Страхові внески – кошти відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, сплачені згідно із законодавством, що діяло до набрання чинності Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», кошти, що надходять від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які спрямовуються на страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Джерело: Про загальнообов'язкове страхування на випадок безробіття: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Страхові компанії – різновид банків спеціального призначення, які мобілізують за допомогою продажу страхових полісів кошти, що надаються у кредит державі і підприємствам.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Страховий ризик – обставини, внаслідок яких особи можуть втратити роботу і потребують матеріальної підтримки та соціальних послуг за цим Законом.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 22. – С. 171.

Страховий ризик – це обставина, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити тимчасово засоби існування та потребувати матеріального забезпечення або надання соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Страховий ринок – особливе соціально-економічне середовище, частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу є страховий захист (страхова послуга) і формуються попит та пропозиція на неї, а також інфраструктура й конкуренція.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: [навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева]. – К.: Знання, 2008. – 567 с.

Страхові фонди – беруть на себе зобов'язання щодо збору страхових внесків та надання застрахованим особам матеріального забезпечення і соціальних послуг при настанні страхових випадків.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Страхування від нещасного випадку – є самостійним видом загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/

Структурне безробіття – безробіття, обумовлене невідповідністю структури пропонування праці структурі попиту.

Джерело: Ніколенко Ю.В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Субвенції – міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Суб'єкти страхування на випадок безробіття – застраховані особи, а у випадках, передбачених цим Законом, також члени їх сімей та інші особи, страхувальники та страховик.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2000. – № 22. – С. 171.

Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням – застрахована особа або інша особа у випадках, передбачених статтями 45, 47 цього Закону, страхувальник та страховик.

Джерело: Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 14. – Ст. 71.

Субсидія – допомога у грошовій формі чи натурою, що надається державою за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів, а також спеціальних фондів юридичним чи фізичним особам, іншим державам.

Джерело: Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. Гончарова С. М. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.

Сума виплат з тимчасової непрацездатності – розраховується шляхом множення суми денної (годинної) виплати, розмір якої встановлюється у відсотках середньоденної (середньогодинної) заробітної плати залежно від страхового стажу на кількість днів (годин), які підлягають оплаті згідно з графіком роботи підприємства.

Джерело: Кропельницька С. О. Соціальне страхування: навч. посіб. / С. О. Кропельницька, Т. В. Солоджук. – [Вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 336 с.

Т

Тимчасова страхова рента – сума, що виплачується страховиком страхувальнику протягом певного часу, доки страхувальник є непрацездатним.

Джерело: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rozum.org.ua/index.php?a=term&d=18&t=14763

Тимчасові цільові фонди – державні цільові фонди, які формуються з метою прискореного вирішення актуальних проблем і припиняють своє функціонування після виконання покладених на них завдань.

Джерело: Романенко О. Р. Фінанси: навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. Р. Романенко, С. Я. Огородник. – Режим доступу: http://studentbooks.com.ua/content/view/338/54/1/2/

Трансфертні платежі – будь-які прямі виплати з державного бюджету населенню або підприємствам, що здійснюються у вигляді субсидій, пенсій та допомоги на соціальні потреби, оплати відсотків за державний борг.

Джерело: Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: [навч. посіб] / Стеченко Д. М. – К.: Знання, 2007. – 271 с.

Трудова діяльність – процес виробництва матеріальних і духовних благ.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Трудова міграція – переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальної одиниці з метою виконання або пошуку роботи.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

У

Управління бюджетними коштами – сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Учасник недержавного пенсійного забезпечення – фізична особа, на користь якої сплачуються (сплачувалися) пенсійні внески до пенсійного фонду або на пенсійний депозитний рахунок у банку і яка має право на недержавне пенсійне забезпечення на умовах і в порядку, визначених пенсійним контрактом, договором

про відкриття пенсійного депозитного рахунка або договором страхування довічної пенсії та цим Законом, або яка отримує пенсійні виплати із пенсійного фонду.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Учасник пенсійного фонду – фізична особа, на користь якої сплачуються (сплачувалися) пенсійні внески до пенсійного фонду та яка має право на отримання пенсійних виплат або отримує такі виплати з пенсійного фонду згідно із цим Законом.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Ф

Фінанси населення – грошові фонди, які утворюються у жителів країни з надходжень, отриманих від трудової, господарської та іншої діяльності і які спрямовуються на примноження їх власності та підвищення добробуту.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів.

Джерело: Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456–17

Фінансові фонди – грошові фонди, що формуються за рахунок фінансових ресурсів. Призначення фінансових фондів полягає у підготовці умов, які забезпечують задоволення постійно зростаючих суспільних потреб.

Джерело: Фінанси: словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/economic/finances1/73.html

Фонд зайнятості – спеціальний державний фонд сприяння зайнятості населення, створений для фінансування заходів, передбачених програмами зайнятості населення: професійне навчання вивільнених працівників і безробітних, сприяння їх працевлаштуванню, організація додаткових робочих місць, виплати допомоги з безробіття, професійна орієнтація населення.

Джерело: Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://slovopedia.org.ua/38/53412/385334.html

Фонд оплати праці – цільове джерело фінансування витрат на оплату праці працівників підприємства, премії робітникам і службовцям за виробничі результати, заохочувальні та компенсаційні виплати, що належить до собівартості продукції.

Джерело: Фінанси: словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/economic/finances1/73.html

Фонд соціального захисту інвалідів – цільові кошти для створення робочих місць, передбачених для працевлаштування інвалідів, і для здійснення заходів, спрямованих на їх соціальну та професійну реабілітацію.

Джерело: Фінанси: словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/economic/finances1/73.html

Фонд соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань – самостійний вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист з охорони життя та здоров'я громадян у процесі їхньої трудової діяльності.

Джерело: Фінанси: словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/economic/finances1/73.html

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – орган, що здійснює керівництво й управління загальнодержавним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням та похованням, здійснює збирання й акумуляцію страхових внесків та інших засобів, призначених для фінансування матеріального забезпечення і соціальних послуг, види яких передбачені статтею 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» і забезпечує їхнє надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів.

Джерело: Фінанси: словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://subject.com.ua/economic/finances1/73.html

Фрикційне безробіття – стосується тих осіб, які не працюють у зв'язку з добровільною зміною робіт, вперше вибирають роботу або підшукують роботу після закінчення терміну контракту на попередній роботі тощо.

Джерело: Ніколенко Ю. В. Політична економія: [підручник] / Ніколенко Ю. В. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 632 с.

Ц

Центри інновацій або інноваційні зони – головні структурні елементи інноваційної моделі, що існують у різноманітних організаційних формах: інкубатори, науково-технологічні парки, технополіси, наукові містечка, наукові центри.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Цесіонарій – перестраховик, який приймає ризик.

Джерело: Фінанси: курс для фінансистів: навч. посіб. / за ред. В. І. Оспіщева. – К.: Знання, 2008.– 567 с.

Цільове бюджетування – бюджетний процес, який забезпечує максимальний рівень задоволення бюджетних запитів розпорядників бюджетних коштів.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Цільові фонди – кошти, які використовуються для вирішення конкретних проблем, визначених державними установами та установами місцевого самоврядування.

Джерело: Коваленко М. А. Фінансовий словник: [навчальний посібник] / Коваленко М. А.: науковий ред. д.е.н., проф. Коваленко М. А. – [Вид. 3-тє, виправлене і доповнене]. – Херсон: МПП Видавництво «ІТ», 2011 – 310 с.

Циклічне (кон'юнктурне) безробіття – це безробіття, яке виникає внаслідок коливань економіки. У фазі рецесії підприємства звільняють робочих та наймають на роботу в разі економічного підйому. Вважається, що кон'юнктурне безробіття зникає через 2–3 роки.

Джерело: Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії «Вікіпедія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/

Ч

Часткове безробіття – вимушене тимчасове скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції з причин економічного, технологічного і структурного характеру без припинення трудових відносин.

Джерело: Про зайнятість населення: Закон України; чинне зак-во зі змін. та допов. станом на 11.08.2013 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Відомості Верховної Ради України, 2014. – Р. 1, ст. 1. – (Бібліотека офіційних видань).

Чиста вартість активів пенсійного фонду – різниця між вартістю активів пенсійного фонду на день проведення підрахунку та сумою зобов'язань пенсійного фонду, що підлягають виконанню на день проведення підрахунку.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Чиста вартість одиниці пенсійних активів – розрахункова вартість одиниці пенсійних активів, що визначається шляхом ділення чистої вартості активів на загальну кількість одиниць пенсійних активів на день підрахунку. Чиста вартість одиниці пенсійних активів обчислюється у розрізі сум коштів учасників недержавного пенсійного забезпечення та учасників накопичувальної системи пенсійного страхування у порядку, встановленому Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Чиста вартість одиниці пенсійних активів на день надходження першого пенсійного внеску до пенсійного фонду встановлюється у розмірі 1 гривні.

Джерело: Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України: від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 47–48. – 372 с.

Навчальне видання

СЕРІЯ «ПОДАТКОВА ТА МИТНА СПРАВА В УКРАЇНІ»

Гордей Оксана Дмитрівна, Биховченко Валентина Петрівна, Суханова Алла Валеріївна, Новицька Олена Валеріївна

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

Навчальний посібник

Редактор *Н. І. Грицюк*

Форматування та
комп’ютерна верстка *О. В. Лисенко*

Здано до друку 20.06.2017. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 16.9.
Наклад 300 прим. Замовлення № 623.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК № 5104 від 20.05.2016